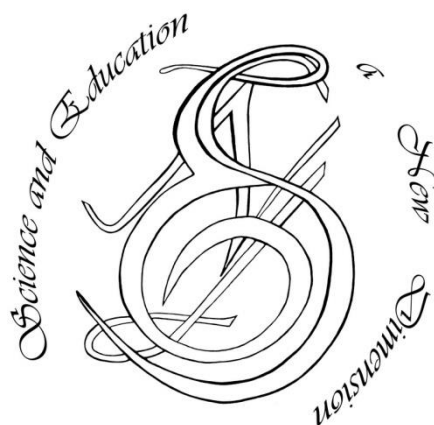

SCIENCE AND EDUCATION A NEW DIMENSION

PHILOLOGY

Филология

p-ISSN 2308-5258

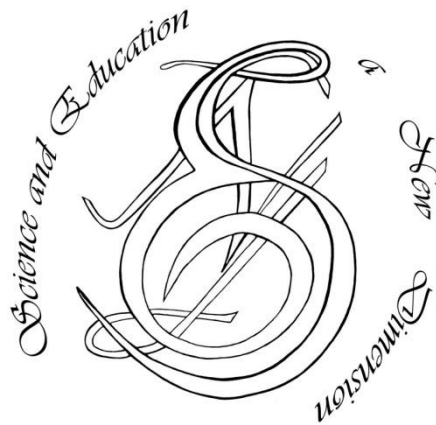
e-ISSN 2308-1996

IX(74), Issue 251, 2021 Apr.

SCIENCE AND EDUCATION A NEW DIMENSION

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-251IX74>

Philology

Editorial board

Editor-in-chief: Dr. Xénia Vámos

Honorary Senior Editor:

Jenő Barkáts, Dr. habil. Nina Tarasenkova, Dr. habil.

Andriy Myachykov, PhD in Psychology, Senior Lecturer, Department of Psychology, Faculty of Health and Life Sciences, Northumbria University, Northumberland Building, Newcastle upon Tyne, United Kingdom

Edvard Ayvazyan, Doctor of Science in Pedagogy, National Institute of Education, Yerevan, Armenia

Ferenc Ihász, PhD in Sport Science, Apáczai Csere János Faculty of the University of West Hungary

Ireneusz Pyrzyk, Doctor of Science in Pedagogy, Dean of Faculty of Pedagogical Sciences, University of Humanities and Economics in Wrocław, Poland

Irina Malova, Doctor of Science in Pedagogy, Head of Department of methodology of teaching mathematics and information technology, Bryansk State University named after Academician IG Petrovskii, Russia

Irina S. Shevchenko, Doctor of Science in Philology, Department of ESP and Translation, V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine
Department of Psychology, Faculty of Health and Life Sciences, Northumbria University, Northumberland Building, Newcastle upon Tyne, United Kingdom

Kosta Garow, PhD in Pedagogy, associated professor, Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Bulgaria

László Kótis, PhD in Physics, Research Centre for Natural Sciences, Hungary, Budapest

Larysa Klymanska, Doctor of Political Sciences, associated professor, Head of the Department of Sociology and Social Work, Lviv Polytechnic National University, Ukraine

Liudmyla Sokurianska, Doctor of Science in Sociology, Prof. habil., Head of Department of Sociology, V.N. Karazin Kharkiv National University

Marian Wloshinski, Doctor of Science in Pedagogy, Faculty of Pedagogical Sciences, University of Humanities and Economics in Wrocław, Poland

Melinda Nagy, PhD in Biology, associated professor, Department of Biology, J. Selye University in Komarno, Slovakia

Alexander Perekhrest, Doctor of Science in History, Prof. habil., Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Nikolai N. Boldyrev, Doctor of Science in Philology, Professor and Vice-Rector in Science, G.R. Derzhavin State University in Tambov, Russia

Oleksii Marchenko, Doctor of Science in Philosophy, Head of the Department of Philosophy and Religious Studies, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Olga Sannikova, Doctor of Science in Psychology, professor, Head of the department of general and differential psychology, South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky, Odessa, Ukraine

Oleg Melnikov, Doctor of Science in Pedagogy, Belarusian State University, Belarus

Perekhrest Alexander, Doctor of Science in History, Prof. habil., Bohdan Khmelnytsky National University in Cherkasy, Ukraine

Riskeldy Turgunbayev, CSc in Physics and Mathematics, associated professor, head of the Department of Mathematical Analysis, Dean of the Faculty of Physics and Mathematics of the Tashkent State Pedagogical University, Uzbekistan

Roza Uteeva, Doctor of Science in Pedagogy, Head of the Department of Algebra and Geometry, Togliatti State University, Russia

Seda K. Gasparyan, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology, Professor and Chair, Yerevan State University, Armenia

Sokuriaynska Liudmyla, Doctor of sociological science. Prof. Head of Department of Sociology. V.N. Karazin Kharkiv National University, Ukraine

Svitlana A. Zhabotynska, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology of Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Tatyana Prokhorova, Doctor of Science in Pedagogy, Professor of Psychology, Department chair of pedagogics and subject technologies, Astrakhan state university, Russia

Tetiana Hranchak, Doctor of Science Social Communication, Head of department of political analysis of the Vernadsky National Library of Ukraine

Valentina Orlova, Doctor of Science in Economics, Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas, Ukraine

Millousheva-Boykina Dobrinka Vassileva, PhD, assoc. professor at the Faculty of Mathematics and Informatics, Plovdiv University „Paisii Hilendarski”

Veselin Kostov Vasilev, Doctor of Psychology, Professor and Head of the department of Psychology Plovdiv University „Paisii Hilendarski”, Bulgaria

Vladimir I. Karasik, Doctor of Science in Philology, Department of English Philology, Professor and Chair, Volgograd State Pedagogical University, Russia

Volodimir Lizogub, Doctor of Science in Biology, Head of the department of anatomy and physiology of humans and animals, Bohdan Khmelnytsky National University of Cherkasy, Ukraine

Zinaida A. Kharitonchik, Doctor of Science in Philology, Department of General Linguistics, Minsk State Linguistic University, Belarus

Zoltán Poór, CSc in Language Pedagogy, Head of Institute of Pedagogy, Apáczai Csere János Faculty of the University of West Hungary

Managing editor:

Barkáts N.

© EDITOR AND AUTHORS OF INDIVIDUAL ARTICLES

The journal is published by the support of Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe

BUDAPEST, 2015

Statement:

By submitting a manuscript to this journal, each author explicitly confirms that the manuscript meets the highest ethical standards for authors and co-authors. Each author acknowledges that fabrication of data is an egregious departure from the expected norms of scientific conduct, as is the selective reporting of data with the intent to mislead or deceive, as well as the theft of data or research results from others. By acknowledging these facts, each author takes personal responsibility for the accuracy, credibility and authenticity of research results described in their manuscripts. All the articles are published in author's edition.

THE JOURNAL IS LISTED AND INDEXED IN:

INDEX COPERNICUS: ICV 2014: 70.95; ICV 2015: 80.87; ICV 2016: 73.35; ICV 2018: 90.25;
ICV 2019: 89.50

GOOGLE SCHOLAR

CROSSREF (DOI prefix:10.31174)

ULRICHS WEB GLOBAL SERIALS DIRECTORY

UNION OF INTERNATIONAL ASSOCIATIONS YEARBOOK

SCRIBD

ACADEMIA.EDU

CONTENT

Семантика суфіксальної морфеми -eur- у сучасній французькій мові <i>I. А. Бойко</i>	7
Лексико-семантична парадигма дієслів на позначення переміщення в просторі у творах Пантелеймона Куліша <i>A. Derii</i>	11
Запозичені префіксальні форманти у дієсловах сучасної англійської мови <i>A. P. Дудок</i>	16
Міжмовні впливи на формування сучасної англійської терміносистеми “мобільний зв’язок” <i>X. P. Дудок</i>	21
Модерний дискурс наукової методології Освальда Бурггардта <i>М. М. Гнатюк</i>	25
Specific features of neologisms’ translation in the field of modern medical prosthetics <i>D. Karachova, T. Ahibalova</i>	30
Структурний смисл і прагматика «чужого слова» у вірші-пісні рукописних співаників XVIII ст. <i>Л. М. Копаниця</i>	33
Поезія пестування: інтенції та функції <i>О. В. Марчун</i>	37
Щільність вживання аббревіатур у інформативних медіа текстах для широкого кола читачів (на прикладах інтернет-ресурсів англійською мовою) <i>О. В. Матвіяс, Н. О. Базиляк, О. О. Черхава, В. Будзин, Я. Пюрик</i>	44
Does gender matter? <i>Y. I. Novosad</i>	47
The Plexus of Translation and Mythology <i>V. O. Pliushch</i>	50
Невербальні засоби створення комічного ефекту у англомовній стендап-комедії <i>Т. В. Пилипчук, О. А. Лященко</i>	54
Мовна особистість митця як персонаж сучасної української драматургії (за п’єсами В. Герасимчука) <i>О. В. Сахарова</i>	57
Особливості класифікації корейських двоскладових лінгвістичних термінів сіно-корейського походження <i>О. В. Шестакова</i>	61
Засоби вираження категорії аспектуальності у фінській мові <i>А. А. Шульга</i>	64
Artistic text and its translation <i>О. Skliarenko</i>	68
Super-verbal components as discourse-forming medium for social roles <i>Yu. S. Skrynnik</i>	71
Компаративістично-психологічний аналіз новел І. Франка «Сойчине крило» та С. Цвейга «Лист незнайомої» в контексті філософської концепції Е. Фромма <i>І. В. Волосянко, І. В. Варварук</i>	77
Прагматика категорії протиставлення в українському рекламному дискурсі XXI століття <i>О. С. Ярмак</i>	81

Семантика суфіксальної морфемі -eur- у сучасній французькій мові

I. А. Бойко

Інститут філології, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: boyk25@gmail.com

Paper received 12.03.21; Accepted for publication 29.03.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-251IX74-01>

Анотація. У статті розглядається суфіксальна морфема сучасної французької мови та її семантика. Засновуючись на парадигматичних та синтагматичних відношеннях, автор статті використовує різні методи дослідження та аналізу мовних явищ. Здійснюється спроба описати семантичну структуру суфіксальної морфемі -eur- французької мови. Визначаються різні способи словотвору іменників, дієслів та прикметників із досліджуваним суфіксом та характер змін на морфемному шві. Визначені інваріантні значення досліджуваного суфікса та охарактеризовані семи.

Ключові слова: суфіксальна морфема, семантика, морфемний шов, внутрішньослівна сема, позаслівна сема, словотвірний тип.

Вступ. У сучасній лінгвістиці актуальними є дослідження, які забезпечують формалізований апарат опису мовних явищ з метою використання їх в автоматизованих комп'ютерних системах. Цікавою і перспективною в цьому напрямі є проблема синтезу похідних слів із морфем за заданими параметрами. *Теоретичне значення* дослідження полягає у побудові семантичної структури морфемі французької мови, описі її синтагматики, дослідженні її функціонування в мовленні у конкретних формальних та смислових реалізаціях, причинах такого функціонування. *Практичне застосування.* Результати аналізу, покладені в дослідження, є одним із етапів розробки електронного словника морфем французької мови. Словник суфіксальних морфем – це база знань, що містить ресурс усіх суфіксальних морфем французької мови з інформацією про їхню структурну позицію, семантичну структуру та словотвірні потенції. В статті описано семантику суфіксальної морфемі -eur- французької мови, ґрунтуючись на дослідженнях з морфеміки української мови та граматики французької мови.

Огляд праць із теми. Постановка цієї проблеми започаткована працею І. Милославського «Питання словотвірного синтезу». Автор, під словотвірним значенням, розуміє інваріантну семантичну частину суфікса. Він виділяє всього одну морфему. Варіативні семантичні додатки суфікса вчений кваліфікує як нарошені, як наслідок взаємодії різних морфем усередині одного слова. Він виявляє словотвірне значення суфікса за семантичним співвідношенням між похідною і твірною основами, які належать до одного словотвірного типу. Але на сьогодні в мовознавстві ця проблема не є вирішеною. Вивчення афіксальних морфем, а саме суфіксальних морфем, їхньої семантики актуалізується з позиції словотвірної функції морфем. Теоретичну граматику, а також суфіксальну підсистему французької мови описували Гак В.Г., Жан Дюбуа, Жорж Галіше. Але на сьогодні не існує перекладів більшості праць, що суттєво ускладнює дослідження в галузі морфеміки і морфології. Ф. Березин, Б. Головин вважають, що «Словотвірне значення – це розходження в семантиці членів словотвірної пари, що здатне до стандартного чи аналогічного відтворення в інших словотвірних парах.» [2, С.165]. Тобто, дослідники визнають словотвірну пару носієм словотвірного значення. Для позначення словотвірних

пар вони використовують термін 'словотвірний тип'.

Матеріали та методи. Автор бере до уваги загальнонаукову методологію, яка включає методи і принципи, застосовувані в науковому дискурсі; часткову методологію, що включає методи даної науки, тобто мовознавства. У дослідженні використано зіставний метод, прийоми історико-етимологічного та семантичного аналізу. В основу дослідження фактичного матеріалу покладено діахронічний аспект, який отримав визнання у працях з історії мови, а також метод дистрибуцій; компонентного аналізу; синхронно-описовий метод; опозитивно-компонентний. Матеріалом дослідження є частина словника французької мови Ле Петі Робер.

Результати та їх обговорення. Морфема-найменша значуща одиниця мови. У французькій мові серед морфем виділяють корінь, суфікс, префікс, інтерфікс і флексію. Кореневі морфемі (fille-, march-, lente-) є носіями лексичного значення. Афіксальні морфемі, як і в українській мові, розрізняються за формальним і позиційним аспектом. Відтак, Гак В.Г. виділяє чотири значення морфемі у французькій мові:

- лексичне значення,
- словотвірне значення,
- словозмінне значення,
- граматичне значення.

Основним показником для встановлення значення морфемі є – внутрішньослівне оточення та зовнішньослівне оточення афікса. Граматична морфема – це значуща одиниця мови, яка характеризується єдністю значення і форми, тобто наявністю плану змісту і плану вираження. Значенням морфемі є загальне поняття про властивості об'єкта або відношення. Морфема, як носій даного граматичного значення, додається до слова. Характер приєднання супроводжується усиченням кореневої або суфіксальної морфемі на морфемному шві, чергуванням на морфемному шві, аглютинативним способом, після чого утворюються нові словоформи. В деяких випадках морфема заміщає інший елемент слова. Наприклад, відбувається заміна кореня слова – nous allons – nous itons. Таке явище називається – суплетивізм. Аглютинація – це спосіб приєднання морфемі без додаткових явищ на морфемному шві, наприклад table – tables. Морфема, як значуща одиниця морфемної підсистемі мови, має

план вираження і план змісту. Але не в усіх випадках плану значення відповідає лише одна морфема, а плану вираження – лише одне значення. Йдеться про симетричність – асиметричність морфемної підсистеми французької мови. Симетрія полягає у взаємозв'язку певної форми і змісту. Наприклад, у слові *nationales* кожному значенню відповідає свій елемент у плані вираження: корінь *nation-* виражає лексичне значення, суфікс *-al-* – атрибутивне значення, флексія *-e-* – значення жіночого роду, флексія *-s* – значення множини. В іншій словіформі *nationaux* один сегмент *-aux* виражає три значення: атрибутивне, рід, число, такі ж значення в попередній словіформі виражені окремо. Нульова морфема характеризується спеціальним показником *-ø-* (як і в українській мові). Якщо в *nationales* рід і число виражені морфемами (*-e-*, *-s*), то в *national* рід і число виражаються відсутністю показників – нульовими морфемами. Вони дозволяють більш економно виражати граматичні значення. Наприклад, у словіформах *je parle* і *nous parlons*. Якщо морфема не пов'язана з певним елементом дійсності, вона втрачає своє значення – десемантизується. Вона набуває структурного значення, як елемент морфологічної форми. Існують морфемні сегменти, які називаються інтерфіксами – це компоненти в структурі слова (сегменти), які виникають як явище морфемного шва для розрізнення словіформ. Наприклад, виникнення на морфемному шві інтерфікса *-iss-* у дієсловах другої групи *fin-iss-ons*.

Іменникові суфікси здатні виконувати словотвірну функцію, формотвірну функцію і словозміну. У французькій мові особливе використання цих морфемних одиниць, оскільки у багатьох випадках суфікси виконують функцію формування слів з категоріальним значенням роду. Тобто, завдяки суфіксам можна з'ясувати граматичний рід певного іменника. Наприклад, в іменниках існують суфікси на позначення або тільки чоловічого роду, або тільки жіночого роду. Суфікси, які виконують словотвірну функцію в іменниках з категоріальним значенням 'чоловічий рід': *-ant-* (*l'étudiant*), *-age-* (*le bavardage*), *-eur-* (*le danseur*), *-er-* (*le boulanger*), *-el-* (*un hotel*) та багато інших. Суфікси, які виконують словотвірну функцію в іменниках зі значенням 'жіночий рід': *-aison-* (*la maison*), *-tion-* (*la définition*), *-ose-* (*la névrose*), *-ure-* (*la littérature*) та інші. Суфікс у французькій мові має трансформаційне значення, а саме – трансформація іменника чоловічого роду в іменник жіночого роду у словах на позначення роду чи виду діяльності, професії. Ця трансформація – закономірна. Наприклад, іменники з основним категоріальним значенням 'особа чоловічого роду' з суфіксом *-eur-* можуть трансформуватися в іменники з категоріальним значенням 'особа жіночого роду' з суфіксом *-rice-*: *directeur* – *directrice*, *accompagnateur* – *accompagnatrice*, *acteur* – *actrice*, *administrateur* – *administratrice*, *admirateur* – *admiratrice*, *adorateur* – *adoratrice*. Порівнюючи слова *calme*, *calmer*, *calme-ment*, (*ça le*) *calmait*, можна виділити в них мінімальні значущі сегменти – морфемні *-er-*, *-ment-*, *-ait-*. Ці морфемні сегменти виражають таке ж значення й в інших словах: *form-er*, *faible-ment*, *ça pes-ait*. Однак, якщо ми порівнюємо форми *calmer* і *jaunir*, то побачимо, що одне й те ж саме значення виражається різними сегментами –

er і *-ir*. Так вичленовуються аломорфи – позиційні варіанти морфем. Зі словника була зроблена вибірка слів за алфавітом (букви А, В, С). З 6800 слів 46 іменників і прикметників мають суфікс *-eur-* з інтегральною семою 'чоловічий рід', з яких можуть утворюватися іменники з суфіксом *-rice-* з інтегральною семою 'жіночий рід'. Суфікс *-eur-* з інваріантним значенням 'особа чоловічої статі' функціонує в поєднанні з іменниковими, дієслівними та ад'єктивними твірними основами. Тому він реалізує три загальні словотвірні значення:

- 'особа за процесуальною ознакою';
- 'особа за предметною ознакою';
- 'особа за атрибутивною ознакою'.

Суфікс *-eur-* актуалізується з такими лексико-семантичними групами твірних основ:

Іменники (14 одиниць):

- абстрактність (*crédit-eur*);
- назва процесу (*attract-eur*);
- назва угруповання (*coopérat-eur*).

Дієслова (31 одиниця):

- виконавець дії (*annonciat-eur*);
- направлена дія (*calomniat-eur*);
- фізична діяльність (*construct-eur*).

Ад'єктиви (1 одиниця):

- якісна ознака (*correct-eur*).

Під час творення похідних від іменників, суфікс *-eur-* зі значенням 'особа – носій предметної ознаки' приєднується до слів з категоріальним значенням «назва процесу». Внаслідок цього можуть виникати такі семантичні відношення між твірною основою і суфіксом, як 'назва процесу' – 'особа – носій процесуальної ознаки', 'абстрактність' – 'особа чоловічого роду', 'назва угруповання' – 'особа за належністю до угруповання', 'назва процесу' – 'особа – носій характерної ознаки - негативної'. Наприклад, якщо похідні слова з суфіксом *-eur-* творяться від лексико-семантичної групи твірних зі значенням 'назва процесу', то суфікс має суб'єктну семантику і значення 'особа за характерною ознакою' та прирощене значення 'негативною': *corrupt-eur*.

Від дієслів на позначення «фізичної дії» *consommer* (споживати) утворюється слово *consommat-eur* (споживач), що вказує на власне 'особу, носія процесуальної ознаки'. В іншому випадку слово *consommat-eur* має значення «відвідувач кафе», що також вказує на варіантне словотвірне значення 'особа, носій процесуальної ознаки'. Потрібно враховувати перенесення семантики слова, тому що суфікс *-eur-*, присутній формально, семантично несе нове словотвірне значення. У похідних словах від дієслів лексико-семантичної групи «направлена дія» суфікс *-eur-* несе семантичне відношення спрямування на щось, на когось: *coordonat-eur* «координатор – той, хто займається координацією діяльності когось-небудь, чого-небудь». Суфікс *-eur-* несе семантичне відношення повідомлення: *annonciat-eur* «повідомляти когось про щось, віщувати щось»; існує інший варіант – *annonciat-eur* «сигнал виклику» – відбувається перенесення семантики суфікса в абстрактну площину. Інші семантичні відношення формуються у процесі творення похідних слів від твірних основ лексико-семантичної групи «дія». Наприклад, *compensat-eur* «особа, яка

компенсує щось, дає компенсацію, відшкодування за щось», друге значення – «спеціальна назва різних приладів для зрівноважування умов праці яких-небудь механізмів або для вимірювання різниці чогось». Залежно від контексту, тобто зовнішньослівного оточення, слово *compensat-eur* може набувати різного змісту, оскільки в тлумачному словнику – воно багатозначне.

Похідні з суфіксом *-eur-* від ад'єктивних твірних основ мають загальне словотвірне значення «особа за атрибутивною ознакою». Часткові словотвірні значення реалізуються залежно від лексико-семантичних груп твірних. У групі твірних основ на позначення «власне якість» значення похідного *correct-eur* може мати характер «особа, яка виправляє що-небудь», де суфікс несе словотвірне значення «власне особа за атрибутивною ознакою». Проте інші значення похідного – коректор «особа, за професійною діяльністю», корсет «предмет – широкий пружистий пояс, що його носять під сукнею для стягування талії» вказує на різноманітність його семантики. Суфікс *-eur-* реалізує конкретне значення залежно від конкретної мовленнєвої ситуації.

Отже, словотвірне значення суфікса *-eur-* зі значенням «особа» має наступну структуру:

1. інваріантне значення – «особа чоловічої статі»;
2. загальне значення – «особа – носій процесуальної ознаки», «особа – носій предметної ознаки», «особа – носій атрибутивної ознаки»;
3. часткові значення – «особа – носій характерної ознаки – негативної», «особа за видом занять», «особа за належністю до угруповання», «особа – виконавець дії», «особа – виконавець направленої дії», «особа – виконавець фізичної діяльності», «особа – носій абстрактного поняття», «особа – носій якісної ознаки».

До позаслівних компонентів значень суфікса *-eur-* зі значенням «особа чоловічої статі» відносимо: стилістичні компоненти. Сема стилістичної оцінки входить до семантичної структури вихідного морфа *-eur-*. Деякі похідні слова із суфіксом *-eur-* зі значенням «особа чоловічої статі» мають стилістичне забарвлення:

- поліграфічне (*composit-eur-ø* – «складальник»);
- професійне (*correct-eur-ø* – «особа, яка працює коректором»);
- політичне (*conservat-eur-ø*);
- юридичне (*aliénat-eur-ø* – «особа, яка поступається чимось»).

Похідні слова з суфіксом *-eur-* з інваріантним значенням «особа чоловічої статі», утворені від твірної основи іменника мають значення «особа – носій предметної ознаки» і створюються суфіксальним способом. У простих морфемних структурах утворення слова супроводжується усиченням на морфемному шві іменникового суфікса. Наприклад:

audit- (-ion-#) + *-eur-ø*. У простих морфемних структурах похідних від твірної основи дієслова, слова утворюються на позначення «особа – носій процесуальної ознаки». Спосіб словотвору – переважно суфіксальний, іноді супроводжується явищем інтерфіксації (4%). Похідні слова з простими морфемними стру-

ктурами від прикметникового мотиватора створюються суфіксальним способом. На морфемному шві нічого не відбувається. Тобто, характер приєднання морфем аглютинативний. I. Словотвірний тип похідних слів від основ іменників:

1). $CT_N \rightarrow TO_N + C\Phi_S$ *-eur-* із мутаційним значенням «особа чоловічого роду» – 11 слів, тобто 24% слів із загальним словотвірним значенням «особа – носій предметної ознаки»:

MФН₁ (без змін), 2 слова або 4%:

crédit- + *-eur-* → *crédit-eur-ø*,

bienfait- + *-eur-* → *bienfait-eur-ø*.

MФН₂ (усичення -ion- #), 8 слів або % *audition-* + *-eur-* → *audit-eur-ø*.

MФН₃ (усичення -e- #), 1 слово або 2%: *acte-* + *-eur-* → *act-eur-ø*.

2). $CT_N \rightarrow TO_N + C\Phi_S$ *-eur-* із мутаційним значенням «особа за належністю до угруповання» – 1 слово, тобто 2% слів із загальним словотвірним значенням «особа – носій предметної ознаки»: MФН₁ (усичення -ive- #): *coopérative-* + *-eur-* → *coopérat-eur-ø*.

3). $CT_N \rightarrow TO_N + C\Phi_S$ *-eur-* із модифікаційним значенням «особа – носій характерної негативної ознаки» – 2 слова, тобто 4% слів із загальним словотвірним значенням «особа – носій предметної ознаки»:

MФН₁ (усичення -ion- #): *conspiration-* + *-eur-* → *conspirat-eur-ø*,

corruption- + *-eur-* → *corrupt-eur-ø*.

II. Словотвірний тип похідних слів від основ дієслів:

1). $CT_N \rightarrow TO_V + C\Phi_S$ *-eur-* із транспозиційним значенням «власне носій процесуальної ознаки» – 31 слів, тобто 68% слів із загальним словотвірним значенням «особа – носій процесуальної ознаки»:

MФН₁ (усичення -er- #) 1 слово або 2%:

collecter- + *-eur-* → *collect- eur - ø*,

MФН₂ (усичення -er- #, суфіксація) 26 слів, або 57%:

contempler- + *-at-* + *-eur-* → *contempl-at-eur-ø*,

MФН₃ (усичення -er- #, інтерфікс -c-), 1 слово або 2%:

amplifier- + *-c-* + *-at-* + *-eur-* → *amplifi-c-at-eur-ø*,

MФН₄ (усичення -er- #, інтерфікс -i-), 1 слова або 2%:

annoncer- + *-i-* + *-at-* + *-eur-* → *annonc-i-at-eur-ø*,

MФН₅ (усичення -ire- #, інтерфікс -c-, усичення -a- #,) 1 слово, або 2%:

construire- + *-c-* + *-t-* + *-eur-* → *constru-c-t-eur-ø*,

MФН₆ (усичення -er- #, чергування g-d, інтерфікс -ic-), 1 слово або 2%:

adjudger- + *-ic-* + *-at-* + *-eur-* → *adjud-ic-at-eur-ø*.

III. Словотвірний тип похідних слів від основ прикметників:

$CT_N \rightarrow TO_{Adj} + C\Phi_S$ *-eur-* із транспозиційним значенням «особа – носій атрибутивної ознаки» – 1 слово, тобто 2% слів із загальним словотвірним значенням «особа чоловічої статі»: MФН₁ (без змін):

correct- + *-eur-* → *correct-eur-ø*.

Отже, суфікс *-eur-* зі значенням «особа чоловічої статі» може приєднуватися до твірних основ іменників, дієслів, прикметників. Характер приєднання аглютинативний та фузійний. У більшості випадків на морфемному шві відбувається усичення дієслівного суфікса або іменникового суфікса. Це зумовлює появу інтерфіксації та чергування.

Висновки. Досліджена структура і семантика су-

фікса *-eur-* зі значенням ‘особа чоловічої статі’ у французькій мові. На матеріалі словника французької мови була зроблена вибірка у 6800 слів. З них описано 46 лексем із суфіксом *-eur-* зі значенням ‘особа чоловічої статі’. Застосовуючи методику морфемного аналізу, похідні слова з суфіксом *-eur-* ‘особа’ були почленовані на морфеми. Застосовуючи методику словотвірного аналізу були виділені твірні бази слів, твірні основи і словотвірні форманти. Методом компонентного аналізу були виділені інтегральні та диференційні семи значень похідних слів з суфіксом *-eur-*. У роботі схарактеризовано семантичну структуру суфікса *-eur-* зі значенням ‘особа чоловічої статі’. Описано внутрішньослівні компоненти значень суфікса *-eur-*. До таких компонентів зараховуємо загальні словотвірні значення від твірної основи, граматичні категорії роду. Описано позаслівні компоненти значень, до яких відносяться – стилістичне значення. У роботі описані морфемні структури похідних із суфіксом *-eur-* зі значенням ‘особа чоловічої статі’. Від твірної основи іменників за допомогою суфікса *-eur-* утворюються 30% слів. Іменники віддієслівного по-

ходження складають 31% слів, та іменники прикметникового походження – 2% слів. Проаналізовані явища морфемного шва у твірній основі. Суфікс *-eur-* зі значенням ‘особа чоловічої статі’ може приєднуватися до твірних основ іменників, дієслів, прикметників. Характер приєднання аглютинативний та фузійний. У більшості випадків на морфемному шві відбувається усичення дієслівного суфікса або іменникового суфікса. Це зумовлює появу інтерфіксації та чергування. Встановлено, що суфікс *-eur-* у французькій мові, як носій основного категоріального значення ‘особа чоловічої статі’, має загальні словотвірні значення ‘особа – носій предметної ознаки’, ‘особа – носій процесуальної ознаки’, ‘особа – носій атрибутивної ознаки’. Це вказує на те, що суфікс *-eur-* зі значенням ‘особа чоловічої статі’ є продуктивним у словотворі сучасної французької мови. Дослідження суфіксальної підсистеми французької мови допоможе глибше зрозуміти процес утворення нових слів, характер їхнього утворення, та здатність бути мотивуючими словами для наступних мотивованих.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гак В.Г. Теоретическая грамматика французского языка. Морфология: Учеб. для филол. фак. ун-тов ин-тов и фак. иностр. яз. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Высш. шк., 1986. – 312 с.
2. Гак В.Г. Семантическая структура слова как компонент семантической структуры высказывания // Семантическая структура слова. Психолингвистические исследования. – М.: Наука, 1971. – 216 с.
3. Кубрякова Е.С. Основы морфологического анализа. – М., 1874. – 318 с.
4. Мельчук И. А. Курс общей морфологии. Том IV. М.; Вена: Языки славянской культуры: Венский славистический альманах, 2001. 584 с.
5. Чинчлей Г. С. Вопросы тождества морфемы и супплетивизма. / Отв. ред. С. Г. Бережан. Кишинев: Штиинца, 1980. 141 с.
6. Osthoff H., Brugmann K. Morphologische Untersuchungen auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen. 1881.
7. LeRobert Maxi Plus, Dictionnaires LeRobert-Sejer, Paris. 2018. – p. 1584

REFERENCES

1. Gak V.G. Theoretic grammar of the French language. Morphology: textbook for the philol. – 2-nd edit. – M. 1986. – 312p.
2. Gak V.G. The semantic structure of the word. Psycholinguistic research. – M. 1971. – 216 p.
3. Kubryakova Y.S. Bases of the morphologic analysis. – M. 1874. – 318 p.
4. Melchuk I. A. General morphology course. Volume IV. M.; Vienna: Languages of Slavic Culture: Vienna Slavic Almanac, 2001. 584 p.
5. Chinchley G. S. Issues of morpheme identity and suppletivism. / Ans. ed. S. G. Berezhn. Chisinau: Shtiintsa, 1980. 141 p.
6. Osthoff H., Brugmann K. Morphologische Untersuchungen auf dem Gebiete der indogermanischen Sprachen. 1881.
7. LeRobert Maxi Plus, Dictionnaires LeRobert-Sejer, Paris. 2018. – p. 1584

The semantics of the suffix morpheme *-eur-* in the modern French language

I. Boyko

Abstract. The Article is about the semantics of the suffix morpheme in the modern French language. Based on paradigmatic and syntagmatic relations, the author uses different methods of the research and analysis of the linguistic phenomenon. The author tries to describe the semantics structure of the suffix morpheme *-eur-* of the French language. Different methods of word formation and nature of change on the morphemic boundary are determined in nouns, verbs and adjectives. The author identified invariant values and characterized the value of sem of the suffix *-eur*.

Keywords: *suffix morpheme, semantics, morphemic boundary, intraword sem, extraword sem, word-forming type.*

Лексико-семантична парадигма дієслів на позначення переміщення в просторі у творах Пантелеймона Куліша

A. Derii

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

Paper received 11.04.21; Accepted for publication 22.04.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-251IX74-02>

Анотація. У статті схарактеризовано лексико-семантичну парадигму дієслів на позначення переміщення простором. Проаналізовано лексико-семантичну парадигму дієслів на позначення переміщення в просторі у мовотворчості Пантелеймона Куліша. Відзначено, що група дієслів охоплює лексеми на позначення пересування в повітрі, суходолом і водою, проте в пропонуваній публікації дослідницькі зусилля зосереджені на дієсловах, що відображають переміщення суходолом, оскільки вони вирізняються найширшою частотою вживання. На прикладі дієслівної синоніміки обґрунтовано системність лексики української мови, пояснено специфіку руху суходолом, репрезентовану через такі семантичні категорії, як «напрямок руху», «спосіб руху», «залежність / незалежність руху», що мають низку складників-критеріїв й експлікують різні аспекти реальних ситуацій переміщення, стають основними ознаками у структурі лексико-семантичної групи досліджуваних дієслів. З'ясовано процес інтеграції синонімів у лексико-семантичні групи, за допомогою компонентного аналізу описано механізм моделювання просторово-спрямувальної дієслівної семантики. Проінтерпретовано текстотвірний потенціал загальнономовних дієслів-синонімів, ужитих у творах Пантелеймона Куліша. Аналіз лексико-семантичної парадигми дієслів на позначення переміщення в просторі, які функціують у мовотворчості Пантелеймона Куліша, показав, що досліджувані одиниці відтворюють найрізноманітніші відтінки руху суходолом, репрезентовані через такі семантичні категорії, як «напрямок руху», «спосіб руху», «залежність / незалежність руху». Констатовано, що одиниці відображають певні аспекти реальних ситуацій переміщення і постають у значенні домінуючих ознак у структурі лексико-семантичної групи описуваних дієслів. Синоніми по-особливому маркують мову художніх творів. Поява таких лексичних одиниць зумовлена глибинними семантичними процесами, що об'єктивуються на текстотвірному рівні. У художньому дискурсі Пантелеймона Куліша переважають загальнономовні семантичні та семантико-стилістичні синоніми

Ключові слова: лексико-семантична парадигма, дієслово, рух, переміщення, сема, мовотворчість.

Постановка проблеми в загальному вигляді. На сучасному етапі розвитку мовознавчої науки в контексті тенденцій антропоцентричної інтерпретації явищ мови й тексту особливої актуальності набуває аналіз способів моделювання просторово-спрямувальної дієслівної семантики. І. Шпенюк зазначає, що дієслова на позначення руху належать до найбільш уживаних, їх уважають лексемами широкої семантики, вони вирізняються досить високим ступенем абстракції, завдяки чому можуть вступати в найрізноманітніші зв'язки з іншими словами [11].

У мовознавстві для дослідження тієї або тієї групи лінгвістичних одиниць, об'єднаних за певною ознакою і водночас протиставлених одна одній за іншою, уживають поняття «парадигма» (від грец. *παράδειγμα* – «зразок», «приклад») [1, с. 118], тобто цим поняттям позначають сукупність мовних одиниць, пов'язаних парадигматичними відношеннями, під якими розуміють відношення між словами на основі спільності або протилежності їхніх значень. Вони можуть бути синонімічними, антонімічними, гіпонімічними, супідрядними, партитивні та ін. У цьому контексті говорять також про лексичну чи лексико-семантичну парадигму.

На думку О. Павлишенко, лексико-семантична парадигма – це сукупність лексичних одиниць, об'єднаних тотожністю семантичних ознак. Лексичні одиниці відрізняються одна від одної індивідуальними уточнювальними ознаками. Такі парадигми бувають одно- та різноранговими і, відповідно, формують горизонтальні та вертикальні структури [10]. Однорангові парадигми утворюють єдиний лексико-семантичний рівень, різнорангові визначають глибину ієрархії, під якою розуміють підпорядкованість нижчих ланок вищим, чіткий порядок, що дає змогу організувати окремі складники й керувати ними.

Обсяг та структура лексико-семантичних парадигм детерміновані наявністю інваріантних та розрізнявальних ознак (сем) у смислових структурах складових одиниць [2, с. 7]. У межах парадигматичних утворень дослідники вирізняють ядро та периферію, а для визначення положення кожного елемента в лексико-семантичній системі беруть до уваги семи: чим більше диференційних сем містить елемент, тим далі від центру він розміщений. До центру уналежують одиниці із загальним характером значення, які мають велику психологічну важливість для носіїв мови, простий морфологічний склад, широкий ареал використання, нейтральне забарвлення [6, с. 8].

Основною одиницею лексико-семантичного поля вважають семему, яка має певну структуру та містить низку компонентів [7, с. 6]. Л. Васильєв зазначає, що структурне членування семеми та ідентифікування її складових компонентів можна здійснювати різними шляхами. За своєю функцією в складі лексичних та граматичних парадигм компоненти семем поділяють на інтегральні (архісеми) та диференційні [2, с. 26]. Архісема – це спільна (синтезувальна) для деякої групи слів сема родового значення, а диференційні змістові ознаки – це семи видового значення. Як зазначає М. Алефіренко, диференційні й інтегральні семи перебувають між собою у видо-родових відношеннях [1, с. 200].

Лексико-семантичні групи об'єднують слова однієї частини мови однакової предметної спрямованості, і це зближує їх із тематичними, термінологічними та синонімічними групами слів. Визначення «лексико-семантична група» передбачає, що така група об'єднує слова однієї частини мови, у яких, крім спільних граматичних сем, є ще принаймні одна спільна категорійно-лексична сема (архісема). Як бачимо

одиниці мови в групі не лише належать до однієї частини мови, але в їхньому значенні сфокусований ще й спільний компонент [7, с. 178]. Наприклад, у дієсловах *плавати*, *бігти*, *літати* архісемаю є значення «пересуватися».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженнях українських та зарубіжних мовознавців (С. Кацнельсона, С. Лопушанської, О. Рахліної, О. Падучевої, В. Плунгяна, І. Стерніна, Н. Шамне) описані лексико-семантичні групи дієслів руху на матеріалі однієї або кількох мов.

Окремі аспекти відображення руху в мові стали предметом вивчення таких науковців, як А. Вежбицька, В. Гак, А. Залізник, О. Кубрякова, М. Нікітін, В. Топоров. Мовознавці ставили за мету побудову схем, полів, фреймів для опису концепту руху і водночас прагнули схарактеризувати специфіку вираження семантики напрямку руху (Ф. Рожанський; А. Смирницький), розглянути когнітивні структури окремих дієслів (А. Кошелєв). В українському мовознавстві дієслова на позначення руху вивчали І. Вихованець, В. Войцехівська, В. Заханевич, В. Ільїн, Н. Лахно, М. Лесюк, О. Митрофанова, Є. Тимченко та інші. Матеріалом для їхніх студій стали сучасні й стародавні мови, сфери комунікації, обрядів та ритуалів, національних і конфесійних культур, мовотворчість окремих персоналій.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. До сьогодні поза увагою дослідників залишається лексико-семантична парадигма дієслів на позначення переміщення в просторі у творах Пантелеймона Куліша (1819-1897) – видатного українського письменника, літературознавця, мовознавця, фольклориста, історика, перекладача, громадського діяча. Варто зазначити, що в українській лінгвістиці відсутнє комплексне дослідження мовотворчості цієї персоналії, не визначено місце й ролі її в розвитку української національної культури загалом і мови зокрема в контексті мовно-літературного процесу другої половини XIX ст.

Особливості функціонування різних груп лексики в мовотворчості Пантелемона Куліша висвітлені в дисертаційних працях Н. Слободянюк [«Український національно-культурний компонент у мові художньої історичної прози Пантелеймона Куліша» (2001)], О. Клиничук [«Літературно-художній антропонімікон П. Куліша: склад, джерела, функції» (2004)], Т. Должикової [«Мовна особистість Пантелемона Куліша» (2004)], О. Кумеди [«Ідіолект П.О. Куліша на тлі східнополіського діалекту» (2011)], Л. Устенко [«Фразеологічна підсистема ідіостилю Пантелемона Куліша в контексті формування нової української літературної мови» (2017)]. Аналіз цих досліджень дав підстави для висновку, що лексико-семантична парадигма дієслів на позначення переміщення в просторі в мовотворчості Пантелемона Куліша не було до сьогодні предметом окремого наукового дослідження.

З огляду на те ставимо за мету проаналізувати лексико-семантичну парадигму дієслів на позначення переміщення в просторі у мовотворчості Пантелемона Куліша. Варто зазначити, що ця група дієслів охоплює лексеми на позначення пересування в повіт-

рі, суходолом і водою, проте в пропонованій публікації дослідницькі зусилля зосереджені на дієсловах, що відображають переміщення суходолом, оскільки вони вирізняються найширшою частотою вживання.

Виклад основного матеріалу дослідження. У семантичній структурі дієслів руху категоріально-лексична сема «переміщення в просторі» на лексичному рівні, на думку Г. Олексі, реалізується в таких інтегральних ознаках: 1) характер руху; 2) спрямованість переміщення; 3) середовище переміщення; 4) темп руху; 5) спосіб руху; 6) форма (вид) суб'єкта руху; 7) мета руху; 8) засіб руху. Відповідно до характеру руху в досліджуваному мікрополі дієслів руху виділено: 1) дієслова поступального руху; 2) дієслова коливального руху; 3) дієслова обертального руху [9].

В. Гак уважає, що до основних компонентів руху можна зарахувати такі параметри: «незалежність / залежність руху» (А), «напрямок руху» (В), «спосіб руху» (С). Вони, як найбільші семантичні компоненти, належать до розряду семантичних категорій [5].

1. Категорія незалежність / залежність руху (А) виражає відношення дії до суб'єктів й утворює опозицію двох субкатегорій: А1 позначає, що суб'єкт рухається самостійно, А2 показує, що переміщення є результатом впливу іншого суб'єкта. Компонент А виражається: а) різними кореневими морфемами: *бігти* (А1) «прискорено пересуватися на ногах; рухатись, швидко переставляючи ноги» [СУМ, т. 1, с. 140]: *А торік, як роздобув на морі чересок грошей, то прибіг до неї з Низу, мов цуцик ласкавий (Байда, князь Вишневецький, с. 42); вести* (А2) «спрямовувати рух когонебудь, допомагати або примушувати йти» [СУМ, т. 1, с. 231]: *І бачила, як двох вели у парі... О, не питай, куди!.. Вони й не знають (Маруся Богуславка, с. 133); їхати* (А1) («рухатися, переміщатися в певному напрямку водою або суходолом за допомогою якихнебудь засобів пересування» [СУМ, т. 4, с. 61]) *Взяли ми, вклонились і поїхали усі четверо різними шляхами (Січові гості, с. 7); везти* (А2) («пересувати, переміщати якимсь транспортом когонебудь з одного місця на інше» [СУМ, т. 1, с. 316]): *Кладуть стару на сіно і тихенько Везуть у балище на водопійло (Маруся Богуславка, с. 34); йти* (А1) («ступаючи ногами, пересуватися, рухатися, змінюючи місце в просторі (про людину або тварин)» [СУМ, т. 4, с. 53]): – *Ні, моя доню, коли йти кому за Ігнатком, то лучче мені, одинокій матері (Дівоче серце, с. 6); нести* (А2) («узвзявши когонебудь у руки або навантаживши на себе, переміщати, доставляти кудись» [СУМ, т. 5, с. 390]): *Зараз пішов, несе мені хліба, сала, меду, бо й пасічка в нього тут невеличка загороджена (Січові гості, с. 8.)*. Отже, зазначені синоніми є найуживанішими в лексико-семантичній групі на позначення переміщення суходолом. Вони фігурують як у мовленні персонажів, так і в авторській оповіді, в обох випадках слововживання не мають експресивно-емоційної оцінки, оскільки досліджувані лексеми експлікують нейтральне значення. Іншим варіантом реалізації зазначеної категорії є зворотна форма дієслова, наприклад: *повернути, повертати* «змінювати напрямок свого руху, робити поворот; звертати» [СУМ, т. 6, с. 639]) (А2): *Цвіте, сіяє, пахощами райськими вабить, і звідкіля йому світ світить, туди*

воно і **повертається** (Дівоче серце, с. 16).

2. Категорія напрямку руху (В) подекуди вважається основним семантичним компонентом дієслів руху. У межах цієї категорії, як уважає В. Гак, можна виділити низку аспектів, зокрема аспект В1 виражає загальну спрямованість або неспрямованість руху [5]. Він виражений протиставленням дієслівних лексем *йти*: *Я отсе, скоро одбуду царських бояр, хочу йти на окаянного Тетерю. Виженем недоляшка з України* (Чорна рада, с. 48) і *ходити* («ступаючи ногами, переміщатися, змінювати місце в просторі (переважно в різних напрямках) протягом певного часу (про людину або тварин)» [СУМ, т. 11, с. 105]): *Смирнії тепер тії два білі коники ходили під рукою сивого Гриви, що вже давно одвик од козацького серця* (Орися, с. 9). Загалом синоніми *йти* – *ходити* об'єднані архісеомою 'рухатися, ступаючи ногами, роблячи кроки'. Вони можуть виражати або одноразовий, неповторюваний рух в одному якомусь напрямкові, або повторюваний, тривалий рух. Синоніми до зазначених дієслів відтворюють різноманітні відтінки здійснення ходи, виражають її оцінну характеристику, ставлення мовця до неї або чинника руху. Зокрема, синонімом до слова *йти* в розглядуваному контексті вважаємо дієслова *рушити* («направлятися куди-небудь або до когось з якоюсь метою» [СУМ, т. 8, с. 918]): *Та й рушимо з гарматами негаймо До суднього з харцизниками бою* (Байда, князь Вишневецький, с. 38); *виступати* («йти поважно, не поспішаючи» [СУМ, т. 1, с. 504]): *За ним шляхетний почет виступає Він, каштелян і райця королівський, Послом ченцям себе тут об'являє* (Маруся Богуславка, с. 189); *прямувати* («пересуватися у просторі, крокуючи; йти, простувати; переміщатися в певному напрямку» [СУМ, т. 8, с. 370]): *Куди сей дука осяйний прямує: З козацьких подвигів, боїв кривавих Кайдани вічні козакам готує* (Байда, князь Вишневецький, с. 128); *сунути* («йти, рухатися, пересуватися, переважно повільно або через силу» [СУМ, т. 9, с. 844]): *Сунулись тії тури в пуцу, так і виваляли дерево; а князь за ними знай пускає стрілку за стрілкою* (Орися, с. 8). Отже, у цій лексико-семантичній групі ядром є дієслово *йти*. Використано його тоді, коли «немає потреби уточнювати характер ходи, виражати своє ставлення до неї, а треба лише констатувати одноразовість, неповторюваність дії» [2, с. 56]. Усі інші компоненти групи не лише називають, а й удокладнюють позначуваний денотат, інколи даючи йому певну характеристику.

До дієслова *ходити* в мовотворчості Пантелеймона Куліша зафіксовано такі контекстуальні синоніми: *блукати* («ходити, їздити без певної мети і напрямку» [СУМ, т. 1, с. 203]): *Підвелась і по пустині Диким поглядом блукала... Опинившись на могилі, Серед степу промовляла* (Маруся Богуславка, с. 31); *походжати* («повільно ходити туди й назад або прогулюватися» [СУМ, т. 7, с. 455]): *В парчах походжати І в шовки своєю Марусю, В жемчуги вбирати* (Маруся Богуславка, с. 14); *тинятися* («ходити сюди-туди без певної мети й напрямку; бродити, блукати де-небудь» [СУМ, т. 10, с. 114]): *А хто, то й так не хоче по наймах тинятися або в панському дворі довічним грубником пропадати, – і сей, надумавшись, дмухне на Січ манівцями* (Січові гості, с. 2); *сновигати* (сно-

видати) («ходити без певної мети, без визначеного напрямку» [СУМ, т. 9, с. 428]): *Ходить він, сновигає по гаю і сам не знає чого»* (Чорна рада, с. 67); *вештатися* («ходити без певної мети, без визначеного напрямку» [СУМ, т. 1, с. 345]) *Ніхто мене не питає, що я за чоловік. Вештаюсь я поміж ними, як дома* (Січові гості, с. 9). У цій лексико-семантичній групі дієслово *ходити* реалізує найменший свій смисловий і стилістичний потенціал, є найширшим за значенням синонімом аналізованої групи. Загалом у лексико-семантичних групах із ядрами *йти* – *ходити* в мовотворчості П. Куліша переважно жито загальномовні семантико-стилістичні синоніми [*рушити, виступати, вештатися, тинятися, блукати, походжати, сновигати* (сновигати)].

Аспект В2 вказує на зміну маршруту. У межах цієї категорії В. Гак виділяє такі субкатегорії:

1. Йти вперед – *приступати* («наближатися, близько підходити до кого-, чого-небудь; підступати» [СУМ, т. 8, с. 48]): *Не чорна хмара суне-наступає На темно-сиву непроглядну хмару* (Маруся Богуславка, с. 183); *виступати* («виходити наперед, відокремившись від кого-, чого-небудь» [СУМ, т. 1, с. 504]): *Довгенько думали сивії оселедці, довгенько один на одного зглядували, киваючи головою, далі виступив знов наперед батько Пугач да й каже* (Чорна рада, с. 86); *перти* («йти, пересуватися, тікати швидко, навально, незважаючи ні на які перешкоди; намагатися проникнути кудись без дозволу» [СУМ, т. 6, с. 333]): *А один преться з сокирою, щоб притьмом колеса рубати* (Чорна рада, с. 63).

2. Йти вбік – *повернути* («змінювати напрямок свого руху, робити поворот; звертати» [СУМ, т. 6, с. 639]): *А на шляху татарському зустрівши, На інший шлях негаймо повертає* (Байда, князь Вишневецький, с. 110).

3. Рух у різні боки – *розходитись, розійтись* («залишаючи місце збору, перебування, йти в різні боки, місця (про всіх або багатьох)» [СУМ, т. 8, с. 854]): *Леся, викрутившись із того сватання, зникла з світлиці і не ввійшла на вечерю; а після вечері зараз порозходились на спочинок»* (Чорна рада, с. 52); *Розмовляючи про такі речі, пішли до отця Інокентія удвох чи втрох, а деякі розійшлись по монастиреві* (Чорна рада, с. 73).

4. Йти назад – *повертатися* («йти, їхати назад; вертатися» [СУМ, т. 6, с. 641]): *Не добре, Ганжо Андибере, чиниш, Що знов на давній шлях свій повертаєси* (Байда, князь Вишневецький, с. 59); *одступати* («ступаючи, віддалятися від кого-, чого-небудь» [СУМ, т. 6, с. 145]): *Візьми, надінь, ніде тебе не зупинять. Що ж ти одступаєси, наче од лихого зілля?* (Чорна рада, с. 91).

У структурі стилістичних значень синонімів досліджуваної категорії дієслів почасти наявні додаткові конотації, пов'язані з диференціацією «нейтральний стиль» – «знижений стиль». Виділені слова синонімізовані з метою передання значення «йти, їхати». Ця група вербативів не утворює продуктивного типу в мовотворчості Пантелеймона Куліша. Наведені словозближення, що маркують художній дискурс митця, є здебільшого загальномовними семантичними.

3. Категорія «спосіб руху» (С) сформована низкою

аспектів і субкатегорій, які характеризують рух залежно від середовища, у якому він відбувається, природи суб'єкта, ступеня його участі в русі, перервності / неперервності руху, природних особливостей рухомих суб'єктів тощо.

У межах категорії С В. Гак виділяє аспект С1 – інтенсивність, який представлений дієсловами, що передають прискорення руху, наприклад: *мчати* («пересуватися, переміщатися з великою швидкістю» [СУМ, т. 4, с. 835]): *Помчавсь Ахмет і курявою вкрився, Зсів із коня татарин бородатий* (Маруся Богуславка, с. 46); *поспішати* («старатися, намагатися якнайшвидше зробити що-небудь, виконати якусь роботу; спішити, квапитися» [СУМ, т. 7, с. 357]): *На бенкету сути в курені до них не поспішався, Горілок їх добрих і медів п'яних немов цурався»* (Маруся Богуславка, с. 5); *метнутися* («швидко попрямувати, побігти» [СУМ, т. 4, с. 691]): *Сиділи в ряд, без волі і без сили Метнутись на грізного бусурмана* Маруся Богуславка, с. 97); *заметушитися* («рухатися безладно, похапливо або заклопотано; робити що-небудь, поратися, порядкувати поспішно» [СУМ, т. 4, с. 694]): *Усі заметушилися і почали тягтись туди, де бито в бубни* (Чорна рада, с. 107); *летіти* («дуже швидко переміщатися (по землі, воді і т. ін.); мчати; нестися» [СУМ, т. 4, с. 479]): *Аж ось одного дня, тільки що взялись за ложки, летить гінець. Кінь під ним аж хитається, ніздрі роздуло, як ріжок»* (Січові гості, с. 7). Між вияскравленими синонімами в художньому дискурсі Пантелеймона Куліша виникають постійні узуальні синонімічні зв'язки. Словникові дефініції слів засвідчують, що синонімічний ряд об'єднує значення «рухатися поспішно». Лексичні одиниці надають висловленню додаткової емоційно-експресивної місткості.

Для передавання уповільненого руху Пантелеймон Куліш використовує такі дієслова: *шкандибати* («ледве йти» [СУМ, т. 11, с. 469]): *Он дивись, який бідаха шкандиба. Дивітись, небожата: це якась непевна людина* (Байда, князь Вишневецький, с. 136); *чимчикувати* («йти повільно, плестися» [СУМ, т. 11, с. 324]): *...і всяке манівцем да ночами, степами, тернами да байраками чимчикує на Запорожжє до Хмельницького* (Чорна рада, с. 44); *плентатися* («іти, їхати, пересуватися повільно, через силу» [СУМ, т. 6, с. 575]): *Як же вернувся вранці до світлиці, то божого чоловіка вже не було в компанії: поплентавсь дідусь іще до схід сонця із Хмарища* (Чорна рада, с. 45); *тюпати* («іти повільно, через силу; плентатися» [СУМ, т. 10, с. 334]): *Лягнув погонич пугую; коні заржали, почувши лугову пащу; потюпали і зникли з очей і з возом, і з погоничем, і з дівчатами* (Орися, с. 173). Отже, лексико-семантичні групи синонімів, що відображають інтенсивність руху (швидкий чи повільний темп), розвинули спільне значення «йти повільно». У переважній більшості ситуацій ці дієслова слабо протиставлені між собою.

В. Гак виділяє також аспект С2, який указує на подолання / неподолання перешкоди на своєму шляху. У творах П. Куліша зафіксовано такі лексеми на позначення руху суходолом із подоланням перешкоди: *спотикатися* («невдало, незручно ступаючи або раптово зачіплюючись за щось ногою, втрачати рівновагу» [СУМ, т. 9, с. 582]): *Нехай, братику, – каже Че-*

ревань, – спотикаються наші вороги, а не пан Сомко! (Чорна рада, с. 128); *перескочити* («роблячи стрибок, переміщуватися на другий бік чого-небудь» [СУМ, т. 6, с. 279]): *Бре, побро! Коли думаєш, що через провалля йому не перескочити, покиньмо його, а самі добере ось скоріш до тайника»* (Чорна рада, с. 88); *переступати* («роблячи крок, опинятися по другий бік чого-небудь» [СУМ, т. 6, с. 290]): *Обернувся козак, переступаючи через поріг, – і серце в його заграло: Леся не спускала з його очей* (Чорна рада, с. 93); *перехопитись* («перестрибувати через що-небудь» [СУМ, т. 6, с. 314]): *Запорожці тільки що перехопились через узенький місток над проваллем, що промила вода з одного байраку в другий»* (Чорна рада, с. 103); *перемахнути* («перестрибувати через що-небудь, стрибати, долаючи якусь перепону» [СУМ, т. 6, с. 223]): *Обернув Петро коня, розігнався – думав якраз перемахнути, – а кінь ізнов зам'явся* (Чорна рада, с. 104). Лексеми аналізованої групи розширюють свої експресивні межі, вони вживаються як у мові автора, так і в мовленні дійових осіб.

У художньому дискурсі синоніми, що номінують спосіб руху суходолом, дають змогу зробити акценти на наявності чи відсутності допоміжних засобів для пересування. Зокрема, у творах Пантелеймона Куліша самостійне переміщення (кроками) нормальної швидкості передають дієслова-синоніми *йти, прямувати, підступати, податися геть, ринути, ходити, пройти, рушити, повернутися, пройти*. Рух із використанням транспортних засобів, наприклад ридвану, воза, переданий лексемами *їхати, везти*, а рух на коні відтворений за допомогою дієслів *скакати* («роблячи стрибок, стрибки, переміщатися з одного місця на інше, просуватися далі» [СУМ, т. 9, с. 244]): *Може б, і я зумів би зсадити тебе з коня кулею, та, отже, жеду, поки ти надумаєшся, чи скакати, чи додому вертатися* (Чорна рада, с. 64); *мчати, линути* («рухатися вперед із великою швидкістю» [СУМ, т. 4, с. 487]): *Сідай зо мною на коня-бахмата, Полинемо в Стамбул удово, як птиця* (Маруся Богуславка, с. 44); *грати* («перебувати весь час у русі» [СУМ, т. 2, с. 159]): *І як Юр Святий по хмарах Грав конем над ними білим, Сліпив очі яничарам* (Маруся Богуславка, с. 44). Ці синоніми породжують семантико-стилістичні варіації, що спричиняє появу нових змістових відтінків, а також позначені семантикою інтенсивності руху.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, аналіз лексико-семантичної парадигми дієслів на позначення переміщення в просторі, які функціують у мовотворчості Пантелеймона Куліша, показав, що досліджувані одиниці відтворюють найрізноманітніші відтінки руху суходолом, репрезентовані через такі семантичні категорії, як «напрямок руху», «спосіб руху», «залежність / незалежність руху». Вони відображають певні аспекти реальних ситуацій переміщення і постають у значенні домінувальних ознак у структурі лексико-семантичної групи описуваних дієслів.

Аналіз структури значення дієслів переміщення суходолом у мовотворчості Пантелеймона Куліша дав змогу виявити найпродуктивніші групи дієслів, відібрані за критерієм «інтенсивність руху» й «спрямованість руху». Синоніми по-особливому маркують мову

художніх творів. Поява таких лексичних одиниць зумовлена глибинними семантичними процесами, що об'єктивуються на текстотвірному рівні. У художньому дискурсі Пантелеймона Куліша переважають загальномовні семантичні та семантико-стилістичні

синоніми.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в залученні до аналізу лексико-семантичної парадигми дієслів на позначення переміщення в повітрі й воді.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алефиренко Н. Ф. Спорные проблемы семантики. Москва, 2005. 350 с
2. Бевзенко С.П. Українська діалектологія: навч. посіб. для студ. філол.ф-тів ун-тів і пед. ін-тів. Київ: Вища школа, 1980.
3. Васильев Л. М. Современная лингвистическая семантика: учеб. пособие для вузов. Москва: Высшая школа, 1990. 176 с.
4. Вердиева З. Н. Семантические поля в современном английском языке. Москва: Высшая школа, 1986. 120 с.
5. Гак В.Г. Пространство мысли (опыт систематизации слов ментального поля). *Логический анализ языка. Ментальные действия*. Москва: Наука, 1993. С. 22–29.
6. Гольдберг В. Б. Контрастивный анализ лексико-семантических групп (на материале английского, русского и немецкого языков). Тамбов: ТГПИ, 1988. 56 с.
7. Кацнельсон С. Д. Типология языка и речевое мышление. Москва: Либроком, 2009. 218 с.
8. Левицкий В. В. Семантика и фонетика. Черновцы, 1973. 301 с.
9. Олекса Г.І. Лексико-семантична класифікація дієслів на позначення руху. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/Mik_2012_15_1_42.pdf. (дата звернення: 30.03.2020).
10. Павлишенко О.А. Квантитативні характеристики лексико-семантичних полів дієслова в авторських текстах англomовної художньої літератури: дис. ... к.ф.н.: 10.02.04. Львів, 2017. 219 с.
11. Шпенюк І. Є. Семантичне поле дієслів руху з прихованим локативним компонентом. *Матеріали всеукраїнської наукової конференції «Проблеми зіставної семантики»*. Київ: КДЛУ, 1995. С. 23-24.

REFERENCES

1. Alefirenko N. F. Spornyye problemy semantiki. Moskva, 2005. 350 s
2. Bevzenko S.P. Ukraїns'ka dialektologiya: navch. posib. dlya stud. filol.f-tiv un-tiv i ped. intiv. Kiїv: Vishcha shkola, 1980.
3. Vasil'yev L. M. Sovremennaya lingvisticheskaya semantika: ucheb. posobiye dlya vuzov. Moskva: Vysshaya shkola, 1990. 176 s.
4. Verdiyeva Z. N. Semanticheskiye polya v sovremennom angliyskom yazyke. Moskva: Vysshaya shkola, 1986. 120 s.
5. Gak V.G. Prostranstvo mysli (opyt sistematzatsii slov mental'nogo polya). *Logicheskyy analiz yazyka. Mental'nyye deystviya*. Moskva: Nauka, 1993. S. 22–29.
6. Gol'dberg V. B. Kontrastivnyy analiz leksiko-semanticheskikh grup (na materiale angliyskogo, russkogo i nemetskogo yazykov). Tambov: TGPI, 1988. 56 s.
7. Katsnel'son S. D. Tipologiya yazyka i rechevoye myshleniye. Moskva: Librokom, 2009. 218 s.
8. Levitskiy V. V. Semantika i fonetika. Chernovtsy, 1973. 301 s.
9. Oleksa G.І. Leksiko-semantichna klasifikatsiya diєsliv na poznachennya rukhu. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/Mik_2012_15_1_42.pdf. (data zvernennya: 30.03.2020).
10. Pavlishenko O.A. Kvantitativni kharakteristiki leksiko-semantichnikh poliv diєslova v avtors'kikh tekstakh anglo-movnoї khudozhn'oї literaturi: dis. ... k.f.n.: 10.02.04. L'viv, 2017. 219 s.
11. Shpenyuk I. E. Semantichne pole diєsliv rukhu z prikhovanim lokativnim komponentom. Materiali vseukraїns'koї naukovoї konferentsії «Problemi zıstavnoї semantiki». Kiїv: KDLU, 1995. S. 23-24.

Lexical and semantic paradigm of verbs for the designation of movement in space in the works of Panteleimon Kulish

A. Derii

Abstract. The lexical and semantic paradigm of verbs to denote movement in space are characterized in the article. The lexical and semantic paradigm of verbs to denote movement in space in the language of Panteleimon Kulish is analysed. It is noted that the group of verbs includes tokens to denote movement in air, land and water, but in the proposed publication, research focuses on verbs that reflect the movement of land, because they have the widest frequency of use. The system of vocabulary of the Ukrainian language is substantiated on the example of verb synonymy, the specifics of land movement are explained, represented through such semantic categories as “direction of movement”, “way of movement”, “dependence/independence of movement”, which have a number of components-criteria situations of displacement, become the main features in the structure of the lexical and semantic group of the studied verbs. The process of integration of synonyms into lexical and semantic groups is clarified, the mechanism of modelling of spatial-directing verb semantics is described by means of component analysis. The basis of common text potential of verb synonyms used in the works of Panteleimon Kulish is interpreted. Analysis of the lexical and semantic paradigm of verbs to denote movement in space, which function in the language of Panteleimon Kulish, showed that the studied units reproduce a variety of shades of land movement, represented through such semantic categories as “direction of movement”, “dependence of movement/independence of the movement”. It is stated that the units reflect certain aspects of real situations of movement and appear in the meaning of dominant features in the structure of the lexical and semantic group of the described verbs. Synonyms in a special way mark the language of works of art. The appearance of such lexical units is due to deep semantic processes that are objectified at the text-forming level. Panteleimon Kulish's artistic discourse is dominated by common semantic and stylistic synonyms.

Keywords: lexical-semantic paradigm, verb, movement, displacement, seme, language creation.

Запозичені префіксальні форманти у дієсловах сучасної англійської мови

А. Р. Дудок

Національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна
Corresponding author. E-mail: annadudok1995@ukr.net

Paper received 11.04.21; Accepted for publication 22.04.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-251IX74-03>

Анотація. Статтю присвячено дослідженню запозичених префіксальних формантів як процес поповнення дієслів сучасної англійської мови. Виявлено, що у семантичній структурі проаналізованих префіксальних формантів іманентно присутній узагальнений абстрагований стабільний компонент (інваріант), який актуалізує у префіксальному дієслові узагальнену ознаку та уможливорює породження численних смислів. Доведено, що під впливом міжмовних контактів запозичені префіксальні форманти як потенційні деривати відіграють ключову роль у поповненні дієслівної лексики сучасної англійської мови. Із залученням авторитетних словників проаналізовано дефініції префіксальних дієслів у площині їх структурно-семантичного та функціонального ракурсах. Підсумовано, що міжмовна кореляція дериваційних і семантичних ознак префіксальних формантів зумовлена використанням генетично тотожних префіксів як продуктивних компонентів у процесах утворення та поповнення префіксальних дієслів сучасної англійської мови.

Ключові слова: префіксальні форманти, міжмовні контакти, узагальнена семантична ознака префікса, інваріант, значення та смисли префікса, дериваційні ознаки.

Вступ. Підвищена зацікавленість до іншомовних запозичень дієслівних формантів обґрунтовується тим, що останнім часом в англійську мову проникає численний пласт нових дієслів та дієслівних словосполучень, утворених міжмовними впливами контактів. Розширення міжмовних контактів, динамічне поповнення запозиченої дієслівної лексики потребує комплексного морфологічного та семантичного аналізу, з'ясування способів та механізмів їх утворення.

Короткий огляд публікацій за темою. В останні десятиліття проблемі дослідження префіксальних дієслів з урахуванням їх міжмовних запозичень надається доволі багато уваги як вітчизняними В.Д. Бояркіна, Ю. А. Зацний, Л. Клименко, Л.Н. Чумак так і закордонними дослідниками (В. І. Заботкіна, О.Д. Мешков, J. L. Dillard та інші). На даному етапі англійська мова переживає «неологічний бум», зумовлений двома основними причинами – екстралінгвістичною та лінгвістичною. Це пов'язано із тим, що мова, як стверджують дослідники, у своїй еволюції проявляє двояку залежність – від середовища, у якому вона існує, з одного боку, та від внутрішнього механізму та устрою, з іншого” [2]. Сутність першої полягає у тому, що у суспільстві, що швидко змінюється як соціально, так і технологічно, мовна спільнота відчуває безперервну потребу створювати нові позначення для професійної комунікації. З огляду на це, існує постійна необхідність систематизувати продуктивні способи утворення нових одиниць, аналізувати їх словотвірні моделі тощо.

Матеріали та методи. Матеріалом дослідження окресленої статті слугували авторитетні англо-англійські словники з яких відібрано для аналізу дефініції префіксальних дієслів. Застосування базових семантичних категорій значення та смисли уможливорює розуміння суті префіксального дієслова, у процесі виявлення стабільного інваріантного значення кожного дієслова у парадигматиці мови та різних його семантичних змінних смислів у синтагматиці мовлення. Дієслівний префікс завдяки своїм системонабутим прототипним властивостям експлікує нові смисли дієслова, що дозволяє рецепієнтам його глибше розуміння та інтерпретацію у процесі комуніка-

ції. У нашому розумінні, смисл складається з елементарних об'єднаних одна з одною сем, що утворюють певну структуру, та привносять суб'єктивні аспекти значення відповідно до мовної системи. Процес породження різних смислів закладений в узагальнювальній природі префіксального дієслова, творчому абстрагованому процесі мислення.

Метою нашого дослідження є простежити шляхи запозичення в англійську мову префіксальних формантів для утворення та поповнення префіксальних дієслів сучасної англійської мови. Ключовою метою є проаналізувати структурно-семантичний та функціональний потенціал префіксальних дериватів шляхом виявлення узагальненої семантичної ознаки (інваріанта) у плані парадигматики мови та процесу породження численних смислів дієслова у плані синтагматики мовлення.

Результати та обговорення. Як показують дослідження проведені США та інших країнах, більшість дієслів, зафіксованих в словниках неологізмів вже не сприймаються носіями мови як нові, оскільки втратили свою часову конотацію новизни. Щодо самого терміну «неологізм», то він позначає нове слово (стійке сполучення слів), нове або за формою або за змістом. На думку дослідників одиницею еволюції мови є зміна номінації, тобто співвідношення між тим, що позначає, та тим, яке позначає [5]. Інші дослідники стверджують, що, залежно від того, нове це слово, або вже існуюче в мові, що позначає нове явище чи поняття, неологізми доцільно поділяти на лексичні та семантичні [2]. Лексичні неологізми зазвичай поповнюються запозиченнями з інших, зокрема романо-германських мов або новими словами, утвореними на основі існуючих мов.

Слушною є думка В.Д. Бояркіної щодо зарахування авторських новотворів до неологізмів. Викладаючи свої бачення про неологізм, дослідниця стверджує, що: «термін «нові слова» об'єднує різні типи новоутворень, входжень і запозичень. Це не тільки новостворені слова літературної мови, а й слова, що перейшли з інших мов» [1, с. 93-102]. Так само Л. Клименко дотримується такої самої точки зору, зараховуючи окказіональні слова до неологізмів. На її переконання,

«нові слова розрізняються своїм стилістичним маркуванням, вживаністю, походженням, семантичними особливостями та граматичними ознаками» [4, с. 71].

Для підтвердження теоретичних викладок, наведемо низку запозичених з романо-германських мов префіксів, вживання яких в якості дієслівних деривативів найкраще характеризують закономірності та лексико-семантичні особливості дієслівно-префіксального словотворення сучасної англійської мови, це префіксальні форманти: *be-, de-, dis-, mis-, over-, re-, in-, under-, up-*.

Нижче проаналізуємо кожен дієслівний префікс окрема із залученням прикладів авторитетних словників, так, префікс *be* – дієсловотвірну роль набув ще в давньоанглійській мові. Семантичний аналіз словникових дефініцій похідних дієслів на *be-*, які вживаються у сучасній англійській мові, дозволяє виявити такі основні смисли значення цього префікса:

1) Просторове значення "*кругом, навколо, біля, близько, з усіх сторін, у всіх напрямках тощо.*": *to beset "оточувати осаджувати; займати, перегороджувати", to bestir "здригнутися, енергійно взятися"; to besmear "забруднити; засалити"*. Утворюючи такі дієслова, префікс *be* - приєднувався до основ дієслів, що виражають *рух, напрямок, переміщення або положення в просторі*: *to draggle- "бруднити" (to bedraggle "запачкати"), to gird- "оперізуватися" (to begird "оперізувати, оточувати"), to lay- "класти, покласти"* Цікавим є той факт, що якщо з таким значенням префікс *be* - вживався ще в англосаксонський період, то у сучасній англійській мові з його участю дієслова не утворюються, оскільки префікс втратив просторове значення.

2) Значення *позбавлення того, на що вказує основа*: *to bereave "позбавляти, віднімати, грабувати", to besleeve "знімати пальто", to bebar "позбавляти права, виключати", to beland "позбавляти землі"*. З таким значенням префікс *be* - також не вживається для утворення нових дієслів.

3) У значенні *перехідності* префікс *be* - також вживався для того, щоб продукувати перехідні дієслова від неперехідних. Таке значення збереглося і в сучасній англійській мові: *to bespeak - to speak about (or for, to); to bemoan - to moan about (over, for); to be-turmur - to murmur at or against*.

4) У значенні *посилення, інтенсивності, повноти, надлишку дії*, вираженого дієслівної основою: *to be-crowd - to overcrowd, to be-crush - to crush thoroughly, to be-slap - to slap soundly, to be-stock - to stock thoroughly*. З таким значенням префікс *be* - також вживається у сучасній англійській мові для утворення нових дієслів.

5) Значення "*зробити таким, як на те вказує основа*" або "*надати т,пнпнпнпознак чи якість, вираженіх основою*": *to bedim - to make dim "затемнювати, затуманювати", to befoul - to make foul "бруднити, оскверняти", to belittle - to make little "применшувати, применшувати" to befool - to make a fool "обдурювати, обманювати"* [8]. Варто додати, що ключовим смислом цього значення є "*назвати так, як вказує основа*" ("*to name, to style, to dub*"): *to be-rascal, to be-brother, to be-knave, to be-David, to be-rogue, to be-madam, to be-coward*. 6) У значенні "*покривати, оточувати, напо-*

внювати, постачати, прикрашати об'єкт тим, на що вказує основа" ("*to cover, to provide, to surround with ...*"): *to becloud "to put clouds about"* [10].

Таким чином, дієслівний префікс завдяки своїм системонабутих прототипним властивостям експлікує нові смисли дієслова, що дозволяє рецепієнтам його глибше розуміння та інтерпретацію у процесі комунікації. У нашому розумінні, смисл складається з елементарних об'єднаних одна з одною сем, що утворюють певну структуру, та привносять суб'єктивні аспекти значення відповідно до мовної системи.

Наступний аналізований дієслівний префікс *dis* - який має латинське походження та в англійській мові є продуктивним формантом парних форм дієслів на *de* - і *dis*. Дієслова на *de* - є ранніми запозиченнями (як правило, це французькі дієслова), а слова на *dis* - проникли з латини в пізніший період. Крім того, частина дієслів на *dis* - була утворена вже на англійському ґрунті від тих самих основ, які вживалися з префіксом *de*, як от: *to depose; to dispose; to debar - to disbar; to decompose*. Однак, варто тут зазначити, що семантика цих парних дієслів у даний час настільки зазнала змін, що навряд чи можна розглядати їх як синонімічні скажімо: *to debar "не допускати, перешкоджати, відмовляти, забороняти, позбавляти права"; та to disbar "виключати баристера з корпорації"*. Відтак, можемо стверджувати, що префікс *dis* - значно продуктивніший за *de-*, який з'єднуючись з основами дієслів, надає їм такі значення:

1) значення дії, протилежної тій, яка виражена дієслівної основою без префікса, як от: *to please "подобатися" - to displease "не подобатися", to like "любити, подобатися" - to dislike "не любити, відчувати неприязнь", to agree "збігатися, відповідати" - to disagree "не збігатися, не відповідати", to prove "доводити" - to disprove "відкидати"*.

2) значення поділу, розпаду на складові частини, яке близьке до першого: *to connect "з'єднувати, зв'язувати" - to disconnect "роз'єднувати, розділяти, роз'єднати", to embody "формувати (ся) (воєн)" to disembody "розформовувати, розпускати (війська)"*.

3) Значення *позбавлення чого-л. (права, майна тощо)*: *to disclaim "відмовлятися (від своїх прав), відрикатися, не визнавати", to disgrace "позбавляти милості, розташування", to dishouse "позбавляти даху над головою", to disinherit "позбавляти спадщини"* [8]. Таке значення майже нічим не відрізняється від першого, оскільки тут префікс *dis* - виражає значення, протилежне значенню словотвірної дієслівної основи.

Застосування базових семантичних категорій значення та смисли уможлиблює розуміння суті префіксального дієслова, у процесі виявлення стабільного інваріантного значення кожного дієслова у парадигматиці мови та різних його семантичних змінних смислів у синтагматиці мовлення. Аналіз фактичного матеріалу дає підстави стверджувати, що у сучасній англійській мові зустрічається численна кількість дієслів на *dis-*, які проникли в англійську мову з романських мов. Деякі з них у процесі свого розвитку зазнали зміни семантики та набули нових смислів; *to distinguish (L. distinguere, Fr. dis + stinguere) "розпізнати"*. Виявлено, що префікс *de-, dis* - може утворювати нові дієслова лише від перехідних дієслів, що не

мають самостійних антонімів. На думку дослідників, перехідні дієслова, що формуються за допомогою префікса *dis-*, поділяються на два великих семантичних класи [6], а саме:

1) дієслова, які виражають дію, що виходить із внутрішніх (розумових або душевних) спонукань: *to allow* "дозволяти, дозволяти" - *to disallow* "відмовляти, відкидати", *to approve* "схвалювати, санкціонувати" - *to disapprove* "не схвалювати, несхвально ставитися до чого-л.", *to believe* "вірити, довіряти" - *to disbelieve* "не вірити, не довіряти", *to courage* "підбадьорювати, надихати" - *to discourage* "бентежити, відбивати бажання, відмовляти".

2) Дієслова, що виражають значення дії, виконання якої пов'язане з практичною (фізичною) діяльністю людини чи механізмом: *to arm* "озброювати, братися за зброю" - *to disarm* "обеззброювати, роззброюватися", *to arrange* "влаштувати, приводити в порядок" - *to disarrange* "засмучувати, приводити в безлад", *close* "закривати" - *to disclose* "виявляти" [10].

Отже, префікс з його високим ступенем абстрагованості й узагальнення підтверджує його міжмовний статус як продуктивного та деривативного дієслівного форманта. Саме узагальнене інваріантне значення префікса як елемента лексико-семантичної системи мови, як низка сем уможливує найадекватніше розуміння численних смислів сучасного англійського дієслова.

Проаналізований нами префікс *mis-* зустрічається практично у всіх германських мовах, головним чином для утворення дієслів зі значенням, відсутності, втрати, нестачі того, що висловлює основа, або поганого вчинку: ", *to misbehave* - "погано поводитися", *to misconduct* - "погано або неправильно вести себе" [8].

У сучасній англійській мові, префікс *mis* - виявив свою продуктивність для формування дієслів що позначають *неправильне, помилкове або погане виконання тієї дії*, на яке вказує словотвірна основа: *to misname* "невірно називати", *to mislead* "вводити в оману, вести по хибному шляху", *to misread* "читати неправильно", *to mistake* "помилитися", *to misapply* "неправильно вживати, зловживати", *to miscalculate* "прорахуватися, помилитися у розрахунку", *to miscall* "називати не тим ім'ям", *to misconceive* "мати неправильне уявлення, перекручено зрозуміти" [7].

Високо продуктивний заперечний префікс *in* -, приєднуючись до дієслів сучасної англійської мови, виражає значення протилежної або зворотної дії: *to cover* "покривати" - *to uncover* "розкривати"; *to bend* "згинати" - *to unbend* "розгинати"; *to shoe* "нідокувати, взувати" - *to unshoe* "розковує, роззувати"; *to fasten* "прив'язувати, прикріплювати" - *to unfasten* "розв'язувати, звільняти". Помічено, що дієслова сполучаючись з *in-*, є, як правило, односкладовими або (рідше) двоскладовими: *to unreel* "розмотувати", *to unrip* "розпоровати, розривати", *to unroll* "розгортати", *to unwind* "розмотувати", *to unbosom* "відкривати (таємницю)", *to unburden* "знімати тягар", *to unbutton* "розстібати". За своїм семантичним значенням дієслова, які поєднуються з *in-*, поділяємо на два семантичних класи:

1) дієслова, які мають вище вказане значення та 2)

дієслова, які позначають душевні або розумові поняття. З огляду на здійснений аналіз, можемо узагальнити, що дієслова з префіксом *in* - є продуктивним та потенційним морфологічним формантом сучасних префіксальних дієслів англійської мови. Розвиток словникового складу, серед якого значну частину обіймають префіксальні дієслова, якраз і віддзеркалює, за словами дослідників, «процеси пристосування мовної системи до нових потреб комунікації у зв'язку з ускладненням позамовного середовища» [3, с. 3].

Історично наступний префікс *under-* виник у результаті словоскладення ще в англосаксонський період на позначення "вниз, внизу, під". Вже в той час *under* почав виконувати роль словотвірного форманта. Протягом усіх періодів еволюції мови *under* - вживався, головним чином, для утворення дієслів з певним абстрактним значенням. Варто зазначити, що поєднуючись передусім з дієсловами на позначення руху або дія, префікс *under* - передає семантичне значення *напряму дії під предмет або руху знизу вгору*, наприклад: *undercut* "підрізати", *underlay* "підкладати", *підпирати*, *underline* "підкреслювати", *undergo* "піддаватися чому-небудь", *undermine* "підкопуватися, підривати", *undersign* "підписувати(ся)".

По-друге, приєднуючись до дієслів дії, префікс *under* - передає значення *неповної, недостатності дії*: *underdo* "недоробляти, недосмажувати", *underdose* "давати недостатню дозу", *underestimate* "недооцінювати", *underpay* "оплачувати низько, недоплачувати", *underproduce* "випускати продукцію в недостатній кількості", *underrate* "недооцінювати", *understate* "примішувати (цифри)", *undervalue* "недооцінювати", *underwork* "працювати недостатньо" [9].

Таким чином, можемо стверджувати, що виокремлюються два самостійних словотвірних елементи, які мають усі ознаки префіксів: *under-1*, що виражає значення *напряму дії під предмет або зверху вниз*, і *under-2*, що виражає значення *неповноти, недостатності дії*. Додамо, що префіксальні морфемні використовуються в якості дериваційних (словотвірних) формантів для утворення нових похідних дієслів. На слушну думку дослідників, такі нові похідні з часом обов'язково потрапляють до тієї чи іншої частини мови з характерними для неї морфологічними ознаками [6].

Відібраний для аналізу префікс *over* – сягає етимологічно давньоанглійського періоду і є безперечним дієслівним префіксом: *to overcome* "перевершити, подолати; побороти, перемогти; виснажувати"; *to overdo* "пересмажувати; перевтомлювати; заходити надто далеко". У сучасній англійській мові префіксальні дієслова з *over-* цілком залежить від узагальненого значення *over* – та від семантики його основ. Аналіз словникових дефініцій уможливив згрупувати їх на два класи, в яких префікс *over* - висловлює абсолютно різні значення. Так, поєднуючись з основами дієслів, що позначають рух, який може позначати переміщення (через предмет або простір): *to overarch* "покривати склепінням", *overbuild* "надбудовувати", *overcloud* "затягувати хмарами, затьмарювати", *overlay* "покривати (фарбою)", *to overleap* "перестрибувати", *to overlie* "лежати на чому-л., вище чого-л.", *to overpass* "переходити, перетинати, проходити,

to overrun "переливатися через край, переходити дозволени межі". Приєднуючись до дієслів дії, що не має на пряму, префікс *over* - вносить у ці дієслова смисл надмірності або надлишку дії, на яку вказує словотвірна основа: *to overact* "перегравати (роль)"; *to overcharge* "перевантажувати", *to overcrowd* "переповнювати", *to overdrink* "перепити, занадто багато випити", *to overeat* "переїдати", *to overheat* "перегрівати (ся)" [9]. Зазначимо, що утворення численних кількісно-якісних комбінацій одних сем та нейтралізація інших збільшує смислову потужність дієслова.

Префікс *up* - за характером свого виникнення і вживання майже нічим не відрізняється від префіксів *under* - і *over*. Приєднуючись до дієслівних основ, *up* - утворює доволі продуктивний семантичний ряд, у якому виступає зі значенням спрямованості дії знизу вгору: *to uphold* "підтримувати", *to uplift* "піднімати", *to uproot* "вирувати з коренем, викоринювати". Помічено, що префікс *up* - приєднується виключно до тих дієслів, які передають значення руху або дії. Із вище зазначеного випливає, що *up* - лише з дієсловами виступає як словотвірний елемент і виступає як продуктивний дієслівний формант породжуючи численні префіксальні дієслова.

Слова з латинським префіксом *re* - етимологічно проникли в англійську мову з французької мови починаючи ще з дванадцятого сторіччя. Проте дієсловотвірну роль префікс *re* - отримав значно, коли в англійській мові з'явилися однокореневі парні дієслова з префіксом *re* - як от: *to dress* - *to redress*, *to form* - *to reform*, *to charge* - *to recharge*, *to enter* - *to reenter*. Цікавим є той факт, що на ранньому етапі префікс *re* - приєднувався лише до романських основ: *to greet* - *to re-greet* ("to greet again or in return"), *to live* - *to re-live* ("to live again; to recall to life"). Семантичний аналіз префікса *re* - експлікує потужний словотвірний потенціал і в сучасній англійській мові породжуючи численні численні смислові утворення дієслів на *re* -: *to re-educate* "перевиховувати", *to re-militarize* "ремилітаризувати", *to resurface* "покривати заново" та ін. Можемо стверджувати, що у сучасній англійській мові префікс *re* - може поєднуватися практично з будь-яким перехідним дієсловом на позначення повторення дії, вираженої основою: *to re-establish* "відновлювати", *to refill* "наповнювати знову", *to refit* "споряджати заново, ремонтувати" [8]. За нашими спостереженнями, префікс *re* - активно формує утворення нових дієслів у таких двох випадках:

- коли дія, що позначається дієсловом, виконується неякісно, погано, з дефектом. У цьому випадку префікс *re* - вживається з метою зміни чи поліпшення цієї дії: *to re-elect* "переобирати, обирати знову", *to re-educate* "перевиховувати", *to replay* "перегравати (матч)", *to re-read* "перечитувати", *to re-set* "знову встановлювати, виправляти; to rewrite "переписати,

переробити" [10].

- якщо дія, що позначається дієсловом, з певних причин залишається невиконаною або у попередньому стані, то за допомогою префікса *re* - відновлюється початковий результат чи стан: *to recapture* "взяти назад" (*to capture* "захопити, зацікавити; захопити силою; брати в полон"); *to reinvest* "знову поміщати, вкладати гроші, капітал" (*to invest* "поміщати, вкладати гроші, капітал"); *to regain* "отримувати назад, знову придбати" (*to gain* "отримувати, купувати"). Як правило, префікс *re* - виражає значення "назад, до первісного або попереднього стану": *to recline* "відкидатися назад", *to retrace* "відновлювати в пам'яті, повертатися з пройденого шляху", *to recall* "закликати назад, відкликати, воскресити (у пам'яті)" [9]. Практично, будь яке префіксальне дієслово з його інваріантним семантичним мінімумом ознак забезпечує його розуміння у кожному новому лексико-семантичному формативі та забезпечує взаєморозуміння комунікантів.

Як видно із аналізу фактологічного матеріалу, префікс *re* - експлікує потужний продуктивний потенціал через актуалізацію імпліцитних узагальнених ознак, які складають його стабільне інваріантне значення та формуює численні смисли префіксального дієслова.

Отже, можемо стверджувати, що аналіз дієслівних префіксів з урахуванням міжмовних впливів уможливив виявлення процесів інтерференції й асиміляції романських та германських дієслівних формантів у сучасну англійську мову.

Висновки. Сучасна англійська мова запозичуючи префіксальні дієслова з інших мов, не втратила своєї своєрідності, а збагатила та поповнила лексичний фонд запозичивши у свою систему найкращі дієслівотвірні форманти. Виявлено, що переважна більшість запозичених префіксальних дієслів потрапили в англійську з французької, хоча у різні періоди еволюції мови англійські префіксальні дієслова зазнали впливу латинських грецьких та романо-германських запозичень.

Міжмовні впливи призвели до інновацій на фонологічному, морфологічному, семантичному та синтаксичному рівнях через потенційну особливість дієслова створювати парадигми узуального та оказіонального характеру, нашарування на одну і ту саму мовну одиницю семантичної мовленнєвої експресії. Процес породження різних смислів закладене в узагальнювальній природі префіксального дієслова, творчому абстрагованому процесі мислення.

Міжмовна кореляція дериваційних та семантичних ознак виявлена використанням генетично тотожних префіксальних морфем у сучасних інтеграційних мовних процесах англійської мови може бути перспективою подальших наукових розвідок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бояркіна В.Д. Про деякі особливості нової дієслівної лексики//Нові слова і словники нових слів. / В.Д. Бояркіна - Л., 1983. - С. 93-102
2. Заботкина В. И. Новая лексика современного английского языка / В. И Заботкина - М. : Высшая школа, 1989. - 126 с.
3. Зацний Ю. А. Розвиток словникового складу сучасної англійської мови / Ю. А. Зацний. - Запоріжжя: Запоріж. ун-т, 1998. - 429 с.
4. Клименко Л. Продуктивні моделі творення неологізмів / Л. Клименко, А. Мицкан // Вісник Прикарпатського університету. Філологія. - 2001. - Вип. 7. - С. 71.
5. Мешков О.Д. Словообразование современного английского языка. / О.Д. Мешков - М., 1985.-187с.

6. Чумак Л.Н. Сложные и сложнопроизводные единицы в словообразовании современного английского языка. /Л.Н.Чумак – К.:Вища школа 1971.– 416с.
7. British National Corpus [Электронный ресурс].-Режим доступа: <http://corpus.byu.edu/bnc/>
8. Cambridge Dictionary [Электронный ресурс]. - Режим до-
ступу: <https://dictionary.cambridge.org/>
9. Dillard J. L. A History of American English / J. L. Dillard. - Harlow: Longman, 1992. – 257 p.
10. Oxford Dictionaries Online [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://oxforddictionaries.com/>

REFERENCES

1. Boyarkina V. D. On some features of the new verb vocabulary // New words and dictionaries of new words. / В.Д. Boyarkina - L., 1983. - P. 93-102
2. Zabolotkina V. I. New vocabulary of modern English / VI Zabolotkina - M. : Higher School, 1989. - 126 p.
3. Zatsny Yu. A. Development of vocabulary in modern English / Yu. A. Zatsny. - Zaporozhye: Zaporozhye. University, 1998. - 429 p.
4. Klymenko L. Productive models of neologism creation / L. Klymenko, A. Mytskan // Visnyk of Prykarpattia University. Philology. - 2001. - Vip. 7. - P. 71.
5. Meshkov O. D. Word formation in modern English. / О.Д. Meshkov - M., 1985.-187p.
6. Chumak L. N. Complex and complex derivative units in word formation of modern English. / LN Chumak - K. : Higher school 1971. – 416 p.

Borrowed prefixal formatives in verbs of modern english

A. R. Dudok

Abstract. The article is devoted to the study of borrowed prefixal formatives as a process of replenishment verbs in modern English. It is revealed that in the semantic structure of the analyzed prefixal formatives the generalized abstracted stable component (invariant) is immanently present, which actualizes the generalized feature in the prefixal verb and enables the generation of numerous senses. It is proved that under the influence of interlingual contacts borrowed prefixal formatives as potential derivatives play a key role in replenishing the verbal vocabulary of modern English. With the involvement of authoritative English explanatory dictionaries, the definitions of prefixal verbs in the plane of their structural-semantic and functional angles are analyzed. It is concluded that the interlingual correlation of derivational and semantic features of prefixal formative is due to the use of genetically identical prefixes as productive components in the processes of formation and replenishment of prefixal verbs in modern English.

Keywords: *prefixal formatives, interlingual contacts, generalized semantic feature of the prefix, invariant, meanings and senses of the prefix, derivational features.*

Міжмовні впливи на формування сучасної англійської терміносистеми “мобільний зв’язок”

Х. Р. Дудок

Національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна
Corresponding author. Email: holidays1997@ukr.net

Paper received 11.04.21; Accepted for publication 22.04.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-251IX74-04>

Анотація. У статті розглянуто роль іншомовних запозичень у поповненні та адаптації сучасної англійської терміносистеми мобільного зв’язку. Проаналізовано структурно-семантичні та функціональні особливості, з’ясовано узагальнене інваріантне значення у парадигматиці системи мови та численні змінні смисли у синтагматиці системи мовлення. Висвітлено роль мовних контактів, міжмовних впливів та асиміляції романських - германських запозичень у сучасну англійську мову термінології мобільного. З’ясовано шляхи проникнення запозичених термінів мобільного зв’язку до складу англійської мови, головню на основі норманського мовного суперстрату. Зроблено висновок, що динаміка запозичень полягає у тому, що вони перебувають у русі, змінюють своє значення, набувають поширення у різних сферах, вступають у лексико-семантичні кореляції з автохтонними термінами.

Ключові слова: термінологія мобільного зв’язку, іншомовні запозичення, мовні контакти, інваріантне значення та смисли, семантична еволюція терміна, автохтонний термін.

Вступ. Сучасна міжкультурна комунікація перебуває в умовах динамічного розвитку англомовної культури та інтернаціоналізації англійської мови. Виникнення і розвиток мобільних та комп’ютерних технологій, Інтернету радикально вплинули на всі сфери людської діяльності, зокрема на поповнення терміносистеми мобільного зв’язку. Англійська фахова мова, небезпідставно претендуючи на роль глобальної, інтенсивно запозичує нові численні кількість термінного фонду. Дослідження взаємодії мовних і соціокультурних аспектів є першочерговим завданням сучасної науки та має велике теоретичне й практичне значення, особливо на фоні зростаючої міжкультурної інтеграції і мовних взаємовпливів.

Сьогодні, англійська мова інтенсивно запозичує та поповнює свій лексичний фонд з інших контактуючих мов. Такий процес освоєння запозичених словникових одиниць є результатом тісної взаємодії фонетичних, граматичних і семантичних систем «мови-донора» й «мови-реципієнта» [3]. Важливим завданням мовознавців є вивчення особливостей функціонування запозиченого слова, переосмислення його семантики внаслідок входження в іншу мову (семантична контамінація) тощо. Тому, під час аналізу іншомовної лексики, важливо не тільки встановити сам факт запозичення, а й виявити його структурно - семантичні та функціональні закономірності адаптації, у мові-реципієнті, що є ключовим завданням означеної статті.

Короткий огляд публікацій за темою. Сучасна мовознавча наука стверджує, що одним із найважливіших зовнішніх чинників мовних змін і розвитку мови є тісне контактування мов. Дослідженню мовних контактів, іншомовних запозичень та впливів присвячені праці: Зацного Ю. А., Кислюк, Л. П., Махачашвили Р.К., Потебні А. А., Ситникової Т.А., Хауген Э., Чирвоний О.С. та інших. У сучасній зарубіжній лінгвістиці простежується яскраво виражена тенденція до вивчення міжмовної комунікації як джерела запозичень в англійську мову Э Хауген, В. Hansen, Н. Hitchings, А. Stanforth, S. Thomson та ін. Наявність запозиченої лексики об’єктивно характерна для будь-якої мови, що зумовлено як позалінгвальними факторами, так і власне природою мови як цілісної системи. Актуальність

запропонованої розвідки зумовлена сучасною лінгвістичною тенденцією до комплексного дослідження власне процесів контактування мов як об’єкта наукових інтересів. Стрімкий науково-технічний прогрес, максимальне запозичення в англійську фахову мову як засобу міжкультурної комунікації, створює сприятливі умови для інтенсивного поповнення пласту термінологіки мобільний зв’язок.

Мета нашої дослідження - простежити міжмовні впливи на формування сучасної англійської терміносистеми “мобільний зв’язок.” Метою окресленої статті є також спроба дати відповідь на низку запитань, звідки і чому потрапило запозичене слово в англійську, як воно асимілювалося в мові, як адаптувалося до сучасної англійської мови, як змінило своє семантичне значення та які зміни викликала його поява в словниковому складі англійської мови.

Матеріали та методи. Дослідження здійснено на основі аналізу фактичного матеріалу відібраного із авторитетних англо-англійських тлумачних словників. Шляхом залучення низки методів структурного, семантичного, функціонального і особливо методики “значення - смисл”, простежено шляхи структурно-семантичної та функціональної адаптації англомовних запозичень в англійську фахову мову мобільного зв’язку. Задіяні у методичному підході базові семантичні категорії інваріант трактуємо як одиницю системи мови, а смисли його варіанти як синтагматичні реалізації. В основі відносин між семантичним інваріантом фахового терміна і його змінним компонентом, смислом існують процеси узагальнення та диференціювання. З’ясовано прагматичні причини виникнення англомовних неологізмів-запозичень у поповненні терміносистеми мобільний зв’язок, з використанням ресурсів інших мов, висвітлено її структурно - семантичні особливості.

Результати та їх обговорення. Одним із чинників який забезпечує розвиток словникового складу англійської фахової мови, є іншомовний вплив, що виявляється у процесі запозичення нових лексичних одиниць. Цей процес пов’язаний з екстралінгвальними чинниками оскільки відбиває мовні контакти, що виникають внаслідок спілкування між носіями мови.

Відомо, що фахова лексика є найбільш рухомою та чутливою до іншомовних запозичень мовною підсистемою. Наявність запозиченої лексики об'єктивно характерна для будь-якої мови, що зумовлено як позалінгвальними факторами, так і власне природою мови як цілісної системи. Як стверджують дослідники найголовнішою умовою запозичення іншомовних слів вважається наявність контактування мови-реципієнта з мовою-донором. Слід зазначити, що з розвитком мобільних технологій в умовах зростаючої міжкультурної комунікації процес запозичення відбувається все інтенсивніше. На відміну від лексичного проникнення, нові запозичення передбачають поповнення та мовнокультурний вплив і експорт лексем з однієї мови в іншу [2].

Як зазначає Ю. А. Зацний, сфера повсякденного життя перетворюється на один із головних постачальників лексико-фразеологічних інновацій у сучасну англійську мову. На шляху до повного лексичного засвоєння слово проходить три етапи: 1) етап інновації, первісного вживання слова в контексті мови-реципієнта; 2) етап віртуалізму, поширення слова серед невеликої групи носіїв мови; 3) етап неологізму, вживання слова більшістю носіїв мови-реципієнта [1].

Оскільки мова – це система, де все тісно взаємопов'язане, то процес інтерференції зумовлює певну реорганізацію її фонетичної, граматичної чи лексичної систем, коли в мову потрапляють іншомовні запозичення: *фр. clavier hot key* – “гаряча клавіша” – *a key or a combination of keys providing quick access to a particular function with a program* – комбінація клавішів швидкого виклику – різновид інтерфейсу взаємодії з комп'ютером, що значно прискорює роботу і збільшує кількість можливих дій, викликів; Авторитетні англо-англійські тлумачні словники подають до двадцяти різних значень прикметника *hot*, ретельний аналіз яких виявляє серед них узагальнену інваріантну ознаку *гарячий у сенсі швидкість реакції*, яка актуалізувалася у французькому сполученні *raccourci clavier* де воно набуло ще й додаткового смислу скорочення, що теж пов'язано із швидкістю дії, чи англійському *hot key*, аналогічно запозичення з *фр. service de minimesages* – *англ. service of short messages* – система передачі коротких повідомлень;

За умов сучасного, темпу життя створення зручних та динамічних інформаційних технологій в англійському мовному мовленні з'являється велика кількість термінів, що стосуються галузі мобільного зв'язку. Такі лексичні одиниці використовуються у фаховому мовленні не тільки як терміни, але і як загальноживані слова, оскільки коло їхніх користувачів динамічно зростає: *netbook, laptop, spam, display, file, interface, ipad, pamcomputers, printer, game, gamer, tag, trigger, skype, login* та багато інших, які з огляду на надзвичайну поширеність, використовуються не тільки в галузі комп'ютерних технологій, але і в інших високих технологіях, а також у повсякденній комунікації [7].

Зазначимо, що у сучасну фахову англійську мову разом із новими запозиченими термінами, неологізмами потрапляє надзвичайно велика кількість аббревіатур на позначення мобільних технологій, як от: *ISP (Internet Service Provider)* – Інтернет-провайдер, *IP Address (Internet Protocol Address)* – спеціальна адреса у комп'ютерній мережі, побудована за протоколом *IP*

тощо. Перманентне поповнення мови скороченнями збагачують як власне наукову термінологію мобільних технологій, так і лексику загального вжитку. Дослідники серед запозичень розрізняють іншомовні та власне запозичені слова. Так, поділяємо думку тих, хто стверджує, що під терміном іншомовні слова слід розуміти слова з іноземних мов, що не засвоєні повністю мовою, яка їх запозичила, що усвідомлюються мовцями як чужорідні та зберігають ознаки свого походження [2, с. 229 – 236].

Іншомовні слова, зокрема, ті що потрапили в сучасну англійську мову скажімо з німецької, вже не сприймаються мовцями-реципієнтами як чужорідний елемент і не потребують пояснень щодо форми і значення (наприклад, у сучасній термінології мобільного зв'язку такі терміни активно вступають у словотвірні процеси, як от: *нім. Affe* – людина, що невміло поводить себе з пристроєм; *spyware* – шпигунська програма для непомітної крадіжки інформації; *zenware* – програми, яка допомагає користувачеві сфокусуватися на поточному завданні і уникати відволікаючих чинників; *der Klingelton* – сигнал вхідного дзвінка/СМС; *das Ladegerät* – зарядний пристрій; *das Mobilnetz* – мобільна мережа; *die Handydaten* – мобільні дані; *das Handybanking* – мобільний банкінг; *der Handytasche* – футляр для М, та інші [9].

Окремий пласт терміносистеми мобільного зв'язку репрезентують неологізми, які використовуються у фаховій комунікації, зокрема такі поширені акроніми, як: *BYOD (bring your own device)* – «принось свій власний пристрій», дозвіл використовувати на роботі власні мобільні пристрої для вирішення робочих завдань; *Face ID* – розпізнавання користувача по обличчю; *(стандарт безпеки в основі якого лежить створення структурної карти особи за допомогою інноваційної системи камер True Depth і передових технологій); QWERTY* – клавіатура, на якій букви розташовані в тому ж порядку, що і на звичайній комп'ютерній; Додамо, що для позначення об'єднання *хай-тек* компанії, які вважаються однією з найвпливовіших у світі з'являється акронім: *GAFA* – *Google, Apple, Facebook, and Amazon*;

Іншомовний вплив на будь-якому мовному рівні завжди спричиняє конвергенцію взаємодіючих мов. Так, Е. Хауген розробив теорію дифузії – процесу проникнення іншомовних елементів та моделей у систему мови-реципієнта [6, с. 61-80]. Взаємодія мов – це невідворотний процес, який виникає та розвивається унаслідок мовних контактів, що встановлюються між мовами за умов білінгвізму, і є чинником змін на різних рівнях мовної системи [5]. Процес запозичення супроводжується освоєнням чужомовної лексики на всіх мовних рівнях системи мови-реципієнта, тому основою дослідження особливостей освоєння англійських запозичень у фаховій термінології мобільного зв'язку є також розгляд їх структурно-семантичного та функціонального аспектів.

Проникнення запозичених термінів до складу англійської мови залежить головню від нормандського мовного суперстрату, який поклав початок французько-англійським мовним контактам. Французькі запозичення проникають у ті сфери, в яких в англійській мові не вистачає власних засобів вираження, що стало осно-

вною причиною проникнення в англійську мову багатьох французьких слів та акронімів розширюючи свої семантичні зв'язки та абсорбуючи у себе все цінне й потрібне: *FAI – fournisseur d'accès à l'internet* - початальник послуг Інтернет, провайдер; *zone ASFI – accès sans fil à l'internet* – зона Вай- фай, «гаряча точка»; *UMTS (universal mobile telecommunication system), «système universel de télécommunication avec les mobiles»* - універсальна система мобільного зв'язку; *système GSM (global system for mobile communications), «système mondial de communication avec les mobiles»* - глобальна система мобільного зв'язку [10].

Аналіз емпіричного матеріалу, дає підстави стверджувати, що процес іншомовних запозичень у сучасну англійську терміносистему мобільного зв'язку належить до комплексних лексико-семантичних трансформацій, які відбуваються у термінологічній системі загалом, впливають на еволюцію та взаємовплив мов у процесі запозичення, якій передусім сприяє тенденція до глобалізації. Особливість новоутвореної термінологічної лексики полягає в її динамічному і кількісному поповненні, привнесенні елементів новизни у фахову мову-джерело [3]. *Phalbet (від phone телефон та tablet – планшет) – смартфон із сенсорним екраном, розмір якого знаходиться між розміром типового смартфона та планшетного комп'ютера; word-of mouse – комунікація через комп'ютерно-опосередковані засоби, такі як електронна пошта, чати, скан; smartphone* - (дослівно, розумний телефон – мобільний телефон, доповнений функціональністю персонального комп'ютера [9].

Роль запозичень (borrowings, loan-words) у сучасну англійську фахову мову залежить від конкретно-історичних умов розвитку мови джерела. Аналіз фактичного матеріалу засвідчує, що в англійській мові відсоток запозичень значно вище, ніж в інших мовах, тому що з огляду на історичні обставини англійська мова більше ніж будь яка інша мала можливість запозичувати іноземні слова в умовах прямого безпосереднього контакту, як от: *techno-creep – поступове проникнення і впровадження нових видів техніки в усі галузі суспільного життя; scalper-bot – програма розроблена для купівлі та продажу квитків на концерт, шоу, розважальні програми; cyber-park – кіберпарк, велика територія на якій сконцентровано хай-тек компанії, територія високотехнологічних комунікацій [9].*

Інтенсивність потрапляння нових запозичених слів у сучасну терміносистему англійської мови у різні періоди різна, тобто залежно від конкретних історичних умов, вона або збільшується або зменшується. Взаємовплив мови джерела на мову реципієнта, у даному випадку англійської, також значною мірою залежить від мовного фактора, а саме від близькості взаємодіючих мов: *Internet ghetto* - стан людей, позбавлених можливості користуватися комп'ютерною технікою, інтернетом; *information pollution*- негативний вплив перенасичення інформацією на спосіб життя людини на її культур; *digital hangover* – цифрове похмілля; *second screen* – другий екран; *virtual mobbing* – віртуальний моббінг; *digital diet* – цифрова дієта;

На сьогодні мовознавців цікавить низка запитань, звідки і чому потрапило запозичене слово в англійську, як воно асимілювалося в мові, як адаптувалося граматичній будові і фонетичним нормам, як змінило своє

значення та які зміни викликало його поява в словниковому складі англійської мови: *digital pickpocketing* - крадіжка даних із мобільного телефону; *shoulder surfing* – крадіжка комп'ютерного пароля чи коду доступу шляхом зазираючого плеча особи, яка її набирає; *piggybacking* - використання інтернету без офіційного дозволу.

На необхідність такого підходу до запозичень вчені вказували давно, зокрема А. О. Потебня вважав, що запозичувати треба не що від кого запозичене, а треба питати про те, що додано, що створено в результаті діяльності, збудженої відповідним поштовхом при запозиченні слова від іншого народу [4]. Однак, ця думка не отримала поширення у свій час не знайшла відгуку у філологічному середовищі.

Унаслідок системного характеру мови взагалі та лексики зокрема, жодне нове поповнення словника запозиченими словами не може пройти непоміченим для решти словникового складу. Запозичене слово зазвичай приймає на себе одне або декілька значень семантично найближчих до нього слів, які вже раніше існували в мові. При цьому відбувається перегрупування, у їх смисловій структурі, тобто вторинне значення, може стати центральним або навпаки.

Відбувається це тому, що тривале співіснування у мові абсолютних або майже абсолютних синонімів неможливо і завжди ліквідується або розмежуванням їх значень, або витісненням з мови непотрібних слів. Зазначимо, що серед іншомовних запозичень 30% займають запозичення з латинської мови, які стосуються медицини, мистецтва, літератури і релігії 20% займають запозичення з французької мови, які пов'язані з юридичною термінологією і релігією. Стільки ж процентів займають і запозичення з італійської мови, які стосуються мистецтва, живопису, музики, архітектури. Біля 10% займають запозичення з іспанської мови. Семантична еволюція чужомовних запозичень, їхня участь у словотвірних, лексико-дериваційних та функціональних процесах англійської мови стає все помітнішою: *итал. yenta – пліткарка, яка багато базикає по телефону; фр. domain – частина інформаційного інтерпростору з певним власником (державою, організацією, індивідом).*

Таким чином, ми дійшли висновку, що англійська мова, запозичуючи слова з інших мов, збагатилась найкращими мовними елементами, які вона перейняла протягом своєї еволюції. У протилежність англійської мови можна назвати сучасну французьку мову, носії якої турбуються про чистоту своєї мови, намагаючись ізолювати її від іншомовних нововведень, як от: *accès - доступ, звертання, вибірка; amorce* - програма самозавантаження, програма розкрутки; *avatar* – аватар синтетичний об'єкт, що представляє користувача у віртуальному середовищі; *bogue* – помилка у програмі *capular* - фантом вірусу, програма – містифікація; *ver* - «черв'як», «хробак», шкідлива програма; . терміни, які перейшли з інших терміносистем: *virus* - вірус, шкідлива програма; *bombardement* - розсилання великої кількості недоброзичливої інформації одному користувачу, *visualisation*, синонім *affichage* - відображення, виведення інформації на екран, індикація [10].

Відтак, вважаємо, що англійська мова не була обмежена кордонами і не втратила своєї ідентичності, а

залишилась мовою германської групи разом з усіма характерними рисами, які притаманні їй протягом усіх періодів розвитку; і ті зміни, яких вона зазнала в зв'язку з запозиченнями, лише збагатили її словниковий фонд.

Висновки. Здійснений аналіз англомовних запозичених утерміносистему мобільний зв'язок уможливив дійти таких висновків. Мігруючи з мови в мову, із культури в культуру, запозичені слова набувають фонетичних, морфологічних та семантичних нашарувань, приростаючи до місцевих узвичаєних смислів.

Лексико-семантичний аналіз новітніх англомовних запозичень у терміносистему мобільного зв'язку дає підстави вважати, що їх проникнення у сучасну англійську мову здійснюється різними шляхами. Найшвидше процес поповнення спеціальної лексики реалізується на рівні формальної структури, значно довше триває так звана функціональна (семантична асиміляція). Дослідження терміновірної активності англійських запозичень у терміносистему мобільний зв'язок виявило корелятивні міжмовні процеси у формуванні лексики, визначило ступінь генетичної спільності між ними, з'ясувало шляхи їхньої дериваційної потужності.

Використання загальноживаних слів для номінації спеціальних понять, зокрема у терміносистемі мобільного зв'язку, дає підставити стверджувати, що семантичний спосіб творення термінів відіграє ключову роль. Задіяні у методичному підході базові семантичні категорії інваріант трактуємо як одиницю системи мови, а смисли його варіанти як синтагматичні реалізації. Підсумовано, що в основі відносин між семантичним інваріантом фахового терміна і його змінним компонентом, смислом існують процеси узагальнення та диференціювання.

Лексика галузі мобільного зв'язку, інформаційно-комунікаційних технологій запозичена головню з французької мови за останні роки не тільки значно розширила свій обсяг, а й почала активно проникати в англійську терміносистему мобільного зв'язку. Значимо, що систематизація англомовних запозичень на основі аналізу міжмовної кореляції, шляхів і способів адаптації, особливостей функціонування у системі сучасної фахової мови відкриває перспективи подальших наукових розвідок у цьому напрямі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зацний Ю. А. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу / Ю. А. Зацний. – Львів: ПАІС, 2007. – 228 с.
2. Кислюк, Л. П. Нові англійські запозичення і термінологія / Л. П. Кислюк, – В: Українська термінологія. Львів, 2006, с. 229 – 236.
3. Махачашвили Р.К. Динамика англомовної інноваційної логосфери комп'ютерного буття: дис. д. філол. н. 10.02.04. / Русудан Кирилівна Махачашвили. – О. 2013. – 400 с.
4. Потебня А. А. Слово и миф / А.А. Потебня. – М.: Правда, 1989. – 624 с.
5. Сытнікова Т.А. Англоязычная компьютерная техническая терминосистема как объект лингвокогнитивного исследования; автор / дис. канд. філол. наук. спец. 10.02. 04. Татьяна Анатольевна Сытнікова. - Владивосток, 2011 - 23с.
6. Хауген Э. Языковой контакт / Эйнар Хауген // Новое в лингвистике. -1972. –Вып.6. –С. 61-80.
7. Чирвоний О.С. Компьютерная лексика сучасної англійської мови структурний, семантичний, функціональний аспекти: дис. канд. філол. наук 10.02.04. / Олександр Сергійович Чирвоний. – Одеса, 2010 – 276 с.
8. Hornby A. S. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / Albert Sidney Hornby. – Oxford : Oxford Press, 2001. – 792 p.
9. NTC's MASS MEDIA Dictionary by R.Terry Ellmore / National Textbook Company. – N.Y., 1992. – 500 p.
10. Vocabulaire des techniques de l'information et de la communication (TIC). Enrichissement de la langue française. Termes, expressions et définitions publiés au Journal officiel. - Paris, 2009. - 330p.[електронний ресурс] – Режим доступу : <http://franceterme.culture.fr/FranceTerme/librairie.html>

REFERENCES

1. Zatsny Yu. A. Modern English-speaking world and vocabulary enrichment / Yu. A. Zatsny. - Lviv: PAIS, 2007. - 228 p.
2. Kislyuk, L. P. New English borrowings and terminology / L.P. Kislyuk, - In: Ukrainian terminology. Lviv, 2006, p. 229 - 236.
3. Makhachashvili R. K. Dynamics of the English-language innovative logosphere of computer existence: dis. d. philol. N. 02/10/04 / Rusudan Kirilevna Makhachashvili. - O. 2013. - 400 p.
4. Potebnya A. A. Word and myth / AA Potebnya. - M.: Pravda, 1989. - 624 s.
5. Sytnykova T. A. English-language computer technical terminology as an object of linguocognitive research; author / dis. Cand. philol. Science. special 10.02. 04. Tatiana Anatolyevna Sytnykova. - Vladivostok, 2011 - 23p.
6. Haugen E. Language contact / Einar Haugen // New in linguistics. -1972. –Issue 6. -WITH. 61-80.
7. Cherrvonyi O. S. Computer vocabulary of modern English structural, semantic, functional aspects: dis. Cand. Philology. Sciences 10.02.04. / Alexander Sergeevich Red. - Odessa, 2010 - 276 p.

Interlingual influences on the formation of the modern english terminosystem “mobile communication”

Ch. R. Dudok

Abstract. The article describes the role of foreign language borrowings in the replenishment and adaptation of modern English mobile terminology. The structural-semantic and functional features are analyzed, the generalized invariant value in the paradigm of the language system and numerous variable senses in the syntagmatics of the speech system are clarified. The role of language contacts, interlingual influences and assimilation of Romance - Germanic borrowings into modern English mobile terminology is highlighted. Ways of penetration the mobile communication borrowed terms into the English language, mainly on the basis of the Norman language superstratum, are found out. It is concluded that the dynamics of borrowings is that they are in motion, change their meaning, become widespread in various fields, enter into lexical and semantic correlations with borrowed autochthonous terms.

Keywords: mobile terminology, foreign language borrowings, language contacts, invariant meaning and senses, semantic evolution of the term, autochthonous term.

Модерний дискурс наукової методології Освальда Бурггардта

М. М. Гнатюк

Інститут філології Київського національного університету
імені Тараса Шевченка, м. Київ

Corresponding author. E-mail: gnatjuk-m@ukr.net

Paper received 14.04.21; Accepted for publication 24.04.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-251IX74-05>

Анотація. У статті досліджено вплив текстологічної школи Володимира Перетца й заснованого ним філологічного семінару на наукову практику його учасника – поета-неокласика, перекладача, літературознавця Освальда Бурггардта, який розвинув і поглибив учення Вчителя, запропонував нові цікаві підходи до вивчення літературних явищ XIX – поч. XX ст. Модерний дискурс наукової методології Освальда Бурггардта представлено на прикладі студії ученого про Лесю Українку та Генріха Гейне.

Ключові слова: наукова методологія, семінар, текстологія, форма і зміст, текст, репресії.

Пошук альтернатив у методологічних підходах до вивчення літератури, що обумовився втому історичної школи, призвів до з'яви на початку XX ст. одного з найцікавіших і найпродуктивніших – психологічних підходів у дослідженні модерних літературних явищ, формування філологічної школи зі спільною переакцентацією питання «що?» на «як?» (або, з ідеї на форму, точніше – як митець виразив свою ідею?). Прикметно, що концептуальне питання «як?» повернуло до вихідної позиції літературознавчого аналізу – тексту твору, – головного об'єкта не лише філології, а й гуманітарного знання загалом. Намагання почути насамперед «голос тексту» без накладання на нього ідеологічних чи інших матриць закономірно поставило нарівні з поетикою іншу не менш важливу складову літературної теорії – генетику тексту. Саме генетика тексту визначала на початку XX ст. зміст поняття «філологічна школа», осердям якого був текстологічний метод. Згодом, естетико-філологічний погляд на літературу виявив свої нові модифікації, зокрема, в діяльності «формальної школи». Професор М.Наєнко, посиляючись на думку К.Копержинського та О.Білецького, зауважив із цього приводу: «деякі вчені, наприклад, розрізняли естетичний метод як спосіб аналізу твору, але називали його суб'єктивним і до філологічної методології не відносили. У 20-х роках XX ст. філологічну школу трактували вже тільки як метод, що займається лише питаннями текстології (Див.: Копержинський К. Українське наукове літературознавство за останні 10 років / Студії з історії України... - Х., 1929. – Т. 2. – С. 25 – 28 – М.Н.). У пізніших студіях О.Білецького філологічну школу трактовано як метод, що акцентує на формальному вивченні літературних явищ, але про це дослідник говорив з певним сепсисом і навіть дорікав В.Перетцу, що той відриває літературу від життя, коли доводить, ніби для історика літератури “важливо “як” виразив поет свою ідею, а не “що” виразив він” (Див.: Білецький О. Зібрання праць: У 5-ти т. – Т. 2. – С. 109 – М.Н.). Цілком очевидно тут була вульгаризація і підміна понять, унаслідок чого за філологічним методом закріпився ярлик «формалістичного»... Це була позиція, звичайно, не одного вченого, а всього радянського літературознавства, яке в такий спосіб відмежовувалось і від вивчення літературних творів як явищ естетики, і від усіх тих, хто в цьому питанні вбачав

одну з серйозних філологічних проблем» [7, 133-134]. Генетика тексту, як філологічний «базис», означила одним із найважливіших принципів наукової критики співвідношення історичного й теоретичного, динамічне вивчення, або дослідження тексту в його розвитку, що прийшло на зміну статичному опису структур, означило основним завданням реконструкцію історії твору, яку з максимальною достовірністю можна провести, лише спираючись на авантекст. Одне з важливих понять «формальної школи» – поняття прийому, способу побудови художньої конструкції, де твір розглядався як «щось зроблене, оформлене, придумане – не лише вдале, але й удаване» [3, 18], згодом розвинулося у методологічних настановах «нової критики» та структуралізму. Промовисті назви наукових праць: Б.Ейхенбаума «Як зроблена “Шинель”?», В.Шкловського «Як зроблений “Дон Кіхот”?» – наголошували на дослідженні морфології художнього тексту й можливостях текстуального аналізу для виявлення глибинних пластів змісту. Цікаво, що на початку 20-их років XX ст. один із колег Б.Томашевського – Н. Піксанов дійшов висновку: щоб зрозуміти, як зроблена «Шинель» Миколи Гоголя, треба знати як вона робилася. Наголошуючи на тому, що: «будь-який естетичний елемент, будь-яка поетична форма або конструкція від найпримітивніших до найдосконаліших і складних, можуть бути науково усвідомлені найуважніше, тонко та єдиноправильно лише у повному вивченні їх зародження, дозрівання та завершення» [10, 18], вчений розглядав «історію тексту» як частину «творчої історії», яку чекає «новий і далекий шлях» на ниві літературознавства. Власне, в цьому він доповнив і розвинув думку В. Перетца про необхідність вивчення «літературної історії», яка «має особливо важливе значення» [8, 337] для дослідника літератури. Тож, турбота про текст, його автентичність стала наріжним каменем багатьох теоретичних та практичних студій. Нові напрями його дослідження пов'язані, зокрема, з діяльністю філологічного семінару професора університету Св. Володимира в Києві, акад. Петербурзької АН (з 1914 р.) і АН України (з 1919 р.) Володимира Миколайовича Перетца, який створив належну теоретичну базу й власну школу висококваліфікованих філологів. Своєрідним керівництвом до дії стала його велика друкована праця, скромно охарактеризована як

«коректурне видання на правах рукопису» – «3 лекцій по методології історії російської літератури. Історія вивчення. Методи. Джерела», яка побачила світ у 1914 р. Власне, цей матеріал означив собою перший підсумок текстологічно-генетичних студій, які провадилися в рамках філологічного семінару, заснованого В.М. Перетцем при університеті Св. Володимира восени 1904 року. За весь час роботи (по травень 1912 р.) членами семінару стали 68 осіб, серед яких особливо відзначилися професорські стипендіати брати Сергій і Василь Маслови, Олександр Грузинський, Степан Шевченко, Іван Огієнко, Олександр Назаревський, Микола Гудзій, викладачі Вищих Жіночих Курсів – Віра Адріанова, Світлана Щеглова, студенти історико-філологічного факультету Микола Зеров, Михайло Драй-Хмара, Павло Филипович, Олександр Багрій та ін. За результатами діяльності семінару друкувалися звіти, де вказувалися принципи роботи, теми досліджень, за якими було підготовлено 112 доповідей. Як зауважував Володимир Перетц, «ми намагалися уникати тем, де можна відбутися компіляцією за готовими посібниками, не звертаючись до джерел. Кожен повинен навчитися працювати над сирим матеріалом, на “чорному дворі науки”, як говорять деякі вчені-білоручки; бо без “чорного двору” неможливо потрапити у блискучі палати справжнього, міцного знання» [9, 7]. Виокремлені вченим ключові засади дослідження тексту знаходять свою розробку і продовження у працях його учнів, насамперед – колишніх учасників Філологічного семінару. Один із них – академік М.Гудзій досить точно схарактеризував неперехідну значущість уроків Учителя: «Заслугою його методологічного курсу було те, що він будувався на міцній філологічній основі об’єктивного вивчення літературних пам’яток, їх історичного приурочення, встановлення їх доль у рукописній традиції, віднайдення їх міжнародних літературних зв’язків, усунення суб’єктивних оцінок, естетичних та ідейних. Читачам та слухачам курсу В. Перетца пропонувалося вникати не лише в те, *що* в літературній пам’ятці написано, але і *як* написано, не впадаючи при цьому в гріх абстрактного формалізму» [8, 167].

Своєрідною точкою відліку для глибинних наукових студій став філологічний семінар Володимира Перетца і для таких талановитих його учасників, як студенти історико-філологічного факультету Микола Зеров, Павло Филипович, Михайло Драй-Хмара, не меншої уваги професора здобувся й студент романогерманського відділу філологічного факультету Освальд Бурггардт. Склавши невдовзі знамените «п’ятірне гроно нездоланих співців» поетів-неокласиків за участі Максима Рильського, вони яскраво заявили про себе не лише як талановиті майстри художнього слова, але і як видатні науковці-літературознавці.

Освальд Бурггардт (1891–1947), відомий і за псевдонімом Юрій Клен, зазнавши гіркої долі вигнанця на «рідній, не своїй землі», увійшов в історію української літератури як талановитий поет, перекладач, літературний критик. Народившись на Поділлі, в родині німецького купця-колоніста, він з дитинства виховувався в мультикультурному середовищі, де розмовляли українською, польською, російською, в родині –

німецькою. Свою любов до вивчення мов закріпив у вищій школі, засвоївши класичні й кілька романських та германських мов. Після закінчення із золотою медаллю Першої київської (Олександрівської) гімназії, О. Бурггардт вступив у 1911 році на романогерманський відділ філологічного факультету Київського університету Святого Володимира. Здібного студента відразу помітив професор Володимир Перетц і залучив до роботи філологічного семінару. Перша наукова розвідка Освальда Бурггардта – «Новые горизонты в области исследования поэтического стиля (Принципы Э. Эльстера)», була опублікована в 1915 році з передмовою В.Пертца. Яскраві спогади про ті часи та наукові студії свого багатолітнього товариша залишив Д.Чижевський, який писав: «пригадую просто сцену з аудиторії Київського університету, де я, тоді ще зовсім молодий юнак, що саме перейшов з Петербурзького університету до Київського, сидів серед досить численної аудиторії, що збиралася на засідання просемінару проф. В.Пертца. Була це остання зима перебування Пертца в Києві, отже, рік 1913. До аудиторії ще перед приходом професора зайшов стрункий білявий студент в студентській уніформі. Він перекинувся словами з кимось із старших студентів, що спорадично відвідували просемінар, а під час засідання взяв у ньому участь. У мене навіть залишається враження, що він прочитав цілий виклад, але дуже можливо, що він лише довше говорив в рамках дискусії. В кожному разі те, що він говорив та як він говорив, зробило на мене враження та навіть тематично залишилося в пам’яті. Його слова торкалися методологічних принципів марбурзького професора історії літератури Ельстера, що в деякому сенсі був попередником пізніших російських «формалістів». Про Ельстера вже тоді продавалася (чи мала незабаром вийти з друку) книжечка Бурггардта – перша його друкowana праця.

Перетц пригадав ім’я промовця, що вже мені було відоме. Київський університет тоді, після 1911 року, переживав період розквіту, було чимало талановитих студентів; не проходило року без численних нагород студентських праць медалями; молодші студенти вже чули імена видатніших старших колег, до яких належали серед багатьох інших – Зеров, Филипович та й Бурггардт. Ніхто ще не передбачав в них майбутніх українських поетів; я досить часто зустрічався з Зеровим, але він тоді був зайнятий працею про смердів чи щось подібне, а розмовляли ми з ним на українсько-політичні теми. В Бурггардтові-доповідачеві робила враження вже його зовнішність: він зразу здався мені “європейцем”, в ньому нічого не було від тієї неохайності та “розхристаності”, якою відрізнялись численні студенти і якою вони навіть кокетували! Але при цьому він цілком відрізнявся і від тих – мені несимпатичних – вбраних в цивільне з елементами певного “шику”, “естетів”, представників студентського “дендизму”, до яких належали саме деякі колеги Бурггардта з фаху, “романо-германісти”. <...> І виклад Бурггардта був цілком позбавлений тих самих типових для різних груп студентів рис: в ньому не було також ані інтелектуальної неохайності, що була, можливо, ще більш розповсюджена, аніж неохайність у вбранні, ані кокетування “модернізмом” або “есте-

тизмом”, що теж було “модне”... Але, хоч Бурггардт і здався мені “європейцем” (можливо, і на підставі певної зовнішньої схожості з студентом математиком та музикантом, з яким я приятелював в Петербурзі і прізвище якого було випадково – майже те саме, що ймення Бурггардта – Освальдт), але він ніколи не здався мені “чужинцем”, як здавались в Петербурзі та Києві деякі студенти поляки та німці» [11, 613-614].

Захопившись у студентські роки творчістю Р.-М. Рільке, О. Бурггардт робить наукову доповідь про поета й перекладає його вірші російською мовою. Навчання в університеті обірвала Перша світова війна, а в страшні часи сталінських репресій він змушений був реемігрувати до Німеччини. За спогадами Д.Чижевського, на жаль, там «у Бурггардта не було української наукової трибуни» [11, 621] і видав він «за весь час своєї праці в Німеччині небагато» [11, 620]. Власне, в Україні також встигли побачити світ лише окремі його дослідження – це розвідки творчості П.Шеллі (1925), «Леся Українка і Гайне» (1927) та «Гайне в українських перекладах» (1930). Проте вражає характер роботи вченого, який усе життя сповідував принципи, сформовані в семінарі В.М.Перетца. На цьому наголошував і Дмитро Чижевський, зауваживши: «Він не давав виходу своїм “незрілим” або “недозрілим” думкам та почуттям. Саме через це його студентський виступ робив враження такої надзвичайної “зрілості”: він говорив лише про те, що він цілком засвоїв, перетравив та продумав до кінця» [11, 617]. При найменшій можливості спілкування, вчені обговорювали найрізноманітніші наукові проблеми. Характеризуючи зміст цих своєрідних «конференцій», Д. Чижевський писав: «Вже в розмовах було видно, що його праці, завжди дуже “чистенько” оброблені, заокруглені, повні матеріалом, на зовнішній вигляд зовсім не дають уявлення про ту силу праці та енергії, яка в них вкладена автором. <...> Своім характером праці Бурггардта, присвячені, здається, дрібним конкретним питанням, невеликого обсягу, але мають часто основоположний характер. Треба звернути увагу на ті труднощі, з якими він мав справу при праці та які його ніколи не зупиняли: доводилось уже при збиранні матеріалу місяцями чекати на якусь дрібницю. Але він ніколи не хотів зректись вимоги повноти матеріалу: пам’ятаю, як він турбувався про майже мітичні, в Німеччині неприпустимі останні твори Андрєєва і як він був розчарований, коли їх дістав, бо не знайшов у них нічого, крім свідцтва про повний занепад творчої сили автора. Так само пильно збирав він і матеріал для праці над «Словом» («Слово о полку Ігоревім» – М.Г.), так само довелось дбати про літературу для статті про Шекспіра у слов’ян. При цьому йому ніколи не приходило на думку кинути працю над такою “безнадійною” темою. Він продовжував ретельно писати до осіб, бібліотек, установ, через яких надіявся поповнити свій матеріал, чекав тижнями та місяцями на книжки, виписки, матеріали. Нарешті матеріал збирався з такою повнотою, що “навіть Бурггардт” міг бути задоволений. Такої повноти не досягали й ті, хто сидів у центрах книжкових запасів, в Берліні, Празі.

Але зовсім не повнота матеріалу характеристична для праць Бурггардта: всі вони мають свою методоло-

гічну цінність, подають спроби знайти нові шляхи рішення тих або інших питань, підходу до матеріалу» [11, 620]. Власне, ось на цих нових підходах і зупинимось детальніше, розглянувши ґрунтовну працю Освальда Бурггардта «Леся Українка і Гейне» (1927). Ім’я Генріха Гейне прийшло першим на думку досліднику в його роздумах про вплив інших поетів на творчість української поетки. Серед контекстуальних причин він означив суголосність епохальних подій, позначених «подувною революційною бурі», сумний перегук доль «доживати віку на чужині» й, особливо, «ґрубенький том перекладів з Гайне» Лесі Українки, як данину пам’яті славетному поету. Глибше проникаючи в сферу творчих зацікавлень обох митців, Освальд Бурггардт виокремлює баладні сюжети, як своєрідну спадщину романтизму, «останнім вірним, закоханим лицарем» якого та водночас безжальним руйначем, «невблаганим ворогом був Гайнріх Гайне» [1]. Проте вченого більше цікавлять не подібності, а радше відмінності творчих манер, художніх прийомів, способів письма, світоглядно-естетичних засад обох митців, оскільки саме на контрасті можна виразніше пізнати різнозаряджені таланти. Ключове питання, яке ставить перед собою дослідник: «що спільного між Гайне, надзвичайно індивідуалістичним, над міру суб’єктивним у своїх переживаннях та українською поеткою, що кохалася в загальнолюдських проблемах, знайшовши може найвідповідніше для них втілення у мандрівному сюжеті?

Гайне, що, до кінця себе вичерпуючи у любовних скаргах, не здолав заховати свого песимізмом просякнutoго суму за фейерверком блискучих сарказмів, і Леся Українка з її бадьорою вірою у майбутнє і змаганням за щастя загальне, – це постаті різні» [1]. Пояснення цієї різності він знаходить завдяки детальному аналізу тексту обох митців, даючи вичерпальні відповіді на питання «як це зроблено?» і відповідно – «що?» за цим стоїть. Підмічаючи «з одного боку – насичений егоцентризм Гайне», який замкнений у сфері власних відчущань і який долає часті прояви песимізму захисним епікурейством, ставить йому в супротив опоетизований образ української письменниці, порівнюючи її з краплинкою у великому людському морі, «невеличкою зіркою», що своїм променем витворює з усією спільнотою широку, від обрїю до обрїю простягнуту Молочну Путь. Звідси й неґоція Лесею Українкою образу метеора-пророка, що «гордує юрбою» і лише сліпить своїм швидкозгасаючим сяйвом. Відчувши основний нерв, емоційну напругу поетичної думки української поетки, О. Бурггардт доходить слушного висновку, що найпевніше вона шукала б свій стиль не у «політичних памфлетах і сарказмах Гайне, а скоріше в громадській ліриці Тіртея і Солона» [1]. При цьому він допускає, що робота над перекладами Г.Гейне, свідомо чи несвідомо, але також могла «навіяти деякі ремінісценції», які вплинули на техніку її письма. Зокрема, одним із прикладів на підтвердження цієї думки наводить використання Лесею Українкою чотирьохстопного хорєю, ритм якого збережено в перекладі поеми Г.Гейне «Атта Троль», а також у деяких її власних творах, як: «Давня казка», «Мрії», «Легенда», «Бранець» та інші (всього з десяток). Прикметно, що всі ці твори напи-

сані відразу після завершення роботи поетки над перекладом поеми «Атта Троль» (1893 р.). Доглядаючи інші формальні запозичення, О.Бурггардт звертає увагу на «форму сну», використану Лесею Українкою в поемі «Давня казка». Проте «основну стихію Гайне» – антитезу, яка «стала формою його світовідчуження», у творчості української мисткині майже не знаходить, за винятком згаданої поеми. Дослідник звертає увагу на двоякість, розколотість природи Г.Гейне, що неминуче позначилося на письмі цього «розраханого мрійника-поета», де «романтична ілюзія» вміє розпоршуватися під ножем його безжальної руки вівісектора. Відголоски цього «блискучого парадоксу» (за означенням О. Бурггардта), прослідковуються і в уривку з трагедії «Касандра» та поеми «Давня казка» Лесі Українки. Солідаризуючись з думкою Миколи Зерова, який провів свій аналіз «Давньої казки», доходить висновку, що і темою, і хореїчним складом, і навіть сарказмами вона нагадує поеми Г.Гейне. Якраз у структурі цієї поеми, на думку дослідника, мисткиня вправно «орудує найгострішою зброєю Гайне – антитезою» [1]. Виходячи зі специфіки творчої манери німецького поета, О.Бурггардт виводить пряму залежність його письма від антитечної роздвоєності природи самого автора, котра «шукала собі вияву у відповідних стилістичних, на контрастах побудованих, способах» [1]. До них належить насиченість тексту оксюморонами, руйнація естетичної емоції прозаїзмами, комічними римами, каламбурами, гіперболічним перебільшенням почувань, агресії, тощо. Особливе місце у цьому ряду посідає гіпербола, що «переходить за всі межі». Міру екзальтованості поета дослідник порівнює з перекошеним обличчям блазня, «що сміється з власних страждань, аби тільки ніхто не запримітив його милування ними» [1].

Абсолютно відмінною від такої манери письма бачить він поезію Лесі Українки, яка цілковито позбавлена й внутрішньої антитечності. Навіть уподобаний обома митцями художній прийом метаморфоз має у неї інше емоційне забарвлення – урочисте, й аж ніяк не жартівливе. Проте у звуковій організації тексту, його музичному інструментуванні дослідник зауважує цікаві збіги. Характерні для поезії Г.Гейне «хімерне словесне плетиво, візерунок-арабеска, згукова гра епітетами, що утворюють часами хіазми, мелодичні повторення» [1], залишають свої сліди у вигляді музичного повторення і в поетичній творчості Лесі Українки. Один із найулюбленіших засобів Гейнівського письма – паралелізм, яскрава образність, що часто переростає в емоційний символ, зміст якого «не так ясно формулюється, як угадується нашим чуттям» [1] також вказують на суголосність творчості обох майстрів слова. Будучи автономною в розробці своїх сюжетів, зокрема мотивів кохання, Леся Українка все ж не уникає впливу німецького поета у метафориці, яскравим прикладом чого стають два образи: «зорі – очі» та «сльози – перлини». Серед інших помітних впливів – персоніфікації одних і тих самих речей (дерев, квітів та ін.), подекуди трапляються прямі ремінісценції з Г.Гейне, або ж переспіви, як це видно у другій частині вірша Nocturno «La» з циклу «Сім струн» та поезії «Сафо». Однак, як наголошує О. Бурггардт, «в основному тоні поезії, в закрасці, навіть у трактов-

ці такої теми як “весна”», творчість Лесі Українки та Г.Гейне «глибоко різняться» [1]. Якщо сприйняття весни у Лесі Українки, навіть попри скарги на початку твору, забарвлене «бадьорою мажорною гаммою» [1], то в Г.Гейне вона апріорі відсутня, її місце посідає мінор, дисонанс.

Завершуючи свої спостереження над поетичним текстом обох митців, Освальд Бурггардт виявляє ще одну цікаву паралель – еллінізм, крізь призму якого увиразнюються й світоглядні засади Лесі Українки та Генріха Гейне. Прикметно, що в своїх розслідах дослідник апелює до праці «Блок і Гейне» Бориса Тинянова – одного з фундаторів російського формалізму, солідаризуючись з ним у думці, що: «еллінізми Гайне більше стосується до його стилю, ніж до світогляду», оскільки його цікавило, за словами Тинянова, «оксюморное смешение обеих частей антитезы» (для прикладу: «поганські боги, що у чернецькому одязі то порядкують у монастирі, то справляють свої Діонісії») [1]. Звертаючись до постаті Лесі Українки, Освальд Бурггардт бачить більшу її спорідненість з еллінізмом Анатолія Франса, оскільки «те, що для Гейне була весела гра, жонглювання ідеями, не менш майстерне, ніж його жонглювання словами, – для Лесі Українки було священним символом віри: Я честь віддам титану Прометею // Що не творив своїх людей рабами...» [1]. Роздумуючи над специфікою перекладного тексту, вчений наголошує на тому, що переклад ніколи не може повнотію відповідати оригіналу. Найперше, на чому має зосередитися перекладач: «віддати метр і ритм оригіналу, зберегти ту саму кількість рядків, зберегти характер і послідовність рим, і, коли треба, то передати й звукову інструментовку. До того, в ці тісні, задалегідь поставлені рамки треба вкласти той самий зміст» [1]. Проте варто зважати й на те, що «не завжди чужа мова підлягає тим самим віршовим законам» [1]. Детально аналізуючи перекладний текст Лесі Українки на всіх рівнях, виявляючи його сильні та слабкі місця, О.Бурггардт доходить думки, що в цілому її переклади: «вірні і близько віддають зміст Гейневих поезій і властивості його поетичного стилю» [1]. Водночас, він висловлює сподівання й на те, що звіряння цих текстів із перекладами інших авторів могло б стати темою окремої праці.

Оригінальні та перекладні твори Освальда Бурггардта, його літературно-критичні праці, багато з яких ще належить віднайти та оприлюднити, також чекають свого ґрунтового дослідження. Навіть за цих скрутних обставин, в яких йому доводилося працювати, вражають осяги й характер роботи поета-вченого, який усе життя сповідував принципи, сформовані в філологічному семінарі Володимира Перетца. На цьому наголошував і Дмитро Чижевський, виокремивши таку рису характеру товариша, як «наукову совісність перед вимогами часу» [11, 621]. Освальд Бурггардт залишався чесним, відповідальним, об'єктивним дослідником як у своїй студії про Г.Гейне, що на той час уже був «забороненим» у Німеччині, так і в працях про російську еміграційну літературу та письменників, яких не бажала бачити там цензура. У статті «Бій може початися» (1946) він рішуче виступив в оборону естетичних засад неокласиків – своїх талановитих друзів із «п'ятірного грона

нездоланих співців», приналежності до яких ніколи не зрікався. Настанова про те, що їхній доробок має бути належно засвоєний та оцінений, не втрачає своєї актуальності. Так само актуальними для нас залишаються методологічні засади роботи вченого, який зумів органічно поєднати в собі аналітичне, наукове та художньо-образне мислення. Приймаючи виклики нового часу, він вдумливо пошукував можливості перепроцитування національних кодів, залучаючи генетико-текстологічні, формальні підходи до вивчення тексту як осердя філологічного методу, порівняльно-типологічну, компаративістичну, психоаналітичну методик, на яких наголошував і Володимир Миколайович Перетц. Праці Освальда Бурґгардта знаменували собою новий етап розвитку українського літературознавства, ґрунтованого на модернізації способів і методів вивчення культурних явищ у дискурсивному полі світової науково-художньої практики. Намагаючись якнайширше охопити літературний процес із залученням української культурно-духовної спадщини, вчений переконливо доводив її органічну приналежність до загальноєвропейського культурного про-

стору. Його поетичне зізнання: «І нам були однаково близькі // Фет, і Бодлер, і Леся, і Петрарка» [4, 141], виступає не менш доказовим фактом у цьому контекстальному полі.

Освальд Бурґгардт помер 30 жовтня 1947 року в одній із лікарень Авґсбурґа; похований в українській частині кладовища Вестфрідгоф. Про цю велику втрату Євген Маланюк писав у своєму прощальному слові «Пам'яті Освальда Бурґгардта»: «Мужня скромність і скромна мужність Освальда Бурґгардта проявлялися, особливо в страшних останніх роках частіше і то не лише в “літературі”, але, чи довідаємося про ті прояви, – дуже трудно сказати. Про це могли б були розповідати пошарпані легені покійного, до краю натружене серце... Та хіба ще ті столи по таборах і видавництвах, де він – після оплесків та прийнять – мусив ночувати... Та хіба ще ті краєвиди, які минав Він в своїх мандрах останнього, “сковородинського” періоду життя.

Може – хто знає? – чи не з тієї мужньої, мовчазної, самовідданої, *героїчної* скромності – Він так передчасно помер...» [6, 10].

ЛІТЕРАТУРА

1. Бурґгардт О. Леся Українка і Гайне // <https://www.l-ukrainka.name/uk/Studies/Heine.html>.
2. Гуздий Н.К. Памяти учителя // Рус. литература. – 1965. – № 4 – С. 167–169.
3. Эйхенбаум Б. Сквозь литературу. – Л., 1924. – 78 с.
4. Клен Ю. Выбранные. – К.: Дніпро, 1991. – 462 с.
5. Лихачёв Д.С. Текстология. На материале русской литературы X–XVII веков. – Изд. 2-е, перер. и дополн. – Л.: Наука, 1983. – 640 с.
6. Маланюк Є. Пам'яті Освальда Бурґгардта // Літературна Україна. – 2015. – № 14 (5593). – 2 квітня. – С. 10 (публікація С. Козака).
7. Наєнко М.К. Історія українського літературознавства: Підручник. – К.: «Академія», 2003. – 360 с.
8. Перетц В.Н. Из лекций по методологии истории русской литературы. История изучения. Методы. Источники. – К., 1914. – С. 233–340.
9. Перетц В.Н. Семинарий русской филологии. – К., 1912. – 64 с.
10. Пиксанов Н.К. Творческая история “Горя от ума”. – М.: Наука, 1971. – 400 с.
11. Чижевський Д. Юрій Клен, вчений та людина. Із спогадів. Написано 1949. // Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. / Упорядники: Є. Федоренко, В. Яременко. – К.: Вид-во «Рос», 1994. – С. 613 – 622.

REFERENCES

1. Burhard O. Lesia Ukrainka i Haine // <https://www.l-ukrainka.name/uk/Studies/Heine.html>.
2. Huzdyi N.K. Pamiaty uchytelia // Rus. lyteratura. – 1965. – № 4 – S. 167–169.
3. Eikhnenbaum B. Skvoz lyteraturu. – L., 1924. – 78 s.
4. Klen Yu. Vybrane. – K.: Dnipro, 1991. – 462 s.
5. Lykhachëv D.S. Tekstolohyia. Na materyale russkoi lyteratury Kh–KhVII vekov. – Yzd. 2-e, perer. y dopoln. – L.: Nauka, 1983. – 640 s.
6. Malaniuk Ye. Pamiati Osvalda Burghardta // Literaturna Ukraina. – 2015. – № 14 (5593). – 2 kvitnia. – S. 10 (publikatsiia S. Kozaka).
7. Naienko M.K. Istoriia ukrainskoho literaturoznavstva: Pidruchnyk. – K.: «Akademiiia», 2003. – 360 s.
8. Peretts V.N. Yz lektsyi po metodolohyy ystoryy russkoi lyteratury. Ystoryia yzuchenyia. Metody. Ystochnyky. – K., 1914. – S. 233–340.
9. Peretts V.N. Semynaryi russkoi fylolohyy. – K., 1912. – 64 s.
10. Pyksanov N.K. Tvorcheskaia ystoryia “Horia ot uma”. – M.: Nauka, 1971. – 400 s.
11. Chyzhovskyi D. Yurii Klen, vchenyi ta liudyna. Iz spohadiv. Napysano 1949. // Ukrainske slovo: Khrestomatiia ukrainskoi literatury ta literaturnoi krytyky KhKh st. / Uporiadnyky: Ye. Fedorenko, V. Yaremenko. – K.: Vyd-vo «Ros», 1994. – S. 613 – 622.

Modern discourse scientific methodology by Oswald Burghardt M. M. Gnatjuk

Abstract. The article researches influence textology school by Volodymyr Peretz and founded him philology seminar on the scientific practice of his participant – poet-neoclassic, translator, specialist in literature Oswald Burghardt, who developed and deeped doctrine by Teacher, offered the new interesting method of approach to study literary phenomenon XIX – beg. XX century. Modern discours scientific methodology by Oswald Burghardt cite as an example the investigation scientist by Lesja Ukrainka and Heinrich Heine.

Keywords: scientific methodology, seminar, textology, form and content, text, repression.

Specific features of neologisms' translation in the field of modern medical prosthetics

D. Karachova*, T. Ahibalova

National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Kharkiv city, Ukraine

*Corresponding author E-mail: dilugansk@ukr.net

Paper received 11.04.21; Accepted for publication 19.04.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-251IX74-06>

Abstract. This article is devoted to the study of the features of translation of neologisms in the field of modern medical prosthetics. Translation of neologisms is a complex area of translation activity and since the emergence of new lexical units it requires deep analysis and search for variations of its adequate translation. It should be mentioned that, as the study showed, the main feature of the translation of neologisms in this area is the use of a descriptive method, which gives a deeper and clearer understanding of the newly formed term.

Keywords: *neologism, translation, lexical unit, prosthetics, medicine.*

Introduction. Modern world full of various impressive technical achievements in the field of medicine tend to innovation and scientific breakthroughs. Every year researchers working in this field make various discoveries that can turn the world of science upside down and provide enormous opportunities for people who were previously considered incapable of leading a normal life. This is reflected in the lexical component of different languages of the world because scientific discoveries can not only enrich the technical component of science but also significantly contribute to the replenishment of the lexical stock of the language. Every year there are more and more newly formed lexical units (neologisms) that require careful study and determination of their impact on the modern lexical content of different languages.

Overview of publications on the topic. The topic of translation of neologisms is quite relevant and is in demand nowadays so many scientists work in this field of linguistic research. Among modern scholars who work in this field of translation we can mention such names as Garmash O.L. [1], Zabotkina V.I. [4], Kolodyazhna T.Yu. [6], Kozachenko I.V. [7] etc.

The aim of the article is to study the features of the translation of neologisms in the field of the latest scientific developments in the sphere of human prosthetics.

Materials and methods. Scientific articles on the latest methods of human prosthetics based on modern technical innovations were taken as material for the study. In the process of researching this topic, we used methods of systematic analysis of scientific information, the method of analogy and generalization.

Results. Medical research in the modern world can be considered actual and relevant, because "the globalization processes that have spread all over the world in recent decades, contribute to the expansion of knowledge and technology around the world, which makes the demand for translation in this medical field extremely popular" [5, p. 108]. However, there is a problem of finding a translator who will be able to reflect all the intricacies of this translation properly and have good knowledge in the specificity of this translation. Unfortunately, "amateur translators usually do not conduct meaningful research on the ways how to translate the terms that have previously been translated in the medical literature, which leads to very heterogeneous translations" [2, p. 159], which can cause misinformation and misunderstandings.

The problem of adequate translation in the modern world is becoming more common, because medical tourism becomes popular with the development of scientific and technological progress in many countries. This phenomenon (medical tourism) is gaining popularity and is used by thousands of people every year.

Influenced by modern scientific discoveries and popularization of world trends in the latest scientific medical developments, "in recent years the demand for professional medical translation has been growing at an extremely large rate. There is a logical explanation for this which is based mainly on such important facts as:

- rapid development of medical tourism (Israel, USA, Germany);
- emergence of the latest equipment, the use of which requires the translation of instructions;
- involvement of foreign medical professionals for cooperation;
- import of new medicines;
- participation in various medical researches". [5, p. 109]

Medical tourism is becoming a new sphere that requires highly qualified specialists in the medical field who will be familiar with all the latest scientific developments and will be able to provide qualified and accurate translation in this field. Every year the need for such translators will only spread, because according to Yegorkina A.V.: "The growth rate of the global medical tourism sector is one of the highest compared to other tourism segments. Another 50 countries declare the development of medical tourism at the level of state policy. In this sector, all the tools of global marketing have been created in a complete network. The world hosts a large number of scientific conferences on medical tourism. Medical tourism has given rise to a new concept of modern healthy eating. Unable to solve a medical problem in his country a patient chooses a country, a doctor and a clinic where he can be offered some good modern and timely study, treatment. In the context of global economic competition, the phenomenon of medical tourism causes medicine to develop faster" [3].

Thus, the emergence and rapid development of medical tourism contributes to the spread and promotion of translation activities, because qualified care requires adequate and reliable translation in the field of medical innovation and progress.

Every year more and more new and impressive

discoveries in the field of medicine appear in the world, but, unlike in previous centuries, modern discoveries are based not only on a medical basis, but also on the junction of medical and technical components. The rich variability of modern methods of prosthetics, organ transplants and various types of implants has led to the need for adequate translation in this area. This, in turn, creates a need for professional translators who will be able to work at the intersection of two fields - medical and technical, which will require candidates to be familiar with all the intricacies of modern scientific advances and the ability to provide professional assistance as needed.

Therefore, the field of translation studies must meet modern requirements for the translation of the latest scientific medical developments and aim to disseminate them and understand them correctly by both doctors and their patients.

In recent years, the field of prosthetics has undergone tremendous progress and dynamic movement. Modern scientists are trying to invent not just prostheses, but "smart" prostheses that will completely reproduce the work of the lost limb.

Among the most common and relevant scientific discoveries of the modern world are:

- the latest methods of prosthetics (a new version of the artificial arm - i-limb quantum. I-limb prostheses use a patented technology that allows you to "read" muscle impulses. The i-limb functionality is implemented using software that describes a set of standard movements and grips, and allows you to adjust the compression force. The bionic arm is able to perform many simultaneous precise movements (flexion and rotation of the shoulder, elbow and wrist, as well as finger grips), converting electrical signals from the muscles and transmitting them to the built-in computer that controls the electric drives.

Leg prosthetics. BiOM Ankle myoelectric prostheses are equipped with microprocessors and sensors, thanks to which it is possible to instantly automatically adjust the angle of the foot and the level of cushioning.

- transplantation of biomechanical organs

Heart prosthesis. Another important area of bioprosthesis is the creation of an artificial heart. In general, research in this area can be divided into two groups: designing a biomechanical heart or "growing" a biological one. Developments of the first type have been going on for a long time. The main problems that have not been solved for a long time were related to the creation of a powerful and at the same time rather small power supply, as well as the strength of the materials of the artificial heart, which, unlike biological, is not able to renew itself. Today, there are projects that to some extent solve these problems.

- implantation of various chips under the skin (different kinds of such chips are already used to help people with diabetes to fight the disease and control its effects on the body).

Thus, modern science offers us more and more innovative developments, which cause the emergence of a large number of neologisms. Therefore, it will be important to consider this problem more detailed in the aspect of translation studies. All the latest inventions and scientific achievements can be attributed to neologisms - newly formed lexical units.

According to Kolodyazhna T.Yu., neology as a term is

considered by scientists in two ways. "On the one hand, it is the science about new phenomena and new language units in the language system, which has an international character, because the emergence of new lexical units is obvious for many languages. On the other hand, neology acquires national specificity when it is considered as a set of tumors in a particular language, their features and factors influencing the development of the language system" [4, p. 126]. The central concept in neology is the neologism, "the main feature of which is the novelty of the lexical unit in the social consciousness within a certain period of time. There are many different definitions of the term "neologism", but all scholars refer to the neologism as a new word that has appeared in the language as a result of various changes in society, and new meanings of existing words" [1, p. 22]. In our study, we will rely on the latest interpretation of this concept.

The translation of neologisms is characterized by specific approaches, because sometimes it is very difficult to translate a newly formed term using transliteration only.

Modern neologisms need special attention, because without understanding the nature of the invention sometimes it becomes impossible to convey its exact meaning in translation.

Any translation more or less tends to transform words. Translation transformations are involved when an interpreter is unable to find an analogue in the language of translation, or such an analogue is simply absent. Usually translation transformations are divided into:

- lexical (transcription, transliteration, tracing);
- grammatical (literal translation or grammatical substitutions);
- complex lexical and grammatical transformations (descriptive and antonymous translation).

When translating neologisms in the field of modern medical research, the usage of complex lexical and grammatical transformations (descriptive method) is the most common and appropriate. This is due to the fact that very often the newly formed neologism does not carry a clear concept, so in order to achieve the adequacy of its translation it is necessary to use a descriptive method that can reflect its nature.

Now we will look more detailed.

For example, the term i-limb quantum cannot be transmitted by transliteration or tracing because it does not explain the nature of this word. In such case we need to know more details about this invention to have wider understanding of its nature and meaning. That is why we can translate it as I-limb quantum is an artificial biomechanical arm prosthesis, or a bionic arm.

The term BiOM Ankle (BiOM Ankle - bionic foot) is a little bit more understandable due to the presence of the word ankle, but also requires a descriptive method of translation, because a person who doesn't have a lot of knowledge in the medical field will not always be able to understand the meaning correctly.

The term SynCardia refers to a bionic prosthesis of the human heart and, like the previous neologisms, requires a descriptive translation method.

Thus, as we see, the emergence of modern names of prostheses requires not only sound or graphic transmission of the term, but also needs more detailed explanation of this neologism, which explains the use of a descriptive method

in the translation of these terms. As noted by Kozachenko I.V.: "Descriptive translation can be done in several ways. Descriptive translation is primarily an explanatory tool, as it explains the essential elements. An explanatory translation can be compared to an interpretation of a word. However, the disadvantage of this method of translation is verbosity" [7, p. 167]. Thus, the descriptive method tends to expand the meaning of the word, but in some areas, such as modern medical developments, this method helps to find an adequate version of the translation of the neologism.

Conclusions. In modern global development of

scientific and technological progress, the emergence of medical tourism, there is an urgent need in providing an adequate translation in the sphere of modern scientific medical achievements and inventions. Every year there are more and more newly formed lexical units that need appropriate translation, and in most cases also some explanation of the newly formed neologism. This causes a significant demand for translation, because the conveying of the meaning of modern neologisms in the field of medicine can be considered one of the most relevant areas of translation studies.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гармаш О. Л. Система словотвору англійської мови та інноваційні процеси: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.04 «Германські мови». – Запоріжжя, 2015. – 22 с.
2. Даниленко А. Ю., Карачова Д. В. Основні групи труднощів у перекладі медичних термінів. Вісник луганського національного університету імені Тараса Шевченка, 2018. № 2 (316), с. 157 – 163.
3. Егоркина, А. В. Тенденции развития медицинского туризма / А. В. Егоркина, А. С. Ямшиков // Молодой ученый, 2019. № 16 (254). – С. 47-49. – URL: <https://moluch.ru/archive/254/58188/> (дата обращения: 08.04.2021).
4. Заботкина В.И. Новая лексика современного английского языка: учеб. пособ. для ин-тов и фак. иностр. яз., 2016.– М.: Высшая школа, – 126 с.
5. Карачова Д.В., Мирошниченко В.М. Специфіка мультикомпетенції перекладача у текстах медичної тематики з додаванням новітніх технічних інновацій. Закарпатські філологічні студії, 2020. Випуск 14. Том 1. С. 108 – 111.
6. Колодяжна Т.Ю. Актуальні проблеми перекладу неологізмів англійської мови // Наука онлайн: Міжнародний електронний науковий журнал – 2018. №6. – URL: <https://nauka-online.com/ua/publications/filologiya/2018/6/aktualnye-problemy-perevoda-neologizmov-anglijskogo-yazyka/> (дата звернення: 08.04.2021).
7. Козаченко І.В. Особливості перекладу неологізмів англійської мови. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія, 2016. № 25 Том 2, с. 166 – 168.

REFERENCES

1. Garmash O.L. The system of word formation in English language and innovation processes: author's ref. dis. for scient. degree of Cand. Of Philol. Science: special. 10.02.04 "Germanic languages". – Zaporizhzhia, 2015. – 22 p.
2. Danilenko A. Yu., Karachova D.V. The main groups of difficulties in the translation of medical terms. Bulletin of the Taras Shevchenko National University of Luhansk, 2018. № 2 (316), p. 157 – 163.
3. Egorkina, A. V. Trends in the development of medical tourism / A. V. Egorkina, A. S. Yamshchikov // Young Scientist, 2019. No. 16 (254). – P. 47 – 49. – URL: <https://moluch.ru/archive/254/58188/> (date of access: 08.04.2021).
4. Zabotkina V.I. New vocabulary of modern English: textbook manual for universities and faculties of foreign languages, 2016. – M.: Higher school, – 126 p.
5. Karachova D.V., Miroshnichenko V.M. Specificity of translator's multi-competence in medical thematic texts including additional technical innovations. Transcarpathian Philological Studies, 2020. Issue 14. Vol. 1. P. 108 – 111.
6. Kolodyazhna T.Yu. Actual problems of translation of neologisms of the English language // Science online: International electronic scientific journal – 2018. №6. – URL: <https://nauka-online.com/ua/publications/filologiya/2018/6/aktualnye-problemy-perevoda-neologizmov-anglijskogo-yazyka/> (access date: 08.04.2021).
7. Kozachenko I.V. Features of translation of English neologisms. Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Ser.: Philology, 2016. № 25 Vol. 2, p. 166 – 168.

Структурний смисл і прагматика «чужого слова» у вірші-пісні рукописних співаників XVIII ст.

Л. М. Копаниця

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: lubovkopanytsya12@gmail.com

Paper received 03.04.21; Accepted for publication 17.04.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-251IX74-07>

Анотація: У статті в контексті міжтекстових етнокультурних зв'язків досліджено явище підтексту віршів-пісень рукописних збірників XVIII ст. як однієї з головних категорій художнього твору. З'ясовано, що стратегія створення «нвої» лірики і контекстуальний зміст слова в художньому творі як мультикультурна парадигма переважно реалізуються авторами в полі народнописенної традиції з акцентом на культурну комунікацію, орієнтовану на різні смаки, освіченість і суспільні інтереси читацької аудиторії.

Ключові слова: вірш-пісня, народна пісня, міжтекстові зв'язки, підтекст, культурна комунікація.

Культурний контекст, необхідний для осмислення підтексту поетичного твору, в якому широко представлені позатекстові зв'язки, може бути різним за своїм обсягом: від контексту твору, ліричного циклу чи творчості поета до літературного напрямку та культури загалом. У тематичному відношенні найширше коло різножанрових художніх творів часів українського літературного бароко – від богословського трактату, промови, житій і до метафізичної поезії, інтимної лірики рукописних збірників – об'єднує ідеал, образ любові, що врешті визначає і культуру цієї доби. Звідси в пісенних текстах рукописних збірників XVIII ст. і природне християнське заперечення чуттєвої насолоди, і жорстока опозиція любові «природної» та «духовної», а автори говорять про ці дві любові (природну і духовну), з яких духовна любов християнина – це любов перш за все до ближнього. Звичайно, любовна пісня дає не тільки стереотип поведінки християнина чи стереотип «правильної», з точки зору народної етики, поведінки людини. «Пісню свічку» більше цікавлять земні турботи людини, її почуття і переживання, любов і щастя, які вона подає в поетичному тексті як цілий світ. Однак не будемо забувати і те, що тогочасні автори інтимної лірики прагнули до створення нового жанру поезії, хотіли витворити особливу образну мову, виробити нову поетику. Втім, вони поки що і самі лише опановували поетичну мову освячення у коханні, мову любовної туги, переживань, любовної пристрасті. Це стало новим і дорогоцінним набутком поезії, художнім явищем такого рівня, яке важко вміщується в межі теоретичних розбудов.

У результаті виникла культура, яка орієнтується на різні смаки, освіченість і суспільні інтереси своєї читацької аудиторії. Це були витвори школярсько-дяківського кола, канцеляристів, людей нижчих духовних звань, двірських козаків-співаків, котрі склали й активно поширювали вірші-пісні часто навіть фривольного характеру, найкращі з яких перейшли в усну традицію і стали народною піснею. Як правило, авторами популярних пісень були представники нижчих прошарків міського населення. В українській літературі – це студенти і випускники Києво-Могилянської академії, часом і викладачі академії, «мандровані дяки», люди середнього і низького церковного сану, канцеляристи: козак Гадяцького полку Захар Дзюбаревич, харківський козак Семен

Климовський, мишковецький священик Іван Пашковський, людиною духовного звання був Яків Семержинський – всі ті, кого сучасні дослідники справедливо називають національною інтелігенцією і прирівнюють до письменства. Саме парадигма примітива стала для них однією з базисних творчих основ. Важливу роль у творенні та поширенні віршів-пісень, а зокрема, великих сюжетно розгорнутих гумористичних пісень з еротичною тональністю, з повторами і варіаціями, відігравали і народні професійні співаки-кобзарі, в репертуарі яких «гуртоправські», «пияцькі», «гультьайські» та «срамні» пісні посідають не менш значне місце, ніж думи та історичні пісні, псалми і канти.

У стилі пісень любовного характеру ми можемо простежувати своєрідність в образотворенні, видобувати притовані аналогії, наприклад, інтерес до тілесно-еротичного і травестійно-пікантного. Вірші-пісні рукописних збірників то прості та зрозумілі, близькі своїми асоціаціями з народною культурою і звичаями, то вишукані і «складні», ніби демонструють свою «вченість», і відкриті тільки для певного підготовленого читача. Однак це уявне протиставлення «високої» і «низької» поезії має бути сприйнято як явище не просто соціологічне, а й художньо-естетичне, бо воно зайвий раз засвідчує складність і неоднорідність художнього мислення епохи, неоднорідність історії літератури.

«Простота» рукописної любовної пісні, про яку згадують в її характеристиці уже перші дослідники цього культурного явища [1], виявляється уявленням досить позірним, хоча часом виступає критерієм її приналежності до народної культури. Тут треба відразу зазначити, що уявлення про простоту як критерій художньої вартості твору з'явилося у мистецтві досить пізно і не було однаковим у різних культурних епохах, тим більше – в різних типах культур: професійній чи фольклорній. У літературі воно змінювалося від епохи до епохи, від стилю до стилю. Скажімо, в літературі античності, Відродження, класицизму уявлення про стилістичні прийоми та словесні прикраси були відмінними від поглядів середньовіччя чи бароко. Для «елітарної» культури бароко поняття «прикрашування», складності, гармонійності було не просто свідченням поетичної майстерності, завершеності твору, прикметою таланту і вправності автора, а було ознакою стилю епохи. Своє розуміння «простоти» дають українські

поетики цієї доби, вбачаючи в «простоті» найперше відповідність стилю предмета поезії й удосконалення поетичної майстерності, напружену працю митця над словом. Більшість українських поетів XVI-XVIII ст. – від Івана Вишенського до Кирила-Транквіліона Ставровецького і Феофана Прокоповича – об'єднує погляд на поетичну творчість як копітку працю. Для мистецтва бароко пошуки нової художньої мови були пов'язані саме із ученням про зображення, декоративність, динамізм стилю мислення і творчості, словесну та акустичну гру і пояснюється тим, що «завдання мистецтва бароко і твору визначається в модусі *persuasio* – риторичного переконування» [2, с. 55]. Згідно з цією риторичною моделлю в поетичному мистецтві виокреслюється читацька аудиторія з певними соціальними і культурними поглядами, зі своїми усталеними стандартами, переконаннями і поетичними топосами. Таку форму риторичного дискурсу М. Павлишин називає «відповідністю до ситуації», яка є «ефективним засобом переконування публіки», отже є можливістю подати їй нові аргументи так, ніби їхній зміст уже давно знайомий і, через це, правдивий» [3, с. 296].

Така форма «відповідності до ситуації», власне, і визначає «простоту» книжної любовної пісні, що, між тим, не означає відмову поета від словесних прикрас, а є перенесенням його художньої свідомості, словами Ю. Лотмана, «на фон, в якому ці «прийоми» були реалізовані», в генетичну і культурну пам'ять читача – народну культуру. Отак, якщо «прикрашена» складна структура літературного твору в основному реалізується в тексті, то «простота» не обмежується ним і виходить за його межі, апелюючи до генетичної пам'яті читача, її культурних кодів, соціальних і естетичних поглядів аудиторії, менталітету цього соціуму. «Простота» рукописної любовної пісні, таким чином, у структурному відношенні може виступати навіть більш складним явищем, ніж «прикрашеність». Адже «простота» поетичного твору не означає звичайну відмову від виконання певних принципів, тому що створення «простого» твору (як і всякого іншого) є, інтерпретуючи тезу Ю. Лотмана [4, с. 40], одночасно прагненням виконання деяких принципів, а реалізація задуму може розглядатися як інтерпретація певної абстрактної моделі моделлю більш конкретного рівня. І тут необхідно розмірювати відношення тексту популярної любовної пісні до його моделі «простоти» – пісні народної – як акту творчого експерименту.

Коли ми пригадуємо слова Ю. Тинянова про те, що через цитату, яка зберігає «стару емоційність», входить попередній літературний досвід, то не варто залишати поза увагою одну з головних функцій цитації в тексті «пісні свіцької»: актуалізацію у читача переживання тексту, джерела його атмосфери, на фоні якої він (читач) сприймає цитований текст. Читацька аудиторія, зустрівшись у авторському тексті вірша-пісні з ситуаціями, персонажами а то й цілими уривками з добре відомих і близьких їй народних пісень, орієнтується і настроюється не тільки на знайомий зміст, але, що було не менш важливим для автора, і на запрограмоване, очікуване ним сприйняття читачем твору, переживання тексту. Так розкривається структурний смисл і прагматика «чужого слова» в

новому творі.

Особливо, на наш погляд, це стосується віршів-пісень з еротичними мотивами, які М. Возняк, один з перших дослідників і коментаторів рукописної поезії старших часів, називає «сороміцькою» любовною лірикою. Ці вірші, що часто набирали «грубого, чуттєвого, тілесного характеру» [5, с. 344], були досить широко представлені в рукописних збірниках XVII-XVIII ст. («Реку, реку правду ненароком...»), «Чем донцю думаєш собѣ...», «Боже, дай же добрѣй день, дяченку тобѣ...», «Ой дѣвчина крѣпко жне...», «Ой дѣвка, дѣвка материнку жала...», «Да орет мужик при дорозѣ...») [6, с. 128, 129–130, 157–158, 160, 163]; «Попада, попада я не такая...», «Гей, перестань ти до мене ходити...» [7, с. 17, 20]). Втім, твори з еротичним підтекстом були в нашій словесності задовго до появи любовного вірша-пісні в рукописних співаниках. Мається на увазі усна народна поетична творчість: весільні пісні, сороміцькі казки, жартівливі пісні, приповідки, усна лірика. Це була багата традиція, на яку можна було опертися, навіть якщо у «забороненому» фольклорі художній ефект досягається, вважає М. Гаспаров, головню на мовному рівні, а в літературі нового часу – на стилістичному рівні [8, с. 4]. Компаративне вивчення пам'яток усної творчості та професійного мистецтва давно вже показало, що художня символіка має велику усталеність. Ця повторюваність спирається, з одного боку, на властиві людині закони асоціативного мислення, а з другого – на спільні коди національної культури.

В народній пісні ми зустрічаємо чимало символів з сексуальним підтекстом, які виступають як прості й розгорнуті метафори, побудовані на тих чи інших видах асоціацій за подібністю або зовнішнього вигляду предметів та їхніх функцій, або емоційної забарвленості. «Їхня повторюваність, на думку В. Адріанової-Перетц, – у значенні загальної спрямованості, очевидно, також спирається на закони асоціативної діяльності» [9, с. 498]. Інтимне життя в народнопісенних творах передається за допомогою надзвичайно багатой символіки. Символіка любовного почуття, любовної жаги, стосунків закоханих у піснях різноманітна й витончена, поетична й таємнича. Еротичними символами в фольклорному поетичному контексті міг бути увесь навколишній світ: дерева, квіти, дикі звірі та домашні тварини, побут і предмети матеріальної культури, абстрактні поняття. Та найчастіше еротичні мотиви, образи у вербальному фольклорі та народних обрядах пов'язані з заняттям землеробством і дуже давні за своїм походженням. Але при цьому дослідники готові нехтувати соціально-психологічні функції еротики, ситуацію, в якій вона побутує, що робить неможливим хоч трохи достотне розуміння її смислу. Адже як тілесна тема чи еротичні картини у фольклорі ніколи не розкриваються, не відображаються з подробицями або спеціально підкреслюються, так власне сексуальна практика рідко стає ключовою темою творів усної лірики. Це означає, щонайперше, що хоча сексуальність наявна у піснях про кохання як цілком визначене і самодостатнє явище в усьому розмаїтті її конкретних виявів, її треба намагатися сприймати такою, якою сприймає її сам носій фольклору, тобто в її первісному значенні. Мабуть, що це і є тим «простим», природним асоціюванням сексуальних предметів та переживань з явищами,

оточуючими людиною, що фіксується і в інших жанрах фольклору (загадки, казки), і змінює свій зміст незалежно від жанру чи умов побутування. І справді, сюжети більшості побутових пісень кохання побудовані на тілесному підґрунті: в них є висловлювання любовних почувань і жаги, в них фігурують незмінні мотиви парування, шлюбу й шлюбних стосунків, вони акцентують тему кохання як ідею продовження роду. Проте, говорячи про їхній еротичний підтекст, не можна обминути факт, що різноманітні сенси, приписувані цьому явищу, сполучаються у фольклорних творах із зображенням різних почуттів чи емоцій людини, всіляких життєвих ситуацій, розпізнати суть яких можна то реалістично, то символічно. Щоб зрозуміти цю закономірність, ми повинні зауважити, що, наприклад, їжі, напоєм у традиційній культурі приписуються виразні еротичні конотації, з одного боку, з іншого – сфера їхнього функціонування знаходиться і в побутовому ареалі діяльності людини, але поширюється і на ділянку ритуально-міфологічних уявлень. Уявлення ці виявились надзвичайно стійкими. Останнє особливо важливе, оскільки лірична пісенність включає мотивні та образні ресурси творів різних жанрів народної словесності, об'єднаних сексуально-еротичною тематикою, ігровим характером, символічними фігурами. Еротичний підтекст в піснях кохання – це передовсім його форма та її перетворення: гра емоцій, надсильні символічні образи, це віддзеркалення безкрайнього світу людської душі й відтворення переживань нового інтимного досвіду. Пісні про кохання, подібно кожному жанру традиційної культури, використовують традиційні символи, метафори, евфемізми, пов'язані з любовно-шлюбним і еротичним змістом, і трансформують їх у залежності до лірично-емоційної природи жанрового рідновиду. Однак кодифікація символіки сексуального характеру в пісні не попускає просто механічно переносити тлумачення готових символів з близьких видів культури. Якщо, приміром, в обрядовій поезії (весільній), родинних ритуалах ці образи найчастіше мають магичний, сакральний характер, то в позаобрядовій ліриці вони втратили цей сакральний зміст, набуваючи характер поетичного образу, який передає природну асоціацію сексуальних предметів та почуттів людини. Між тим, вже сама природа усної народної творчості важко піддається писемній фіксації через тісний зв'язок з побутом та обрядовою ситуацією, з музичним супроводом та дієвістю. Фольклор, як відомо, має на увазі не глядача і щобільше не читача, а співника у цій ігровій ситуації, котрий одвічно володіє тією ж системою уявлень, що і виконавець твору. «Читачу, який

прагне дістатися до смислової глибини виданих творів, – зауважує відомий дослідник еротичного фольклору А. Топорков, – треба напружити уяву і подумки сягнути селянського свята або вечорниць, весільного або троцького обряду» [10, с. 10].

Так і мета новоявлених творців «нової» – інтимної – лірики у формуванні літератури про людину і для людини не сприймається як самоціль. Як і не варто осягати сексуальний зміст простодушних змальованих ситуацій у книжній любовній пісні як підвищений еротизм, тому що у цьому випадку на перший план виступає гумористична, розважальна функція пісень такого типу, якими їх і сприймає читачка аудиторія. Коли ми говоримо про мистецтво XVIII ст., яке почало брати на себе функції раніше йому не властиві, а їх більшою мірою виконував фольклор, то мусимо визнати, що воно стало для широкого загалу одним із засобів утіхи та розваги. Тож тут тематична і жанрова відмінність між літературою та фольклором виявляється менш різко. Подібно пісні народній, книжні вірші-пісні еротичного змісту знаходяться поза межами серйозного – в них панують радість, веселощі, присутні комічні ситуації, атмосфера гри. Адже й у традиційній пісні з еротичним підтекстом кожний такий текст – тільки гра в еротіку, відкритий показ у точно визначений період часу («зимові свята», русальний тиждень) тих переживань і бажань, які приховані за нормами поведінки в буденні дні. А за умови, що текст у літературі бароко побудований на грі між реальним та ірреальним простором і зіткненням мов мистецтв, з яких одна видається «природною» властивістю самого об'єкта, а інша – штучним її наслідуванням [11, 79], то саме в популярній любовній пісні таку гру між реальним та ірреальним ми бачимо, коли в літературному творі мовою іншого мистецтва став фольклор. Наслідком того, що між життєвим об'єктом, людиною і світом її почуттів, переживань та літературним твором як своєрідною проміжною ланкою мови іншої культури постав саме фольклор, в літературному житті означало перенесення культурного коду як деякої системи комунікативних елементів функціонально об'єднаних загальною концепцією в єдину ієрархічну структуру.

На питання, що становить характерну рису рукописних пісенних творів як художньої мультикультурної парадигми, відповідь можна означити – практичний культурний діалогізм. І передусім це виявляється в культурній свідомості авторів віршів-пісень, у їхній свободі в наслідуванні народнопоетичної традиції, що, фактично, явило збереження національної ідентичності, невід'ємної від етнокультурних процесів в літературній історії XVIII ст.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грушевський М. Історія української літератури: В 6 т., 9 кн. К., 1993. Т.1. С. 115; Перетц В.Н. Очерки старинной малорусской поэзии//Известия отделения русского языка и словесности Императорской АН. 1903.Т.8. Кн.1. С. 82; Чижевський Д. Історія української літератури: Від початків до доби реалізму. Тернопіль, 1994. С.241.
2. Сазонова Л.И. Поэзия русского барокко (вторая половина XVII – начало XVIII в.). М.: Наука, 1991. 263 с.
3. Павлишин М. Канон та іконостас. К.: Видавництво «Час», 1997. 447 с.
4. Лотман Ю. О поэтах и поэзии. Анализ поэтического текста. СПб.: Искусство-СПб, 1996. 846 с.
5. Возняк М. Історія української літератури: У 2-х кн. Львів: Світ, 1994. Кн.2. 560 с.
6. Возняк М. Два співаники половини і третьої четвертини XVIII в. [Додаток до розділу I]: Співаник Хведора Шелестинського, 1760 р.; [Додаток до розділу II]: Співаник Степана Вагановського// Записки наукового товариства імені Шевченка. 1922. Т.133. С. 115–172.
7. Перетц В.М. Новые данные для истории старинной украинской лирики // Известия Отделения русского языка и словесности АН. 1907. Т.ХII. №.1. С. 144–184.

8. Гаспаров М.Л. Классическая филология и цензура нравов//Литературное обозрение. 1991. №11.
9. Адрианова-Перетц В. Символика сновидений Фрейда в свете русских загадок//Академия наук СССР академику Н.Я. Марру. М.; Л., 1935. XLV. С. 497–505.
10. Топорков А. Эротика в русском фольклоре//Русский эротический фольклор: Песни. Обряды и обрядовый фольклор. Народный театр. Заговоры. Загадки. Частушки. М., 1995. С.5–18
11. Лотман Ю. М. Семиосфера. СПб: Искусство–СПБ, 2000. 704 с.

REFERENCES

1. Hrushevsky M. History of Ukrainian literature: In 6 vols., 9 books. K., 1993. Vol.1. P. 115; Peretz V.N. Essays on ancient Little Russian poetry // Proceedings of the Department of Russian Language and Literature of the Imperial Academy of Sciences. 1903. T.8. Book 1. P. 82; Chyzhevsky D. History of Ukrainian literature: From the beginnings to the era of realism. Ternopil, 1994. P. 241.
2. Sazonova L.I. Poetry of the Russian Baroque (second half of the 17th - beginning of the 18th century). M.: Nauka, 1991. 263 p.
3. Pavlyshyn M. Canon and iconostasis. K.: Chas Publishing House, 1997. 447 p.
4. Lotman Y. On poets and poetry. Analysis of a poetic text. SPb.: Iskustvo – SPb, 1996. 846 p.
5. Wozniak M. History of Ukrainian literature: In 2 books. Lviv: Svit, 1994. Book 2. 560 p.
6. Wozniak M. Two singers of the half and third quarter of the XVIII century. [Appendix to Chapter I]: Singer of Fedor Shelestinsky, 1760; [Appendix to Section II]: Singer of Stepan Vaganovsky // Notes of the Shevchenko Scientific Society. 1922. T.133. P. 115–172.
7. Peretz V.M. New data for the history of ancient Ukrainian lyrics // Izvestiya Otdeleniya russkogo yazyka i slovesnosti AN. 1907. T.XII. №.1. P. 144–184.
8. Gasparov M.L. Classical philology and censorship of morals // Literary Review. 1991. №11.
9. Adrianova-Peretz V. Symbolism of Freud's dreams in the light of Russian mysteries // Academy of Sciences of the USSR to Academician N.Ya. Marr. M.; L., 1935. XLV. P. 497–505.
10. Toporkov A. Erotica in Russian folklore // Russian erotic folklore: Songs. Rituals and ceremonial folklore. People's Theater. Conspiracies. Riddles. Chastushki. M., 1995. P.5–18
11. Lotman Y.M. Semiosphere. SPb: Iskustvo – SPB, 2000. 704 p.

The structural meaning and pragmatics of «another's word» in the poem-song of handwritten singers XVIII art

L. Kopanytsia

Abstract. The article in the context of intertextual ethnocultural relations investigates the phenomenon of subtext of poems-songs of manuscript collections XVIII art. as one of the main categories of a work of art. It was found that the strategy of creating «new» lyrics and the contextual meaning of the word in the work of art as a multicultural paradigm are mainly implemented by the authors in the field of folk song with an emphasis on cultural communication focused on different tastes, education and public interests.

Keywords: *poem-song, folk song, intertextual connections, subtext, cultural communication.*

Поезія пестування: інтенції та функції

О. В. Марчун

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: oksana.marchun@gmail.com

Paper received 03.04.21; Accepted for publication 18.04.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-251IX74-08>

Анотація. Стаття присвячена одному з жанрових різновидів дитячого фольклору – поезії пестування, а саме забавлянкам, пестушкам, утішкам та примовкам. І дітям, і дорослим добре відомі ці групи текстів, які в житті прийнято вважати забавою, але без них дитина ніколи не опанує досконало рідну мову, не зможе виразити будь-які думки, почуття та переживання. У статті розкрито функції та комунікативні наміри поезії пестування, яка є не просто джерелом розваг, а формує необхідне для дорослого життя почуття у маленьких дітей та чітко пов'язана з інтересами, запитами і потребами дитини.

Ключові слова: дитячий фольклор, поезія пестування, забавлянка, пестушка, утішка, примовка.

Вступ. Унікальним за своїм різноманіттям явищем вважається дитячий фольклор: у ньому співіснує безліч жанрів, кожен з яких пов'язаний практично з усіма проями життя дитини. У кожного жанру – своя історія і своє призначення. Вони покликані розвивати, чогось навчити, допомагають маленькій людині зорієнтуватися у великому світі.

Основне завдання дитячого фольклору – формувати у дитини позитивне ставлення до навколишнього світу, любов до рідної сім'ї, рідного дому, краю, Батьківщини; прививати любов до культури свого народу (через казки, прислів'я та приказки); виховувати шанобливе ставлення до культури інших народів. Залучення до художніх, духовних, культурних, моральних і виховних цінностей відбувається в процесі ознайомлення із зразками усної народної творчості (на прикладі забавлянок, пестушок, утішок та примовок).

Народна культура має багатовіковий досвід виховання фізично здорової, інтелектуально розвиненої дитини. На жаль, сучасні батьки не завжди відчують потребу у використанні народної творчості для виховання немовлят. Можливо, причиною такого ставлення до поезії пестування зокрема є нерозуміння народного світогляду, в основі якого – міфологічна свідомість, віра в силу слова, у його здатність передавати волю людини, її бажання. Саме тому, в процесі історичного розвитку одні жанри йдуть з дитячого фольклору, інші, навпаки, приходять в нього.

У центрі поезії пестування – дитина. Нею милуються, її пестять і плекають, прикрашають і бавлять. По суті, це естетичний об'єкт поезії. У найперші враження дитини народна педагогіка закладає відчуття цінності власної особистості. Малюка оточує світлий, майже ідеальний світ, в якому панують і перемагають любов, добро, загальна згода.

Поезія пестування пов'язана з вихованням маленьких дітей, з турботою та доглядом за ними та має багату жанрову структуру. Сюди входять колискові пісні, забавлянки, потішки, утішки, пестушки, примовки, казки і пісні, створені для найменших. Серед цього різноманіття хочеться зупинитися на забавлянках, пестушках, утішках та примовках. І дітям, і дорослим добре відомі ці групи текстів, які в житті прийнято вважати забавою, але без них дитина ніколи не опанує досконало рідну мову, не зможе виразити будь-які думки, почуття та переживання.

Короткий огляд публікацій по темі. Дитинство як окрема суспільна субкультура до другої половини XIX

ст. залишалося поза увагою серйозних дослідників. Тільки за останні 100 років зацікавлення дитинством здобуло статус науковості, починаючи від праць «матері» етнографії дитинства Маргарет Мід, у яких уперше висвітлено уявлення про дітей як про окремих суб'єктів. У вітчизняній фольклористиці та етнографії такий погляд обстоювали Г. Виноградов, І. Кон і М. Осоріна, українські дослідники В. Бойко та Г. Довженко. Яскраві зразки наукових підходів до феномена дитинства знаходимо також у А. Гомм, В. Ньюела, Е. Кей, К. Франца тощо.

Вперше серйозну увагу на дитячий фольклор звернув відомий педагог К. Ушинський. В 60-х рр XIX ст. У журналі «Учитель» з'явилася публікація творів дитячого фольклору та їх аналіз з точки зору фізіології та психології дитини. Перша збірка дитячих творів – П. Бессонова «Дитячі пісні» була видана в 1869р. і містила 19 ігор з піснями та 23 лічилками.

Вчений і фольклорист Ю. Соколов до дитячого фольклору відносить не тільки те, що існує в дитячому середовищі, а й поезію пестування, тобто поезію дорослих, призначену для дітей, що істотно змінює специфіку і обсяг поняття «дитячий фольклор».

Незважаючи на деякі розбіжності з питань жанрової класифікації, практично всі науковці визначають поезію пестування як поетичні звернення до різних природних явищ, тварин, птахів, комах і рослин і підкреслюють їх неопіненне значення в трудовому, екологічному та естетичному вихованні.

Мета статті – розкрити функції, комунікативні наміри та описати загальні характеристики поезії пестування, яка є не просто джерелом розваг, а формує необхідне для дорослого життя почуття у маленьких дітей та чітко пов'язана з інтересами, запитами і потребами дитини.

Методи та висвітлення основного матеріалу. У статті застосовано комплексну методику дослідження: метод системного аналізу, що дозволяє здійснити систематизацію дослідницького матеріалу; історико-генетичний метод, який сприяє виявленню стадіального характеру еволюції поезії пестування та її соціальних чинників; типологічний та структурно-описовий методи для системного розгляду інтенцій та функцій забавлянок, пестушок, утішок та примовок.

Поезія пестування дуже різноманітна і з точки зору поетики, і за характером виконання, і за своїм побутовим призначенням. Фольклор дорослих для дітей не має загальноновизнаної жанрової визначеності і порівняно чітких жанрових кордонів.

Поезія пестування зазнала значних змін. Молоді мами, як правило, примовці, воліють дитячу книжку, колисковій пісні – режим сну, пестушці – фіззарядку за рекомендацією лікарів. Але в багатьох районах поезія пестування ще зберігає своє традиційне призначення. 60-70-ті роки характеризуються підвищеним інтересом фізіології, фольклористики, філології педагогіки та психології до виховання дітей дошкільного віку.

У жанрах поезії пестування, кожний віковий період, сконцентрований необхідним для підтримки прогресуючого «потoku нервових імпульсів», століттями відібраний, емоційно дієвий і ретельно вивіреним матеріал. Таким чином, дитячий фольклор – це специфічна область усної художньої творчості, що має на відміну від фольклору дорослих, свою поетику, свої форми побутування і своїх носіїв. Це цілий світ – яскравий, радісний, наповнений життєвою силою і красою.

Поезія пестування включає в себе колискові пісні, пестушки, потішки, примовки, утішки, забавлянки. Ця область народної творчості являє собою один із засобів етнопедагогіки та етнопсихології. Спілкування з матір'ю, близький емоційний контакт з нею є для дитини життєво необхідним. Сприймаючи голос мами, ще не розуміючи зміст, малюк чує в ньому ніжність, спокій і любов звернені до нього. Застосування творів поезії пестування різнобічно впливає на розвиток дитини раннього віку.

У поезії пестування, закріплені різноманітні прийоми і методи впливу на дитину. Словесний фольклор ми називаємо усною народною творчістю, тому що він створювався народом, передається з уст в уста, від одного покоління до іншого.

Традиційні народні забавлянки є практично виваженим засобом передавання наступним поколінням первинних норм культури українського народу, створеної за всю його багатовікову історію. Це часто твори невеликого розміру, зручні для оперативного використання дитиною у відповідних їхньому функціональному призначенню обставинах. Вони якнайбільше відповідають психологічним можливостям дитини. Динамічні за змістом невеликі твори діти швидко запам'ятовують і тому активно застосовують у години дозвілля. Вони достатньо поширені в дитячому середовищі й донині.

Більшість цих творів із давніх-давен побутувала в українській родині. Їх використовували під час сімейного виховання дітей із певною розвивальною метою. Через специфічну особливість української родини – її багатодітність – здебільшого доглядати маленьку дитину належало її старшим сестричкам і братикам. Як і батьки, вони застосовували забавлянки, розважаючи малих, радіючи разом із ними. Багаторазове використання забавлянок дорослими, раннє залучення в багатодітній українській родині до пестування старшими братиками та сестричками наймолодших у сім'ї сприяло тому, що діти дуже рано оволодівали цим фольклорним матеріалом і вільно використовували його під час своїх ігор із малими або однолітками.

Невеликим розміром, добром дійових осіб, динамічністю, поєднанням звуків рідної мови, слова, інтонацій і рухів, багаторазовістю повторення всього твору або його окремих частин (кумулятивністю), діалогічністю, імпровізаційною можливістю, властивою їм емоційністю, оптимістичним характером забавлянки сприяють розви-

тку творчої фантазії, винахідливості дитини, формуванню її як творчої особистості.

Отже, основна мета забавлянок – створити радісний, бадьорий настрій, викликати приємні почуття й позитивні емоції:

Два півники, два півники,

Горох молотили.

Дві курочки, дві курочки

До млина носили.

Цап меле, цап меле,

Коза насипає.

А маленьке козенятко

На скрипочку грає.

А ворони, добрі жони,

Пішли танцювати.

Злетів крук, схопив друк

Пішов підганяти.

Ці невеликі твори є добрими помічниками батьків у нелегкому завданні – виростити здорову та гармонійно розвинену людину. Адже не потребує доказів той факт, що здоров'я, життєрадісність і бадьорість дитини великою мірою пов'язані з турботливим і пестливим ставленням до неї найближчих людей, передусім батьків.

Наприклад, так звані утішки – коротенькі пісеньки або віршики – поєднані зі своєрідними вправами. Це форма емоційного спілкування дорослих із дитиною, побудована на знанні психології дітей різного віку. Починаючи з раннього віку, ці вправи тренують найпростіші рухи, учать ходити: Дибки, дибки! Ходить котик по лавочці, Водить кішку за лапочки: Диб, диб, диб! оперувати кистю руки (коли пальці дитини рухаються особливим чином – різні варіанти «Сороки-ворони»), тримати предмет і маніпулювати ним («Кую, кую чобіток») тощо. У таких іграх тренуються всі групи м'язів, відбувається емоційне та вольове програмування рухів, що поступово стають звичними, відпрацьованими. Крім того, такі забавлянки – своєрідна кінестетична система впливу на мозок, що допомагає розвивати увагу, пам'ять, мислення. За допомогою забавлянок відбувається опанування складними руховими процесами, розвиток усієї сенсорної системи організму, тому що рухи впливають на відчуття, допомагають орієнтуватися у просторі, контролювати положення свого тіла.

Забавлянки активізують (стимулюють) єдність слова й моторики дитини, не тільки супроводжуються відповідними рухами, а й розвивають мовлення дитини. Незважаючи на свою простоту, забавлянки позначені ефонічною культурою, сприяють жвавому спілкуванню з довкіллям, привчають до відчуття прекрасного» [1].

Забавлянки трапляються і строфічні, і астрофічні з перевагою останніх. В їх основі лежать структури, що переважно складаються із трьох – дванадцяти різноскладових віршів. Строфічні забавлянки представлені невеличкими побудовами (від однієї до чотирьох – п'яти строф) із симетрично поєднаними віршами.

У забавлянках переважають такі типи ритмічної організації, як репетиція та об'єднання (об'єднання – найпоширеніша форма). Для них найхарактернішими є дворядкові та чотирирядкові варіаційні форми або трирядкові форми (АВА-А`ВА).

Для забавлянок характерний і часокількісний, і акцентний ритми із пріоритетом останнього. У них яскравіше виражена тонізація вірша, ніж силабізм і зміна акце-

тності.

Найчастіше у забавлянках представлена речитативна моторика з вузькооб'ємним мелодійним контуром у межах секунди, терції чи кварта. Виконуються вони лише одноголосно дорослими та старшими дітьми з відповідними пантомімічними рухами і належать до групи принагідних народно-музичних творів, наприклад:

*Потягусі, потягусі,
На Ганю ростусі.
Щоб Ганочка росла,
Росла-виростала,
Щоб Ганочка своїй мамці
Скоріш в поміч стала.
Діток колихала
Й хату доглядала.*

Поетика забавлянок наближена до дитячого світосприймання. «Визначальне місце в художній тканині більшості забавлянок належить звуковому оформленню, яке виявляється в численних алітераціях, асонансах, звуконаслідуваннях – прямих і таких, що набрали форм повнозначних частин мови. Інколи евфонічні прийоми пов'язані зі змістом твору. Вони здебільшого надають йому наспівності, особливого звучання, що важливо саме для цього жанру, оскільки для немовлят значення слів ще лишається недоступним і сприймають вони лише загальне звучання твору» [1]. (Пор.: «Визначальне місце в художній тканині більшості забавлянок займає звукове оформлення, яке виявляється в численних алітераціях, асонансах, звуконаслідуваннях – прямих і таких, що набрали форм повнозначних частин мови. Інколи евфонічні прийоми пов'язані зі змістом твору. У більшості ж випадків вони надають йому наспівності, особливого звучання, що важливо саме для цього жанру, оскільки для немовлят значення слів ще лишається недоступним, і сприймають вони лише загальне звучання твору»).

Тематика забавлянок охоплює майже всі процеси повсякденного буття дитини: харчування, купання, одягання, перші самостійні кроки, найпростіші розваги й фізичні вправи. Світогляд дитини розширюється – і з'являються нові поняття. О. Грайворонська вирізняє такі лексико-семантичні групи [3]:

1. Назви органів та частин тіла людей і тварин:

*Летіла пчола коло чола – бумц!
Летіла оса коло носа – бумц!
Летіла мушка коло ушка – бумц!
Летів жук – в оцьо – бух!*

2. Назви рослин, тварин, риб, птахів, комах:

*Гойда, гойда, гойдаша,
І кобила, і лоша,
І семеро поросят,
І восьмеро овечат...
Тосі, тосі,
А свині в горосі...
Телята в капусті...
Аби були тлусті.*

3. Назви предметів довколишнього побуту, переважно пов'язаних із господарською діяльністю людини:

*Куй, куй, чобіток,
Подай, бабо, молоток.
Тому дала в мисочку,
Тому в горщичок,*

Тому в черепочок...

4. Власні назви казкових персонажів:

*Був собі чоловік Тяжка,
На нім була сермяжка.
Був дід Монька,
Тримав сі злегонька.*

О. Грайворонська зазначає, що дієслово у забавлянках набуває більшої значущості: дієслова на позначення різних виробничих процесів; дієслова, що виражають звуки; дієслівно-вигукової форми з нульовою афіксацією; звуконаслідування; від дієслівної форми на позначення дитячих ігор і розваг, які виражають рух, переміщення у просторі, наприклад:

*Гойда, гойда,
Гойда, гойда, гойда.
Тяги, тяги
- Нема дуги.
- А де дуга?
- У лісі.
- А де хомут?
- У стрісі.
- Піди, синку,
Вирубай дубинку
Поганять кобилку.
Гойда, гойда,
Гойда, гойда, гойда.*

Українська народна культура накопичила величезну кількість забавлянок для дітей молодшого віку. Тут і утішки, і пальчикові ігри, і забавлянки з елементами масажу, лоскотання, чукалки (гойдання на коліні), маленькі римовані діалоги, що заохочують до розвитку мовлення, примовлянки до різних дій упродовж дня (прокидання, умивання, їжа, сон), і звичайно ж, колисанки (приспівки).

Своєрідним містком від колисанок до пестушок, якими починають забавляти дитину від часу, коли вона може вже сидіти, Г. Довженок називає твори, що супроводжують гойдання малюка в колисці. Зазвичай такі твори починаються звуконаслідувальними словами хиті-хиті, гойда тощо. Неодмінно важливим елементом таких пестушок є ритміка з відчутним скандуванням віршованих рядків, яка викликає у дитини бадьорий, радісний настрій. Свідченням перехідного статусу цих творів є виконання ними функцій і колисанок, і забавлянок, наприклад:

*Отототушки-котушки!
На котика потягушки,
А на Василька растушки.
Ой тошки, тотошки!
Щоб підросли трошки.*

Ще один яскравий жанр поезії пестування, який ми розглянемо – пестушки – коротенькі віршики, які виконують у поєднанні зі своєрідними рухами чи вправами, якими дорослий пестить дитину, підбадьорює, спонукає до певного виду діяльності тощо [4].

Функція пестушок протилежна функціям колискових пісень, а призначення – розважити дитину в години неспання. Пестушки складаються з дво- і восьмирядкових віршів. Усі вони ритмічні й динамічні, містять зменшувально-пестливі слова. Пестушки призначені для раннього дитинства.

Виконання пестушок і утішок зазвичай пов'язувалося з певними діями: погладженням, розчісуванням во-

лосся, обливанням водою після купання, або супроводжувалося грою: перебиранням пальчиків, похитуванням на колінах, підкиданням і т. п. Наведемо приклад пестушки, яку виконують, купаючи дитину:

*Купалися ластів'ята
Та в чару-водиці,
Щоб були ми білотілі
Та ще білолиці.
Купалися ластів'ята
Та в чару-водиці,
Щоб були ми чорнобриві
Та ще білолиці.
Улюбисточку купали,
Живу воду наливали,
Щоб здоров'я тіло мало,
Лиха-горенька не знало.*

Іноді необхідний ефект досягався за допомогою раптовості, несподіванки, що викликають миттєвий емоційний сплеск: дія, не пов'язана з попереднім текстом (лоскіт, ласкавий ляпанець), імітація падіння («бух до ями!»), відчуття щораз більшої небезпеки («іде коза рогата»). Такий прийом характерний для утішок: благополучна розв'язка має викликати у дитини сміх, розвеселити або заспокоїти її. Виконували таку утішку зазвичай для старших малюків; вона припускала їхню співучасть, співпереживання і певною мірою набувала характеру гри, готуючи дитину до нового ступеня спілкування – ігор із однолітками без участі дорослих. Таким чином, пестушки й утішки, утративши свої магичні функції, упродовж тривалого часу служили фізичному та емоційному вихованню, успішній адаптації в умовах довколишньої дійсності тощо.

Для пестушок характерне звуконаслідування (онома-топея, що означає імітацію засобами мови різних позамовних звукових явищ (дзижчати, гавкати, кудкудакати, туркотіти тощо). Цей вид дитячого фольклору відобразив у своїй суті прагнення дитини до гри звуком, бажання наслідувати інтонації середовища, музику довколишнього світу, що відображаються здебільшого в поетичній формі»).

Функції пестушок:

- привнесення радісних емоцій;
- передача прийомів фізичного виховання, розроблених народною педагогікою (сприйняття мовлення як сигналів із певним сенсом);
- розвиток другої сигнальної системи.

Особливості:

- простота;
- чітка ритмічна побудова, що визначається характером і нетривалістю фізичних вправ;
- конкретність змісту;
- необов'язковість рими;
- поетизація через повтор;
- лаконічність, використання простих односурядних речень.

Дитину, що робить перші самостійні кроки, навчають стояти на ніжках, супроводжуючи ці перші самостійні уроки пестушками з ініціальними рядками дибки-дибки. Дієслово у пестушках та утішках набуває більшої значущості й поширеності:

1. Дієслова на позначення дитячих ігор і розваг, які виражають рух, переміщення в просторі:

Дйби, дйби,

Пйшла баба по грйби.

Ладки, ладки,

Побйлися бабки.

2. Дієслова на позначення різних виробничих процесів:

Кую, кую, чобіток,

Подай, бабо, молоток.

Товчу, товчу мак, мак,

За ступою дяк.

3. Дієслова, що виражають звуки:

Грйб трйциць,

баба верейць.

4. Дієслівно-вигукові форми, звуконаслідування:

А за ним йндик,

Нйжечками дрйг-дрйг.

Печу, печу папку,

Саджу на лопатку:

Шутулуць у рйч.

Кукуруйку, пйвунець,

Золотий грейбець.

До першої лексико-семантичної групи належать дієслова, які називають дитячі ігри та розваги й позначають активні рухи, переміщення у просторі. Велика їх частина – це утворення від форм вигукового походження. Про належність цих слів до граматичної категорії дієслів писав свого часу Р. Смаль-Стоцький, називаючи їх «інтер'єкціями»: «Інтер'єкції типу дйби-дйби, ладі-ладі, хиті-хиті, – це властиво перші дієслова дитячої мови, що по значенню є властиво дієслова інфінітиви» [5].

Ця група формується такими дієсловами: гойда, дйби, гуца, тошки, тяги, ладки, чуки, хиті, тиню, дьогй, шугй, шури.

Лексика пестушок закладає в дитині основи асоціативного мислення та мислення за аналогією: кожна лексема-ім'я візуально супроводжується річчю, яку вона позначає: частини тіла людини, назви домашніх тварин і птахів, одягу, предметів хатнього вжитку, будов, рослин тощо.

Пестушки становлять перший, домовний, етап онтогенезу, тобто формування мовної особистості дитини. Назва жанру визначається його характером і походить від мотиванта «пестити, бавити, носити на руках, виховувати, плекати, ходити за дитиною». Пестушки входять у життя дитини з перших днів і супроводжують її зазвичай до кінця першого року. Твори цього жанру виконують певну побутову функцію: вони є прийомами фізичного виховання дитини з ритмічно організованим вербальним супроводом.

Головною особливістю жанру є його мажорність. Радісний настрій дитини створюється опосередковано – через приємні відчуття від доторкання рук матері у процесі масажу, під час вільних рухів ручок і ніжок, а також від спілкування з мамою: її емоційний стан (любов, ласка, ніжність) є своєрідною комунікативною настановою для дитини – навіювання малюкові позитивних емоцій.

Тексти пестушок можуть класифікуватися за фізіологічно-цільовим призначенням як такі, що супроводжують:

1) масаж тіла дитини (плекання):

Постукують по ступні дитини.

Куй, куй, чобіток,

Подай молоток,

*Не подаси молотка –
Не підкую чобітка.
Молоток золотенький,
Чобіток дороженький.
Ш-ш-ш;*

2) навчання свідомим рухам руками (розведення ручок дитини):

*Полетіли, полетіли,
На головку сіли.
Сіли, сіли посиділи,
Знову полетіли;*

3) зміцнення опорно-рухових функцій (тренування ніжок, навчання ходінню, стрибкам):

*Єдна ножка тупоче,
А другій шя не хоче;
Обі, ножки, обі,
Помагайте собі;*

4) подолання страху висоти, тренування вестибулярного апарата (гойдання дитини угору і донизу):

*Ой чук, парубок!
І скок на дубок,
Нарвав ягідок,
Наманив собі дівок!*

5) утішання із примовляннями (під час купання, при ударі):

*Не плач, дитинко, не плач,
Принесе кітка на хвості калач.*

За обсягом пестушки – це невеликі (від двох до восьми рядків) тексти, що репрезентують один маленький сюжет. Для пестушок характерна форма монологу, що сприяє створенню позитивного емоційного напруження. Тексти пестушок є як першим знайомством дитини з довколишнім середовищем і несуть інформацію про нього; через денотат дитину опосередковано вводять у світ процесів праці, а у її свідомості формується певне ставлення до праці як до основної морально-етичної цінності життя.

Посиленню експресивності у текстах пестушок сприяють різноманітні повтори (Кую, кую, ніжку; Ой, чук, чук, чук), синтаксичний паралелізм структур (На горі – стручки, Під горой – лопатки). Семантична насиченість текстів посилюється символікою: Гусь – символ уважності й передбачення; Лебідь – символ чистоти, милосердя; Вода – символ благословення Божого, ластівка, кіт, поросля (свиня), мишка, кінь (лоша, коник), пес, баранець, квочка, щука, ведмідь, зайчик, теля, сорока-ворона, коза).

Лексика пестушок обмежена: зазвичай вербалізується лише те, що оточує дитину, що постійно підкріплюється зоровими образами. Пам'ять дитини не переважанається зайвими, складними для розуміння абстрактними поняттями.

Тематично лексику пестушок можна поділити на 14 груп, компоненти яких постійно повторюються у текстах аналізованого жанру. Це назви: членів родини (мама, татко, баба, дід, братик), частин тіла дитини (ручки, ніжки, ротик, голівка), домашніх і диких тварин та птахів (кіт/кішка, собака, коник, коза, зайчик), одягу (штани, чобіток), речей хатнього вжитку (сковорода, молоток), будівель або їх частин (хатинка, поріг, припічок), найхарактерніших дій (літати, бігти, йти, сидіти, водити, піймати), процесів праці (ловити [рибку], пекти [пиріжки], підкувати [чобіток]), їжі (кашка, пиріг, хліб) тощо.

Важливими у процесі первинного виховання є утішки – невеликі віршики, які промовляють дитині перед тим, як кладуть спати.

Пестушки й утішки – жанри дитячого фольклору, що виконуються дорослими або старшими дітьми для малюків. Формою і манерою виконання вони мало відрізняються один від одного, проте це все-таки різні жанри: утішка ставить тільки одну головну мету – розважити, розвеселити дитину, тоді як пестушка несе в собі відгомони стародавньої охоронної магії, направленої на збереження здоров'я і життя дитини, створення оптимальних умов для його зростання й розвитку, формування передумов майбутньої благополучної та щасливої долі. Іноді призначенням утішок вважають заспокоєння дитини, вплив на її психічний стан, щоб вона швидше заснула, як от в наступному прикладі, проговорюючи текст дитині вказівним пальцем легенько водять по п'яті і приказують:

*Куй-куй ножку
Поїдем в дорожку
Коваля шукати
Ножку підкувати.*

Підростаючи, малюк знайомиться з утішками, які допомагають йому освоювати прості рухи. Слухаючи й повторюючи короткі вірші, дитина вчиться говорити, думати і виражати свій настрій. Тут даються перші поняття про розподіл праці в сім'ї, причетність до цієї праці, про етичну сторону діяльності тощо. Утішкою заохочують дитину до танцю, беруть її за рученята і приспівують:

*Єдна ніжка дубоче,
А другій ся не хоче.
Обі ножки, обі –
Помагайте собі!*

Утішки з назвами пальців – стійкі зразки усної поезії, за допомогою яких різні народи навчали своїх дітей навичкам мови, початковому рахунку, соціальним стосункам. Можливо, уособлення пальців рук, називання їх людськими іменами або приписування їм людських характеристик засновані на сімейних обрядах, пов'язаних із народженням, а також вихованням дітей на стосунках усередині сім'ї.

Отже, будова утішок відрізняється різноманітністю, але їх об'єднує цільове призначення: бавити, потішати дитину і через поетичне слово розвивати її мислення, мову. У композиційному плані їх зв'язує невеликий обсяг творів, розрахований на цей вік. Широко застосовують короткі – 5–6-складні в 4–5 рядків вірші. Рима будується на різноманітних повторах, часто наголошуються суголосність перших букв кожного рядка (анафори). Широко використовують поетичні прийоми – перерахування, діалог, як от в наступній утішці, коли дитині вказівним пальцем легенько стукають по долоні. Дітки – це пальчики дитини, які показують, кого ворона годувала, а кого ні, доторкаються до пальчиків дитини, починаючи з мізинця і промовляють:

*Сорока-ворона
На припічку сиділа
Діткам кашку варила.
Цьому дам,
Цьому ні,
Цьому дульки.
Цьому дві,*

А цьому шийку зламаю

І їсти не даю.

Загалом утішки мають своєрідну поетично-образну систему – пісня-забава благотворно впливає на дитину, бавлячи і водночас розвиваючи її естетичне відчуття.

Більшість утішок реалізуються в певному ігровому контексті. Наприклад, цю примовку виконують, водять вказівним пальцем по долоньці малюка:

– *Ласочка, ласочка, де ти була?*

– *У Бога служила.*

– *Що заслужила?*

– *Кусок сала.*

– *Де поклала?*

– *Під столом.*

– *Хто вкрав?*

– *Оришка,*

Меле хвостом,

Як мишка.

Від «лоскоту» по долоньці дитина веселиться. Примовка і гра стають своєрідним джерелом інформації для дитини. Кругові рухи пальцем по долоньці немов би повторюють процес рухів хвоста мишки. Наслідують, як і гра, розширює рухову й розумову діяльність дітей. Ігровий характер та римована мова роблять утішки такими, що запам'ятовуються, сприяють їх активному використанню.

Найхарактерніша особливість ритмомелодики утішок – постійна зміна ритму в межах одного тексту: несподівані паузи, наголоси, різне римовання порушують монотонність, сприяючи створенню експресивного ефекту.

Основними функціями утішок вважають:

– збудження позитивних емоцій (потішити, розвеселити, побавити);

– прищеплення основ моральності;

– пробудження потреби у грі, розкриття естетичного змісту, підготовка до самостійної гри;

– підтримка інтенсивної пізнавальної діяльності;

– підготовка до абстрактного мислення.

Особливості виконання утішок:

– частіше проговорюється, аніж співається;

– слова супроводжують ігровими діями;

– інформативність;

– наявність змістовної форми (найпростіші жарти, комічні мотиви);

– упровадження ширшої інформації про всесвіт;

– наявність рими;

– наявність звукоімітування.

Ще один жанр поезії пестування, що традиційно був на периферії уваги фольклористів, а зараз посідає своєрідне місце серед жанрів українського фольклору – примовки.

Вони мають розгалужену класифікацію: різні пісеньки (короткі, кумулятивні, контаміновані), притчі, жарти, перекручування. До їх текстів запроваджують новий, фантастичний елемент, який посилює експресивність і емотивність тексту. Збільшується кількість лексеміників, що називають людей за походженням, національністю, родом занять, соціальним станом. Особливу групу становлять субстантиви зі зниженою семантикою, які не використовуються у пестушках і утішках.

Примовка – це оповідання або висловлення, що має гумористичний, кумедний відтінок і відповідає наступному періоду розумового та психічного розвитку дитини

(від 2-х до 6-ти років). Їх уживають для розширення світогляду малечі, розкриття естетичної суті гри.

Класифікація творів:

1) коротенькі пісеньки;

2) примовки-жарти, що генетично походять від жартиливих пісень скоморохів;

3) контаміновані пісеньки, що представляють різних осіб у межах одного контексту;

4) діалогічні примовки, що походять від ігрових приспівків;

5) примовки з яскраво вираженим повчальним елементом.

Оскільки тексти примовок більші за обсягом, аніж тексти попередніх двох жанрів, у них з'являються нові найменування людей за їх соціальним станом, національністю, родом занять; нові найменування фрагментів сільського житла, географічних об'єктів, продуктів харчування. Поповнюється ряд найменувань членів родини, об'єктів рослинного та тваринного світу тощо.

У процесі підростання дитини її увага переходить із найменування реалії на її дію, тому в текстах примовок збільшується кількість дієслів зі значенням власне дії (поїхати, піти, скакати) і мовленнєвих дій (послухати, вихвалитися) тощо, як у цій примовці:

Иди, іди, дощичку,

Зварю тобі борщичку

В полив'янім горищичку,

Поставим в покущичку

На терновім прутичку...

Тобі кашка, а нам борщ,

Щоб густіший падав дощ!

Иди, іди, дощичку,

Цебром, відром, дійницею

Над нашою паищицею.

Щодо засобів творення експресивності, то епітети й метафори у примовках зафіксовано у невеликій кількості та зазвичай у пояснювальній функції: кози рогаті (а не безрогі), жити в достатку (тобто, добре), ложка велика (а не маленька) тощо. Використовуються постійні епітети, колоративи.

Фонетика і ритмомелодика примовок вирізняється монотонним, спокійним ритмом, створеним повторенням однотипних форм і конструкцій; чергуванням конструкцій «питання – відповідь» і внутрішніх рим. Експресивний ефект примовок підкріплюється звуконаслідуванням.

Асонанси й алітерації, які у попередніх жанрах були засобом підготовки артикуляційного апарату дитини до майбутнього звукового відтворення мовних компонентів, у примовках є активним евфонічним засобом, що посилює концентрацію уваги слухача і служить поширенню інформації через звукові асоціації.

Функції примовок:

– розширення картини світу, що оточує дитину;

– розуміння соціальних проблем, філософських категорій;

– розвиток уяви;

– розуміння причинно-наслідкових зв'язків;

– поняття про взаємозв'язок усіх явищ і предметів у світі.

Особливості примовок:

– естетично-дієвий твір;

– яскрава образність рими;

- звукопис;
- упродовження фантастичних елементів;
- багаторазове повторення мотиву, який дає нову інформацію;
- наявність «повчального елемента».

Таким чином, забавлянки, пестушки, утішки та примовки, крім трудового, екологічного та естетичного виховання, сприяють залученню дітей до системи традиційних міфологічних образів, певного світогляду, типу мислення і правил взаємодії з навколишньою дійсністю. Поезія пестування наповнюється яскравими, зрозумілими і доступними дитині образами, що сприяє формуванню цілісної картини світу в свідомості дитини, залученню її до основних світоглядних принципів.

Результати досліджень були представлені та обговорені на науковій конференції Всеукраїнської наукової фольклористичної читання присвячені Лідії Дунаєвській.

Висновки. Комплексний аналіз поезії пестування до-

зволяє зробити висновок, що різноманітні способи вербальної та невербальної взаємодії матері з дитиною укладені в традиційній формі побутування цих жанрів. Досліджувані жанри несуть в своїй будові характеристики, які дозволяють здійснитися емоційному контакту матері і дитини. Забавлянки, пестушки, утішки та примовки в своїй поезії формують цей контакт. Вони збуджують емоцію дитини, направляють її на матір як емоційний центр спілкування і підтримують емоційний стан дитини в процесі взаємодії.

Поезія пестування передавалася з покоління в покоління як цілісна традиція спілкування матері і дитини, як систематизований народний педагогічний і психологічний досвід спілкування жінки з дитиною.

Отже, у статті розкрито функції та комунікативні наміри поезії пестування, яка формує майбутнє дитини та чітко пов'язана з її інтересами, запитами і потребами.

ЛІТЕРАТУРА

1. Виноградов Г. С. Страна детей. Избранные труды по этнографии детства; сост. А. Грунтовский, В. Головина, А. Некрылова. СПб., 1999. 550 с.
2. Грайворонська О. В. Мова дитячого фольклору. Структурний та прагматичний аспекти (Віршовані жанри): автореф. дис. канд. філол. наук. Х., 2000. 16 с.
3. Грушевський М. Дитина в звичаях і віруваннях українського народу. К. : ЗАТ ВІПОЛ, 2001. С. 37. (перевид. із: Матеріали до українсько-руської етнології. 1907. Т. IX. С. 8).
4. Дерлиця М. Селянські діти. Львів, 1898.
5. Довженко Г. В. Український дитячий фольклор (Віршовані жанри). К. : Наукова думка, 1981. 172 с.
6. Довженко Г. В., Луганська К. М. Українські народні колискові пісні та забавлянки // Дитячий фольклор. Колискові пісні та забавлянки / упорядкув. Г. В. Довженко; нотний матеріал підг. К. М. Луганська. К. : Наукова думка, 1984. С. 35
7. Етнографія України : навч. посіб. / С. А. Макаруч, Ю. Г. Гошко, Р. Ф. Кирчів та ін. Львів : Світ, 1994.
8. Заглада Н. Побут селянської дитини. Київ, 1929.
9. Капица О. Н. Детский фольклор: Песни, потешки, дразнилки, сказки, игры. Изучение, собрание, обзор материала. Л. : Прибой, 1928. 222 с.
10. Лановик М., Лановик З. Українська народна словесність. Л. : Літопис, 2004. С. 575.
11. Сивачук Н. П. Українська народна поезія пестування. К. : Науковий світ, 2002. С. 51–52.
12. Смаль-Стоцький Р., Огієнко І. Примітивний словотвір. Студії до української граматики. Варшава, 1929. Кн. IV. С. 59.
13. Український дитячий фольклор / упоряд. і вступ. ст. В. Г. Бойка. К. : Вид-во АН УРСР, 1962.

REFERENCES

1. Vinogradov G.S. Country of children. Selected works on the ethnography of childhood; comp. A. Gruntovsky, V. Golovina, A. Nekrylova. Spb., 1999. 550 s.
2. Grayvoronskaya O.V. The language of children's folklore. Structural and pragmatic aspects (Poetic genres): Kharkiv, 2000. 16 p.
3. Hrushevsky M. The child in the customs and beliefs of the Ukrainian people. Kyiv: 2001. S. 37. (revised from: Materials to the Ukrainian-Russian ethnology. 1907. T. IX. P. 8).
4. Derlytsia M. Peasant children. Lviv, 1898.
5. Dovzhenok G.V. Ukrainian children's folklore (Poetic genres). Kyiv: Naukova dumka, 1981. 172 s.
6. Dovzhenok G.V., Lugansk K.M. Ukrainian folk lullabies and entertainments // Children's folklore. Lullabies and amusements / arranged. G.V. Dovzhenok; musical material prep. K.M. Luhansk. Kyiv: Naukova dumka, 1984. S. 35
7. Ethnography of Ukraine: tutorial/ S.A. Makarchuk, Y.G. Goshko, R.F. Kirchev and others. Lviv: Svit, 1994.
8. Zaglada N. Life of a peasant child. Kyiv, 1929.
9. Kapitsa O.N. Children's folklore: Songs, nursery rhymes, teasers, fairy tales, games. Study, collection, review of material. Lviv: Priboy, 1928. 222 p.
10. Lanovyk M., Lanovyk Z. Ukrainian folk literature. Lviv: Litopys, 2004. S. 575.
11. Sivachuk N.P. Ukrainian folk poetry cultivation. Kyiv: Naukovyi svit, 2002. P. 51–52.
12. Smal-Stotsky R., Ogienko I. Primitive word formation. Studies in Ukrainian grammar. Warsaw, 1929. Book. IV. P. 59.
13. Ukrainian children's folklore / compiler V.G. Boyko. Kyiv: AN URSR, 1962.

Poetry of cultivation: intentions and functions

O. V. Marchun

Abstract. The article is devoted to one of the genre varieties of children's folklore - the poetry of cultivation, namely toys, pacifiers, consolations and sayings. Both children and adults are well aware of these groups of texts, which in life are considered fun, but without them the child will never master the native language, will not be able to express any thoughts, feelings and experiences. The article reveals the functions and communicative intentions of nurturing poetry, which is not just a source of entertainment, but forms the necessary feelings for adult life in young children and is clearly related to the interests, requests and needs of the child.

Keywords: children's folklore, poetry of cultivation, entertainment, pacifier, consolation, byword.

Щільність вживання абревіатур у інформативних медіа текстах для широкого кола читачів (на прикладах інтернет-ресурсів англійською мовою)

О. В. Матвійс,¹ Н. О. Базиляк,² О. О. Черхава³, В. Будзин,⁴ Я. Пюрк⁵

^{1, 2, 4.} Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського

^{2.} Київський національний лінгвістичний університет

^{3.} Поліклініка, смт. Куликів, Жовківського району, Львівської області

Corresponding author: E-mail: matviyasolga@ukr.net; nat.nataly0070@gmail.com

Paper received 03.04.21; Accepted for publication 13.04.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-251IX74-09>

Анотація. Дослідження стосується частотності вживання медичних термінів-абревіатур та акронімів у наукових та науково-популярних текстах медичної тематики у друкованих засобах масової інформації. У статті проаналізовані публікації у газетах, наукових журналах та інтернет-ресурсах за період від 2010 до 2021 року. Обрані статті стосуються інформації про COVID, яка за останній рік стала темою обговорення і серед фахівців галузі медицини та суміжних галузей, і серед широких верств населення. На основі проведеного дослідження зроблено висновки про тенденції вживання абревіатур у інформативних текстах, призначених для масового читача.

Ключові слова: Медична терміносистема, акроніми та абревіатури, масовий читач, науково-популярна література, багатоконпонентні терміни

Вступ. Глобальна пандемія коронавірусу охопила людство, тим самим викликавши широке обговорення причин його появи, методів діагностування та лікування, шляхів пошуку вакцин, прогнозування наслідків захворювання, тощо. З кінця 2019 року ця проблема перестала бути суто проблемою галузі медицини та охорони здоров'я, а безпосередньо стосується економіки, політики і соціального буття усіх пересічних громадян. Окрім численних наукових публікацій у фахових виданнях, медіа щоденно поширюють найсвіжішу інформацію щодо масштабів захворюваності, рівня смертності, застереження щодо соціальної поведінки громадян, інформацію про обмеження сфер діяльності, інформацію про профілактичні заходи, яка спрямована на широке коло читачів. Медичні терміни, якими рясніють інформаційні тексти для населення, активно засвоюються у лексиці загального вжитку. Окрім повних термінів галузі медицини, медіа послуговуються і абревіатурами серед яких є такі, які впізнавані і зрозумілі читачам, так і такі, якими послуговуються лише професіонали. Надмірне вживання абревіатур у текстах, призначених для масового читача, дещо затруднює сприймання інформації, розсіює увагу, не даючи зосередитись на основних посланнях і, зрештою, викликає роздратування, пов'язане з труднощами виокремити основні думки чи важливі положення, які автор мав намір донести до читача. Бажання авторів вмістити якомога більше інформації у обмежений за розміром текст подекуди нівелює саму ідею тексту, ігноруючи читацько-сприйнятливий можливості самого читача. У цьому дослідженні ми проаналізували тексти англійською мовою, призначені для масового читача, які взяли з інтернет-ресурсів. Для спостереження динаміки вживання абревіатур у інформаційних текстах ми порівнювали схожі матеріали, які були опубліковані у 2010, 2013 та 2021 роках. Окремо, для порівняння ми проаналізували щільність вживання абревіатур у наукових фахових публікаціях, читачами яких є вузьке коло спеціалістів.

Публікації з теми. У переліку ознак терміна називають його короткість, тобто стислість, проте науко-

во-технічний прогрес зумовлює появу комплексних термінологічних сполучень, які значно перевищують кількість однокомпонентних термінів у терміносистемі будь-якої галузі, у нашому досліджуваному випадку – у терміносистемі медицини. Принцип стислості чи лаконічності терміна вимагає усунення службових частин мови, а саме прийменників, сполучників чи артиклів. Англійська мова, з притаманними їй синтетичного й аналітичного способу вираження граматичних значень, є особливо сприятливим ґрунтом для утворення абревіатур. Механізм утворення абревіатур на основі дво-, три-, чи багатоконпонентних термінологічних одиниць є прийнятним методом збереження цього принципу. Проте, термін-абревіатура може бути причиною входження у суперечність з принципом точності терміна у межах однієї терміносистеми, а також спричинити багатозначність в суміжних терміносистемах.

Стосовно наукових публікацій, вживання абревіатур у медичних текстах є звичним і корисним явищем, позаяк їх читають фахівці галузі медицини або ті, хто займається лінгвістичними дослідженнями [2]. Однак, якщо тексти, призначені для масового читача, перенасичені медичними термінами-абревіатурами, то це явище стає шкідливим, бо затруднює розуміння самого тексту, робить його нудним і несприйнятливим. Такої точки зору притримуються Fred H. L., Cheng T. O., Nunes M., Wiles K. [3, 5, 9]. Абревіатури надто часто зустрічаються у текстах і часом не є необхідними, тому варто їх уникати, а авторам не потрібно переоцінювати обізнаність пересічного читача, вважають Hales A. N., Williams K. D., Rector J. [4]. Автори, які орієнтуються на широке коло читачів, мають враховувати те, що абревіатури складніше сприймаються ніж повноцінні значимі слова з яких складаються багатоконпонентні терміни галузі медицини зазначають Parvaiz M., Singh G., Hafeez R., Sharma H. [6]. Нові тенденції утворення акронімів у медичній терміносистемі детально проаналізовані у працях Barnett A. [1], де теж автор вказує на різке зростання акронімів у текстах медичної тематики і у наукових текстах у

тому числі, піддаючи сумніву корисність їх щільності [2].

Провівши аналіз інформативних текстів про COVID, опублікованих у газетах The Guardian, 29 Nov. 2020, China Daily, 4 Jan. 2021 та опрацювавши матеріали інтернет-ресурсів, призначених для масового читача, ми долучилися до дискусії щодо доцільності щільного вживання аббревіатур та акронімів у науково-популярній літературі.

Мета. Метою нашого дослідження є доцільність щільного вживання медичних термінів-аббревіатур у інформативних текстах про COVID, призначених для широкого кола читачів. Виявити чи є тенденція до зростання вживання аббревіатур та акронімів у науково-популярній медичній літературі за період від 2010 до 2021 року.

Матеріали і методи. Джерельною базою нашого дослідження стали публікації у газетах The Guardian, 29 Nov. 2020, , China Daily, 4 Jan. 2021, *Latest on the COVID-19 outbreak*, та публікації у інтернеті: *Severe Acute Respiratory Syndrome (SARS): Lessons for Future Pandemics* (2010), *Clinical management and infection control of SARS: Lessons learned* (2013) *Overview of Testing for SARS-CoV-2 (COVID-19)* (2021), *Severe acute respiratory syndrome-related coronavirus: The species and its viruses – a statement of the Coronavirus Study Group* (2020) – спільна колективна науково-дослідницька праця науковців Нідерландів, Росії, США, Китаю, Іспанії та Німеччини. Для вивчення точності чи варіативності термінів ми послуговувалися медичними перекладними і тлумачними словниками, а також спеціалізованим словником аббревіатур Fergusson R. *The New Penguin Dictionary of Abbreviation*.

Для проведення даного дослідження ми застосовували методи аналізу наукової і науково-популярної літератури, метод ретроспективного співставлення та метод математичної статистики.

Результати і обговорення.

Результати детального аналізу текстів взятих з газет The Guardian, 29 Nov. 2020, , China Daily, 4 Jan. 2021, *Latest on the COVID-19 outbreak*, та публікацій у інтернеті: *Severe Acute Respiratory Syndrome (SARS): Lessons for Future Pandemics* (2010), *Clinical management and infection control of SARS: Lessons learned* (2013) *Overview of Testing for SARS-CoV-2 (COVID-19)* (2021), *Severe acute respiratory syndrome-related coronavirus: The species and its viruses – a statement of the Coronavirus Study Group* (2020) виявили, що аббревіатури та акроніми активно вживаються авторами не лише у фахових наукових текстах, а й у інформативних текстах, спрямованих на масового читача. Оскільки за останній рік COVID став найпопулярнішою темою обговорення в усьому світі, можна стверджувати, що науково-популярні тексти читаються пересічними громадянами з метою отримання найсвіжішої інформації. Проблема полягає у тому, чи є ці тексти добре зрозумілими для читача, якщо автор зловживає надмірною кількістю медичних термінів-аббревіатур.

Детальний аналіз тексту *Overview of Testing for SARS-CoV-2 (COVID-19)* (2021), який містить 5.651 слів знайдено наступні акроніми та аббревіатури: COVID-19, SARS-CoV2, NAATs, RNA, RT-PCR, CLIA,

POC, IgM/IgG, FDA, CDC, MIS-C/MIS-A, EUA, ACIP. З них деякі були розшифровані, а саме: NAATs – *nucleic acid amplification tests*, RT-PCR – *reverse transcription polymerase chain reaction*, CLIA – *Clinical Laboratory Improvement Amendments*, POC – *point of care*, IgM/IgG – *spike protein*, MIS-C/MIS-A – *Multisystem Inflammatory Syndrom in Children/ Multisystem Inflammatory Syndrom in Adults*, RNA – *ribonucleic acid*, EUA – *emergency use authorization*, ACIP – *Advisory Committee on Immunization Practices*. Щодо кількісного аналізу вживання акронімів та аббревіатур нами було підраховано, що наступні медичні терміни-аббревіатури було вжито: COVID-19 – 54 рази, SARS-CoV2 – 43 рази, NAATs – 22 рази, CDC – 7 разів, RNA – 6 разів, FDA – 5 разів, POC – 5 разів, MIS-C/MIS-A 4 рази, CLIA – 3 рази, RT-PCR – 2 рази, IgM/IgG – 2 рази.

Стосовно акроніма COVID-19, який широко вживається пересічними людьми, то його щільне використання у тексті цілком не заважає розумінню тексту, а навпаки робить текст компактнішим і сприйнятливим для читання. Щодо акроніма SARS-CoV2, який не дуже значно поступається у даному тексті частотності акроніму COVID-19, тут можна констатувати, що його часте вживання дещо заплутує читача. Ті аббревіатури, які автор вживає з розшифруванням багатокomпонентного терміна є корисними і інформативними лише у такому вигляді, тому що коли вони надалі зустрічаються по цілому тексту (доволі об'ємному) як скорочення, то навряд чи читач пам'ятає їх значення і змушений повертатися до їх першого згадування, де вони були вжиті повністю як багатокomпонентний термін. Поруч з аббревіатурами та акронімами у тексті вживаються повні багатокomпонентні медичні терміни, які легко сприймаються читачем, скажімо, *asymptomatic cases*, *point-of care serial screening*, *transmission level*, *presymptomatic transmission*, *vaccinated person*, *Fully Vaccinated People*, *serologic test*, *nucleocapsid protein*, *Antigen Testing Algorithm*, *molecular tests* та інші. Усі ці багатокomпонентні терміни можуть бути акронімами чи аббревіатурами, однак для якості тексту не потрібно їх вживати у скороченому вигляді.

Для аналізу ретроспективного співставлення ми обрали текст схожої тематики десятилітньої давності *Severe Acute Respiratory Syndrome (SARS): Lessons for Future Pandemics* (2010), який містив 1.744 слова. У тексті ми знайшли наступні акроніми та аббревіатури: SARS, SARS-CoV, HCW, WHO, CDC, ARDS, RT-PCR, ELISA, RNA, CT, H1N1. У назві тексту автор подає розшифрування акроніма SARS - *Severe Acute Respiratory Syndrome*, що відразу робить текст більш сприйнятливим для широкого кола читачів і надалі, по тому як він вживається у тексті, цей акронім можна вважати корисним для якості тексту. Деякі з аббревіатур розшифровані автором, а саме, WHO – *World Health Organization*, ARDS – *acute respiratory distress syndrome*, HCW – *health care workers*, CDC – *Centres for Disease Control*, CT – *computed tomographic*, що сприяє якісному сприйняттю інформації читачами. Щодо кількісного аналізу, то щільність вживання згаданих акронімів та аббревіатур у тексті наступна: SARS – 25 разів, SARS-CoV – 8 разів, HCV – 6 разів,

CDC – 4 рази, WHO – 4 рази, ARDS – 3 рази, RT – PCR 3 рази, ELISA – 2 рази, CT – 2 рази, H1N1 – 1раз. Отже, єдиним частим акронімом у даному тексті є акронім SARS, котрий, хоча і щільно вживається у тексті, проте не заважає якісному сприйманню інформації читачем. Інші акроніми та аббревіатури теж не засмічують текст і, загалом, мали б бути знайомі широкому колу читачів.

У даному тексті поруч з незначною кількістю акронімів та аббревіатур зустрічаються повні багатоконпонентні медичні терміни elevated transaminases, creatine kinase, chest imaging changes, coronavirus family of viruses, viral illness, ful-blown pneumonia, watery diarrhea, respiratory tract symptoms, chest radiograph, testing for serum antibody, bacterial respiratory diseases та інші, однак вони не погіршують якості сприймання тексту читачем. Автор не зловживає аббревіатурами, зважаючи на те, що інформація призначена для широкого кола читачів.

Висновки.

На основі отриманих результатів проведених аналізів науково-популярних текстів медичної тематики для широкого кола читачів, щодо щільності і доцільності вживання акронімів та аббревіатур можна зробити наступні висновки:

1. Текст *Overview of Testing for SARS-CoV-2 (COVID-19)* (2021) містить певну кількість акронімів та аббревіатур, які затруднюють сприймання інформації пересічним читачем, хоча базові акроніми COVID-19 і SARS-CoV2, які щільно зустрічаються у тексті, не псує його, а роблять компактнішим і сприйнятливим. Текст десятилітньої давності *Severe Acute Respiratory Syndrome (SARS): Lessons for Future Pandemics* (2010) не є насичений акронімами та аббревіатурами, тому легкий для пошуку і засвоєння інформації. Отже, на відміну від останнього, перший текст можна вважати перенасиченим непотрібними скороченнями, що робить його непривабливим для пересічного читача.

2. З огляду ретроспективного зіставлення можна відстежити тенденцію до збільшення вживання акронімів та аббревіатур у сучасній науково-популярній літературі, що й спричинило дискусію, щодо щільності і доцільності їх вживання у науково-популярних медичних інформативних текстах, призначених для широкого кола читачів.

Наступним етапом нашого дослідження ми плануємо проаналізувати щільність вживання аббревіатур у фахових наукових публікаціях англійською мовою з метою виявлення термінологічної синонімії та різниці графічного фіксування ідентичних медичних термінів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Barnett A. Analysing acronyms in PubMed data, version 1.05 GitHub// 2020, <https://github.com/agbarnett/acronyms>
2. Barnett A., Doubleday Z. Meta-Research: The growth of acronyms in the scientific literature, Feature Article Jul 23, 2020
3. Fred H. L., Cheng T. O. (2003) Acronymesis: the exploding misuse of acronyms// 2003 *Texas Heart Institute Journal* 30:255.
4. Hales A. N., Williams K. D., Rector J. Alienating the Audience: How Abbreviations Hamper Scientific Communication// 2017 e-resource: psychologicalscience.org/observer/
5. Nunes M. Avoiding Acronyms and Abbreviations when Writing Content for a Global Audience// 2017 e-resource – simultrance.com/blog/avoiding... History Vault// 2020 Features, Issue 2, e-resource – thehistoryvault.co.uk
6. Parvaiz M., Singh G., Hafeez R., Sharma H. Do multidisciplinary team members correctly interpret the abbreviations used in the medical records?// 2006 *Scottish Medical Journal* 51:1–6. <https://doi.org/10.1258/RSMJM.51.4.49E>
7. Shri Ram Coronavirus Research Trends: A 50-Year Bibliometric Assessment 2020, P 210-226/ Published online: 14 Apr 2020
8. Velykoroda V., Lyabyda N. Abbreviation as a way of coining neologisms in mass media// 2016 JPNU, vol. 3, N 4, p. 16-19
9. Wiles K. The History of Abbreviation// 2020 The History Vault// 2020 Features, Issue 2, e-resource – thehistoryvault.co.uk
10. Матвіяс О. В. Аббревіатура як спосіб збереження стислості терміна// Мова і Культура, вип.12, Т V (130) 2009 с. 326-329
11. Fergusson R. The New Penguin Dictionary of Abbreviation// Penguin Books, 2000, 410p.

REFERENCES

10. Matviyas O. V. Abbreviation as a way of keeping a term shortness// Language and Culture, Is.12, T V (130) 2009 с. 326-329

Frequency of abbreviations in media-texts designed for mass readers

O. Matviyas, N. Bazyljak, O. O. Cherkhava, V. Budzyn, Y. Pjyryk

Abstract. The research deals with the frequency of acronyms and abbreviations using in scientific papers and popular texts on medical issues in mass media. The article analyzes some scientific texts published in journals and texts taken from e-resources from 2010 to 2021. The topic of the texts is COVID which has become one of the most important point for discussion among medical officers, scientists and people all over the world. Based on the obtained results there are some conclusions on the tendencies of abbreviations using in informative texts designed for mass readers.

Keywords: medical term system, acronyms and abbreviations, mass reader, scientific and popular literature, complex terms

Does gender matter?

Y. I. Novosad

Department of Theory and Practice of Translation, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, Ukraine

Corresponding author: E-mail juliajulick@gmail.com

Paper received 01.04.21; Accepted for publication 14.04.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-251IX74-10>

Abstract. This paper is an attempt to raise some relevant topics in the field of gender linguistics, to dwell on some of them and to comprehend the role of gender identity in the process of fiction translation. At the present stage of development of linguistics, it is impossible not to notice the anthropological nature of its research paradigm. Language is no longer viewed objectively as something that simply exists, but as a human world with certain inherent values. The gender approach is the next step in anthropocentric language research. Such studies highlight the features of individuals' speech behavior, allowing considering human factor in translation more accurately.

Keywords: *gender identity, adaptation, fiction translation, woman-, manhandling.*

Introduction. Translation is a peculiar kind of art. When this involves fiction translation, it is an opportunity for us to embrace all the diversity of world cultures, literatures and thoughts, as well as to enjoy the greatness and limitless possibilities of the native language, which conveys the subtle nuances of the original work. Therefore, if translation is an art that has nothing to do with such a phenomenon as literalism, or word for word translation, then the translator must have the talent of a writer. In the process of translation, a translator, like a writer, is constantly under the influence of his social status, gender identity, basic knowledge and ideas about the objects, phenomena and people around him, and hence his linguistic picture of the world, i.e. the means of the language that he chooses are also subject to the same factors.

Psychologist R. Stoller [17] first used the term "gender" in 1968 to distinguish between "masculinity" and "femininity" as sociocultural characteristics of "male" and "female". Such scientific principles as ethnicity and gender were previously interpreted purely as biological. The emergence and development of new approaches to research in the humanities have necessitated the emergence of new terminology. Consequently, the term "gender" was introduced to conceptual apparatus of linguistic science, which aims to reflect the socio-cultural differences between the sexes that are reflected in the language. Thus, gender studies received the status of an interdisciplinary field.

Review of publications. A gender-oriented direction in translation theory developed in the second half of the XX century. Moreover, it received explicit feminist beginnings. The formation of gender linguistics was preceded by feminist linguistics, which emerged in the 60s of the 20th century. It was popular mainly in the United States, Canada and Germany. Feminist linguistics accused language of androcentric orientation, that is, a focus on men. Over time, other areas of research have emerged, including socio-, psycholinguistic and cultural studies of gender [10].

First developments in this area have appeared in the West. Different representatives of the feminist approach to the theory and practice of translation (Von Flotow [20; 21], Simon [16], Godard [5], Lotbinière-Harwood [14], Arrojo [1], Masardier-Kenney [15], Chamberlain [3]) investigated the concept of gender in translation studies and new translation strategies were developed. Russian researchers also broadly investigated the role of gender in society, culture and language (Hritsenko [8], Kirilina [9], Tomaskaia, Maslova [18]). However, they focused mainly on the influence of gender on the lexical and grammatical form of the target language text.

Moscow school of researchers of gender issues in language

[9; 22] recognizes gender as precarious parameter that manifests itself with uneven intensity and disappears in some communicative situations. Such approach seems to be modern and convenient with new researches from social psychology and sociology. Today, it is not so much how gender affects communicative behavior and language use that is relevant, but what means of language actually construct gender identity, in which communicative situations and types of discourse it will manifest itself and with what intensity. The process of constructing gender identity is observed on the material of texts of literary discourse. Here, differences in patterns of male and female speech behavior are irregular and gender is not a determining factor in communication. However, in certain situations, the influence of gender is manifested in the preference of one method of speech behavior over others.

In Ukraine, scholars took little notice of investigations on the role of gender identity of a translator, nevertheless the study of gender aspects of literary translation is facilitated by the significant contribution of Ukrainian scholars such as V. Koptilov, M. Novikova, R. Zorivchak, O. Cherednychenko, L. Kolomiets, O. Kundzich, V. Radchuk and others. At the same time, within the framework of the domestic paradigm, the analysis is mainly focused on the lexical-grammatical and emotive specifics of female and male translations.

According to O. Komov [11, p.412], the gender identity of the translator, i.e. belonging to a certain gender, will necessarily be traced in the text of the translation: in the choice of grammatical forms, lexical equivalents, emotional color of the language, etc. Therefore, the gender impartiality of the text created by the translator is very important. Of course, no translation can be gender neutral. The "gender of the original" understood through the gender prism of the translator's consciousness either is overshadowed by the "gender of the translator" or, conversely, replaces the latter. However, between these poles of the critical manifestation of the gender identity of the author and the translator, there may be a "confrontation" (at best) and a "layering" (undesirable for the translated text) of linguistic manifestations of the gender identity of the discourse.

At the present stage of research, the understanding of sex occurs not only as a natural but also as a conventional phenomenon. Hence, one of the most important principles of gender research is the recognition of gender conventionality, which manifests itself differently depending on the cultural and linguistic environment and level of development.

Based on the observation of male and female speech results, researchers create a list of features inherent to "male" and "female" language, taking into account different language

levels, gradually forming a methodological research base, which, unfortunately, is by no means perfect at this stage (N. Usachova [19], Yu. Kulikova [12]). V. Horban and O. Poberezhna also think that gender factor is the key one in the choice of some language means by translators [7]. For example, the authors believe that, according to gender stereotypes, women are prone to cooperative conversation, which is also reflected in the construction of sentences: introductory words, lack of imperative, etc. The male type of communication is less flexible, but more dynamic. There are more gender features on the lexical level. As women's right hemisphere is developed better than men's one, they are characterized by imagery of perception and thinking, fantasizing, using of hyperbole; very often in female variants words are selected with a connotation, despite the absence of such in the original [7]. At the same time, it should be noted that many researchers pay attention to the conservatism of women in their use of lexical units, following the rules and form, frequent usage of ready-made language clichés by women.

Such studies do not take into account the fact, that masculine and feminine peculiarities in both cultures and languages are complementary and heterogeneous, and in the speech itself, it may be difficult to identify, since some features of male linguistic behavior are inherited to female speech and vice versa. Difficulties occur during the verification of research results, dedicated to this topic, when such a drawback as subjectivity can often occur. According to this, a question of how much exactly the facts of author and translator's gender identity interaction are "easy to perceive", argumentative, and substantiated in the process of research conduct remains. The authors of such works often deliberately distance themselves from the whole list of differences between the male and female languages, focusing on the most significant, unconditional and evidentiary features, when researching the influence of the translator's personality on the fiction translation.

Discussion. According to T. Bidna [2], the focus of translation of a literary text analysis is such concepts as the linguistic personality of the author and that of the translator, as well as the literary text with key concepts of Woman and Man and gender stereotypes and ways to construct these concepts by language means. Thus, the author states, the functioning of the category "gender" can be studied in the following perspectives. First, evaluating the influence of the gender of the author's linguistic personality when creating a gender hierarchy of literary text and key units (concepts Woman and Man) when elaborating certain characters images; secondly, contemplating on the ways linguistic personality of translators may manifest itself in the target text during the implementation of the key concepts of the literary text translation.

Thus, gender issues are very popular in modern science, so there is an obvious question: is it possible to reduce the impact of one's gender on the translated text and how? We need hardly mention that answer to this question one can find only when analyzing male and female translations.

There is another concept that should be considered in the context of our study – the concept of asymmetry in the translation context. According to N. Honchar [6], "A harmonious translation text is a text that expresses the same system of meanings as the original text, but in a different language and in a different culture". In addition, please, notice that there may exist some kind of a positive asymmetry – one that stimulates cultural exchange between two languages (through borrowing words, realities), which helps the translator to achieve the equivalence of translation. However, translation failures

are associated with negative asymmetry – one that deforms the original text in translation. Researchers acknowledge that the most common causes of deformation of the original text in translation are too much attention to purely linguistic factors without taking into account the extralinguistic space of the original text, which is also important. The extralinguistic space of the original is determined not only by the cultural peculiarities of the country author's from, but also is a consequence of the author's worldview, which is endowed with the main characters. It is clear that a translator, who is also characterized by certain features, including those, related to gender, must reproduce these features.

As mentioned above, the gender factor may influence the choice of language in different languages, but the degree, conditionality, intensity and other aspects of this influence are an area of research in gender linguistics.

That is why a comparative analysis of two or more translations is extremely fruitful in identifying the gender mechanisms of translation, which helps to explore the interaction of the features of language tools with the means of constructing gender identity in source language and target language cultures and texts.

There exists another topic of interest concerning representation of gender in fiction and translation. We will discuss it further.

If we agree that sex is represented by categories of female and male, then gender is represented by categories of masculinity and femininity.

Categories of masculinity and femininity are the ones we use to interpret gender. Unconditionally, they are universal categories, but the ways and mechanisms of their construction in source language (SL) and target language (TL) cultures are different.

Moreover, although gender stereotypes are a product of collective consciousness, they are comprehended exclusively through the prism of the personal experience of each individual involved (author, recipient of SL and TL, translator). This sets us thinking that during translation, interpretation and aesthetic assessment of the gender stereotypes constructed by the author, will occur not only at the inter-, but also at the intracultural level – by male translators and female translators as representatives of the same culture, but of different gender communities. Western studies conducted within feminism ideological framework highlight that quite frequently women translators create radically innovative translations mainly for the purpose of political and/or social influence. For instance, if masculinity dominates in the SL text, then they would transform this masculinity into femininity ironizing over stereotypes of masculinity and femininity inherent to the author and his text. This is a strategy called "womanhandling" and it is focused on the "visibility" of a translator [13, p.133-135].

Respectively, the term "manhandling", may be used in relation to some "male" translations of "female" texts.

In essence, the interpretation and assessment of gender stereotypes will inevitably be deviant. This opens a broad spectrum of issues that can be raised during the analysis of such translations. In terms of gender analysis, it is fruitful to investigate what the translator adds to the translation from his/her gender component. In terms of gender discourse analysis – it is reasonably to trace the representation of ideas about the distribution of gender roles in the translation. Hence, we may talk about either deformation of the translation or harmony between author and translator. Harmony here means that translator is conscious about the gender manifestations of the SL

text and therefore tries to convey the same system of meanings in the TL text.

In addition, it is important to know the reason for the deformation of translation. If it happens on an unconscious level, then gender identity of the translator may be the reason for that. Consequently, a question arises: What is the reason that gender manifestations remained non-verbalized?

Conclusions. In order to confirm or deny any ideas regarding the impact of translator's gender identity on the translated text a large corpus of examples should be studied. The author constructs social and gender roles influenced by the host culture, existing gender stereotypes and conventional beliefs. All

these factors, and even more are relevant during the reconstruction of the text and verbalization of gender when translating. Moreover, the translator is influenced by his/her previous experience. It seems promising to study cases of manifestation of gender roles and stereotypes in translations. We may suppose that gender identity of the translator reveals itself when there are differences in manifestation of gender roles and stereotypes in translated text. After all, the gender approach in science is based on the idea that not the biological differences between a man and a woman, but the cultural and social significance that society attaches to these differences is what actually matters.

ЛІТЕРАТУРА

1. Arrojo, R., 1994. Fidelity and the Gendered Translation. In: TTR : traduction, terminologie, rédaction, vol. 7, no 2, pp.147–164. <https://doi.org/10.7202/037184ar>
2. Бідна Т., Лексичні особливості вторинних текстів (на матеріалі перекладів романів М. Мітчел «Gone with the Wind» та Дж. Голсуорсі «The Forsyte saga»)[Е. ресурс].–Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nz/2011_95_1/statti/109.pdf
3. Chamberlain, L., 2000. Gender and the Metaphors of Translation. In: Translation Studies Reader, Venuti, L. (ed.). London/ New York: Routledge, pp. 306–322. <https://doi.org/10.1086/494428>
4. Денисова И.В., Отражение гендерной принадлежности переводчика при переводе художественного произведения // Вестник Челябинского гос. ун-та. 2013. № 29 (320). С. 48-50.
5. Godard, B., 1990. Theorizing Feminist Discourse/Translation. In: Translation, History and Culture, Bassnett, S., Lefevere, A. (eds.). London: Pinter, pp. 87–96.
6. Гончар Н. Г., Асимметрия в переводе художественного текста: этнолингвокультурный аспект. [Е. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.disscat.com/content/asimetriya-v-perevode-khudozhestvennogo-teksta-etnolingvokulturnyi-aspekt>
7. Горбань В., Побережная О., Гендерная ассиметрия при переводе. – Режим доступу: <http://doxa.onu.edu.ua/Doxa6/24-28.pdf>
8. Грищенко Е.С. Гендер и стиль: концептуализация особенностей речевого поведения // Когнитивные исследования языка. 2016. № 24. С. 216-224.
9. Кирилина А.В., Гендер: Лингвистические аспекты. М.: Изд-во «Институт социологии РАН», 1999. 189 с.
10. Кирилина А.В., Томская М.В., Лингвистические гендерные исследования. //Отечественные записки, 2005. № 2 (23), с. 112–132.
11. Комов О. В. Гендерный аспект перекладу // Актуальні проблеми слов'янської філології. 2011. Випуск XXIV. Частина 1. С. 409-416.
12. Куликова Ю.С. Гендерная специфика переводов (на материале женских романов) // Вестник Челябинского гос. ун-та. 2011. № 8. С. 84-87.
13. Леонтьева К.И. Художественный перевод и гендер: адаптация в формате «woman-manhandling»//Филологические науки. Вопросы теории и практики. 2012.№7-1(18).С.133-135.
14. Lotbinière-Harwood, S. de, 1992. Rebelle et infidèle: la traduction comme pratique de réécriture au féminin. The Body Bilingual: Translation as a Rewriting in the Feminine. vol. 5, no 1. Montréal: Éditions du remue-ménage, pp. 204–207. <https://doi.org/10.7202/057690ar>
15. Massardier-Kenney, F., 1997. Towards a Redefinition of Feminist Translation Practice. In: The Translator, vol. 3, no 1, pp. 55–69. <https://doi.org/10.1080/13556509.1997.10798988>
16. Simon, Sh., 1996. Gender in Translation: Cultural Identity and the Politics of Transmission. London. New York: Routledge, p. 194. <https://doi.org/10.4324/9780203202890>
17. Stoller R. Sex and Gender: On the Development of Masculinity and Femininity. New York City: Science House, 1968. 383 p.
18. Томская М.В., Маслова Л.Н. Гендерные исследования в отечественной лингвистике // Русский язык в современном обществе (функциональные и статусные характеристики). М.: Институт научной информации по общественным наукам РАН, 2005. С. 102-130.
19. Усачева Н. А. Теория и методология современных гендерных исследований. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://giacgender.narod.ru/n3m1.htm>
20. Von Flotow, L., 1991. Feminist Translation: Contexts, Practices and Theories. In: TTR. Traduction, Terminologie, Rédaction, vol. 4, no 2, pp. 69–84. <https://doi.org/10.7202/037094ar>
21. Von Flotow, L., 1997. Translation and Gender. Translating in the 'Era of Feminism'. Manchester. Ottawa: St. Jerome Publishing & University of Ottawa Press, p. 128.
22. Земская Е. А., Китайгородская М. А., Розанова Н. Н., Особенности мужской и женской речи// Русский язык в его функционировании / Под ред. Е. А. Земской и Д. Н. Шмелева. М., 1993, С. 90-136.

REFERENCES

2. Bidna T., Lexical features of secondary texts (on the material of translations of the novels by M. Mitchell “Gone with the Wind” and J. Galsworth “The Forsyte saga”) [E. source]. – Access mode: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/Nz/2011_95_1/statti/109.pdf
4. Denisova I.V., Reflection of the gender of the translator in fiction translation // Bulletin of the Chelyabinsk state University. 2013. No. 29 (320). p. 48-50.
6. Honchar N. H., Asymmetry in the translation of literary text: ethnolinguocultural aspect. [E. source]. – Access mode: <http://www.disscat.com/content/asimetriya-v-perevode-khudozhestvennogo-teksta-etnolingvokulturnyi-aspekt>
7. Horban V., Poberezhnaia O., Gender asymmetry in translation. – Access mode: <http://doxa.onu.edu.ua/Doxa6/24-28.pdf>
8. Hritsenko E.S. Gender and Style: Conceptualization of Speech Behavior Features // Cognitive Studies of Language. 2016. No. 24. p. 216-224.
9. Kirilina A.V., Gender: Linguistic Aspects. Moscow: Publishing house “RAS Institute of Sociology”, 1999. 189 p.
10. Kirilina A.V., Tomskaya M.V., Linguistic gender studies. // Otechestvennye zapiski, 2005. No. 2 (23), p. 112-132.
11. Komov O. V. Gender aspect of translation // Relevant issues of Slavic philology. 2011. Issue XXIV. Part 1.P. 409-416.
12. Kulikova Yu.S., Gender specificity of translations (based on the material of women's novels) // Bulletin of the Chelyabinsk State University. 2011. No. 8. p. 84-87.
13. Leontyeva K.I. Literary translation and gender: adaptation in the “woman-manhandling” format // Philological sciences. Questions of theory and practice. 2012. No. 7-1 (18). p. 133-135.
18. Tomskaya M.V., Maslova L.N. Gender studies in Russian linguistics/Russian language in modern society (functional and status characteristics). Moscow: Institute of Scientific Information on Social Sciences of the Russian Academy of Sciences, 2005. p. 102-130.
19. Usacheva N. A. Theory and methodology of modern gender studies. [E. source]. – Access mode: <http://giacgender.narod.ru/n3m1.htm>
22. Zemskaia E.A., Kitaygorodskaya M.A., Rozanova N.N., Features of male and female speech // Russian language in its functioning / Ed. by Zemskoy E. A. and Shmeleva D. N.. Moscow, 1993, p. 90-136.

The Plexus of Translation and Mythology

B. O. Pliushch

Assistant Professor, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine
Corresponding author. E-mail: danapliushch@outlook.com

Paper received 08.04.21; Accepted for publication 16.04.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-251IX74-11>

Abstract. The article scrutinizes the rendering of the myths and their elements, such as mythologemes and mythological characters, in translation. The intricacies of interpreting and translating *the mythological other* encoded in a literary text are showcased by contrastive translation analyses of works by two prominent Ukrainian authors (Lesya Ukrainka and Taras Prokhasko), representing different epochs (the classic and the modern Ukrainian literature, respectively), and their corresponding (re-) translations into the German and English languages.

Keywords: *translation, myth, mythologeme, retranslation, domestication, adaptive translation.*

Mythology and mythological thinking are at the core of translation as the concept. People have been *translating* myths into reality as well as from one language into the other since time immemorial. “Myths are cultural accounts of major events that typically happened in the remote past of that culture, when the world was different to today” [3:p.10]. Thus, translating myths involves sharing cultural narratives of the past, the present and the future, and aspiring to connect the dots in the cultural history of humankind. That is mythology in translation operates on both intra-lingual and inter-lingual levels, which results in international awareness with some mythologemes and mythological characters. The following article focuses mainly on the study of inter-lingual level of translation of mythological concepts and elements present in literary works.

Ukrainian mythology is the motif of works by many Ukrainian authors both modern and classic. The fact of its lesser international spread then, for example, ancient Greek mythology, poses an additional challenge for translating works with Ukrainian mythological universe components into any other European language. It is worth noting that the premise of this article accords with G. Steiner’s statement: “There are no “small languages”. Each of the twenty thousand or more distinct tongues thought, by ethnolinguistics, to have at some time been spoken on the planet, generates its particular mapping of imaginative, explanatory and existential possibilities” [9:p.2] We believe that particularity of any culture and language can generate a common ground for intellectual exchange. D. Bellos in his summer 2020 WG Sebald Lecture argued that “foreignness is not a given” and, thus, “foreign is something we have to learn to do without [...] All languages are capable of expressing the culture of any people” [2]. Translating literature that involves or is based on myths is one of the most illuminative examples of how challenging the rendering of foreignness and foreign “mappings” can be.

The illustrative material of the article comprises works by two representatives of the classic and the modern Ukrainian literature – a prominent XIX-XX c. writer, translator and poetess Lesya Ukrainka (1871-1913) and a contemporary novelist-molfar Taras Prokhasko (b. in 1968). The works by these two authors offer an extraordinary reading experience in terms of not just exposing the readership to the specific plotlines and styles but to the whole Universe of the Ukrainian mythological thought.

“Lisova Pisnya” (1911) or *Forest Song* by Lesya Ukrainka is one of the most extraordinary examples of Ukrainian myths incorporated into a literary work. Ukrainian mythology is rich on cosmogonic myths [16: p.316] and, thus, mythologemes of world creation and creation per se are prevailing. Pantheism, that is the idea that “the universe conceived of as a whole is God and, conversely, that there is no God but the combined substance, forces, and laws that are manifested in the existing universe” [10], is at the core of Ukrainian mythological thinking and creates a setting for “Lisova Pisnya” and all of its characters. The “drama-fairy”, as Lesya Ukrainka calls her masterpiece, is based on the mythologemes of life and / after death, betrayal etc. as well as contains a range of mythological characters, which were also complemented by supernatural characters created by poetess. They shape a whole universe of supernatural creatures, living near humans, some of them representing the dead (for instance, the main female protagonist of the play – a mythological creature Mavka – is one of *mavkas*, which, according to Ukrainian mythology are souls of the dead girls [16: p.285]), others just the supernatural powers of nature. For example, *Lisovyk*. In Ukrainian mythological universe *Lisovyk* is the spirit of the forest as well as its master. According to V. Voytovych, people created a bunch of rituals and customs connected to pleasing the supernatural being so that it wouldn’t want to harm anyone since its main assistants are *fornication* and *fear*, although its greatest fear is *fire* [16: p.279]. Let us consider Lesya Ukrainka’s depiction of the character and its renderings in the English and German translations and retranslations:

a. Русалка (впливає на берег і кричить)
Дідусю! Лісовий! Біда! Рятуйте!

Лісовик (малий, бородатий дідок, меткий рухами, поважний обличчя; у брунатному вбранні барви кори, у волохатій шапці з куниці) [14: p.21]

a. a. RUSALKA (Comes swimming to the shore and cries out)

Grandfather! Forest Elf! There’s trouble, help!

FOREST ELF (A tiny bearded old man appears. He is nimble in his movements, but grave of countenance, dressed in dark brown, the color of bark, and wears a shaggy fur cap.) [13: p.180]

a. b. NIXE (schwimmt ans Ufer und schreit)

Zu Hilfe! Grossvater! Hilfe! Waldschrat! Hilfe!

WALDSCHRAT (ein kleiner bärtiger Alter, ehrwürdiges Gesicht, rasche Bewegungen, die Kleidung dunkel runderfarben, die Mütze aus Marder) [12: p.34]

a. c. ONDINE

Help! Old Lesh! Help!

LESH, a short, bearded old gnome, appears. His movements are nimble. He's dressed in browns the color of bark and wears a furry hat. [14: p.151]

a. d. Nymphe (taucht neben dem Ufer empor und schreit)

Großvater! Waldschat! Unheil! Hilfe!

Waldschat (ein kleiner, bärtiger, sehr flinker Greis, mit ernstem Gesicht; bekleidet mit einem Gewand in der Farbe brauner Rinde, mit einer buschigen Mütze aus Marderpelz) [15: p.43]

Firstly, *Lisovyk* as a character enters the scene through the "introduction" by another supernatural creature – *Rusalka* (a mermaid). In the Ukrainian mythology, *rysalky* (Pl.) are either goddesses of water, living on the bottom of the rivers and lakes or nameless little girls, who were born dead [16: p.449]. Thus, they can be perceived as the representatives of the dead souls. According to the Ukrainian myths they don't have souls but hearts, are very beautiful and like alluring and then killing young men, *mavky* (Pl.) are their girlfriends [16: p. 449]. In the first English translation (1950) of the drama by P. Candy (example a. a) we see that the translator opted for a calque *Rusalka*, which creates an allusion of a proper name and emphasizes the foreignness of the mythological character, whereas V. Tkacz and W. Phipps in the latest retranslation (2018) translated the character's name as *Ondine* – a well-known "mythological figure of European tradition, a water nymph who becomes human when she falls in love with a man but is doomed to die if he is unfaithful to her. Derived from the Greek figures known as Nereids, attendants of the sea god Poseidon [...] The word is from the Latin *unda*, meaning "wave" or "water." [11] Interestingly, the mythologeme of love between an ondine and a human that ends in a betrayal matches the narrative of "Lisova pisnya" with one major difference – Mavka is the one who falls in love with a young man called Lukash, whereas *Rusalka* is constantly flirting and making love to another supernatural character of the story (of Lesya Ukrainka's creation solely). Thus, rendering the character's name as *Ondine* can be confusing in terms of supportive role of *Rusalka*. Moreover, *rysalky* in the Ukrainian mythological universe are devoid of individuality (in myths and folklore always mentioned in Pl.), somewhat similar to water nymphs (the Nereids, the Naiads etc.) in the West European mythological tradition. Thus, rendering of the character's name as *Nymphe* in the German retranslation of 2006 (example a. d.) is not odd, though too generic, since it does not necessarily involve the element of water (for example, the Dryads – forest nymphs; the Oreads – mountain nymphs etc.). *Nixe* in the example a. b. (German translation of 1931) represents a well-known figure in Germanic mythology – "weiblicher Wassergeist (mit einem in einem Fischeschwanz endenden Unterkörper)" [4] – and comprises themes of female spirit and inhabitant of water and, thus, does not hamper the original image of the character. Hence, in the German and English retranlations *Rusalka* as a mythological creature was presented through domestication or adaptive transla-

tion, by introducing to the readers a mythological character they are well aware of (*Nymphe*, *Ondine*). In the first translations of the play into German and English, the intention of translators to present the character as close to the original mythological base as possible finds its realisation in adhering to calque etc.

However, it is not the case with another important mythological character of the play – the above-mentioned *Lisovyk*. In example a, *Rusalka* asks him for help, addressing him as *Дідусю*, which is a diminutive form of a *Grandfather* in Ukrainian, similar to *Grandpa*. Lesya Ukrainka depicts *Lisovyk* as a small, bearded grandpa with well-directed/ sharp moves and imposing countenance etc. In all four translations the endearment of the kind on behalf of *Rusalka* is absent (no diminutives in addressing *Lisovyk*) and thus the nature of the chemistry between the characters is lost, the theme of authority or kinship (*Grandfather/ Grossvater*) is the only one preserved. In both German translations (examples a. b. and a. d.) the character's name is *Waldschat* ("zottiger Waldgeist" [8] – a hairy forest spirit) from Germanic mythology. The first translation of 1931 (a. b.) remained more faithful to the original by rendering the character's description fully – "ein kleiner bärtiger Alter, ehrwürdiges Gesicht, rasche Bewegungen." Although *ehrwürdig* presupposes instilling respect from others, whereas in the original it is more about self-assertiveness of the character then about getting any validation from the outside. As for I. Katschaniuk-Spiech's translation of 2006 (a. d.), it deviates more from the original by shifting focus to the theme of authority and experience – "ein kleiner, bärtiger, sehr flinker Greis, mit ernstem Gesicht" (small, bearded, nimble elder with a serious countenance). The playfulness of the character, according to the Ukrainian mythological universe (*Lisovyk*'s inclination towards playing tricks on people, causing troubles etc.) is lost in both German translations. The first translation of the play into English (example a. a.) also modifies the character's image. Firstly, the name *Forest Elf* inevitably triggers a vision of a very small creature ("usually in tiny human form"), which deviates from the original's image. Moreover, its "grave countenance" totally changes the perception of the character. As we can see in the example a. c. the translator opted for creating a character *Lesh*, which doesn't evoke any association with the forest spirit, unless the reader is familiar with *Leshiy* in Russian mythology. The character is called a *gnom* (dwarf in Germanic mythology) with "nimble movements". Hence, the description is abridged and focuses solely on the size of the creature. Themes of "lord/ master of the forest" and "wise elder" are lost, which results in confusing perception of both plotlines development and mythological uniqueness of the background setting.

Thus, there is a clear tendency towards domestication of mythological characters in the retranlations of the play "Lisova pisnya" by Lesya Ukrainka, whereas earlier translations into both English and German demonstrate a distinct tendency towards preserving the mythological other. Though such adaptive translation indeed "helps the receiving culture accept and integrate something completely new by using terms that are already familiar" [1: p.182], it proves to be harmful to the translation of mytho-

logical elements, since it deprives myths of their cultural identity.

The novel “Neprosti” (2002) by Taras Prokhasko concerns people, not mythological creatures. It is structured as a listicle or a diary, where each chapter provides a list of events, coincidences, thoughts, trips, plants, plans etc. However, the macro-context of the story as well as its underlying concept is purely mythological – it is the chronicle of *HenpOcmi* – “the earth gods” or the people with paranormal abilities. The so-called “not simple people” is the name Hutsuls in the Carpathians (Western Ukraine) gave to people, who knew more about the Earth and could apply that knowledge in mysterious ways. The introductory note to the novel informs the reader that it is an “alternative mythology of the Carpathians” and that the author is molfar himself. V.Voytovuch considers molfar to be a wizard or magician, even an evil spirit [16: p.321] According to the scholar, molfars used to gather herbs for potions, to prevent thunder-storm clouds, hail as well as make love potions, i.e. for forbidden love affairs etc. [16: p.321] However, it is worth noting that the general image of the molfars is usually associated with mysticism and goodness. In the eyes of the folk molfars were always respected and considered to know a lot more about everything on earth than ordinary people and, most importantly, they were assumed to have power to change whatever necessary or viewed as such. Thus, Taras Prokhasko is writing about something he not just believes in, which often is the case with myths, but has a profound knowledge about. Moreover, the themes of *feeling* and *knowing* are all over the text of this original novel:

b. Франциск *вважав себе людиною поверхневою. Любив поверхню. Почувався на них впевнено. Не знав, чи є сенс залазити глибше, ніж бачить око.* [5: p.20]

c. Деся у своїх гірких глибинах Себастьян *відчув шалене скручування і розправлення підземних вод, замальовування і стирання світів, перетворення двадцяти попередніх років на насінину.* [5: p.22]

d. Другою Анною *Непрості* зацікавилися власне тому, що вона так уміла *розуміти тварин*, що могла ставати такою, як вони, і жити з тим чи іншим звіром, не викликаючи в нього *неспокійного відчуття іншо-сті.* [5: p.31]

b. a. Franzysk *considered himself a superficial person. He loved surfaces. He felt confident on them. He didn't know if there was any sense in digging any deeper than what is seen by the naked eye.* [6: p.14]

c. a. Somewhere in the bitter depths within him Sebastian *felt the turbulence and calming of underground waters, he felt worlds being sketched out and erased, the*

transformation of the previous twenty years into a seedling [6: p.16].

d. a. The second Anna interested *the Unsimple* precisely because of her ability to understand animals, to become like them, and to live with this or that animal without arousing *an uneasy sense of otherness in it* [6: p.21].

Examples c. and c. a. illustrate the metaphor, based on cosmogonic mythologeme, being rendered in the English translation (2007, 2011) by Uilleam Blacker very accurately in terms of preserving the image of “worlds collapsing” (*відчував стирання світів – he felt worlds being sketched out and erased*). The irony in the example b. (the character’s perception of himself as *shallow* is based on his love towards surfaces) is partially rendered in translation (example b. a.), however the pun is lost due to the differences between English and Ukrainian. The metaphor from example d is rendered accurately in translation (d. a.). The title of the novel in English is “*The UnSimple*” and it attracts attention due to its interpretation potential, which matches the ambiguity and indeterminacy of the original title (*HenpOcmi*). Thus, “*The Unsimple*” constitutes an example of rendering the covert mythological elements in the contemporary Ukrainian novel without adhering to domestication or adaptation. Calque translation in this case proves to be the most appropriate in terms of the pragmatic aspect, since the original Ukrainian title leaves a source-language reader ambivalent about title’s interpretation (if *Neprosti* denotes some “not simple” people (Pl.) or it is an allusion to the colloquial saying about hard times (*непрості часи настали*) etc.). Thus, in both the original and the English translation the mythological title, which becomes a key (and repetitive) concept of the novel, causes mixed readership expectations due to the preservation of its bizarreness via calque translation. Hence, calque in this case insures full rendering of *the mythological other* in English.

The considered examples of translations of works by two Ukrainian authors of the past and the present – Lesya Ukrainka and Taras Prokhasko – showcased the challenges and intricacies of translating mythological elements in the literary prose. The contrastive translation analyses showed that nowadays as opposed to the previous century, domestication is one of the most preferred strategies in dealing with mythological elements in literature. However, myth elements are of the critical intellectual value, since they enrich human knowledge with something new and, thus, their rendering by means of calque but not adaptive translation proves to be a sound translation decision, which assists in preserving mythological otherness – a worthy endeavour, indeed. Praemia virtutis honores.

REFERENCES

1. Bellos D. Is that a Fish in Your Ear? The Amazing Adventure of Translation / D. Bellos. – London: Penguin Books, 2012. – 390 p.;
2. Bellos D. The Myth and Mysteries of Literary Translation / D. Bellos // (The WG Sebald Lecture), Webinar, June 29th 2020.;
3. Masse B. W., Barber E. W., Piccardi L., Barber P. T. Exploring the nature of myth and its role in science / W. Bruce Masse, E.W. Barber, L. Piccardi, P. T. Barber // Geological Society. – London: Special Publications, 2007. – 273 (1). – P. 9-28;
4. Nixe. Wörterbuch DUDEN. – <https://www.duden.de/rechtschreibung/Nixe>;
5. Prokhasko T. *Neprosti* / T. Prokhasko. – Lviv: Terra Incognita, 2018. – 184 p.;
6. Prokhasko T. *The UnSimple* / T. Prokhasko, tr. By Uilleam Blacker.// Ukrainian Literature. A Journal of Translations. – V.2, August 18, 2007. – P. 8-52;
7. Prokhasko T. *The UnSimple* / T. Prokhasko, tr. By Uilleam Blacker.// Ukrainian Literature. A Journal of Translations. – V.3, October 14, 2011. – P. 58-115.;

8. Schratt. Wörterbuch DUDEN. – <https://www.duden.de/rechtschreibung/Schrat>;
9. Steiner G. Translation as conditio humana // G. Steiner // Übersetzung Translation Traduction. Ein internationales Handbuch zur Übersetzungsforschung. (Herausgegeben von H. Kittel, A. P. Frank, N. Greiner, T. Hermans etc.) V1. – Walter de Gruyter, Berlin, Boston, 2004. – P.1-10;
10. The editors of Encyclopaedia Britannica (A. Augustun, A. Zeidan, A. Zelasko etc.). Pantheism // The editors of Encyclopaedia Britannica (Adam Augustun, Adam Zeidan, Alicja Zelasko etc.). – <https://www.britannica.com/topic/pantheism>;
11. The editors of Encyclopaedia Britannica (A. Augustun, A. Zeidan, A. Zelasko etc.). Undine // The editors of Encyclopaedia Britannica (Adam Augustun, Adam Zeidan, Alicja Zelasko etc.). – <https://www.britannica.com/topic/undine-mythology>;
12. Ukrainka Lessja. Waldlied. Märchenspiel in 3 Aufzügen / Lessja Ukrainka; Deutsch von E. Bermann. – Charkiw, Kijiw: Staatsverlag „Literatur und Kunst“, 1931. – 134p.;
13. Ukrainka Lesya. Forest Song / Lesya Ukrainka // Spirit of Flame: A Collection of the Works of Lesya Ukrainka. Translated by Percival Cundy. New York: Bookman Associates, 1950. – P. 171–260;
14. Ukrainka Lesya. Mavka. The Forest Song / Lesya Ukrainka; tr. into English by V. Tkacz and W. Phipps. – Publishing Book House Kiev, 2018. – 256 p.;
15. Ukrajinka Lessja. Das Waldlied. Feerie in drei Akten / Lessja Ukrajinka; ins Deutsche übertragen von Irena Katschaniuk-Spiech. – Lwiw: Verlagszentrum der Nationalen Iwan-Franko-Universität Lwiw, 2006. – 224p.;
16. Voytovych V. Ukrainska miphologia [Ukrainian mythology] / V. Voytovych. – K.: Lybid', 2002. – 664 p.

Невербальні засоби створення комічного ефекту у англомовній стендап-комедії

Т. В. Пилипчук, О. А. Лященко

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ, Україна
Corresponding author. Email: pylypchuk0608@gmail.com

Paper received 07.04.21; Accepted for publication 16.04.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-251IX74-12>

Анотація. Стаття присвячена стендап-комедії як жанру комічного дискурсу. У статті описано зміст поняття стендапу. Висвітлено питання комічної ситуації, яка має місце у комедійних шоу. Охарактеризовано невербальні засоби у створенні комічного ефекту. А також проаналізовано типи відношень між вербальними та невербальними засобами комунікації у англомовній стендап-комедії.

Ключові слова: *стендап, жарт, комічний ефект, невербальні засоби.*

Стендап, будучи жанром комічного дискурсу, є, можливо, найстарішою, найуніверсальнішою, і водночас найпростішою, і найзначимішою формою гумористичного вираження. Це найчистіша комунікація між публікою та коміком, яка виконує по суті ті самі соціальні та культурні ролі в практично всіх відомих суспільствах минулого та сьогодення [1, с. 71].

Ця робота розглядає стендап-комедію таких акторів-вихідців із Близького Сходу, як Маз Джобрані (Maz Jobrani) та Рассел Пітерз (Russell Peters). Їхні шоу, присвячені проблемам комунікації між представниками англомовної спільноти та жителями Близького Сходу, спрямовані на розкриття невідповідностей суспільства, відображення моральних цінностей різних національностей, викриття етнічних стереотипів та упереджень.

Об'єктом дослідження є невербальні засоби комунікації, які застосовуються коміками для створення комічного ефекту. **Предметом** дослідження постають типи відношень між невербальними та вербальними засобами у стендап-комедії.

Першим, хто спробував дати визначення поняттю «стендап-комедії», вважають Лоренца Мінца, який розглядав стендап, як зустріч аудиторії та одного стоячого на сцені виконавця, який поводить себе комічно та/або говорить кумедні речі безпосередньо аудиторії; якому не допомагають ні костюми, ні реквізит, ні художнє оформлення тощо. Також науковець наголошує на відносній безпосередності комунікації між коміком та аудиторією і пропорційній важливості комічної поведінки та діалогу, на відміну від розвитку сюжету та ситуації [1, с. 71-72].

Викладач стендап-комедії Кентського університету С. Кірк визначає стендап, як складну взаємодію/ діалог, який вимагає від аудиторії інтерпретативної компетентності та активної участі, у якій комедійний актор несе відповідальність за організацію та керування відповідями [2, с. 2-4].

Отже, як видно з вищезазначених дефініцій, стендап – це діалог між комедійним актором та аудиторією, від якої вимагають взаємодії.

Сучасні розвідки вказують на такі характерні властивості стендап-комедії: професійна мова (стендап-коміки оперують у спілкуванні між собою термінами, що зрозумілі тільки представникам інституту комедії), стратегічне планування (виступ стендап-коміка готується заздалегідь, він добирає жарти, відпрацьовує техніку їх презентації глядачеві), імпровізація, форма самовираження та емоційність, інтерактивний характер, реалістичність та гротескна гіперболізованість [4, с. 10].

Також вважаємо доцільним висвітлити питання комічної ситуації, яка має місце у комедійних шоу. Комічна ситуація є видом комунікативної ситуації, в якій адресант кодує повідомлення таким чином, щоб викликати комічний ефект у адресата [5, с. 113-114]. Досягнення комічного ефекту здійснюється тільки за наявності в адресата (глядача) певної когнітивної бази. Інакше кажучи, якщо адресат знайомий з базовими стереотипами і прецедентними феноменами, він без особливих зусиль, а головне, миттєво, зможе правильно інтерпретувати запропонований йому жарт [7, с. 392].

Невербальні компоненти комунікації є невід'ємною складовою стендап-комедії, адже комедійні актори постійно вдаються до них в своїх шоу.

До невербальних засобів відноситься набір компонентів немовного характеру, які створюються у результаті жестово-рухової та голосової діяльності мовця під час комунікації та використовуються ним поряд із вербальними засобами комунікації через набуття комунікативно значущого характеру в процесі спілкування [8, с. 59].

Г. Крейдлін виокремлює паралінгвістичні (звуківі коди невербальної комунікації: голос, тон, тембр та ін.), кінесичні (жести рук, голови, ніг, вираз обличчя (мімічні жести), постава й ін.), окулесичні (мова очей та візуальна поведінка комунікантів), аускультативні (слухове сприйняття звуків та аудіальна поведінка співрозмовників) і гаптічні (мова доторкань) невербальні засоби комунікації та ін. [3, с. 22].

Аналіз ілюстративного матеріалу засвідчив, що найчастіше у своїх шоу Рассел Пітерз та Маз Джобрані вдаються до паралінгвістичних (змінюють тон, тембр, збільшують/зменшують тривалість пауз та складів), кінесичних (застосовують жести рук, пальців, голови, ніг, мімічні жести) та окулесичних (закочують очі, закривають їх) невербальних засобів для створення комічного ефекту.

Варто наголосити, що невербальні та вербальні засоби комунікації в стендап-комедії не просто існують, вони перебувають у постійній взаємодії. За типологією О. В. Пойманової [6] можна виділити такі типи відношень між невербальними та вербальними засобами:

- повторювальні (зображення в основному повторює, дублює вербальну частину);
- додвальні (зображення надає глядачу вагому додаткову інформацію);
- виокремлювальні (зображення акцентує увагу на певному аспекті вербальної інформації, яка за своїм обсягом ширша за невербальний компонент);

- зображально-центричні (зображення відіграє провідну роль, вербальна частина лише пояснює і конкретизує його);

- опозитивні (зміст, який передається зображенням, суперечить вербальній інформації, що сприяє створенню комічного ефекту);

- реакційні (вербальна частина є реакцією на невербальний компонент, певним його коментарем).

Розглянемо типи відношень між вербальними та невербальними засобами у стендап-комедії Рассела Пітерза та Маза Джобрані.

Наведемо приклад жарту з власного досвіду Рассела Пітерза про торг з китайцем, який став особливо популярним (більше 6 мільйонів переглядів). Так, комік розповів, що його зацікавила сумка, яка, як виявилось, коштувала 35 доларів, але китаєць не піддавався на зменшення ціни, проте і не хотів відпускати клієнта, закликаючи його «бути чоловіком» і купити річ:

- *How about 30?.....I give you thirty”.*

- *Nooooooo [imitating Chinese accent, rolling eyes]. I can't do 30 dollars. I sell you 30 dollars today. You come tomorrow, I close down [imitating Chinese accent, rolling eyes, extending arms].*

- *Give me a deal on the purse, man. I don't wanna pay 35 bucks.*

- *Okay, one second, I talk to my wife. One second. Thank you [imitating Cantonese] Okay... You seem like a nice guy, I give you best price. \$ 34,50! [imitating Chinese accent, rolling eyes, extending arms].*

- *I'm like “That's 50 cents, man.*

- *50 cents – a lot of money. You save 50 cents here, then maybe you go somewhere else. You save another 50 cents. Then you have one dollar [demonstrating 1 finger]. Then you take your dollar, you go to the dollar store, you buy something else [imitating Chinese accent, rolling eyes, extending arms] [10].*

Як видно з цього уривку стендап-комедії, вербальні і невербальні складові жарту органічно переплітаються і з'єднуються, досягаючи при цьому основної цілі – викликавши сміх глядачів.

У вищенаведеному жарті спостерігався **повторювальний** тип відношень між вербальними і невербальними компонентами жарту, а також при імітації відповідей китайця прослідковуємо **додавальний** тип відношень, коли імітація китайського акценту, інтонація, заочування очей, застосування жестів рук додали глядачу вагому додаткову інформацію, допомогли уявити ситуацію, що сталася з коміком у торговельному центрі та викликати комічний ефект.

Проілюструємо жарт, де немовні та мовні засоби мають **зображально-центричний** тип відношень. Імітація давання “підзатильника” дитині просто так, зціплення зубів для демонстрації виховання дітей пуерториканцями, та заочування очей, підняття брів для зображення виразу обличчя мексиканських батьків, у поєднанні з латинським акцентом посилюють експресію епізоду та створюють комічний ефект.

Your dad's Puerto Rican. Your mom's black. They must've whooped your ass for no reason, sometimes, right? [Russell Peters to the audience member]

- *Ay, son, come here! [Latino accent] ...[thud sound, clenched lips, imitating giving his son a slap upside the head]*

- *What is that for? [kid's voice]*

- *I know you did some shit, when I wasn't there [Latino accent, pointing his finger at the son]*

Mexican parents? They'll do the “Mira!” [Latino accent]...[rolling eyes, lifting eyebrows][11].

Наведемо ще один жарт, де між невербальними та вербальними компонентами спостерігається **зображально-центричний** тип відношень. В одному зі своїх шоу Рассел Пітерз розповідає про те, як в'єтнамці пересуваються скутером. На його думку, скутер слугує для перевезення всієї сім'ї і нічим не відрізняється від мінівена. Так, цю думку доводить наступне твердження: *I didn't know until I went to Vietnam, that you can actually use a scooter as a minivan. I didn't know. You will see an entire family on a scooter. Like dad will sit here [demonstrating], right, on the little piece of seat and a small child will sit there [demonstrating], and then another small child will stand in front [demonstrating], and then mom will sit off to the side on the back like that [demonstrating], and then another kid will sit off to the side this way [demonstrating], one more kid will face that way [demonstrating], and there'll be three kids doing back flips [demonstrating back flips], while he is driving on the street [12].*

Комізм ситуації посилюється низкою засобів, спрямованих на візуалізацію ситуації, а саме використанням вербальних: повтори (*didn't know*), дейктичні інтенсифікатори (*here, there, right, in front, after the side on the back, like that, this way, that way*), порівняння (*use a scooter as a minivan; these are all professional stunt drivers.*), гіпербола (*an entire family on a scooter, three kids doing back flips*), та невербальних засобів – жестів рук, ніг, постави.

Звертання до публіки в кінці жарту з проханням не повторювати цього в домашніх умовах (парадокс) посилює комізм: *Sir, do not attempt to do this at home. These are all professional stunt drivers.*

В'єтнамці навіть пристосувались їсти, знаходячись позаду цього транспортного засобу: *Dad is weaving in and out of traffic [demonstrating riding a scooter]. Mom's is on the back eating [demonstrating eating].* Застосування відповідних жестів та міміки для опису ситуації є ключовими для даного жарту, саме вони продукують комічний ефект.

Проілюструємо жарт, де мовні та немовні засоби утворюють **опозитивний** тип відношень: *Indian people are the worst. 'Cause uh...You tell my name to a white guy: “Russell Peters.” “How're you doing? Nice to meet you.” Indian people, they'll first want to question you. And the Indian people, when they try to get information out of you, they're the worst at it. They're not very convincing. You can always tell when an Indian person's trying to convince you to tell them something. 'Cause when they're trying to convince you, they give you this look like they're taking a sh**. They do. They'll come like this. “Hey, Russell.” [extending his hand, grimacing his face] “Russell... [straining] “Russell...” It's what they do. They're not very convincing people, you know? [13]*

Як видно з жарту, невербальні засоби (протягування руки, кривляння обличчя, розтягування імені) суперечить вербальній інформації, а саме твердженню про те, що перед тим, як познайомитись, індієць повинен випитати всю інформацію, проте не задає запитань.

Виокремлювальний тип відношень прослідковується у жарті, в якому Маз Джобрані розповідає, як він

протестував та, як це робили американці. Зображення ходьби маршем акцентує увагу на такому аспекті вербальної інформації, як різниця поведінки американців та людей, які народились не в Америці, під час протесту:

- *Ed, let me tell you something I learned at the protest. White people born in America protest differently than people of color and other people not born in America. We were down there, all marching together, everything's going fantastic. We're marching, moving forward. And then suddenly the riot police came out, and I was like, "Oh, sh**". I'm just gonna go protest over here for a minute.* [speaking quietly, bending his head, moving aside] *But the white dudes did not care. They're just, "Out of my way, copper. Here I come. It's my right. Here I come, copper. Out of my way. It's my right" [crying loudly, marching forward confidently, using a coordinated arm swing]* [9]

Так, як видно з вищенаведеного жарту, американці не бояться поліції, тому продовжують марширувати вперед

та впевнено навіть, коли поліція прибуває на місце протесту. На відміну від американців, не білошкірі та іммігранти поведуться по-іншому – опускають голову, відходять в сторону. Комічний ефект досягається завдяки невербальним засобам зображення поведінки протестувальників, а також голосним вигукам “З дороги, поліцейський. Ось я. Це моє право” для зображення поведінки американців.

Підсумовуючи сказане, вважаємо, що невербальні засоби є невід’ємними у стендап-комедії таких акторів, як Рассел Пітерз та Маз Джобрані. У своїх виступах коміки широко застосовують паралінгвістичні, кінесичні та окулесичні невербальні засоби для створення комічного ефекту. Невербальні засоби у їхніх жартах повторюють, додають та виокремлюють вербальну частину, а також можуть бути зображально-центричними та опозитивними по відношенню до вербальної складової жарту.

ЛІТЕРАТУРА

- Mintz Lawrence E. Standup Comedy as Social and Cultural Meditation/American Quarterly, Vol. 37, No. 1, Special Issue: American Humor (Spring, 1985), pp. 71-80.
- Quirk Sophie. Why Stand-up Matters: How Comedians Manipulate and Influence, 2015. – 256 p.
- Крейдлин Г.Е. Невербальная семиотика: Язык тела и естественный язык / Г. Е. Крейдлин. –М.: Новое литературное обозрение, 2002. – 580 с.
- Лобова О.К. Англоговна стендап-комедія як жанр комічного інституційного дискурсу: автор. дис. на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук: 10.02.04 / Оксана Костянтинівна Лобова // Харків, 2013. – 23 с.
- Михалькова Е. В. Прагматика и семантика инвективы в массмедийном дискурсе (на материале русских и американских комедийных телешоу): дис канд. филол. наук // Елена Владимировна Михалькова // Тюмень, 2009. – 207 с.
- Пойманова О.В. Семантическое пространство видеовербального текста: автореф. дисс. канд. филол. наук: спец. 10.02.19 “Общие языкознание, социолингвистика, психолингвистика” / О.В. Пойманова. – Москва, 1997. – 21 с.
- Самохіна В. О. Жарт у сучасному комунікативному просторі Великої Британії та США: монографія. – Вид. 2-е, перер. і доп. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2012. – 476 с.
- Солошук Л.В. Невербальні компоненти комунікації як засоби створення комічного ефекту у сучасному англоговному дискурсі // Science and Education a New Dimension. Philology, V(29), Issue: 116, 2017.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

- Maz Jobrani: Immigrant [Electronic resource] / Maz Jobrani. – Access mode: <https://www.netflix.com/ua/title/80179433>
- Russell Peters: Comedy Now. “Be a man!” [Electronic resource] / Russell Peters. – Access mode <https://www.youtube.com/watch?v=ITwPzduUmCw>
- Russell Peters: Outsourced. Beat your kids [Electronic resource] / Russell Peters. – Access mode
- https://www.youtube.com/watch?v=3gD1woa_Cbw
- Russell Peters: Outsourced. Part 1 [Electronic resource] / Russell Peters. – Access mode: <https://dotsub.com/view/959067cb-702e-48b2-ade5-606126730732>
- Russell Peters: Outsourced. Part 3 [Electronic resource] / Russell Peters. – Access mode: <https://dotsub.com/view/e74dad6c-c2f3-4d15-923b-3dc54300edd4>

REFERENCES

- Kreydlin G.E. Non-Verbal Semiotics: Body Language and Ordinary Language/ G.E. Kreydlin. – Moscow, 2002 – 580 p.
- Lobova O.K. British and American Standup-Comedy as a Genre of Comic Institutional Discourse. – Thesis abstract for a Candidate Degree in Philology. Speciality 10.02.04 – Germanic languages. / O. K. Lobova // Kharkiv, 2013. – 23 p.
- Myhalkova E.V. Pragmatics and semantics of the invective in the mass media discourse (based on Russian and American comedy shows). – Thesis for a Candidate Degree in Philology / E. V. Myhalkova // Tyumen, 2009. – 207 p.
- Poymanova O.V. Semantic space of the videoverbal text. – Thesis abstract for a Candidate Degree in Philology / O. V. Poimanova // Moscow, 1997. – 21 p.
- Samokhina V. O. Joke in modern communicative space of Great Britain and the USA: Manuscript / V. O. Samokhina. – 2-e edition. – Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University, 2012. – 476 p.
- Soloshchuk L.V. Non-verbal components of communication as means of creating the comic effect in the modern English discourse // Science and Education a New Dimension. Philology, V(29), Issue: 116, 2017.

Non-verbal means of creating the comic effect in the English stand-up comedy

T. V. Pylypchuk, O. A. Liashchenko

Abstract. The article is devoted to stand-up as a genre of comic discourse. It considers the notion “stand-up”. The issue of the comic situation that takes place in comedy shows is covered. Nonverbal means of creating the comic effect are characterized. The types of relations between verbal and nonverbal means of communication in the English stand-up comedy are also analyzed.

Keywords: stand-up, joke, comic effect, nonverbal means.

Мовна особистість митця як персонаж сучасної української драматургії (за п'єсами В. Герасимчука)

О. В. Сахарова

Національної музичної академії України ім. П. І. Чайковського. Кафедра мов
Corresponding author. E-mail: olsakh@ukr.net

Paper received 03.04.21; Accepted for publication 14.04.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-251IX74-13>

Анотація. У статті здійснено аналіз мовних особистостей персонажів драми – видатних діячів світової культури. На матеріалі п'єс сучасного українського драматурга В. Герасимчука було проаналізовано способи моделювання дійових осіб Л. ван Бетховена, Н. Паганіні, Дж. Байрона, Е. Гемінґвея. У статті було досліджено пріоритетні мовленнєві жанри, концепти, комунікативні моделі, мовні засоби відтворення персонажів видатних постатей.

Ключові слова: сучасна українська драматургія, мовні особистості персонажів, мовленнєві жанри, концепти, комунікативні моделі.

Вступ. У парадигмі сучасних антропоцентричних студій особливе місце посідає лінгвоперсоналогія, спрямована на вивчення мовної особистості. Унікальність предмета дослідження зумовлює розмаїття його інтерпретацій. Науковці аналізують мовну особистість в різних напрямках, виявляючи в «людині, що говорить» як універсальні, соціальні чи психологічні маркери, так і численні індивідуальні ознаки.

Короткий огляд публікацій по темі. Лінгвоперсоналогічні дослідження сьогодні представлені аналізом конкретних особистостей та узагальнених соціальних різновидів, що здійснені в різних контекстах. Науковці змальовують мовну особистість в лінгвокультурному [2], етнічному [4], соціальному [5], дискурсивному [13]. аспектах. Актуальними є дослідження, присвячені мовним особистостям представників різних професій: політика [15], науковця [14], письменника [3], [8] тощо.

Поширеними в сучасній науці розвідки, що ґрунтуються на літературному матеріалі. Категорія «мовна особистість персонажа» активно вводиться дослідницею драматургійного дискурсу В. В. Корольовою [7], а також аналізується мовознавцями на матеріалі творів різних жанрів [10], [11]. На мій погляд, доречність такого підходу зумовлене диференціацією поняття «мовна особистість», зіставленого з категоріями «комунікативна особистість» та «мовленнева особистість» [9].

Іншим ракурсом в розумінні «людини, що говорить» став власне особистісний критерій, що уможливорює визначити індивідуальні риси людини через її мовлення. Так, А. Романченко порушує питання про елітарну мовну особистість [12]. Визначаючи модули комунікації, В. Карасик пропонує розмежовувати рутинну та креативну особистості [6].

Ґрунтуючись на попередніх здобутках, ми порушуємо проблему мовної особистості митця як носія особливої картини світу, який здатний продукувати особливі художні світи.

Мета статті: Здійснити дослідження мовних особистостей митця як персонажа творів В. Герасимчука. Всебічно схарактеризувати образи видатних письменників та музикантів з позицій лінгвоперсоналогії.

Матеріал і методи. Матеріалом слугували п'єси сучасного українського драматурга В. Герасимчука «Кохані Бетховена та коханки Паганіні» та «Трагедія

Нобеля і драма Хемінґвея». Дослідження ґрунтується на генологічному, лінгвокогнітивному, комунікативно-прагматичному та психолінгвістичному аспектах, що вможливорює здійснити реконструкцію мовних особистостей персонажів.

Результати та їх обговорення

У творах драматургії представлений певний дискурс, певне екзистенційно-комунікативне поле, в якому діють персонажі – мовні особистості. Серед різноманітної галереї дійових осіб особливе місце посідають персонажі, що уособлюють видатних митців.

Відтворення комунікативного процесу ґрунтується на законах реального спілкування, де важливими компонентами є контекст і адресат.

Характер комунікативного процесу зумовлюють, як відомо, і адресати, які, за влучним визначенням Н. Д. Арутюнової, «певним чином визначені, до того ж комунікативний намір автора мовлення повинен бути узгодженим із цією характеристикою» [1, с. 358]. Композиція творів, де змальовані митці, передбачає певні комунікативні модули самовираження, що залежить від співрозмовника. Ціннісні орієнтири та моральні принципи Хемінґвея відтворені передусім у діалогах із священником і кореспондентами. У такій комунікативній моделі виступають переважно мовленнєві жанри *сповідь, інтерв'ю* проте специфіка спілкування зумовлює перехід діалогів до жанрів *відверта розмова, або дружня розмова, роздуми*.

Хемінґвей. Але яка ж тоді роль церкви?

Дон Андрес. Така ж, як і ваша. Ви письменник, і ви хочете своїми творами робити людей кращими. Те ж саме стараються робити священники своїми проповідями і молитвами.

Хемінґвей. У письменників щось не дуже виходить робити людей кращими...

Дон Андрес. У священників теж...

Хемінґвей. То що ж нам робити, отче?

Однією з ключових рис креативної особистості є нестандартність поглядів, бачення світу, що нерідко віддзеркалено в ігровій формі, зокрема, в ігровій комунікації. В такому ракурсі постають у п'єсах В. Герасимчука Хемінґвей та Паганіні.

Мері. Я тобі зачитаю децю про Альфреда Нобеля <...> Мері. Він ніколи не був одружений, а ти – чотири рази! Хемінґвей. Чого сп'яну не зробиш... Мері.

Він уникав карт і інших азартних ігор, а ти граєш у карти, в кості, в рулетку, робиш ставки на скачках! Хемінгуей. Так, на це я потратив багато часу... Краще б я замість цього усього та ще разів два одружився... <...>

У мовленнєвому жанрі сімейна розмова яскраво виявлена ігрова мовна особистість Хемінгуея, його іронічне ставлення до власного життя та певних соціальних стереотипів.

Подібне незвичне відзеркалення комунікативної ситуації зустрічаємо й при змалюванні постатей Паганіні та Байрона. Після обговорення митцями можливої «дуелі смичка та скрипки» виникає імпровізаційна постава цієї «дуелі» перед випадковою дівчиною, коли Байрон читав вірші, стоячи на колінах. Адресат-дівчина не сприйняла гру митців, на що реагують герої: Байрон (підвівся з колін і почухав потилицю). *Боюсь, Нікколо, що після цієї дуелі слова і смичка, ні я, ні ви похвалитися перемогою не зможемо... (Обтріпує коліна). Паганіні (хитро усміхнувся). Чому ж... Я у всякому разі зможу тепер хвалитися, що коли я грав на скрипці, то лорд Байрон слухав мою гру, стоячи на колінах... Ну, а щодо жінок, то тут у мене попереду ще багато блискучих перемог! (Грає на скрипці).*

На лінгвокогнітивному рівні були виявлені ключові концепти митців: ЖИТТЯ/СМЕРТЬ, ДУША, ЧАС, МИСТЕЦТВО.

У мовленні письменників актуалізовані концепти ЖИТТЯ/СМЕРТЬ (Хемінгуей. *Усе моє життя і було присвячене пошукам цього досвіду; Я ніколи не боявся смерті, отче*). Поширеним є також концепт ДУША: Бетховен. *<...> Ось Гете, може, трохи душу розрає... (Простягає йому книгу). Прочитай – це наче про мене...*

Композитори представлені переважно в особистісно-орієнтованому дискурсі, де пріоритетними виявляються їхні глибокі внутрішні переживання у фатичній комунікації. Грунтуючись на задокументованих фактах, драматург створює вразливу мовну особистість Бетховена, що хворобливо реагує на недоброчинливі репліки представників «вищого світу», до яких формально композитор не належав.

Галленберг (ревниво). *Так, Людвиг ван Бетховен досяг, здавалося б, неможливого, і тепер синові звичайного співака аплодує вся музична столиця Німеччини...*

Бетховен. (враз спохмурнів). *Мені не треба нагадувати про моє походження, графе Галленберг, – я завжди про нього пам'ятаю. І не бачу в цьому нічого принизливого для себе. А от щодо вашого титулу, то тут я мушу вам нагадати, що ви графом народилися, а я себе композитором зробив сам!*

Незважаючи на болісне сприйняття репліки графа, митець моделює послідовну розгорнуту відповідь, в якій обґрунтовує «непринизливість» свого походження і протиставляє себе як такого, чий внесок в особистісний статус є діяльнішим, на відміну від статусу співрозмовника.

Відтворюючи відому історію нещасного кохання Бетховена до Джульєтти Гвіччарді, драматург представляє діалог:

Бетховен. А що ви збираєтесь робити?

Джульєтта. Вийти заміж за музиканта!

Бетховен. Я буду безмежно щасливий... (Закохано подивився на неї). Джульєтта. Не спішіть радіти – я ще не сказала, що хочу вийти за вас.

Внутрішня замкненість, несміливість створеного персонажа композитора передається через короткі фрази, що продукують майбутній емоційний стан, та через ремарку, що яскраво фокусує невербальну поведінку особистості.

Загалом діалог Бетховена з Джульєттою презентує перехід від роботи до з'ясування стосунків, фактично трансформацію інституційного дискурсу у фатичний, що містить поєднання мовленнєвих жанрів *сповіді* та *повчання*:

Джульєтта. Маестро, ви мене вже замучили! (Кокетливо). Не можна примушувати молоду дівчину так багато працювати.

Бетховен. Джульєтто, ви мене попросили давати вам уроки. От я вам їх і даю.

Джульєтта (примхливо). Але ви, якби могли, то прив'язали б мене до цього фортепіано!

Бетховен. Мій батько теж примушував мене багато грати – годинами тримав за клавесином або замикав зі скрипкою у моїй кімнаті. Але зате в одинадцять років я вже грав у театральному оркестрі, а в тринадцять став органістом.

«Мовлення» композитора є максимально логічним, послідовним. Елементи мовної сугестії виявляються і в установленні чіткої причинно-наслідкової залежності (*ви мене попросили давати – я вам і даю*), і у власному прикладі, де також виявляється логічний зв'язок (*батько примушував – в одинадцять років я вже грав ...*).

Ретроспективні алюзії стають домінуючими у вербальній взаємодії, що наближається до жанру «відверта розмова». Проте дискурсивний контекст представлення мовних особистостей персонажів є контрастним.

Апеляція до досвіду важкої щоденної роботи з дитинства, до якої примушують батьки, яка виступає повчальним прикладом у темі Бетховена, набуває ігрового змісту в темі Паганіні.

Дама. Нікколо, ти не жалкуєш, що проміння палаці придворних дам і концертні зали на мій масток в Тоскані?

Паганіні. Не жалкую. По-перше, я вже переситився тією скрипкою, а по-друге, вона одна мене вже більше не задовольняє... (Обняв її за талію).

Дама. Хіба скрипка може набриднути?

Паганіні. Не скрипка може набриднути, а саме навчання... Ти не уявляєш, що значить грати по вісім, десять і навіть по дванадцять годин підряд, коли пальці печуть вогнем і все тіло ламає!

Комунікативна ситуація має неоднозначне тлумачення: з одного боку, тема скрипки постає натяжком у стосунках між мовцями, з іншого – тему музичного інструмента представлено і в прямому значенні: Паганіні розповідає про важку працю музиканта.

Дама. Ти сам обрав такий шлях.

Паганіні. Шлях я, може, обрав і сам, але грати по дванадцять годин на добу мене завжди примушував батько! Ти не уявляєш, що він зі мною робив – бив, зачинав у кімнаті, не давав їсти! І все для того, щоб я

побільше грав на скрипці.

Дама. Кажуть, він тебе навіть приковував ланцюгом до ліжка.

Паганіні. Приковував.

Дама. І таким чином прищепив тобі любов до скрипки.

Паганіні. І до ліжка теж... (Бере її за руку і тягне в ліжку).

Дама. Нікколо, давай спочатку щось зіграємо разом. (Бере гітару). Ти написав обіцяну сонату для скрипки і гітари?

Паганіні. Навіть дві! (Поцілував її). Спасибі, що прилучила мене до гітари – це прекрасний інструмент: мої пальці стали ще гнучкішими!

Мовленнєвий жанр *відверта розмова* трансформується у мовленнєвий флірт, у контексті якого згадування про важке дитинство набуває ігрового забарвлення. Мовлення Паганіні чітко спрямоване на адресата, про що, зокрема, свідчать повторювані складнопідрядні з'ясувальні речення, де головним виступає фактично звернення (*Ти не уявляєш, що...*).

Зіставлення двох композиторів як персонажів драматичного твору здійснено на ґрунті контрасту, що дозволяє виявити протилежні засади творчих особистостей.

Бетховену притаманні вразливість, компенсована постійним прагненням відстоювати власну гідність, гострота відчуттів. Персонаж композитора знаходить втіху в поезії (Гете), проходячи через внутрішні потрясіння, створює шедеври. Серйозність та вимогливість як до себе, так і до довілля зумовлюють певним чином його замкненість.

Виписаний персонаж Паганіні яскраво презентує ігрову особистість, для якої навіть власні переживання і страждання згодом є темою для гри. Йому притаманний легкий стиль життя, не обтяжений ані тривалими стосунками, ані глибокими принципами. Будь-яке спілкування трансформоване в гру, де можливий програш створює передумови нової гри.

Висновки. Виведені В. Герасимчуком постаті видатних особистостей як персонажів сучасних творів є надзвичайно цікавими з позицій формування уявлення про митців, про творчі особистості. Не претендуючи на достеменно відтворення А. Нобеля, Е. Хемінгуей, Л. ван Бетховена, Н. Паганіні, Д. Байрона та інших, драматург створює панораму непересічних особистостей, що виявляють себе у розмаїтті комунікативних ситуацій. Кожна п'єса містить певне протистворення, доводячи неоднозначність творчості та людей, які до неї причетні. Замкненість, серйозність, дотримання високих моральних ідеалів на тлі нещасного кохання, що притаманні Л. ван Бетховену, виявляються у мовленні. Відсутність багатослівності, чітке та послідовне мовлення, встановлення причинно-наслідкових зв'язків у розкритті певних тем, перевага як модальних предикатів, так і ментальних та активної дії становлять основний репертуар мовних засобів мовної особистості персонажів.

Афористичність мовлення Хемінгуей в різних комунікативних ситуаціях відповідає, безперечно, його фаховій картині світу письменника. Ігрова мовна особистість Паганіні, що іноді вражає епатажністю, презентує вдале поєднання творчості та гри як мовної, так і ситуативної.

Для відтворення мовних особистостей митців драматург створює комунікативні ситуації, де персонажі послуговуються мовленнєвими жанрами *сповідь, щира розмова, інтерв'ю*. У мовленнєвих партіях найпоширенішими виступають концепти ЖИТТЯ \ СМЕРТЬ, ЧАС, ДУША, МИСТЕЦТВО. Серед мовних і стилістичних засобів найчастіше було виявлено фігури недомовлення, питальні та окличні конструкції, протиставні речення, модальні та емоційні предикати.

Видатні постаті в інтерпретації драматурга представлені як складні особистості, що перебувають у різних відношеннях із соціумом, конденсуючи важливі екзистенційні смисли.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н. Д. Фактор адресата. *Известия АН Серия литературы и языка*. Том 40. №4. 1981. С. 356-367
2. Голубовська І. О. Мовна особистість як лінгвокультурний феномен. *Studia Linguistica*: зб. наук. пр.. Київ. 2008. Вип. 1. С. 25-33
3. Дужик Н. С. Мовна особистість Миколи Хвильового в аспекті стидистики та історії літературної мови: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 1996. 20 с.
4. Єрмоленко С.Я. Формування української мовної особистості. *Українознавство*. 2010. №1 (34). С. 120-123.
5. Засєкіна Л. В. Мовна особистість в сучасному соціальному просторі. *Соціальна психологія*. 2007. № 5 (25). С. 82-89.
6. Карасик В. И. Языковая кристаллизация смысла. Москва: Гнозис, 2010. 351 с.
7. Корольова В. В. Персонаж сучасної української драми як мовна особистість. *Актуальні проблеми філології та неперекладознавства*: зб. наук. пр.. Хмельницький: ФОП Бідюк Є. І., 2016. Т. 2. С. 46-50.
8. Космеда Т. А.Его і Alter Ego Тараса Шевченка в комунікативному просторі щоденникового дискурсу. *Дрогобич: Коло*, 2012. 328 с.
9. Красных, В.В. Коммуникативный акт и его структура. *Функциональные исследования*: сб. ст. по лингвистике. Вып. 4., 1997. С. 34 – 49.
10. Науменко Л. О. Персонаж як мовна особистість у малій прозі Володимира Винниченка. *Наукові записки Нац. ун-ту «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2012. Вип.29. С. 137-139
11. Папіш В. Самопрезентація демонстративної мовної особистості у драматичній поемі Лесі Українки «Одержима». *Наукові записки Нац. ун-ту «Острозька академія»*. Серія «Філологічна». 2014. Вип.48. С. 99-102
12. Романченко А. П. Елітарна мовна особистість: критерії виокремлення. *Львівський філологічний часопис*. 2018. №3. С. 219-222.
13. Седов К. Ф. Дискурс и личность: эволюция коммуникативной компетенции. Москва: Лабиринт. 2004. 320 с.
14. Синиця І. А. Мовна особистість автора у науково-гуманітарному тексті XIX ст. (комунікативний, культурологічний, образно-стилістичний аспекти): Автореф. дис. ... докт. філол. наук : 10.02.02 «Російська мова» Київ, 2007. 36 с.
15. Славова Л. Л. Мовна особистість політика: когнітивно-дискурсивний аспект: монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2010. 357 с.

REFERENCES

1. Arutyunova N. D. Faktor adresata. Izvestiya AN Seriya literatury i yazyka. Tom 40. №4. 1981. S. 356-367
2. Holubovska I. O. Movna osobystist yak linhvokulturnyi fenomen. Studia Linguistica: zb. nauk. pr.. Kyiv. 2008. Vyp. 1. S. 25-33
3. Duzhyk N. S. Movna osobystist Mykoly Khvylovoho v apekti stydistyky ta istorii literaturnoi movy: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01. Kyiv, 1996. 20 s.
4. Iermolenko S.Ia. Formuvannia ukrainskoi movnoi osobystosti. Ukrainoznavstvo. 2010. №1 (34). S. 120–123.
5. Zasiyekina L. V. Movna osobystist v suchasnomu sotsialnomu prostori. Sotsialna psykholohiia. 2007. № 5 (25). S. 82–89.
6. Karasik V. I. Yazykovaya kristallizatsiya smysla. Moskva: Gnozis, 2010. 351 s.
7. Korolova V. V. Personazh suchasnoi ukrainskoi dramy yak movna osobystist. Aktualni problemy filolohii ta perekladoznavstva: zb. nauk. pr.. Khmelnytskyi: FOP Bidiuk Ye. Yi , 2016. T. 2. S. 46–50.
8. Kosmeda T. A.Ego i Alter Ego Tarasa Shevchenka v komunikativnomu prostori shchodennykovoho diskursu. Drohobych: Kolo, 2012. 328 s.
9. Krasnyh, V.V. Kommunikativnyj akt i ego struktura. Funkcional'nye issledovaniya: sb. st. po lingvistike. Vyp. 4., 1997. S. 34 – 49.
10. Naumenko L. O. Personazh yak movna osobystist u malii prozi Volodymyra Vynnychenka. Naukovi zapysky Nats.. un-tu «Ostrozka akademiia». Seriiia «Filolohichna». 2012. Vyp.29. S. 137–139
11. Papish V. Samoprezentatsiia demonstrativnoi movnoi osobystosti u dramatychnii poemi Lesi Ukrainky «Oderzhyma». Naukovi zapysky Nats. un-tu «Ostrozka akademiia». Seriiia «Filolohichna». 2014. Vyp..48. S. 99–102
12. Romanchenko A. P. Elitarna movna osobystist: kryterii vyokremlennia. Lvivskiy filolohichnyi chasopys. 2018. №3. S. 219–222.
13. Sedov K. F. Diskurs i lichnost': evolyuciya komunikativnoj kompetencii. Moskva: Labirint. 2004. 320 s.
14. Synytsia I. A. Movna osobystist avtora u naukovohumanitarnomu teksti KhIKh st. (komunikativnyi, kulturolohichnyi, obrazno-stylistychnyi aspekty): Avtoref. dys. ... dokt. filol. nauk : 10.02.02 «Rosiiska mova» Kyiv, 2007. 36 s.
15. Slavova L. L. Movna osobystist polityka: kohnityvno-dyskursyvnyi aspekt: monohrafiia. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im.. I. Franka, 2010. 357 s.

Language personality of the artist as a character of modern Ukrainian drama (plays by V.Gerasumchyk)

O. V. Sakharova

Abstract. The article offers analyses of language personality of drama characters – famous cultural figures of the world. On the basis of plays of modern Ukrainian playwright V. Gerasumchyk were analysed ways of modelling of personages of L. van Beethoven, N. Paganini, G.Byron, E. Hemingway. The author of the article researches priority speech genres, concepts, communicative models, language means of reproduction of the characters of outstanding people.

Keywords: *modern Ukrainian drama, language personalities of the characters, speech genres, concepts, communicative models.*

Особливості класифікації корейських двоскладових лінгвістичних термінів сіно-корейського походження

О. В. Шестакова

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: shestakova_olia@ukr.net

Paper received 01.04.21; Accepted for publication 12.04.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-251IX74-14>

Анотація. Стаття освітлює актуальну проблему корейської лінгвістики, що стосується класифікації двоскладових лексем сіно-корейського походження з погляду їхнього способу словотворення. Труднощі такого поділу спричинені тим, що сіно-корейські морфеми при утворенні слів показують характеристики, притаманні кореневим морфемам, хоча при цьому деякі з морфем можуть мати визначену позицію у слові при словотворі, виявляючи цим також і виражений префіксальний або суфіксальний характер морфеми. Аналіз теоретичного та практичного матеріалу дозволяє зробити висновок, що доцільним є винесення таких лексем у окрему групу складених лексем.

Ключові слова: сіно-корейська морфема, двоскладові сіно-корейські лексеми, похідні слова, складені слова.

Вступ. Усі галузі корейської науки у свій час зробили значний стрибок у зв'язку із відкриттям кордонів колишньої ізоляції та закритої Кореї. Багатство матеріалів та уже досить міцна теоретична база зарубіжних колег спонукали корейців будувати свої дослідження навколо цих баз, що зумовило досить поспішне формування терміносистем кожної окремої галузі. Не виключенням стала і корейська лінгвістика. Необхідність формування великої кількості понять, які при цьому будуть мати високий рівень продуктивності, зумовила наповнення лінгвістичної терміносистеми словами сіно-корейського походження. У більшості випадків їхнє походження та класифікація не викликають питань, проте і досі немає чітких критеріїв аналізу двоскладових лінгвістичних термінів сіно-корейського походження, адже вони володіють характеристиками, які притаманні як похідним термінам, утвореним способом деривації, так і складеним термінам, утвореним способом складання основ.

Стислий огляд публікацій за темою. Проблему функціонування сіно-корейської термінології розглядали Чхве Сок Ду (최석두), з погляду омонімії, широкого синонімічного ряду та проблеми класифікації окремих термінів), Чхве Хьонг Йонг (최형용) проводив комплексні дослідження термінології різноманітних галузей корейської мови і зокрема розглядав двоскладові терміни сіно-корейського походження, але фокусував увагу не на класифікації їх за способом творення, а оцінював доречність усічення багатоскладових термінів до двоскладових, беручи за основу їхні лексико-семантичні характеристики. Лі Джонг Хун (이정훈) аналізував будову багатоскладових сіно-корейських морфем, що на сьогодні уже не є темою, яка викликає дискусії у науковій спільноті. Шін Хі Сам (신희삼) у своїх роботах розбирав приналежність слів, утворених з рівноправних морфем або незалежних слів – як сіно-корейського, так і власне корейського походження, пропонуючи ввести принцип лексичної класифікації таких слів на похідні та складені. Рижков А. у своїй дисертаційній роботі виносив двоскладові юридичні терміни у групу «термінів-комполітів».

Мета. Проаналізувати та порівняти основні погляди на класифікацію корейських двоскладових лінгвістичних термінів сіно-корейського походження. Визначен-

ня оптимального для класифікації двоскладових термінів принципу, який відображає характеристики словотвірних способів, що використовуються в сучасній корейській мові.

Матеріали та методи. У рамках дослідження були проаналізовані роботи корейських лінгвістів на тему способів словотвору, зокрема словотвору складних лексем з використанням морфем сіно-корейського походження. Матеріал для співвіднесення існуючих способів класифікації з функціонуючими одиницями лінгвістичної терміносистеми було обрано методом суцільної вибірки із підручників для студентів факультетів корейської філології. У роботі використані описовий метод та аналіз негайних складових.

Результати та їх обговорення. Терміни корейської мови поділяють на прості та складні, при чому до останніх відноситимуться ті терміни, у складі яких є дві та більше основи або основа та хоча б один афікс [6, с. 190]. Проблема класифікації сіно-корейських термінів буде розглядатися нами саме у площині останньої групи – складних термінів, адже їхня приналежність до цієї групи не викликає сумнівів, якщо розглянути нижчеподані характеристики. Для початку варто визначити, що у корейській мові розуміють під поняттями «основа» та «афікс».

Основою у корейській мові можуть слугувати тільки повні морфеми, що мають лексичне значення [6, с. 191], такі як 이름 (ім'я), 말 (мова), 음 (звук). Відповідно, афіксами прийнято вважати пусті морфеми, основна функція яких граматична – уточнювати чи обмежувати значення слова та вказувати на зв'язок між словами у реченні [6, с. 191]. Кожен з таких афіксів має визначене місцеположення у слові, тобто може класифікуватися як префікс (접두사) або суфікс (접미사).

Складні слова поділяються на дві підгрупи – це похідні та складені слова. Похідними називаються слова, що утворюються способом деривації – додаванням до основи афіксальних морфем (у корейській це виключно префіксальний та суфіксальний способи), а складені – це ті, що поєднують у собі дві та більше основи [6, с. 191]. Найбільш продуктивним способом словотвору у корейській мові є використання морфем сіно-корейського походження [12, с. 39]. Це твердження є особливо актуальним для термінотворення, адже сіно-корейські морфеми володіють такими перевагами, як

висока продуктивність та стислість (такі морфеми є односкладовими), які у разі перевищують головний недолік таких морфем – омонімічність [5].

Проблема, яку ми розглядаємо у даній роботі полягає у труднощах класифікації двоскладових термінів сіно-корейського походження між двома підгрупами складних слів. Особливі характеристики сіно-корейських морфем не дозволяють сформулювати чіткий алгоритм визначення основи та афіксу складного слова у випадку об'єднання менш, ніж трьох морфем у складному слові. Кожна сіно-корейська морфема може бути виражена відповідним ієрогліфом та має лексичне значення: 음 음 (소리 음) – звук, 어 (말씀 어, 語) – мова, 학 (배울 학, 學) – вчення, 운 (운 운, 韻) – звук, рима. Наявність лексичного значення у загальній теоретичній граматиці корейської мови є характеристикою повних морфем, тому такі лінгвісти, як Нам Кі Шім, Ко Йон Гин класифікують усі сіно-корейські морфеми як повні морфеми. Іншої думки дотримуються Сонг Чхоль Йй, Но Мйонг Хі, які аргументують, що не усі сіно-корейські морфеми можна вважати повними, якщо враховувати теорію поділу морфем на незалежні (*free morpheme*) та залежні морфеми (*bound morpheme*). Незалежними морфемами називаються ті, які можуть вживатися у реченні незалежно від інших морфем [2, с.161; 4, с. 63]. Залежні, відповідно, повинні поєднуватися з іншими морфемами – незалежними чи залежними, щоб утворити слово, яке можна вжити у реченні. Залежні морфеми Г. Юл поділяє далі на дериваційні та флективні морфеми [4, с. 64]. Якщо флективні Юл описує як ті, що використовуються у флективних мовах, то характеристика дериваційних морфем відповідає характеристикам афіксів у аглютинативних мовах. Фромкін, Родман та Хайамс не поділяють залежні морфеми на підгрупи, але теж характеризують їх як афікси і наводять приклади залежних морфем у ролі префіксів, суфіксів, інфіксів та циркумфіксів (конфіксів) [3, с.78]. Тобто, можна зробити висновок, що лінгвісти сходяться на думці, що залежні морфеми (які не можуть вживатися самостійно), у словотворі виконують функцію словотвірних афіксів.

Серед сіно-корейських морфем хоча й усі мають лексичне значення, більшість з них *не може* вживатися самостійно, тобто за класифікацією західних лінгвістів, відносяться до групи *залежних морфем*. Окрім того, деякі із цих сіно-корейських морфем мають обмеження щодо положення у слові – можуть вживатися лише на початку слова або в кінці слова, виявляючи цим чіткий префіксальний/суфіксальний характер морфеми:

1) Префіксальні морфеми:

대- (大, великий): 대문맥 (макроконтекст), 대문절 (макроегмент);

소- (小, малий): 소구조 (мікροструктура), 소문맥 (мікроконтекст), 소분절 (мікроегмент), 소사 (частка);

부/불- (不, заперечення, не): 불규칙 (неправильний [про дієслова]), 부정사 (інфінітив, невизначена форма дієслова), 불변화 (незмінний);

비- (非, заперечення, не): 비가산 (незліченний [іменник]), 비강세 (безударний), 비문법성 (неграматичність), 비비음 (неназалізований звук);

무- (無, заперечення, не): 무강세 (без наголосу, безтональний), 무동기 (невмотивований);

고- (高, високий): 고모음 (високий голосний), 고설성 (високий), 고음조성 (висхідний звук/тональність);

저- (低, низький): 저모음 (низький голосний), 저포먼트 (низький формант), 저설성 (низький);

2) Суфіксальні морфеми:

-학 (學, вчення): (한)국어학 (лінгвістика корейської мови), 기호학 (семіотика), 발음학 (фонетика), 어법학 (фразеологія), 언어학 (лінгвістика);

-어 (語, мова): 개념어 (концептуалізм), 고유어 (слово власне корейського походження), 공통어 (лінгва франка);

-성 (性, природа, характеристика): 다의성 (полісемія), 단의성 (моносемія), 모호성 (неоднозначність);

-화 (化, процес зміни стану): 간음화 (скорочення), 경구개음화 (палаталізація), 무성화 (оглушення), 비음화 (назалізація).

Згідно цих характеристик, Но Мйонг Хі робить висновок, що такі морфеми можна віднести до залежних дериваційних морфем і, відповідно, вважати терміни, утворені цими морфемами, похідними термінами, утвореними дериваційним способом [7]. Проте такий підхід виправдовує себе тільки у випадку, коли аналізується термін, який складається з трьох та більше складів-морфем. Завдяки морфемному розбору слова за принципом *негайної складової* (за Блумфілдом), ми можемо визначити основу та афікс у таких словах: 대문맥 → 대- + 문맥, 소구조 → 소- + 구조, 불규칙 → 불- + 규칙, 언어학 → 언어+ 학, 경구개음화 → 경구개음+ 화. Однак, під час морфемного розбору двоскладових слів, цей метод не дає можливості визначити, який із складів є афіксальним, якщо аналізується двоскладовий термін. Метод *негайної складової* розроблявся лінгвістами для англійської мови, відповідно, він не враховує особливості лексикотвірних частин корейської мови, а саме сіно-корейських морфем. Варто розглянути цю проблему на конкретних прикладах. У прикладах вище ми згадували, що сіно-корейська морфема 무 無 має значення «не» (заперечення) і вважається префіксом, отже у слові 무음 (тишина) 무 – це префікс, а 음 (音, звук) – основа. 음 음 – це справді повна незалежна морфема, тому такий розбір слова можна вважати можливим. Якщо ж взяти слово 무생 (неживий), воно буде вже складатися з двох повних *залежних* морфем, позаяк 생 生 не може вживатися окремо від інших морфем. Та все ж, ми ще можемо стверджувати, що це похідне слово, утворене способом префіксації. А от якщо взяти ряд термінів, утворених повною незалежною морфемою 음 음 (звук) – 자음 (приголосна буква) та 모음 (голосна буква) – аналіз ускладнюється.

У 자음 字音 та 모음 母音 морфеми першого складу 자 та 모 є залежними і при цьому не мають визначеного префіксального чи суфіксального характеру, але оскільки у слові вони приєднуються до повної морфеми 음 і надають їй уточнюючого значення (приголосний чи голосний), логічним висновком буде, що 자 та 모 є префіксами, а слова, утворені ними – похідними.

Однак яким чином ми тоді зможемо класифікувати слово *자모* 字母 (*літери корейського алфавіту*)? Очевидно, що після цього прикладу ми уже не можемо стверджувати, що *자* та *모* являються префіксами. Відповідно, стверджувати, що слова *자음*, *모음* та *자모* утворені способом деривації та являються похідними ми теж не можемо. Згідно класифікації способів творення складних слів у корейській мові, єдиним варіантом, характеристика якого дозволяє нам класифікувати ці терміни, залишається *складені слова* (합성어), утворені способом складання.

Окремою групою можна винести двоскладові терміни, що утворені синонімічними морфемами: *언어* мова (言 – мова, 語 – мова), *성음* вокальний звук, голос (聲 – звук, 音 – звук) – ідентичні за значенням морфема теж ускладнюють розуміння того, яка з двох морфем була приєднана, тобто яку з них можна вважати афіксом. У трьохскладових словах та більше такої проблеми не виникає, тому вище ми відносили слово *고유어* до похідних слів, утворених приєднанням суфіксу *-어* до основи слова.

Враховуючи всі вищевказані нюанси, може бути запропонований наступний принцип аналізу двоскладових термінів: якщо сіно-корейська морфема у трьох- і більше складових словах виконувала функції афікса, двоскладові слова аналізуємо за аналогією. У цьому випадку *언어* 言語 ми будемо вважати похідним термі-

ном утвореним способом суфіксації, а *무성* 無聲 – похідним терміном з префіксом *무* 無. Проте значним недоліком такого підходу є те, що більша частина сіно-корейських морфем не мають закріпленого положення у слові, через що залишається лише варіант їхньої класифікації як складених слів. Зважаючи на невелику кількість залежних морфем, які мають закріплену позицію у слові, доречним є розглядання усіх двоскладових лексем як тих, що утворені способом складання для уникнення різнобічних трактувань, при цьому зазначаючи особливий характер творення (винесення їх в окрему підгрупу).

Висновки. Вищевказані приклади чітко показують труднощі аналізу двоскладових лексем сіно-корейського походження. Серед причин – незакріплена позиція у слові більшості сіно-корейських морфем та поєднання як характеристик кореня, так і характеристик афікса у більшості з таких морфем, що не дозволяє провести чіткий поділ морфем на кореневі морфем та морфем-афікси. Враховуючи проаналізований матеріал, вважаємо принцип розділення двоскладових термінів на похідні та складені, у залежності від характеристик, яких набуває морфема у трьох- та більше складових словах, недоцільним. Відповідно, рекомендується аналізувати такі терміни у корейській мові як складені терміни, виносячи їх в окрему групу, зважаючи на особливості функціонування окремих морфем.

ЛІТЕРАТУРА

1. Рижков, А. Г. (2007). Юридична термінологія корейської мови: структура та семантика : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.13. Київ, 253 с.
2. Bishop, A. (2009). *Vocabulary Instruction for Academic Success*. California: Shell Education.
3. Fromkin, V., Rodman, R., & Hyams, N. (2003). *An introduction to language*. Boston: Thomson/Heinle.
4. Yule, G. (2006). *The Study of Language* (3rd edition). England: Cambridge University Press.
5. 김병균(1996). 『국어 동음이의어 연구』, 이회문화사.
6. 남기심·고영근(2000). 『표준 국어문법론』, 탑출판사.
7. 노명희(1998). 「현대국어 한자어의 단어구조 연구」, 서울대 박사학위논문.
8. 송철의(2001). 『어휘 자료 처리를 위한 파생접사 연구』, 국립국어연구원.
9. 최석두(2010). 「한글 전문용어 관리의 특성 관한 연구」, 『제 7 회 한국정보관리학회 학술대회 논문집』, 5-10 쪽.
10. 최형용(2011). 「전문 용어의 형태론 – 지침으로서의 전문 용어 형성 원칙을 중심으로」, 『한중인문학연구』, 31, 294-322 쪽.
11. 최형용(2016). 『한국어 형태론』, 역락.
12. 한민(2020). 「한·중 신어 조어법 대조 연구」, 석사논문: 조선대학교 대학원.

REFERENCES

1. Ryzhkov, A. H. (2007). Korean law terminology: structure and semantics: dissertation for obtaining PhD degree in Philology: 10.02.13. Kyiv, 253 p.
2. Bishop, A. (2009). *Vocabulary Instruction for Academic Success*. California: Shell Education.
3. Fromkin, V., Rodman, R., & Hyams, N. (2003). *An introduction to language*. Boston: Thomson/Heinle.
4. Yule, G. (2006). *The Study of Language* (3rd edition). England: Cambridge University Press.
5. Kim Byeong-gyun (1996). *Korean Homonyms*, Ihoemunhwas.
6. Nam Gi-sim, Go Yeong-geun (2000). *The Standard Korean Grammar*, Thapchulpansa.
7. No Myeong-hui (1998). *Modern Korean hanja-based words*, PhD dissertation, Seoul National University.
8. Song Cheol-ui (2001). *Research on derivative affixes*, Gungnipgugeoyeonguwon.
9. Choe Seok-du (2010). The Characteristic of Hangeul Terminology, *Collection of articles from 7th scientific conference of Korean Society for Information Management*, pp. 5-10.
10. Choe Hyeong-yong (2011). Morphology on Terminology – focusing on the formation principles of terminology as a guide, *Studies of Korean & Chinese Humanities*, 31, pp. 294-322.
11. Choe Hyeong-yong (2016). *Korean Morphology*, Yeongnak.
12. Han Min (2020). A Contrastive study of Word Formation of Korean-Chinese New Words, dissertation for obtaining Master's degree: Graduate School of Chosun University.

Classification peculiarities of Korean two-syllable hanja-based linguistic terminology

O. V. Shestakova

Abstract. The article reviews one of the topical issues of Korean linguistics, connected to classification of two-syllable lexeme of Chinese origin based on their word-formation type. The main challenges occur due to the fact that all hanja-based syllables show a distinct root characteristics, while some of them also have characteristics of prefixes and suffixes. Analysis of data and theoretical material allows us to conclude that it is reasonable to classify two-syllable words of Chinese origin into separate group of compound words.

Keywords: hanja-based morpheme, two-syllable hanja-based lexeme, derivatives, compound words.

Засоби вираження категорії аспектуальності у фінській мові

А. А. Шульга

Київський національний лінгвістичний університет.
Кафедра германської і фіно-угорської філології імені професора Г. Г. Почепцова.
Київ, Україна

Corresponding author. E-mail: Anna.shulha@knu.edu.ua

Paper received 23.02.21; Accepted for publication .12.03.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-251IX74-15>

Анотація. У статті розглядаються граматичні й лексико-семантичні засоби вираження аспектуальності у фінській мові. Уточнено співвідношення понять “аспектуальність” і “аспект”, що не є тотожними у фінській функціональній граматиці. Установлено, що категорія аспектуальності у фінській мові є складною і багатокомпонентною структурою як у плані значень, які вона актуалізує, так і в плані засобів вираження цих значень. Основним граматичним засобом вираження категорії аспектуальності є відмінок об’єкта, що диференціює таке її основне значення, як граничність / неграничність. Виявлено два типи аспектуальних ситуацій, актуалізованих на рівні речення: події і стани. Представлено 5 аспектуальних класів дієслів за семантикою: стативи (семантично передають стани), елятиви (семантично позначають недіяльні дії), термінативи (семантично виражають динамічні події), евентиви (семантично виражають точні події), активітиви (семантично об’єктивують діяльні дії).

Ключові слова: аспектуальність, аспект, аспектуальні ситуації, аспектуальні типи, аспектуальні класи.

Аспектологічна світова наукова думка на сучасному етапі активно представлена працями аспектологів, в тому числі й фінських (О. Heinämäki, Н. Tommola, S. Nurminen, М. Larjavaara та ін.). Надзвичайна актуальність і подеколи популярність аспектологічного напрямку зумовлена передусім складністю й багатокомпонентністю категорії аспектуальності, яка суттєво відрізняється в різних мовах.

Окрему і дотепер не вирішену проблему становить дискусія навколо понять “аспектуальність” і “аспект”, які, попри близькість їх значення, не є тотожними. Підтвердженням такої думки є погляд Ю. П. Даценко, яка наголошує на тому, що термін “категорія аспектуальності” різнопланово трактується в мовознавстві, діапазон розуміння її складників, а також їх функціонування остаточно не встановлено” [2, с. 99].

Мета статті – систематизувати засоби вираження категорії аспектуальності у фінській мові і продемонструвати системні відношення між ними.

О. В. Бондарко ще наприкінці 60-х ХХ ст. назвав аспектуальність “функціонально-семантичною категорією” [1, с. 50], план змісту якої становить “характер плину дії, а план вираження – морфологічні, словотвірчі та лексичні засоби за участі деяких синтаксичних елементів речення” [1, с. 50]. Враховуючи визначення аспектуальності, за О. В. Бондарком, а також запропоновану Ю. С. Масловим “двокомпонентну теорію” виду [4], під аспектуальністю розуміємо широку функціонально-семантичну категорію, яка реалізується за допомогою двох компонентів: граматичного та лексико-семантичного. Граматична складова категорії аспектуальності позначається терміном “аспект”, який, за словами М. І. Калька, “запропонував для перекладу відповідного російського терміна “вид” швейцарський учений Ф. Рейф у 1828 р” [3, с. 83].

У фінській мові аспектуальність – це сукупність категорій, “які слугують для вираження ступеня тривалості дії та ситуації на різних рівнях у реченнях” [5, с. 344]. При цьому граматична складова аспектуальності – аспект – виражається не власне дієсловами, як це характерно для слов’янських мов, де наявна категорія виду, а на рівні речення [9].

Основним значенням категорії аспектуальності у фінській мові є протиставлення семантики граничності/неграничності, яке тісно пов’язане з поняттям внутрішнього часу дії. Оскільки граматично аспектуальні значення у фінській мові виражаються на рівні речення, то доцільно говорити не про аспектуальність дії, а про аспектуальність ситуації, що описується в реченні [5].

Гранична ситуація (її іноді також називають перфективною) є цілісною, в якій є початок і кінець. Вона може бути й пунктуальною чи миттєвою дією/подією [10]. Таким ситуаціям, зазвичай, притаманне значення зміни або результату (*Toisin sanoen, jos hän halusi löytää puuttuvan palasen, hänen pitäisi keskittyä miettimaan asiaa nyt. – Інакше кажучи, якщо він хоче знайти відсутній фрагмент, йому потрібно зосередитись і негайно обдумати справу* (Kurganin varjot, Risto Isomäki); *Kuljettaja sulki oven, vaikka opettajan jalka oli vielä välissä – Водій зачинив двері, хоча нога викладача ще була між дверима* (Ella ja kaverit, Timo Parvela); *Me pohdimme asiaa ja tulimme siihen tulokseen, että ehkä Paten isällä ei sittenkään ollut koliikkaa – Ми подумали і дійшли висновку, що у батька Пати не було колік* (Ella ja yön ritarit, Timo Parvela)).

Якщо в реченні представлена негранична ситуація (яку ще називають імперфективною), то акцентується увага на певному періоді, проміжку тривання ситуації або дії. Така ситуація “описується як така, що перебуває у процесі, посередині, або така, що не досягла результату” [5, с. 344] (*Hanna halusi soittaa patarumpuja. – Ханна хотіла грати на барабанах; Meidän isä rakastaa oopperaa, Pate sanoi. – Наш батько любить оперу, сказав Пате; Rehtori katsoi opettajaa tiukasti, mutta opettaja vastasi katseeseen – Директор пристально дивився на вчителя, але вчитель відповів йому поглядом* (Ella ja kadonnut karttakeppi, Timo Parvela)). Завжди неграничною є ситуація, що передає значення хабітуальності, тобто позначає схильність або повторювану звичку [5, с. 344].

Основним граматичним засобом вираження аспектуальних значень у фінській мові є відмінок об’єкта. Показником значення граничності є тотальний об’єкт – акузатив [5, с. 344] (*Minä tulen hakemaan teidät sitten*

*viikon kuluttua, sanoi bussin keljettaja – Я нуїду забрати вас через тиждень, сказав водій автобуса (Ella ja kaverit 2, Timo Parvela) Ei ole yhtään nelkä, sanoi Pate ja haki sittenkin vielä kolmannen lautalisen, mutta hän söi sen jotenkin haluttomasti – Голоду зовсім немає сказав Пате та взяв третю тарілку, але її він з'їв без особливого бажання (Ella ja yön ritarit, Timo Parvela)). Значення неграничності виражає партитивний об'єкт, в першу чергу, коли об'єкт в однині [5, с. 344] (*Katsoka, kuunnelkaa ja oppikaa siitä mitä luonto meille antaa, kehotti opettaja levittään samalla kätensä kuin rappi. – Сподглядайте, слухайте і вивчайте те, що дає нам природа, заохочував викладач, розставивши руки немов священник (Ella ja kaverit 2, Timo Parvela) No sitten, Tuukka uskoi, mutta ei nyökännyt, vaan söi kesäkeittoa – І потім Туукка повірила (дівчатам), але не кивнула, а просто їла свії суп (Ella ja kaverit 2, Timo Parvela). Тривання дії у часі позначається часовими висловами (tunnin / tunnissa – годину / впродовж години) [11]**

Окрім граматичних (переважно синтаксичних) засобів вираження аспектуальних значень у фінській мові наявні й неграматичні засоби, приміром, лексико-семантичні. Відповідно, ситуації, представлені у реченнях, поділяються на два **ситуативні типи**: 1) **події** (tapahtuma) та 2) **стани** (tila), які виражаються за допомогою семантики дієслів [5, с. 344]. Кожен із цих двох типів має свої види [8, с. 1432] (див. Схема 1).

Ситуативний тип події у фінській мові має два види: **пунктуальні** (миттеві) та **дюративні** (тривалі) [8, с. 1435]. Відповідно до наявності/відсутності значення потенційної межі дії (кінцевої точки/результату) аспектуальні ситуації поділяють ще на **діяльні** (teellinen) і **недіяльні** (ateellinen). **Діяльні** ситуації – мають значення кінцевої точки або результату, **недіяльні** – не мають [8, с. 1432].

Пунктуальні події завжди діяльні. **Діяльні** події, зазвичай, виражаються за допомогою гранично-неграничних (результативно-нерезультативних) дієслів, у семантиці яких "міститься кінцева межа ситуації, яка може бути досягнутою або здаватися недосягнутою" [5, с. 345].

Дюративні події можуть бути як діяльними (неагентивними (пасивними) й агентивними (активними), так і недіяльними.

Дюративну діяльну неагентивну подію називають процесом (prosessi), **дюративну** діяльну агентивну подію – дією (вчинком) (teko).

Дюративні недіяльні події теж характеризуються показником агентивності / неагентивності. **Дюративні**

недіяльні агентивні події називають також діяльністю (toiminta) [8, с. 1432-1435].

Динамічні події позначають ті дієслова фінської мови, що в українській мові названі М. І. Кальком як термінативи, дієслова, що мають значення точних подій, – евентиви, а дієслова, що виражають діяльні дії, – активітиви" [5, с. 345].

Пунктуальні (миттеві) події тривають лише мить, тобто закінчуються одразу після початку [8, с. 1435]. Вони можуть теж маркуватися як агентивно, так і неагентивно. Зазвичай, **пунктуальна** подія представляє або певний критичний момент, або різні дотики, чи раптові випадкові фізичні чи фізіологічні прояви реакцій (кашель, чхання, тощо). **Пунктуальні** події завжди діяльні (результативні), ситуація не продовжується після настання кінцевої межі дії або результату [8, с. 1435]. Хоча зміна, досягнення межі чи результату відбувається миттєво, але подія до досягнення межі може тривати певний час. **Тривала** подія може бути діяльною чи недіяльною, агентивною чи неагентивною.

Важливо зазначити, що у фінській мові "семантика дієслова впливає на те, які аспектуальні ситуативні типи може зобразити внутрішнє значення дієслова" [5, с. 345].

Ситуативний тип стану аспектуальної ситуації не може мати значення кінцевої точки, зміни або руху. Стан об'єднує декілька видів ситуацій. Найхарактернішими маркерами стану є такі види фреймових моделей аспектуальних ситуацій:

1. Атрибутивний фрейм аспектуальної ситуації стану: ХТОСЬ/ЩОСЬ Є ЯКИМОСЬ.
2. Локативний фрейм аспектуальної ситуації стану: ХТОСЬ/ЩОСЬ ПЕРЕБУВАЄ ДЕСЬ.
3. Партитивно-локативний фрейм аспектуальної ситуації стану: ЩОСЬ Є ЧАСТИНОЮ ЧОГОСЬ АБО МІСТИТЬСЯ ДЕСЬ [8].

Для вираження певного значення того чи іншого стану вживаються дієслова із семантикою, наприклад, перебування в певному місці та в певній позиції (*istua – сидіти, seisoa – стояти, maata – лежати*, тощо), а також дієслова зі значенням належності до чогось/комусь (*sisältää – містити, omistaa – володіти*). До станів у фінській мові також часто відносять ситуації, представлені дієсловами на позначення погодних явищ (*sataa – дощити, tuulla – дуети (вітер)*) [8, с. 1433]. Крім того да станів відносять ситуації, представлені дієсловами почуттів та емоцій (*rakastaa – кохати, vihata – ненавидіти, pelätä – боятись* тощо). При цьому головною ознакою стану є незмінність, однаковість кожної миті, безперервність [8, с. 1435].

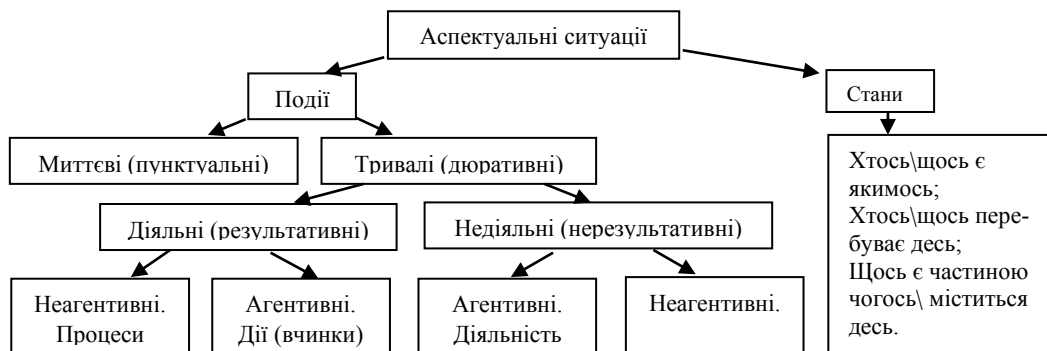

Схема 1. Типологія і види аспектуальних ситуацій у фінській мові [8, с. 1432-1435].

У фінській мові аспектуальні значення дієслів визначаються аспектуальними ситуаціями, на позначення яких вони вживаються. Виділяють три аспектуальні типи дієслівних позначень ситуацій: неграничні (*rajakoiset*), граничні (*rajaavat*), потенційно граничні (*rajahakuiset*) [8, с. 1437].

Неграничні дієслова представлені у неграничних реченнях. Це дієслова, які зображують недіяльну дію або подію. До цього типу належать неперехідні дієслова стану, що позначають локативні ситуації: перебування десь / в якомусь стані (*asua – проживати, elää – жити*), акціональні ситуації (*ajaa – їздити, kävellä – прогулюватись, uida – плавати*) тощо [8, с. 1437-1438].

Перехідні неграничні дієслова використовують із партитивним об'єктом, в першу чергу, це дієслова почуттів, положень, відчуттів та мислення (*rakastaa – кохати, katsoa – дивитись, ajatella – думати*), а також комунікативні дієслова (*ehdottaa – пропонувати*), дієслова дотику (з відтінком руху) (*silitää – гладити, taputtaa – стукати*) та дієслова, що виражають відкриття по відношенню до межі дію (*auttaa – допомагати, odottaa – чекати, opiskella – вивчати*) [8, с. 1438]. Крім того, неграничні дієслова можуть бути використані й у граничних реченнях, якщо в таких реченнях граничність виражена за допомогою прислівників. У таких випадках використовують тотальний об'єкт, а речення є аспектуально граничним і виражає зміни стану. На досягнення межі ситуації може вказувати прислівник *loppuun (asti) – до кінця*. При цьому значення потенційної межі може бути присутнім і в аспектуально неграничному реченні.

Граничні дієслова вживаються і у граничних реченнях. Зазвичай, це перехідні дієслова з тотальним (акузативним) об'єктом [8, с. 1437]. Такі дієслова позначають зміну, що призводить до межі дії або до результату [8, с. 1440]. Після цієї зміни дія більше не продовжується. Речення, в яких присутні ці дієслова, за своєю природою є переважно граничними. До граничних дієслів належать, у першу чергу, дієслова, що позначають пунктуальні події (*syntyä – народитись, saapua – прийти, loppua – закінчитись, lopettaa – закінчити, avata – відчинити*). Такі події виражають перехід до певного стану або вихід з певного стану. Тим не менш частина таких дієслів може бути використана в реченнях, що позначають дюративні події [8, с. 1440]. Перехідним граничним дієсловам притаманний тотальний об'єкт у стверджувальних реченнях, якщо об'єкт є цілісним поняттям. У такому випадку речення представляє результативну подію і є аспектуально граничним. Якщо разом з граничними дієсловами у реченні наявний партитивний об'єкт, це може свідчити про невизначену кількість (об'єкта) або що ситуація представлена як повторювана чи тривала [8, с. 1441].

Потенційно граничні дієслова можуть представляти як граничні речення, так і не граничні. Найчастіше вони є перехідними дієсловами, які використовують або з партитивним, або з тотальним об'єктом [8, с. 1437]. У таких дієсловах значення межі (результату) може бути представлене або як досягнуте, або як недосягнуте. "Коли результат представлено як досягнутий, ситуація є результативною, а речення аспектуально граничним" [8, с. 1441]. Дієслова процесу, що передають значення поступової зміни (*kasvaa*), належать до

цієї групи через те, що в "них імпліковано значення межі, хоча самі по собі вони не мають значення кінцевої точки" [8, с. 1441]. Проте, ці дієслова можуть бути присутніми в реченнях, в яких межа чітко визначена [8, с. 1441]. У реченнях з потенційно граничними дієсловами основна роль у вираженні граничності припадає на відмінок об'єкта. Залежно від відмінка об'єкта речення з такими дієсловами може бути аспектуально граничним або неграничним. Речення із тотальним об'єктом виражають зміну, початковий і фінальний стан якої відрізняється. Речення ж із партитивним об'єктом, як правило, не мають значення зміни.

Проаналізувавши основні особливості таксономії ситуацій у фінській мові на типи, види і фреймові моделі, а також аспектуальні типи дієслів, можна припустити, що дієслова фінської мови підлягають класифікації аналогічно до українських дієслів, запропонованої М. І. Кальком в українській мові. Відповідно до їх семантики дієслова у фінській мові можна умовно поділити "на такі аспектуальні класи: 1) недіяльні стани, 2) недіяльні дії, 3) діяльні дії, 4) діяльні події" [5, с. 344]. При цьому, діяльні події поділяють на динамічні та статичні" [5, с. 345].

Дієслова стану не можуть виражати значення зміни, межі чи результату [8] (*Ne ovat kalanpoikaisia, sanoit Tiina. – Вони – мальки (є мальками), сказала Tiina (Ella aalloilla, Timo Parvela); Vaikka nainen oli pieni, hän näytti meidän mielestä paljon suuremmalta, kuin opettaja – Хоча жінка була маленькою, вона виглядала, на нашу думку, значно більшою ніж учитель (Ella aalloilla, Timo Parvela)*).

Для вираження недіяльних станів функціонують дієслова на зразок *olla, tietää, sijaita, ymmärtää – бути, знати, знаходитись, розуміти*, які у класифікації М. І. Калька називаються стативами.

Близькими до цих дієслів є дієслова, які позначають не власне стани, а недіяльні дії (*rakastaa, vihata, omistaa – володіти, любити, ненавидіти*) [5, с. 345] (*Paterock on pieni laiva, jonka omistaa rokkitähti Elviira – Памперок – це судно, яким володіє рок-зірка Елвііра (Ella aalloilla, Timo Parvela)*). Вони утворюють вид станів, умовно перебувають на межі між станами та подіями й кваліфікуються як елятивні в українській мові [5, с. 345].

Висновок. Підводячи підсумок, зазначимо, що категорія аспектуальності у фінській мові є складною і багатокomпонентною структурою як у плані значень, які вона актуалізує, так і в плані засобів вираження цих значень.

Аспектуальність у фінській мові є функціонально-семантичною категорією, основним значенням якої є граничність / неграничність, а також інші додаткові значення. Аспектуальні значення у фінській мові виражаються на рівні речення за допомогою як граматичних (переважно за допомогою відмінка об'єкта), так і лексико-семантичних засобів (переважно через дієслівну семантику).

Відповідно до аспектуальних особливостей представлених у реченні ситуацій їх поділяють на події і стани. Події, в свою чергу, поділяють на миттєві й тривалі (діяльні й недіяльні).

Дієслова відповідно до їх відношення до межі поділяють на граничні, неграничні й потенційно граничні.

За семантикою аспектуальні класи дієслів представлені стативами (семантично передають стани), елятивами (семантично позначають недіяльні дії), термінативами (семантично виражають динамічні події), евен-

тивами (семантично виражають точні події), активітивами (семантично об'єктивують діяльні дії).

Перспективами подальших досліджень є зіставлення граматичних маркерів аспектуальних класів дієслів фінської та української мов.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондарко А. В., Буланін, Л. Л. Русский глагол // Ленинград: Просвещение, 1967. 190 с.
2. Даценко Ю. П. Методика дослідження категорій аспектуальності та темпоральності в італійській та українській мовах // Проблеми семантики слова, речення та тексту, 2011. Вип. 27. С. 99–105.
3. Калько М. І. Універсальна категорія аспекту в українському етноваріанті // Вісник львівського університету. Серія філологія, 2004. 34, ч1, С. 81-87.
4. Маслов Ю. С. Очерки по аспектології // Ленинград: Изд-во ЛГУ. 1984. 263 с.
5. Шульга А. А. Граматична категоризація аспектуальності в українській та фінській мовах // Вісник мариупольського державного університету. Серія: Філологія, 2018. Вип. 18, С. 342–349
6. Alhoniemi A. Suomen kielen terminatiiveista // Rakenteita: Juhlakirja Osmo Ikolan 60-vuotispäiväksi 6.2.1978. Turku : Turun yliopisto, 1978. – S. 188–206.
7. Dahl Ö. On the Definition of the Telic-Atelic (Bounded–Nonbounded) Distinction in Tense and Aspect (ed. by Ph. Tedeschi, A. Zaenen) // Syntax and Semantics, 1981. Vol. 14. S. 79–90
8. Hakulinen A., Vilkkuna M., Korhonen R., et al. Iso suomen kielioppi // Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 2004. 1698 s.
9. Heinämäki O. Aspect in Finnish // Aspect bound : A voyage into the realm of Germanic, Slavonic and Finno-Ugrian aspectology (ed. by C. de Groot, H. Tommola). Dordrecht : Foris Publications, 1984. S. 153–177.
10. Kangasmaa-Minn E. Aspektista ja sen sukulaisilmiöistä suomalais-ugrilaisissa kielissä // Yli-Vakkuri V. Tutkimuksia syntaksin ja pragmasyntaksin alalta. Turku : TY, 1993. S. 13–23.
11. Tommola H. On Finnish «aspect» in discourse // Verbal aspect in discourse : Contributions to the semantics of time and temporal perspective in Slavic and nonSlavic languages (ed. by N. B. Thelin). Amsterdam : Benjamins, 1990. S. 349–366.

REFERENCES

1. Bondarko A. V., Bulanin, L. L. Russian verb // Leningrad: Prosveshchenie, 1967. 190 s.
2. Datsenko Yu. P. Methods of research of categories of aspectuality and temporality in Italian and Ukrainian languages // Problemy semantyky slova, rechennia ta tekstu, 2011. Vyp. 27. S. 99–105.
3. Kalko M. I. Universal category of aspect in the Ukrainian ethnovariant // Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia filolohiia, 2004. 34, ch1, S. 81-87.
4. Maslov YU. S. Essays on aspectology // Leningrad: Izd-vo LGU. 1984. 263 s.
5. Shulha A. A. Grammar categorization of the aspect in the finnish and ukrainian languages // Visnyk mariupolskoho derzhavnoho universytetu. Seriiia: Filolohiia, 2018. Vyp. 18, S. 342–349

Means of category of aspectuality in the finnish language

A. A. Shulga

Abstract. The article considers grammatical and lexico-semantic means of expressing aspectuality in the Finnish language. The relationship between the concepts of “aspectuality” and “aspect”, which are not identical in Finnish functional grammar, has been clarified. The category of aspectuality in the Finnish language is to be established as a complex and multi-component structure both in terms of the meanings it actualises and in terms of the means of expression of these meanings. The main grammatical means of expressing the category of aspectuality is the case of an object that differentiates its basic meaning as boundary / non-boundlessness. Two types of aspectual situations actualised in the sentence level are identified: events and states. There are 5 aspectual classes of verbs in semantics: tripods (semantically convey states), electives (semantically denote inactive actions), terminatives (semantically express dynamic events), events (semantically express exact events) and actives (semantically objectify active actions).

Keywords: aspectuality, aspect, aspectual situations, aspectual types, aspectual classes.

Artistic text and its translation

O. Skliarenko

Hryhorii Skovoroda University in Pereiaslav
Corresponding author. E-mail: lesiaskliarenko82@gmail.com

Paper received 13.04.21; Accepted for publication 21.04.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-251IX74-16>

Abstract. The given article reveals the problem of artistic texts translation. Peculiarities of the process have been highlighted and analyzed. It was stated that each translation is a creative process and must be marked by the translator's individuality, but the main task of the translator is still to transmit the characteristic features of the original in translation, and to create an artistic and emotional impression adequate to the original, the translator must find the best language means: choose synonyms, appropriate artistic images.

Keywords: translation, artistic text, translation peculiarities, author, author's style.

Introduction. The translation of poetry and fiction is very different from other types of translation and requires not just the use of the old, learned once and for all, but also a lot of speech creativity. Different people translate one and the same phrase with different grades. This translation is a true art, as the effect is achieved by appropriate means, including rhythm, rhyme and alliteration. The translation itself has a sort of «given character»: the translator has to keep the content and meaning of the original text unchanged, he has no right to implement his own program.

Publications reviews on the topic: the topic of artistic translation has been in the eyesight of many foreign and Ukrainian researchers among which we can call the names of C. Robyns, M. Snell-Hornby, J. Hans Vermeer, N. Denysenko, K. Ivanenko, I. Korunets, V. Loptilov and O. Pavlenko.

The aim of this article is to analyze the peculiarities of artistic texts and the question how to translate it the target language.

Materials and methods are based on linguistic analyses and adequacy of the translated texts.

Translating of fiction works is not an easy job, poetry can be argued about for a long time, and only a select few can be allowed to translate. Translator activates his or her thinking activity, artistic taste, broadens his horizons, deepens his knowledge not only of the foreign language, but also of Ukrainian.

Results and their discussion. Artistic and scientific styles are two polar opposing systems of expression. In written literary language we find, first of all, two large groups of its varieties: different forms of language of fiction and different forms of business language. Turning to the latter, we find here the clerical language, or style, the language of laws, scientific language and others. In other words, the variety of speech produced by the human collective is combined into two contrasting groups: artistic and non-fiction speech. This contrast is embodied in a number of features which form the basis of artistic and scientific styles (Snell-Hornby 1988, 56).

There is a functional difference in the very nature of artistic and scientific thinking as different ways of cognising reality. The function of scientific thinking is to comprehend the world through its logical development; the function of artistic thinking is to comprehend the world through understanding it by means of creative re-creation. In scientific thinking the creative imagination gives impulse to the movement of thought, paving the way to the formation of concepts expressed abstractly, in formulas of

universality. In artistic thinking creative imagination creates artistic whole, it leads to formation of images and symbols – concrete and at the same time polysemantic (Snell-Hornby 1988, 93).

Scientific and artistic thinking have developed their own specific ways of organizing linguistic material. The explicit and implicit imagery of words, so characteristic and necessary for the style of artistic speech, is not an organic part of the scientific works, because it generates the necessary associations, making it difficult to understand the phenomenon described. Imagery, being a specific feature of literary works, their organizing, constructive element, distinguishes fiction poetry and prose from scientific writing. A scientific account reproduces not images, but logical judgments placed in a cause-and-effect relationship. In other words, scientific and fictional styles differ in their attitudes to expressive and emotional qualities (Vermeer 1986, 34).

Scientific and artistic styles of speech demonstrate not only the polarity of such a feature as imagery – lack of imagery, but also the polarity of the type: subjective evaluability – objective neutrality; dynamism – statism; pronounced individuality – lack of individuality.

Yet, despite the profound functional differences between artistic and scientific styles of speech, there are many similarities between them (Snell-Hornby 1988, 26).

Both scientific and artistic works have (albeit to a different extent) elements of fantasy: «As a scientist, fantasy has created molecules, atoms, ether, and from the few remnants of bones and leaf prints preserved in the strata of the earth, created prehistoric animals and primitive fern-like forests. The scientist's hypothesis is a product of not only logical considerations and conclusions, but also fantasy. The power of the poet is the same fantasy» (Snell-Hornby 1988, 26).

Artistic and scientific thinking as two ways of knowing reality have a single, homogeneous orientation; they are in an organic relationship, the boundaries between them are not absolute, «...we find the difference between science and art only in the methods they use. The method of science is analysis; the method of art is synthesis. Science, by means of comparisons, relations, tries to decompose the world into its constituent elements. Art, by analogy, yearns to link the elements of the world into some whole» (Vermeer 1986, 34).

The relationship between science and art is determined first of all by the fact that both science and art reflect beyond us an essentially real, objective world, make re-

searches of the surrounding world, enrich man with knowledge during different stages of evolution of human society.

As a result of the similarities found between scientific and artistic thinking, we find that the elements of artistic style penetrate deeply into the linguistic fabric of scientific works and vice versa: it is not difficult to find a rigorous scientificity of presentation in a number of works of fiction. The opposition between feeling and thought in scientific and poetic work is artificial.

Artistic translation has many peculiarities and, of course, problems:

1. Complete lack of literalness in translation

Fiction-based translation does not involve word-for-word narration, much less word-for-word communication with a text. This is why there is so much controversy among scholars and translators over the translation of literary texts.

Some scientists are of the opinion that the best translations come not when the translator follows the syntactic and lexical correspondences but when the specialist translator engages in a kind of creative research. Practically, the result is a re-creation of a text in another language.

Some are of the opinion that it is impossible to retain the structure of a text if the translation deviates from the original as much as translators of works of fiction do. Such debates are particularly common with regard to poetry (Robyns 1994, 80).

2. Translation of common expressions (aphorisms, idioms, etc.).

This point is not as difficult as it may seem at first sight. It only requires a large vocabulary and a specialized dictionary.

Take the common phrase «how do you do». Of course, by now it's unlikely that anyone familiar with the English language would translate it as. «How do you do? It's one of the first phrases you learn in school. But it is clear from this example that ignorance of stable expressions can lead to a wrong perception of the text as a whole. Just as «first night» and «public house» can turn into «wedding night» and «brothel» in Ukrainian.

This is especially true of aphorisms, proverbs and sayings, which are translated into different languages with completely different words, but carry the same meaning.

3. Word play, humor.

One of the most interesting things in the fiction translation is when the text to be translated has humorous or ironic overtones. It takes a special kind of skill to manage to retain the play on words the author implies.

Word play based on polysemousness of a word or enlivening its inner form - in rare cases of matching the volume of polysemousness of a playful word in the source and translator the meaning and principle of play are preserved; in other cases, play is not transmitted, but it can be compensated by play with another meaningful word, which is introduced into the text.

But practice shows that linguistic coincidences in wordplay are extremely rare.

It is permissible to omit this wordplay, and compensate for it by playing with another word. Or, as most translators do, you can add a footnote labelled «word play».

Here's an English joke:

Someone comes to a funeral and asks the question: Am I late?

He is answered: Not you, sir. She is.

What do you do in that case? Here's how the interpreter got out of that situation: Is it over? – Not for you, sir. For her.

That's why the ability to bring a joke to the reader, to convey the humor that the author wanted to convey, is the highest skill.

4. Respect for style, culture and era.

The translator of literary texts has to be a researcher to some extent. It's difficult to translate a text from another era, another culture, if you're not familiar with its specifics.

Here's an example:

Take this phrase: «The underground Railroad». It can be translated as «The underground railway». This leads the translator into another temptation – just write «underground».

But in the middle of the century before last in the United States this expression referred to the secret passage of black slaves to the northern American states and the southern ones.

It is equally difficult to work with a text if it is full of some religious quotations, comparisons and so on.

Particular difficulties arise when the original and translated languages come from different cultures. For example, the works of Arab authors abound in quotations from the Koran and allusions to its subjects. The Arab reader recognizes them as easily as an educated European recognizes references to the Bible or to ancient myths. In translation, these same quotations remain incomprehensible to the European reader. Literary traditions also differ: to the European the comparison of a beautiful woman with a camel seems absurd, whereas in Arabic poetry it is quite common. And the fairy tale «The Snow Maiden», which is based on the Slavic pagan imagery, cannot be translated into the languages of hot Africa at all. Different cultures create almost more difficulties than different languages.

The linguistic principle of translation primarily involves recreating the formal structure of the original. However, proclaiming the linguistic principle as the main principle may lead to excessive adherence to the original text in translation – to literal, linguistically accurate but artistically weak translation, which would itself be one of the varieties of formalism, when alien language forms are precisely translated, stylisation according to the laws of a foreign language takes place. In cases where the syntactic structure of the sentence being translated can also be expressed by similar means in the translation, the literal translation can be regarded as the final version of the translation without further literary processing. However, the coincidence of syntactic means in the two languages is relatively rare; more often the literal translation results in one or another violation of the syntactic norms of the Ukrainian language. In such cases, we encounter a certain gap between content and form: the author's idea is clear, but the form of its expression is alien to the Ukrainian language.

The literal translation does not always reproduce the emotional effect of the original, so literal precision and artistry are in constant contradiction with each other. It is indisputable that the translation has to rely on the linguis-

tic material, that the literary translation cannot exist outside the translation of words and word combinations, and that the process of translation itself must also be based on the knowledge of the laws of both languages and on the knowledge of the correlation between them. Observing the laws of language is as obligatory for the source language as for the target language. But a literary translation is by no means a mere study of the linguistic relationships (Vermeer 1986, 52).

The technique of translation admits of no text modernizations, based on the simple logic of the equality of impressions: the perception of the work by the modern reader of the original must be similar to that of the modern reader of the translation. We are not talking about a philologically accurate copy of the target language at the time the original was written. A modern translation informs the reader that the text is not modern and with the help of special techniques tries to show how ancient it is.

«Every era,» Robyns Clem wrote, «has its own style, and it is unacceptable that a story dating back to the thirties should contain such typical words of the decadent nineties as moods, To call Psyche a sister is equivalent to calling Prometheus a little brother or Juno a mother» (Robyns 1994, 58).

The same dominant features of the text, which have already been mentioned, can serve as a witness to the antiquity of the text. The specifics of the text of the syntactic structures, the peculiarities of the tropes, all have a concrete link to the era. But these features are only indirectly about the time, because they are primarily related to the literary traditions of the time, literary movement and genre affiliation. Directly, the time is reflected in the historical linguistic features of the text: lexical, morphological and syntactic archaisms. They are used by translators to create archaic stylisation. Stylisation is not a complete assimilation of the target language, the language of a bygone era, but just a marking of the text with the help of archaisms.

We can hardly enumerate and comment on all the means of formalising information in a fiction text. We will address only some of them, the most frequent ones, and immediately try to evaluate the possibilities for their translation, well aware that with such an abundance of linguistic means, the conflict of form and content is inevitable, hence the frequent use of the compensation technique and the inevitable effect of neutralizing some of the significant dominants of translation. Without having a specific text in mind, all the means of translation can be attributed to the dominants of translation, but in reality some of them will be presented in the translation in a

weakened form, or by a limited number of lexical repetitions, or the transfer of metaphors will fail to preserve the specificity of the image (Snell-Hornby 1988, 49).

These include:

1) Epithets – are transmitted taking into account their structural and semantic features (simple and compound adjectives; degree of normative semantic agreement with the defined word; presence of metaphor, metonymy, synaesthesia), taking into account the position in relation to the defined word and its function;

2) Comparisons – are transmitted taking into account structural features, stylistic colouring of the vocabulary included in it;

3) Metaphors – transmitted with account of structural characteristics, with account of semantic relations between the figurative and the subject plane;

4) Authors' neologisms are transmitted according to the word-formation model existing in the target language, similar to that used by the author, with preservation of the semantics of the word components and stylistic colouring.

5) Phonetic, morphemic, lexical, syntactic, leitmotical repetitions – they are transferred with preservation of the number of repetition components and the principle of repetition itself at a given linguistic level;

7) Irony – in order to reproduce it in translation, the principle of contrasting collision, juxtaposing the incomparable is primarily conveyed.

8) «Speaking» names and toponyms – they are transferred with preservation of the semantics of the «speaking» name and typical for the original language word-formation model, exotic for the target language.

9) Syntactic specificity of the original text – the contrast of short and long sentences, the rhythm of prose, the predominance of the conjunction, etc. – is conveyed by grammatical correspondences;

10) Dialectisms – as a rule, they are compensated by the prose lexicon; jargonisms, swearwords are transferred by means of language lexicon with the same stylistic coloring.

Conclusions. Each translation, as a creative process, must be marked by the translator's individuality, but the main task of the translator is still to transmit the characteristic features of the original in translation, and to create an artistic and emotional impression adequate to the original, the translator must find the best language means: choose synonyms, appropriate artistic images, etc.

These are by no means all the features and problems of artistic translation. But those points that have been stipulated are the main ones and they are what make the work of a translator so challenging and interesting.

REFERENCES

1. Koptilov, V. Theory and Practice of Translation. 2000.
2. Ivanenko, K. Specifics of Artistic Text Translation. Retrieved from: URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkyu_2011_22_21.
3. Korunets, I. Theory and Practice of Translation (aspects translation). 2001.
4. Robyns, Clem. (1994). *Translation and Discourse Identity*. In Clem Robyns (ed) Translation and the (Re)Production of Culture. Leuven, 57-81.
5. Snell-Hornby, M. (1988). *Translation Studies: An Integrated Approach*. Amsterdam. Philadelphia: Benjamins.
6. Vermeer, Hans J. (1986). *Übersetzen als kulturelle Transfer*. In Mary Snell-Hornby (ed). *Übersetzungswissenschaft. Eine Neuorientierung*. Tübingen: Francke, 30-53.

Super-verbal components as discourse-forming medium for social roles

Yu. S. Skrynnik

V. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine
Corresponding author. E-mail: j.skrynnik@karazin.ua

Paper received 21.03.21; Accepted for publication 12.04.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-251IX74-17>

Abstract. This paper examines the discourse-forming features of super-verbal communicative components proving that they are of high importance in the interaction process. The material for the research includes film scripts and fiction. This study shows that stereotypical communication can be shown in a form of the scenario with the help of which speakers implement their social roles taking their stance and choosing the right verbal, non- and super-verbal components. The latter are often more expressive and helpful, therefore, the knowledge and appropriate use of a speaker's non-verbal passport and super-verbals have their own place in communication leading to the successful interaction. The developed communicative approach to the analysis of super-verbals contributes to the development of the discourse analysis, sociolinguistics and psycholinguistics. The article concludes by drawing potential perspectives of considering the intercultural factor and developing non-stereotypical communicative scenario.

Keywords: *discourse, non-verbal passport, scenario, social role, stance, super-verbals.*

Introduction. The prerequisite for discourse analysis was defined by the growing attention to the human factor in communication and certain subjectivity of linguistic principles. In linguistic studies, the term "discourse" is still interpreted quite broadly, although today there is no single definition that covers all the contexts of its use.

In our study, we rely on the definition of discourse as a medium for realizing the social roles of the individual. M. Halliday defines discourse through the parameters of participants, that is, interlocutors who are considered to be "the bearers of status and role tasks", themes or areas of social interaction, in which participants use language as the main tool of cooperation, and mode, that is, functions or communicative intentions, which are achieved through the use of language [10, p. 57].

In a narrower sense, discourse is treated as "an integral phenomenon, mental communicative activity taking place in a broad socio-cultural context; it is a combination of process and result, characterized by continuity and dialogic nature" [26, p. 26].

The definition of discourse given by M. Jorgensen and L. Phillips [13, p. 24] is also informative in the social aspect. "Discourse is a form of social behaviour which participates in shaping the social world (including knowledge of people and social relations) and, thus, in maintaining and preserving social patterns of communication". The definition of discourse, taking into consideration the theoretical and methodological basis of social research, correlates with our study of the variability of usage of verbal and non-verbal components in the process of changing social roles by a discursive personality within the frames of a particular type of discourse.

At the present stage of linguistics development, there is a large number of approaches to both the analysis of discourse and selection of its various types [6; 12; 17; 30; 31; 35; 38; 39]. In discourse analysis, the influence of non-verbal factors is to be taken into account, and as a result, the research of social and anthropological parameters of communication appear at the forefront of discursive investigations. So, the universal features of the discourse type are defined both by linguistic and non-linguistic factors [28; 29, p.119-120].

The research is **aimed** at studying the super-verbal communicative components used in different communicative situations, therefore, it contributes to the knowledge of the principles of effective successful interaction. Moreover, the study investigates the discourse forming features of the super-verbals proving that they are the essential part of the interaction contributing to the effective flow of the communicative process.

Methods and material. The research methods include *the*

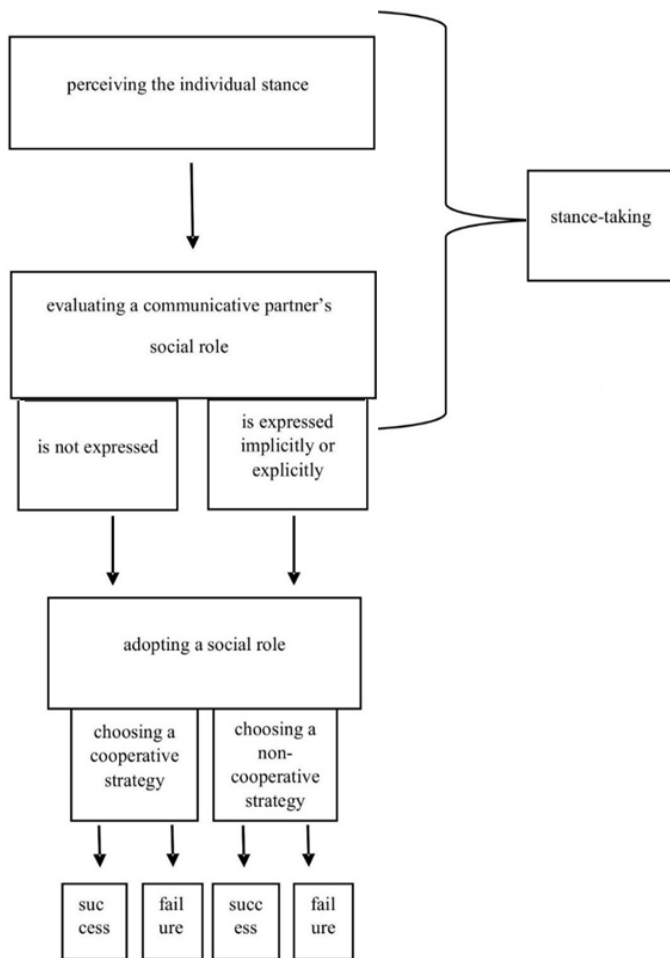
discursive analysis [26; 34; 38] for determining the type of discourse, within which interlocutors realize their social roles; *the contextual-situational analysis* [15; 16] for describing specific features of the communicative situation; analysis of *non-verbal* communicative components [1; 5; 14; 25; 28; 29; 32]. The research material comprises discursive fragments, singled out from fiction and film scripts.

Results and discussion. Language is one of the manifestations of the essence of a personality, which introduces in communication the properties of mental and life experience, worldview features, thinking abilities, interests, etc. The human factor in language is the fundamental phenomenon of linguistic pragmatics as a branch of modern linguistics [4; 9; 15; 23; 24].

Research of a human being in social sciences implies the fact that the perception of people is of a reciprocal nature, therefore, in the process of communication, not only the researcher forms the impression of the subjects he examines, but he himself becomes the object of perception [18, p. 22]. In contemporary discursive and pragmalinguistic studies, the language is analyzed as a complex dynamic system, which manifests itself in the interpersonal speech interaction of the addresser with the addressee. Under such conditions, in the center of the research is the **problem** of the communicative influence of the addresser on the addressee, which characterizes any kind of speech interaction, and the role of super-verbal components in it.

Basing on the general ideas of presentation the communicative process in the form of a scenario [16; 33], the scheme of realization of the social role's scenario appears in the following form: the structure of the "path" is the basis for the scenario as a propositional model: source – path – goal [16]. When performing the social role's scenario, the initial stage is perceiving the individual stance. Stance [33, p. 61] is an inter-subjective process in which communicative partners construct their positions concerning other speakers, usually under unequal social, psychological, and epistemic conditions, and therefore broadcast their own evaluative, emotional, and epistemic perspectives, focusing on the asymmetry of communicative relationships. At the stage of creating their stance, the person demonstrates understanding of his position. This first stage involves not only the speaker's attitude to his own position, but also the attitude towards the addressee / addressees with whom he / she communicates (as well as to their knowledge, emotions and status). Therefore, the stance-creating stage involves evaluating a communicative partner. The evaluation is expressed (implicitly / explicitly) by verbal /

non-verbal / super-verbal communicative components (Picture 1).

Picture 1. The scenario of stereotypical communication.

The next stage in the scenario is connected with choosing the path, which implies adopting a social role and choosing the appropriate strategy for achieving the goal. This is presented by the final state of affairs a person intends to achieve in case of a successful implementation of the scenario.

At the stage of adopting a social role the speaker presents his role not only through verbal communicative components, explicitly or implicitly, but also in a non-verbal way. Thus, the interlocutors' status-role inequality is also manifested through non-verbal means of communication. R. Birdwhistell advocated the need for a detailed study of non-verbal communicative components, emphasizing that non-verbal means in a communicative act are an independent and highly significant phenomenon. Communication is a holistic, organized continuum, and elements of communication cannot be divided into the central and secondary ones [2].

The science of signs and sign systems [25] is relevant for the investigation of the discourse. Non-verbal communicative components serve for preserving the official status of the speaker. In our research we refer to prosodic, kinesic, proxemic, and super-verbal components taking as a basis for their specifications their main characteristics (motion, space) and the basic systems of their creation and perception (visual and acoustic) [29, p. 35–36].

First of all, the interaction starts with the proxemic component [36]. A person having a dominant social role takes more communicative space, spreading his shoulders, putting his hands on the waist and having legs at the shoulder width. In the prosodic aspect, raising of the tonal level is observed. In

the kinesic sphere broad gestures, explicit facial expressions, looking and gazing into a partner's eyes are popular. A compact posture taking up a small communicative space is typical for a person having a subordinate social role. Their intonation is lower and quieter than the intonation of a communicative partner in the dominant social role. At the kinesic level, crossed hands or feet, eye contact avoidance, gestures reduced in their size and quantity symbolize the speaker's subordinate position and usually reflect his low confidence. Speakers who belong to the marginal or peripheral zones of the discursive environment [29, p. 127–128] are less aware of a communicative partner's non-verbal passport (a set of an individual's most frequently used non-verbal signs). Therefore, when performing social roles in non-nuclear zones, the advantage is given to the use of universal non-verbal communicative components.

It is relevant to mention that non-verbal components can fully substitute verbal ones, which can be done both spontaneously and purposefully:

(1) *[The boss [Miranda] enters the office talking on her mobile. She sees her secretary [Andrea] wearing stylishly and snazzy. She gives her a long approving look from head to toes and looks back at her as she leaves]* [11].

In the example above, the facial expression completely replaces the verbal expression. The boss's pleasantly surprised look embodies the praise and encouragement, and a positive confirmation of the communicative partner's social role.

An individual's non-verbal passport [29] varies depending on the discourse type – business discourse or everyday discourse. The following two examples (2, 3) demonstrate one and the same individual's non-verbal passport in two different discourse types. Strangers in the roles of companions on a train start talking to each other, due to the small distance between them. In everyday circumstances, the discursive personality when performing the social role of a travel companion has uninhibited behavior, which is manifested at the non-verbal level of communication:

(2) *"What is the matter?" she asked rather breathlessly in French. "Why are we stopping?"*

"It is nothing, Mademoiselle. It is something that has caught fire under the dining-car. Nothing serious. It is put out. They are now repairing the damage. There is no danger, I assure you."

She made a little abrupt gesture, as though she were waving the idea of danger aside as something completely unimportant.

"Yes, yes, I understand that. But the time!" "The time?"

"Yes, this will delay us."

"It is possible – yes," agreed Poirot.

"But we can't afford delay!" [3, p. 12]

Prosodic (*she asked rather breathlessly*) and kinesic communicative components (*She made a little abrupt gesture, as though she were waving the idea of danger aside as something completely unimportant*) demonstrate the emotional state of a personality. Appeal to a speaker's emotional state is characteristic of everyday discourse.

Business communication requires a speaker to follow the social norms and rules for performing social roles both at the verbal and non-verbal levels of communication:

(3) *"Listen, Mademoiselle, I will recall to you another incident. There was a delay to the train on the day we were to reach Stamboul. You were very agitated, Mademoiselle. You, so calm, so self-controlled. You lost that calm." "I did not want to miss my connection."*

“So you said. But, Mademoiselle, the Orient Express leaves Stamboul every day of the week. Even if you had missed the connection it would only have been a matter of twenty-four hours’ delay.”

Miss Debenham for the first time showed signs of losing her temper.

“You do not seem to realise that one may have friends awaiting one’s arrival in London, and that a day’s delay upsets arrangements and causes a lot of annoyance.”

“And yet, Mademoiselle, this time your manner is quite different. You no longer betray the impatience. You are calm and philosophical.”

Mary Debenham flushed and bit her lip. She no longer felt inclined to smile [3, p. 132].

In example (3) Miss Debenham while performing the social role of the suspect, tries to pull herself together, as evidenced by her non-verbal behavior (*your manner is quite different*), which is noticed by her communicative partner, who has the social role of the detective.

Non-verbal communicative components in business discourse serve to preserve a speaker’s official business status. The kinesic components of communication in business discourse are minimal in order to preserve the business image of a personality. Whereas in the roles’ configuration in everyday environment a speaker affords to use a wider range of non-verbal communicative components. In everyday life, an individual operates more widely with kinesic and prosodic non-verbal components. Choosing the topic of conversation under informal conditions may reflect a person’s occupation, which is also a reflection of the business style of communication under everyday conditions. The “flexibility” of everyday communication allows an individual to introduce the elements of speech behavior characteristic of business discourse, while the clear boundaries of business communication do not always allow to go beyond formal business communication.

The special attention should be paid to super-verbal components as a relevant source of information in communication. The semiotic significance of artifacts, such as clothing, footwear, hairstyle, jewelry, etc. lies in supplying relevant information about speakers [1]. The social status and the social group, to which a speaker belongs to, may be easily determined by his/her clothes [37]. “Even those people who do not pay much attention to the choice of clothes and are not very worried about their look, somehow transmit information about their emotional state, their individuality, their social role and relation to other people, to the culture which they belong to through their attire” [5; 32]. So, the super-verbal components are those situational components, mostly of static nature, which have a potential opportunity to influence the process of communication and regulate it [28, p. 33–35].

At the stage of adopting a social role super-verbal components, which include clothing, hairstyles, different accessories, etc. are of great importance. The official business style of clothing and footwear, complemented by accessories denoting the status of the individual, is stereotypically chosen to confirm a dominant social role. “Today the executive suit is so much more competitive that the advantage of being a well-dressed executive makes a bankable difference in how you and your company are perceived (business and social) by your clients, competition, and total strangers”, wrote Thourlby [32, p. 96]. Individuals having subordinate social roles usually choose an everyday style of clothing.

The conditions of communication dictate the style of clothing and behavior manners. There are certain rules that have emerged in the society regarding appearance and behavior. A

person who tries to deviate the established norms may be in the center of undue negative attention, because his appearance or behavior do not meet the established norms in the society.

Under everyday circumstances, when performing a social role of a mistress, the super-verbal components of communication are at the forefront:

(4) The question I couldn’t get out of my head – “Why did you come?” – now took the form of “How good of you to come!” She had put on just a bit of eyeliner and some pink lipstick. With her perfume, the makeup gave her an exotic womanly air. But her eyes were red and puffy like a child’s, so I knew that after we had parted that afternoon she had gone home and spent the early evening crying; but no sooner had I worked this out than she assumed the demeanor of a confident, well-bred woman who knew her own mind. [22, p 78].

The speakers having the social roles of lovers belong to the nuclear zone of the discursive environment. The nuclear zone of the discursive environment is characterized by a high degree of awareness of the partners’ communicative behavior [29], as well as awareness of the specifics of managing the super-verbal components in the communication process (*But her eyes were red and puffy like a child; spent the early evening crying*). The degree of the speakers’ closeness determines the importance not only of such super-verbal components as appearance, makeup (*She had put on just a bit of eyeliner and some pink lipstick*) and clothing, but also the importance of fragrance, which irritates the recipient’s receptors, and thus has not only speech impact, but also physical (*With her perfume, the makeup gave her an exotic womanly air*).

The business discourse type defines its rules and norms for using super-verbal components of communication. The famous saying “good clothes open all doors” is not coincidental when speaking about the norms and rules set for the official communication. The same personality in the example above, having the social role of a saleswoman in a clothing store, selects the appropriate super-verbal components when communicating with clients. The woman’s image and style of clothing corresponds to the social role of a saleswoman in the clothing store:

(5) Then I made out Fusun’s shadow through a screen and between the leaves of a huge vase of cyclamens. She was waiting on a fat lady who was trying on an outfit in the fitting room. This time she was wearing a charming and flattering blouse, a print of hyacinths intertwined with leaves and wildflowers. When she saw me she smiled sweetly.

“You seem busy,” I said, indicating the fitting room with my eyes.

“We’re just about finished,” she said, as if to imply she and her customer were at this point just talking idly [22, p. 7].

The style of clothing chosen by this saleswoman meets the expectations of the society in fulfilling this social role (*This time she was wearing a charming and flattering blouse, a print of hyacinths intertwined with leaves and wildflowers. When she saw me she smiled sweetly*). In addition, the non-verbal component – a sweet smile given to her client (*When she saw me she smiled sweetly*) – is appropriate for these communicative conditions – interaction between the saleswoman and the customer.

The store’s interior being treated as a super-verbal component is decisive in the example above (*Then I made out Fusun’s shadow through a screen and between the leaves of a huge vase of cyclamens*). Flowers and plants in the interior of the store correlate with the clothing of the saleswoman, which emphasizes the conformity of the personality to the social role performed.

In our study, we have come to the conclusion that the usage of super-verbal components in business discourse depend on the norms and rules set in the society. Operation with the super-verbal components in the everyday discourse is freer and may vary with the addresser's wish, not always depending on the established norms and wishes / requirements of the addressee.

The choice of clothing, make-up, accessories and other components related to the super-verbals should be appropriate to the communicative conditions and vary in the transition from everyday communication to business communication. Everyday communicative conditions extend the choice of clothing:

(6) "I came to collect my umbrella," said Fusun.

She wouldn't come in. "Why don't you come in?" I said. For a moment she hesitated. Perhaps deciding it would be rude to stand there at the door, she stepped inside. I shut the door behind her. This is the fuchsia dress in which she appeared to mesmerizing effect that day, with its white buttons and the white belt with the large buckle, which made her waist seem all the more slender [22, p 21].

In everyday discourse the choice of color is free:

(7) <...> in the shaded area where women gathered as if by instinct, I'd seen Fusun among the covered women and the society women who, for the occasion, had draped chic, fashionable scarves over their heads, and at that moment, my heart had begun to race. She was wearing an orange scarf [22, p 55].

Everyday communicative conditions allow speakers to choose a wide range of colors in clothing, footwear, accessories (fuchsia dress, white buttons, orange scarf). This choice depends on the emotional state of the individual, mood, desire to attract the attention of communicative partners.

In formal communicative conditions, the super-verbal components of communication must conform to the situation and to the norms established in the society. Intolerance in the fulfillment of a social role in the institutional discourse is manifested in violation of the rules and norms of proper appearance:

(8) Young doctors would approach like urbane gentlemen in European films, to ask, "Might I be of any assistance?" Crusty professors who seemed not even to notice me tried to charm her with quips and courtesies. All this disruption on account of a beautiful woman appearing without a headscarf in the office of a state bureaucracy, sowing momentary alarm, even panic. Some clerks could not bring themselves to discuss the business at hand in her presence, others would stammer, still others fall silent, obliged to seek out a man who could act as intermediary. When they finally saw me, and took me for her husband, they would relax, as would I, in much the same helplessness [22, p 222].

The same personality in examples (7), (8), being in the social role of the patient of the clinic, choosing the wrong style of clothing to visit the clinic, is the focus of undue attention of others.

If an individual seeks to emphasize his/her belonging (personal, social, and cultural) to a particular social role, he/she focuses on those non-verbal components, which help to determine this affiliation. If, on the contrary, a person tends to distance himself from his role, he/she demonstrates such models of behaviour and attitude, which do not meet the requirements ascribed to it by the society. Thus, individuals report that they do not identify themselves in full with an executable role and possess qualities going beyond its boundaries.

Age and life experience influence the performance of a social role that is most commonly demonstrated on the super-verbal communicative level:

(9) DAVIS [A YOUNG INTERN] sits at a desk, takes out his iPhone, an iPad mini, a flash drive, opens up his computer.

BEN [AN ELDERLY INTERN WHO IN THE PAST WAS A VICE- PRESIDENT OF THE COMPANY THAT WAS PRODUCING PHONE BOOKS] finds an empty desk, sits at it and although the atmosphere is unknown, he takes enormous pleasure in once again, sitting behind a desk. Ben opens his well-worn briefcase, takes out a new Pen and Pencil set, a small leather-bound pad, a flip phone, a travel clock.

LEWIS, a scrawny sleepy-looking Intern with long hair, sits across from Ben – watching him. Ben takes out his lucky Pocket Calculator, then an Eyeglass Case, then another eyeglass case. He slips on his bifocals, raises his neck and looks down at the CTF Screen Saver. Ben stares at the keyboard, not sure what to do when he becomes aware he's being watched. He looks over, sees Lewis eyeing him. Lewis decides to help him out by showing him to hit the space bar on his keyboard. Ben follows, hits his space bar. The computer turns on and a lot of icons pop up that don't look familiar. Lewis helps out again by moving his mouse to the Mail Icon, Clicks. Ben catches on and does the same.

BEN: Oh. Got one [21].

The super-verbal components demonstrate the generation gap in performing social roles (He slips on his bifocals, raises his neck and looks down at the CTF Screen Saver. Ben stares at the keyboard, not sure what to do when he becomes aware he's being watched). The elder trainee (Ben) uses outdated equipment (well-worn briefcase; Pen and Pencil set; leather-bound pad; flip phone; travel clock; Pocket Calculator; Eyeglass Case). While the younger one uses modern gadgets (iPhone; iPad mini; flash drive; computer) (as shown in Picture 2).

Picture 2. Extracted video frame of Ben and Lewis's super-verbal components from "The intern". Available at: <https://www.putlockers.me/movie/the-intern-3081.html>

Such an element as posture can also provide information about a person's social status / social role. We suggest differentiating "posture" and "position". Posture is treated as the carriage of a person inborn or adopted during the lifetime, which is permanent and usually is not controlled and can be referred to as a super-verbal component [27] while position is understood as a non-verbal component characterizing the speaker's standing, which is temporary and controllable. The posture and positions perceived by interlocutors vary depending on his/her place in the social hierarchy. Due to the posture one can determine whether a person tends to dominate or obey [14, p. 142]. A lady (Princess Dragomiroff) performs a dominant social role in relation to her German maid (Hildegard Schmidt) in the example given below. Her direct posture (e.g. sitting very upright) speaks of her role and high social status:

(10) *At a small table, sitting very upright, was one of the ugliest old ladies he had ever seen. It was an ugliness of distinction – it fascinated rather than repelled. She sat very upright. Round her neck was a collar of very large pearls which, improbable though it seemed, were real. Her hands were cov-*

ered with rings. Her sable coat was pushed back on her shoulders. A very small and expensive black toque was hideously unbecoming to the yellow, toad-like face beneath it [3, p. 21].

Accessories also contribute to the defining of the speaker's social status / role (gemstones, pearls, rings, sable coat, black toque, etc) (Picture 3).

1 – posture; rings, gemstones

2 – sable coat, gemstones

Picture 3. Extracted video frame from “Murder on the orient express” demonstrates the role of super-verbal components in Princess Dragomiroff’s discourse. Available at: <https://putlocker.icu/movie/murder-on-the-orient-express/4kyIW>

One can then exploit the knowledge of the use of super-verbals for implementing the proper strategies and tactics of communication. The ability to interpret the messages encrypted with the super-verbal components contributes to the ecological communication and prevents conflicts in the interaction.

The next step in adopting a social role is connected with choosing either cooperative or non-cooperative strategy of communication. Communicative activity is inherently strategic, since it always obeys the goals motivated by primordial socio-biological needs of a person. The strategy acquires the status of the basic notion in communication as it is structuring the speaker’s communicative activity [19, p. 20]. The speaker’s communicative strategies may vary according to the type of his speech interaction with the addressee and may be either cooperatively or conflict oriented. In addition, the variation of the speaker’s communicative strategies coincides necessarily with the general communicative purpose of the speaker, characteristic for each type of discourse [8; 20].

The communicative strategy provides the optimal realization of the speaker’s intentions, aimed at achieving a specific purpose of communication, which coincides with the personal (status-role) and psychological characteristics of the participants in the communicative process due to the communicative experience. It involves obeying the requirements and norms in the relevant area of communication and a specifically modelled communicative situation. In general terms, the strategy includes the speech planning for the communication process, depending on the specific communicative conditions and personalities of speakers as well as the implementation of this plan.

The strategy in contemporary discourse research is associated with an addresser’s intentions and an addressee’s interpretation, their reciprocal interpretative position being always taken into account. Their two-vector nature allows one to analyze strategies of social roles implementation as a necessary requirement where there are at least two participants available. The discursive strategy is a discursive phenomenon, which combines cognitive and language features. It implements a prototypical strategic significance, correlated with social stereotypes by means of language and its organization, taking into account contextual and situational factors. The discursive strategy constructs the subjects’ communicative practice of discourse [7, p. 209]. Thus, the strategy may be treated as the

implementation of a communicative stereotype, which is typical for a particular social role.

Implementation of successful interaction implies identifying the social status of speakers in the society according to their hierarchy. Taking into account general information about the communicative situation (relevance / irrelevance) contributes to the successful realization of social roles, which are treated as stereotyped behavioural patterns embodied in discourse through a scenario by using strategies implementing a stereotype at the verbal, non-verbal, and super-verbal levels of communication. Thus, instruments for implementation of strategies related to the realization of successful interaction are verbal, non-verbal, and super-verbal components of communication, which are used for updating the higher or lower social status/role of a speaker [28, p. 61].

Conclusions. Undoubtedly, “clothes speak the men”, “good clothes open all doors”, the first thing people draw attention at when speaking to a stranger or an acquaintance is a super-verbal component: clothes, perfumes, accessories, hairstyle, posture, etc. These super-verbals help to distinguish a communicative partner’s social role, status, occupation. Using this first-impression knowledge an individual starts building strategies to achieve his communicative goals.

Speakers’ non-verbal behaviour varies with the change from one discourse type to another. The performance of a dominant social role is mostly characterized by operations with kinesic non-verbal components. Gestures used by speakers for performing a dominant social role emphasize the vertical distance between him/her and the opponent. The speaker’s authority can also be demonstrated through prosodic communicative components. The performance of a subordinate social role is mostly characterized by the use of prosodic non-verbal components exhibiting a speaker’s emotions, which he can not demonstrate overtly in the verbal way. A lower level in the usage of gestures and facial expressions in the communicative process distinguishes a speaker’s subordinate role.

The super-verbal communicative components are of high importance in discourse construction as they can detect a speaker’s social role / status at the initial stage of communication, which is very important for its further development. They contribute greatly to effectively decode information that can not be transmitted verbally without violation of the rules of successful communication.

The super-verbals are chosen taking into account the discourse type – business or everyday. For successful achievement of communicative goals and successful social role performance the appropriate super-verbal components are to be chosen. With all the super-verbals and principles of their usage taken into account at the moment of interaction, the communicative process can lead to productive interaction.

Thus, the communicative approach to the analysis of super-

verbals contributes to the development of the discourse analysis, sociolinguistics and psycholinguistics. The research has further **perspectives** in the study of super-verbal components considering the intercultural factor influencing the process of successful communication that will also contribute to the modern studies of discourse; as well as in the research of super-verbal components as the discourse-forming medium in a non-stereotypical communicative scenario.

REFERENCES

- Bart, R. Selected works. Semiotics. Poetry. Moscow, Progress. 1994. 616 p.
- Birdwhistell, R.L. Kinesics and context: Essays on body motion communication. Philadelphia, University of Pennsylvania Press. 1970. 507 p.
- Christie, A. Murder on the orient express. New York, Harper Collins Publishers. 2007. 256 p.
- Coates, J. Women, men and language: A sociolinguistic account of gender differences in language (3rd ed.). New York: Routledge. 2016. 262 p.
- Ekman, P., Friesen, W.V., Ancoli, S., 1980. Facial signs of emotional experience. In: Journal of personality and social psychology 39, pp. 1125-1134.
- Fairclough, N. Critical discourse analysis: The critical study of language. Routledge. 2010. 608 p.
- Frolova, I.Ye. Discursive strategy as a cognitive and communicative phenomenon. In: Culture of the people of the Black Sea coast 2 (82), 2006. pp. 207-209.
- Frolova I.Ye. Regulatory Potential of Confrontational Strategy in English-Language Discourse: dis. ... doktora filol. Nauk : 10.02.04/Frolova Irina Yevgenivna. Harkiv, 2015. 508 p.
- Gal, S. Between speech and silence: The problematics of research on language and gender. In: Gender at the crossroads of knowledge: Feminine anthropology in postmodern era, 1991. pp. 175-203.
- Halliday, M. Towards probabilistic interpretations. In: Functional and systemic linguistics: Approaches and uses, 19991. pp. 39-61.
- Hedges, P. The devil wears Prada. 2006. http://www.dailyscript.com/scripts/devil_wears_prada.pdf.
- Howard, H. "Discourse 2." Brain and Language, Tulane University. 2017. <http://www.tulane.edu/~h0Ward/BrLg/Discourse.html>
- Jorgensen, M., Phillips, L. Discourse analysis as theory and method. London, Sage Publications. 2002. 229 p.
- Kozzolino, M. Non-verbal communication. Theory, functions, language and sign. Kharkiv, Humanitarian center. 2015. 258 p.
- Labov, W. The social stratification of English in New York City. 2nd edition. Cambridge, Cambridge University Press. 2006. 168–178 pp.
- Lakoff, G. Women, fire, and dangerous things. What categories reveal about the mind. Chicago; London, The University of Chicago Press. 1987. 632 p.
- Maillat, D., Oswald, S. Defining manipulative discourse: The pragmatics of cognitive illusions. In: The international review of pragmatics, 21 (2), 2009. 348-370 pp.
- Makarov, M.L. Basics of discourse theory. Moscow, Gnozis. 2003. 176 p.
- Martynyuk, A.P. Cognitive and communicative linguistics: In search of basic principles and methods. In: Cognition, communication, discourse, 12, 2016. 17-35 pp. http://nbuv.gov.ua/UJRN/kkd_2016_12_4.
- Martynyuk, A.P. Strategy as the basic instrument for cognitive analysis of communication. In: Notes on Roman and Germanic philology 1 (34), 2015. 80-90 pp.
- Meyers, N. The intern. 2014. <http://www.ivanachubuck.com/wp-content/uploads/2012/02/The-Intern-Ben-Patty-Entire-Screenplay.pdf>
- Pamuk O. The Museum Of Innocence. Knopf. 2009. 536 p.
- Paulston, C., Tucker, G. The early days of sociolinguistics: Memories and reflections. Dallas, SIL International. 2010. 362 p.
- Robinson, D. Performative linguistics: Speaking and translating as doing things with words. London and New York, Routledge. 2003. 272 p.
- Seryakova I.I. Non-verbal sign of communication in English-speaking discursive practices: monograph / Irina Ivanovna Seryakova. – Kyiv : Izd. tsentr KNLU, 2012. 280 p.
- Shevchenko, I.S., Morozova, O.I. Discourse as mental and communicative activity. In: Discourse as a cognitive and communicative phenomenon. 2005. 21–28 pp.
- Skrynnik, Yu.S. Discursive variability of the speakers' verbal and non-verbal behavior in the process of changing social roles (based on the material of the English language). Kharkiv, V. Karazin Kharkiv National University., 2019. 247 p. <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/14648/2/d0%94%d0%b8d1%81%d0%b5%d1%80%d1%82%d0%b0d1%86%d1%96%d1%8f%20%d0%a1%d0%ba%d1%80%d0%b8d0%bd%d0%bd%d1%96%d0%ba%20d0%ae.%d0%a1.pdf>
- Soloshchuk, L.V. Non-verbal components of communication as means of creating comic effect in modern English discourse. In: Science and education a new dimension. Philology V (29), 116, 2017. 59–62 pp. <http://scaspee.com/all-materials/non-verbal-components-of-communication-as-means-of-creating-the-comic-effect-in-the-modern-english-discourse-l-v-soloshchuk>
- Soloshchuk, L.V. Verbal and nonverbal components of communication in English discourse. Kharkiv, Constanta. 2006. 50–60 pp.
- Stanton, W.; Deoksoon K.; Stephen, M. Discourse and Education. Cham: Springer International Publishing. 2017. 380 p. doi:10.1007/978-3-319-02243-7
- Tannen, D. Analyzing discourse: Text and talk. Washington, DC, Georgetown University Press. 1982. 404 p.
- Thourlby, W. You are what you wear. New York: Forbes, Wittenburg & Brown. 2004. 132 p.
- Ushina, V.A. Stancetaking in the English discourse on risk: Sociocognitive aspect. Lutsk: Vezha-Druk. 2015. 73–91 pp.
- Van Dijk, T.A. Society and discourse. A sociocognitive approach. Cambridge, Cambridge University Press. 2009. <https://link.springer.com/article/10.1007/s11097-020-09704-z>
- Van Dijk, T.A. What is political discourse analysis? Universiteit van Amsterdam. 2020. 11–52 pp. <http://discourses.org/OldArticles/What%20is%20Political%20Discourse%20Analysis.pdf>
- Virovchenko, S. Conceptualization of motion in communicative space in English. *Lege artis. Language yesterday, today, tomorrow. The journal of University of SS Cyril and Methodius in Trnava* II (2), 2017. 390–444. DOI: 10.1515/lart2017-0020
- What your clothes say about you. 2014. <https://www.forbes.com/sites/learnvest/2012/04/03/what-your-clothes-say-about-you/#3ce06bca6699>
- Wodak, R. Mediation between discourse and society: Assessing cognitive approaches in CDA. In: Discourse studies, 8 (1), 2006. 179-190 pp.
- Wood, L., O. Kroger, R. Doing discourse analysis: Methods for studying action in talk and text. Thousand Oaks, California, United States: SAGE Publications. 2000. 256 pp.

Компаративістично-психологічний аналіз новел І. Франка «Сойчине крило» та С. Цвейга «Лист незнайомої» в контексті філософської концепції Е. Фромма

І. В. Волосянко, І. В. Варварук

Заклад вищої освіти «Університет Короля Данила»
Corresponding author. E-mail: ivanna.volosianko@ukd.edu.ua, inna.danyliuk@ukd.edu.ua

Paper received 11.04.21; Accepted for publication 21.04.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-251IX74-18>

Анотація. На рівні сюжетно-композиційної, психологічної та образотворчої систем у статті проаналізовано окремі творчі доробки всесвітньо відомих письменників І. Франка («Сойчине крило») та С. Цвейга («Лист незнайомої»). Через призму аналітичної концепції розуміння антропології любові Е. Фромма досліджено психологічну типологію жіночих образів зазначених творів, з'ясовано детермінанти модусів «володіти», «бути», «мати» та визначено їх роль у розумінні жіночої поведінки та мислення.

Ключові слова: любов, психотип, маніпуляція, образ, модуси «буття», «володіння».

Вступ. Серед числа найвидатніших постатей та новаторів, що утверджували модерністичні тенденції на теренах української та світової літератури на межі ХІХ–ХХ століть її репрезентували трансформацію жанрової модерної специфіки малого епосу, почесне місце належить І. Франкові та С. Цвейгові, котрі власний літературно-художній світ будували на основі окцидентальних (західноєвропейських) традицій. Домінантним зображенням універсуму митцями відбувалось через призму психології та філософських шкіл. Зокрема варто зазначити, що новели зазначених авторів насичені глибинним психологізмом, є яскравим свідченням умілого, належного використання новітніх естетико-філософських та стильових віань того часу.

Короткий огляд публікацій за темою. Неординарний художній світ, жанрові імпровізації, експериментування, синтез традицій та новаторства І. Франка уже кілька десятиліть привертають увагу дослідників. Грунтовні наукові розвідки епічної спадщини українського митця створили І. Денисюк, Р. Голод, М. Ткачук, М. Легкий, Т. Пастух, Т. Гундорова, Л. Скупейко, М. Гуняк, Р. Чопик, Ю. Кузнецов та ін.

Новелістика австрійського письменника С. Цвейга, автора численних белетризованих біографій (Ф. Достоєвського, Ч. Діккенса, Ф. Стендаля, О. де Бальзака, Л. Толстого) та історичних постатей (Марії Стюарт, Ф. Ніцше, З. Фрейда, Магеллана) внесла свою вагому лепту в скарбницю світової літератури. Творчість С. Цвейга стала об'єктом дослідження у наукових працях Б. Сучкова, М. Зимомрі, Л. Морозової, О. Оніщенко, О. Єременко та ін. Обидва митці творили в естетичній площині модерного мистецтва, а «модерністський твір не дається до легкого, комфортного сприймання. Його спочатку мусиш взяти приступом, подолавши спротив, звикнути до нього, вчитатись, і лише пізніше, на якомусь етапі отримаєш можливість насолоджуватись читанням. І ця насолода може бути або суто естетична, або суто інтелектуальна, і причина в мірі суб'єктивності. Чим яскравіша чужа суб'єктивність, тим більше вона насторожує, тим важче читачеві подолати бар'єр, який завжди існує між різними людьми» [3, с. 36].

Мета наукової розвідки – спроба з'ясувати, чи насправді наявна у творах І. Франка «Сойчине крило» та С. Цвейга «Лист незнайомої» як основоцентрична категорія, одне з найзагадковіших людських почуттів – любов, оскільки саме в контексті історії фатального кохання сприймаються ці твори більшістю читачами та літературознавцями.

Методи дослідження – порівняльно-психологічний, описовий, компаративістський, типологічний, герменевтичний, лінгво-стилістичний.

Результати та їх аналіз. Любов – мистецтво, а любити – значить бути досвідченим митцем. Це основний критерій буття як способу життєдіяльності та життєствердності індивіда. У процесі оволодіння мистецтвом любові відбуваються структурні зміни характеру людини, у результаті яких вітаїстичність, почуття ідентичності, зацікавленість у возз'єднанні зі світом стають доміантними.

Е. Фромм – німецький філософ і психоаналітик, один із фундаторів неофрейдизму, автор таких класичних праць у галузі психології, як «Мати чи бути», «Мистецтво любові», «Втеча від свободи», «Забута мова», «Психоаналіз та релігія» та ін. Е. Фромм заперечував біологізацію та еротизацію несвідомого та критично ставився до теорії З. Фрейда про антагонізм між сутністю культури та людини. Своє вчення Е. Фромм називав «гуманістичним психоаналізом», що за своєю природою відмінне від біологізму вчень З. Фрейда. Учений акцентує на тому, що сучасне суспільство, незважаючи на стремління до прогресу, має регресивний, дегуманізуючий вплив на людину. Кожному суспільству притаманний власний соціальний фільтр. Воно може виявитись не готовим до прийняття та сприймання нових концепцій. Реформоване суспільство, яке б відкрило простір «свободи» – це рішення багатьох проблем. Основним завданням у створенні здорового суспільства, як зазначає Е. Фромм, є виховання в людях продуктивного характеру. Він аналізує це суспільство крізь призму конфлікту двох орієнтацій характеру (непродуктивного чи ринкового і продуктивного). Продуктивним характером Е. Фромм називає здатність людини любити, використовувати власні ресурси для самореалізації. На відміну від продуктивного, непродуктивний чи

ринковий – це неспроможність, нездатність любити, реалізувати себе. Також Е. Фромм акцентує увагу на суперечності двох способів існування людства – володіння та буття. Він апелює до того, що людству необхідні зміни – заміна в характері людей домінантної установки «володіння» на установку «буття». Вагоме місце в житті індивіда, як зазначає Е. Фромм, посідає любов як найвищий вияв людської сутності і, зрештою, ключове поняття його філософсько-психологічного вчення. Мислитель переконаний, що *«любов – це єдність за умов збереження цілісності особистості, її індивідуальності. Любов є рушійною силою людини, силою, яка руйнує стіни, що відокремлюють її від побратимів, силою, яка об'єднує її з іншими. Любов допомагає людині перебороти почуття відчуженості й самотності та водночас дозволяє бути собою, зберігати свою цілісність. Їй притаманний парадокс: дві істоти перетворюються на одне ціле та водночас залишаються окремими»* [7, с. 47].

Любовний темарій у своїй антитетичній сув'язі з коханням та ненавистю завжди чарували митців різних епох. Любов є однією з одвічних тем для філософських роздумів. Упродовж історії свого існування людство досі не має однозначної відповіді на питання: що ж таке кохання? Яскравими прикладами красного письменства, одуховлених палким вогнем любові, всеохопним, всепереможним почуттям, здавалось би і є досліджувані нами твори І. Франка та С. Цвейга.

У творах «Сойчине крило» та «Лист незнайомої» дотичність прослідковується саме в жанрово-композиційній та сюжетно-стильовій формах, а образ любові драматизується крізь призму кореспонденції. Вони мають однаковий почин: читання чоловіком у свій день народження листа, адресованого йому невідомою жінкою. Герої обидвох творів отримують звістки зі свого минулого життя. Ці вісточки змушують їх подумки повернутись у минуле, ревізувати його, пригадати стосунки з жінками. Проте цікавими для нас видаються образи не так цих чоловіків, а саме жінок-адресанток. Вже з перших рядків листа ми спробуємо диференціювати та проаналізувати їх образи психотипів. Франкова героїня Марія пише: *«Чи тямши мене? Ха, ха, ха, !Ха, ха, ха! Тямши мій сміх? Ти колись любив його слухати. Чув його здалеку і приходив до мене. Чи чуєш його тепер через океани, та степи, та гори? Чи тремтить він у твоїм вусі разом з шумом вітру? Чи мерехтить разом із промінням заходового сонця? Ха, ха, ха! Ха, ха,ха!»*[4, с. 60]. Це авантюрне дитя свободи, дещо зухвала за своєю натурою, пристрасна жінка, що вмєє та знає, як досягти свого. Це досвідчена маніпулянтка, що приховано примушує, програмує думки, відчуття, поведінку. Звернімо увагу, що упродовж усього твору звучить запитання до коханого, що насправді має могутній імпліцитний посил (хоча й різну змістову наповненість): *«Чи тямши мене...?»*. Цим питанням Марія наче лине у найпотаємніші закутки його пам'яті, щоб поглянути, чи досі ще жевріє її образ. Вона намагається оживити, розбурхати спогади Массіно про їхні інтимні стосунки та «отримати» щось від тих спогадів взамін. Саме це експресивне самовпевнене твердження *«О, я знаю, що ти тямши мене! Мусиши тямити! Неможливо, щоб ти забув мене! Я ж сконцентрувала всю силу*

своєї волі, весь огонь своєї пристрасті, всі чари своєї душі й тіла, щоб навіки, незатертими буквами вписатися в твою тямку» [4, с. 62] оприявлює реципієнту конформістсько-психологічне ество Марії, яке базується, згідно з ученням Фромма, на комерційно-накопичувальній установці – мати, володіти та ще більше примножувати свої здобутки, контролювати об'єкт свого володіння. Під модусами володінням та буттям Е. Фромм розумів два різновиди самоорієнтації у світі, дві різні форми характеру, відмінні за своєю структурою. Перевага однієї визначає все, що людина відчуває, думає та чинить. Коли людина дотримується принципу володіння, ставлення її до світу та людей виражається в прагненні зробити його та їх об'єктами володіння, перетворити все і всіх на свою власність. Стосовно ж модусу буття як способу існування, то він характеризується життєлюбством, справжньою причетністю «знаннями» до світу, істинної природи людини (об'єкта любові) з усіма його недоліками та перевагами, істинної реальності особистості.

Героїня І. Франка прагне «володіти». Маніпуляції Марії з крилом сойки позаздрили б найдосвідченіші серцеїдки. Вона надсилає йому сойчине крило – символ половинчастості своєї душі – кохання: *«Коли у твоїм серці є ще хоч іскра любові до мене, хоч краплиночка бажання – побачити мене, то се буде та сила, яка притягне й друге крило, другу половинку моєї душі до тебе»* [4, с. 68]. Якщо оминати романтичний пафос, то ми побачимо, що Марія не віддає себе повністю, а лише частково – в очікуванні взаємності і ставить певні умови, хоча любов за своєю суттю є безумовною. Особистість Марії налаштована на взаємовигідний обмін духовних та матеріальних цінностей. Це певна установка любові у капіталістичному, корпоративному суспільстві, де вигідно торгувати, продавати, мати з усього певний зиск. «Ринковій» особистості притаманна схильність до отримання, використання чи накопичення. Вона завжди очікує на винагороду. Для неї «віддати» чи вкласти енергію та не отримати щось натомість – це обман [5].

Цвейгова ж героїня, дочка бідної удови, наче б то антипод Франковій Марії: вона не випробує долі, не воліє пізнати радощів втіхи волі та свободи, не ставить жодних умов, запитань. Проте з перших рядків листа героїні до коханого, можемо звернути увагу на претензійний тон, ремствування адресантки. Свого листа вона й розпочинає дорікливими рядками *«Тобі, що ніколи не знав мене»* [8, с. 3].

У двох досліджуваних нами новелах є одна композиційна особливість – рефрен – рядки, що повторюються упродовж твору. У «Сойчиному крилі» Марія весь час ставить питання до адресата: *«Чи тямши мене...?»*, а у новелі «Лист незнайомої» героїня констатує: *«Моя дитина вчора вмерла»*. Попри різну конотативну нашарованість та потенційоване значення, рефрени мають спільну мету – маніпуляцію. За своєю природою вони мають певні різновиди; їх можна звести до трьох відчуттів: сорому, вини, і страху. Саме до цих почувань – вини, сорому, страху, що в перспективі призведуть до повного краху і деструкції особистості коханого, – й апелює героїня Цвейга: *«Я знаю, моя дитина вчора померла – тепер у мене тільки ти*

один у цілому світі, тільки ти, що нічого про мене не знаєш і безжурно бавишся й речами, й людьми» [8, с. 4].

З надісланого листа герой оповідання «Лист незнайомої» дізнається про вже посмертне існування у своєму житті жінки, яка його шалено кохала, та спільної дитини: «Моя дитина вчора померла – це була й твоя дитина, коханий» [8, с. 32]. Ці рядки звучать наче вирок для нього. Вона не залишає йому вибору, окрім душевних мук та безлічі питань, відповіді на які він вже не отримає ніколи: «Я не лишаю тобі ані портрета, ані жодної речі на згадку, так само, як і ти мені не лишив; ти ніколи мене не впізнаєш, ніколи» [8, с. 51]. Якщо бідна дочка вдови насправду кохала свого романіста Р., то не прирікала б його на страждання, адже любов – це турбота, любов – це участь, а не пасивне споглядання. Цікавим, на нашу думку, є міркування про місце любові в житті індивіда, засновника Третьої віденської школи психотерапії – логотерапії – Віктора Франкла: «Мене приголомшила думка – уперше в житті я побачив істину, оспівану багатьма поетами в піснях, проголошену найвищою мудрістю багатьма мислителями: любов – це остаточна й найвища мета, до якої повинна прагнути людина. І тоді я усвідомив найвеличнішу тасмницю, якою діляться поезія, мислення і віра: порятунок людини відбувається через любов і в любові. Я зрозумів, що людина, у якої у цьому світі нічого не залишилося, усе це може відчувати блаженство, хоча б на мить, розмірковуючи про кохану особу» [9, с. 53]. Всесвітньо відомий психіатр, психотерапевт, філософ у 1942 році потрапив до концтабору, де зазнав усіх жахів: голоду, хвороби, приниження, постійної загрози життю. В. Франкл зумів не занепасти духом, а віднайти стратегію, що утримувала б людину над прірвою життя, захищала її розум від божевілля, давала сенс життю. Саме любов, згідно із судженнями філософа, і є тим постулатом, квінтесенцією людського життя, як і прочитуємо у досліджуваних творах.

Які ж були її істинні наміри та сподівання дочки вдови стосовно романіста Р.? За реальне життя героїня не зробила жодної спроби чи порухів, щоби посправжньому зблизитись з ним: «Тільки з тобою я хочу говорити, вперше розповісти тобі все: ти пізнаєш усе моє життя, що завжди належало тобі, хоч ти про нього нічого й не знав. Але ти пізнаєш мою тасмницю аж тоді, коли я помру, коли тобі вже не доведеться відповідати мені... Якщо ж мені судилось жити далі, то я порву цього листа й мовчатиму знову, як мовчала завжди» [8, с. 5]. Пасивність та інфан-

тильність Цвейгової героїні, м'яко кажучи, дивує: їй легше жити ефемерними мріями про взаємне кохання чоловіка, котрий навіть і не здогадується про її існування, аніж проявити бодай якусь діяльність стосовно нього, заявити, що вона є: «Моя дитина померла, наша дитина, – тепер я вже в цілому світі не маю кого любити, крім тебе. Однак хто ж такий для мене ти, ти, що ніколи мене не впізнаєш, що проходиш повз мене, наче повз калюжу. Що топчеш мене, як той камінь, що йдеш усе далі й лишаєш мене, щоб я вічно чекала? Одного разу я гадала, що зупинила, що полонила тебе, невловимого в дитині» [8, с. 50]. Коли не піддаватись романтично-сентиментальному флеру, то ми, акцентуючи нашу увагу на таких лексемах, як «полонила тебе, невловимого в дитині», чітко можемо простежити в них імпліцитний сенс – бажання володіти об'єктом своєї пристрасті, що знову ж таки базується на комерційно-накопичувальній установці «мати», володіти, а це апріорі може бути тільки виявом егоїзму чи невротичної любові, але аж ніяк не щирого й чистого почуття: «Коли людина любить у модусі володіння, вона намагається обмежити, ув'язнити чи контролювати предмет своєї «любові». Таке почуття душить, мертвить, не дає жити» [6, с. 71]. Невротична форма любові є наслідком відчуження, у якому домінує пристрасть людини. Ця пристрасть стає ідолом та царем для індивіда.

За резигнацією героїні С. Цвейга криється слабка, екзальтована особистість, що насправді боїться жити, адже життя – це завжди діяльність і вибір. На думку Фромма, люди є нещасними саме в результаті незробленого вибору – завжди ризику, діяльності, вчинків, що у свою чергу передбачає уміння нести за них відповідальність. Ця риса притаманна лише сильним і вольовим особистостям. Бідна дочка вдови слабка та бездіяльна, адже її почуття до героя – то зовсім не любов: «Любов – це діяльність, а не пасивний вплив: у ній треба «перебувати», а не «впадати» в неї» [7, с. 48].

Висновки. Таким чином, можна припустити, що ані Франкова Марія, ані Цвейгова бідна дочка вдови, на жаль, так і не зазнали справжньої безумовної любові. Ними керувало тільки бажання «мати» її. У сучасному соціумі більшість любовних зв'язків заповнюють вакуум, спричинений самотністю. І хто в цей вакуум потрапляє, той стає об'єктом захоплення. Такий інтимний зв'язок – поєднання не суджених, а тих, хто шукає кохання. Ними керує бажання «мати», а справжня любов можлива лише за умов свободи й ніколи не буває наслідком примусу.

ЛІТЕРАТУРА

1. В'язовський Г. Світ художньої літератури. Київ: Дніпро, 1987. 252 с.
2. Денисюк І. Розвиток української малої прози XIX – поч. XX ст. Львів: Науково-видавниче товариство «Академічний експрес», 1999. 280 с.
3. Моклиця М. Модернізм – проблема теоретична і психологічна // Слово і час. 2001. № 1. С 36.
4. Філософський енциклопедичний словник / За ред. Л. Озадовської. Київ, 2002. 743 с.
5. Франко І. Зібрання творів у 50-ти томах. Том 22. Повісті та оповідання. Київ: Видавництво «Наукова думка», 1979. 517 с.
6. Фромм Е. Втеча від свободи. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2019. 285 с.
7. Фромм Е. Мати або бути? Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2020. 302 с.
8. Фромм Е. Мистецтво любові. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2019. 189 с.
9. Франкл В. Людина в пошуках справжнього сенсу. Психолог у концтаборі. Харків: Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2020. 160 с.
10. Цвейг С. Лист незнайомої. Новели / За ред. Е. Поповича. Київ: Видавництво художньої літератури «Дніпро», 1968. 183 с.

REFERENCES

1. Viazovskyi H. The world of fiction. Kyiv: Dnipro, 1987. 252 p.
2. Denysiuk I. Development of the Ukrainian flash fiction XIX – beginning of the XXth century. Lviv: Academic Express Scientific Publishing Society, 1999. 280 p.
3. Moklytsia M. Modernism – a theoretical and psychological problem // Word and time. – 2001. – № 1.
4. Philosophical encyclopedic dictionary / ed. by L. Ozadovska. Kyiv, 2002. 743 p.
5. Franko I. Collection of works in 50 volumes. Volume 22. Stories and short stories. Kyiv: Naukova Dumka Publishing House, 1979. 517 p.
6. Fromm E. Escape from freedom. Kharkiv: Book Club “Family Leisure Club”, 2019. 285 p.
7. Fromm E. To have or to be? Kharkiv: Book Club “Family Leisure Club”, 2020. 302 p.
8. Fromm E. The art of loving. Kharkiv: Book Club “Family Leisure Club”, 209. 189 p.
9. Frankl V. Man’s search for meaning. The classic tribute to hope from the Holocaust. Kharkiv: Book Club “Family Leisure Club”, 2020. 160 p.
10. Zweig S. Letter from an unknown woman. Short stories / Ed. by E. Popovych. Kyiv: State Specialized Publishing House of Fiction Literature Dnipro, 1968. 183 p.

Comparative psychological analysis of short stories of I. Franko («The jay’s wing») and S. Zweig («Letter from an unknown woman») in the context of E. Fromm’s philosophical concept

I. Volosianko, I. Varvaruk

Abstract. The article analyzes particular creative works of world-famous writers I. Franko («The Jay’s Wing») and S. Zweig («Letter from an Unknown Woman») at the level of narrative and compositional, psychological and visual systems. The psychological typology of female images of these works is studied through the prism of E. Fromm’s analytical concept of understanding the anthropology of love; the determinants of such modi as «possess», «be», «have» are clarified and their role in understanding female behavior and thinking is determined.

Keywords: *love, psychological type, manipulation, image, modi of «being», «possession».*

Прагматика категорії протиставлення в українському рекламному дискурсі XXI століття

О. С. Ярмак

Полтавський національний педагогічний університет ім. В. Г. Короленка, м. Полтава, Україна
Corresponding author. E-mail: oleksandr.yarmak@ukr.net

Paper received 08.03.21; Accepted for publication 27.03.21.

<https://doi.org/10.31174/SEND-Ph2021-251IX74-19>

Анотація. У статті проаналізовано прагматичний ресурс, що стосується українського рекламного дискурсу XXI століття. Вирішено категорію протиставлення як одну з основ творення прагматичного значення у рекламі. Доведено, що категорію протиставлення у рекламному дискурсі реалізовано у формі концептів-опозицій. На конкретних прикладах проілюстровано використання прийомів вербалізації концептів з опозиційним значенням: авторська концептуальна антонімія, трансформація літературних фразеологізмів в усталені звороти рекламного дискурсу, синтаксичні протиставлення, метатекст зі значенням протиставлення (рекламна кампанія).

Ключові слова: прагматика, рекламний дискурс, категорія протиставлення, концепт-опозиція, антонімія.

У науці досить давно розробляється проблема категорії протиставлення, причому в різних галузях знань: філософія (діалектика, суперечності, антиномії), психологія (свідоме – несвідоме), математика (плюс – мінус), механіці (дія – протидія), фізика (безкінечність – обмеженість Всесвіту), лінгвістика (антонімія). Протиставлення як універсальна когнітивна категорія, в основі якої лежить протилежність (несхожість, несумісність, порівняння об'єктів за певними диференційними ознаками), охоплює реальність в усьому її можливому вимірові.

Перші вагомі наукові праці, у яких протиставлення репрезентовано як універсалью, з'явилися в царині філософії та пов'язані з іменами Аристотеля, Геракліта, Платон [1, 6, 12]. Античні філософи зверталися до діалектики об'єктивного світу, у якому співіснують протилежні явища, що екстраполюються, але які нерозривно пов'язані між собою. Протиставлення розглядалося як межі існування певного явища, оскільки воно функціонує між двома крайніми полюсами. Філософи наполягали на визначальній ролі протиставлення в розвитку, що у філософії діалектики Гегеля отримало назву суперечностей або боротьби протилежностей [5]. Кант розширив сферу вивчення категорії протиставлення та ввів до своєї наукової парадигми поняття антиномій [7].

У лінгвістиці проблемою категорії протиставлення (антонімії) займалися Л. А. Булаховський [4], В. Н. Комісаров [8], О. М. Пешковський (запровадив до наукового вжитку поняття «антонім») [11], Ф. де Соссюр [16], О. О. Потебня [14] та ін. Деякі українські лінгвісти розглядають антонімію з урахуванням прагматики: Ф. С. Бацевич [3], Д. В. Мовчан [9, 10], К. В. Тараненко [17, 18]. У рекламному дискурсі категорію протиставлення проаналізовано більшою мірою крізь призму стилістики на рівні лексики (антонімія).

Особливе місце в нашому дослідженні займає праця, у якій авторка схарактеризувала не лише специфіку вияву антонімії в українській мові, але і глибоко проінтерпретувала прагматичний аспект цього явища. Ідеться про монографію К. В. Тараненко «Прагматичний потенціал антонімії української мови» [18]. Однак прагматичні особливості категорії протиставлення і рекламному дискурсі наразі вивчені мало, що й засвідчує актуальність пропонованої розвідки.

Лінгвістична прагматика оперує категорією протиставлення як інструментом продукування прагматичних значень. Протиставлення такого роду репрезентовані двома крайніми протилежними станами об'єкта чи явища, які вможливають творення конотативно забарвлених мовних одиниць.

Абсолютну більшість реклами створено винятково з утилітарного мотиву, де фінальним результатом рекламування є продаж товару чи послуги, чим пояснено те, що всі інструменти рекламодавців неодмінно запроєктовані на досягнення цієї мети. Недарма у XXI столітті найціннішим ресурсом, на освоєння якого спрямовані зусилля ЗМІ, PR-менеджерів, маркетологів, таргетологів, визнано не матеріальні блага, а людську увагу. Інформаційний простір сучасності зусібіч перенасичений різноманітними даними. У такому гетерогенному інформаційному полі сфокусувати людську увагу на бажаному об'єкті досить складно, тому фахівці у сферах реклами, маркетингу та продажів активно послуговуються маніпулятивними стратегіями впливу на людську свідомість. Зокрема, у рекламному дискурсі використовують словесні формули, тригери, які виконують роль спеціальних психологічних гачків, спонукають купувати товар несвідомо. Рекламні словесні тригери, як правило, мають такі характеристики:

- легко запам'ятовуються реципієнтом, здатні несвідомо виникати в пам'яті, коли реципієнт стикається з об'єктом, що асоціюється з рекламою;
- легко відтворюються (римований текст; прийом «абсурду», коли текст позбавлений логіки, звучить безглуздо, а тому легко запам'ятовується; цілий текст чи словесна формула, які повторюються в усій рекламній продукції товару);
- викликає сильну негативну чи позитивну емоцію (таку емоцію здатна спровокувати та або та суперечність).

Ринок товарів та послуг функціонує так, щоб перманентно утверджувати культ бажань покупців. Реклама створена на основі протиставлення, яке є одним із найефективніших прийомів культивування споживачього бажання. На бінарності будується мотивувальний механізм, що впливає на людську психіку як тригер та підвищує купівельне бажання реципієнтів.

У рекламному дискурсі категорія протиставлення

заманіфестована у двох вимірах: як концепт та як власне вербалізація концептів зі значенням протиставлення. У лінгвістичній літературі розгляд найважливіших світоглядних одиниць із їхніми опозиційними категоріями пов'язаний із синонімічними поняттями «антиконцепт», «антонімічний концепт», «концепт-опозиція» [13]. Для номінації концептів зі значенням протиставлення в рекламному дискурсі вважаємо доцільним використовувати поняття «концепт-опозиція», запропоноване О. Ю. Понамарьовою, оскільки інші поняття є завузкими для відображення «такого складного, динамічного й багатовимірного ментального утворення» [13]. Т.С. Семегин наводить переконливі аргументи на користь використання поняття «концепт-опозиція»: «По-перше, бінарність виступає як чи не найважливіший принцип категоризації дійсності, поштовхом до виникнення якої стала така риса мислення первісної людини, як вимога порядку. По-друге, в центрі будь-якої картини світу лежать бінарні опозиції, що носять універсальний характер: життя – смерть, щастя – нещастя, правий – лівий. По-третє, основними принципами впорядкування саме концептів прийнято вважати протиставлення та бінарність» [15, 248].

Категорія протиставлення в рекламному дискурсі реалізована у формі парних опозиційних концептів із притаманними їм такими диференційними характеристиками, як суб'єктивна модальність та конвенціональність. До основних концептів-опозицій, на яких базується український рекламний дискурс ХХІ століття, уналежнюємо *успішність-неуспішність, позитив-негатив, нове-старе, здоров'я-немічність (квалітет), легко-важко, дорого-дешево, якісно-неякісно*. Концепт-опозиції рекламного дискурсу опираються на ідею володіння / неволодіння певним благом. Кількість концептів з опозиційним значенням не вичерпується тими, які описані в нашому дослідженні. Увагу в роботі сфокусовано на найвиразніших опозиціях, які досить широко представлені в рекламному дискурсі.

Успішність-неуспішність – концепт-опозиція медійного, зокрема рекламного, дискурсу з найвищим рівнем суб'єктивності та узагальнення, адже для кожної особистості концепт *успішність-неуспішність* визначатиметься з огляду на індивідуальну картину світу, аксіологічну систему, яка, однак, об'єктивується шляхом конвенціонального прийняття картини світу та цінностей певної суспільної групи (зазвичай більшості). Мовиться про найбільші соціальні угруповання: епоха, покоління, гендерна належність, етнічна, національна група, територіальна громада, професійна спільнота. Для кожного представника одного з таких угруповань характерне толерування картини світу самого угруповання, бо колективні цінності визначають особисті цінності кожного члена групи, який входить до неї, а відтак обсяг концепт-опозиції *успішність-неуспішність* зумовлений соціально. Образ успішної людини, сформований ЗМІ, кінематографом, суспільними настроями та поглядами, має такий репрезентативний спектр: заможна, розумна, вільна особистість, у якій є баланс між власним життям і роботою (свій бізнес), щаслива сім'я. Ідеться про людину здорову й молоду. Концепт-опозиція *успішність-неуспішність* є найоб'ємнішим й

фокусує в собі решту концептів, які можуть бути класифіковані за параметром «успішності-неуспішності».

Опозиція *успішність-неуспішність* актуалізується в рекламних текстах передусім концептуально, тобто реклама повинна викликати бажання в реципієнта здобути так званий успіх, який регламентований суспільною думкою. Наприклад, рекламна кампанія найбільшого сайту з пошуку роботи в Україні *roбота.ua* спонукає до кар'єрного зростання: «Поїхали *вгору качати твій левел*, я знаю, що *впевнено хочеш рости*. Шукай тих, хто дійсно чекає на тебе. *Хтось просто сидить, але ж ти не із тих*. Те місце, яке тебе *не надихає, зміни на успішний* крутий колектив. Знаходить завжди той, хто справді шукає. *Robota.ua* – це твій рух до мети. *Русалка у морі, мавка у лісі, а потрібні люди у потрібному місці*. *Robota.ua*. Потрібні люди у потрібному місці». Ідея кар'єрного зростання, пошуку «свого» місця утверджується за допомогою таких основних засобів: звертання до другої особи однини (ти), що зближує адресата та реципієнта, імперативів, які спонукають до активних дій («шукай», «поїхали», «зміни»), лексем і лексичних поєднань, що формують так званий «успішний» часопротір («вгору», «те місце, яке не надихає, зміни...»), «успішний крутий колектив», «потрібні люди у потрібному місці».

Категорію протиставлення в лінгвістиці традиційно співвідносять із антонімією, отже, на лексичному рівні цю категорію простежити нескладно. Якщо ж зважати на те, що рекламний дискурс має прагматичну надбудову у вигляді концептів-опозицій, то простежити появу категорії протиставлення можливо на усіх мовних рівнях. Категорія протиставлення в концептах-опозиціях вербалізується за допомогою спеціального набору мовних інструментів (частки, займенники, лексеми відповідної семантики, фразеологізми, словосполучення та речення із заперечним або протиставним значенням), які використовуються окремо або в поєднанні один з одним. Наприклад, комбінацію таких засобів спостерігаємо в рекламному тесті «*Ми не передбачаємо майбутнє. Ми смакуємо життя зараз. Norven. Смак Норвегії для найкращих моментів*». Це, по-перше, антонімічна пара майбутнє – зараз. Утрадиційним антонімічним компонентом для лексеми майбутнє є лексична одиниця минуле. Важливо наголосити, що в розгляданому рекламному дискурсі, де домінує прагматичне значення, акцент лексичного протиставлення може зміщуватися відповідно до інтенції рекламодавця. Так, у наведеному рекламному зразку майбутнє (те, що відбудеться, настане; прийде) протиставляється лексемі зараз (у цей час; тепер; у той самий момент). По-друге, протиставлення в аналізованому рекламному тексті не обмежується двома лексемами, а переходить на синтаксичний рівень, оскільки два простих речення можна легко перетворити на ускладнену однорідними членами конструкцію з протиставною детермінацією – «Ми не передбачаємо майбутнє, а смакуємо життя». Як бачимо, концепт зі значенням протиставлення *успішність-неуспішність* реалізується за допомогою синтаксичної антонімії, що додатково підсилюється останнім реченням «Смак Норвегії для найкращих моментів». Саме так лозунг компанії утверджує пози-

тивну установку на придбання товару.

Існують приклади, коли вся рекламна кампанія вибудована на категорії протиставлення. Це виразно ілюструє протиставлення лівої та правої палички Twix (шоколадний батончик, який складається з двох однакових шоколадних паличок), яке фігурує в усій рекламній продукції компанії: «А тепер Twix у білому шоколаді. І права паличка, і ліва. Twix. **Спробуй обидві, обері собі до смаку**». Протиставлення реалізується передовсім за допомогою антонімічної пари **права – ліва**, а також контекстуально, оскільки автор закликає спробувати обидві палички, але вибрати ту, що до смаку. Рекламодавець свідомо створює стимул та формує зацікавленість покупця в тому, щоб спробувати, чим відрізняється одна паличка від іншої. Такі рекламні кампанії демонструють реалізацію категорії протиставлення на текстуальному рівні.

Концепт-опозиція **рідне-чуже** – один із найбільш органічних для аксіологічної парадигми українців. У концептосфері «рідне-чуже» особливого значення набувають концепти *дім*, *Батьківщина*, *батьківщина*, *хата* з ідентифікувальною семою 'рідне місце' та *паничина*, *чужина* з ідентифікувальною семою 'чуже, далеке, вороже місце'. Саме тому рекламні тексти з опозиційними значеннями «рідний-чужий» або «свій-чужий» постають у вигляді своєрідного етнозахисного механізму. У рекламі «Дім – там, де рідні та MEGOGO» концепт *дім* конкретизують дві лексеми – рідні та назва медійного продукту для перегляду кінофільмів Megogo. Саме так рекламодавці досить часто розширюють асоціативне поле «рідний» для реципієнтів та «вклинюють» у нього рекламований товар.

Цікавим прийомом атракції є трансформація авторських літературних фразеологізмів у авторській рекламі: «Кава. Кава по-домашньому. Кава по-ранковому. Кава по-сусідськи. Кава-потихеньку. Кава по-різному. Та традиційний насичений смак вже понад 20 років. FORT. Ми з тобою однієї кави». Потужний прагматичний заряд фокусує в собі останнє речення, у якому рекламодавець апелює до відомого фразеологізму «Ми з тобою однієї крові» з твору Р. Кіплінга «Книга Джунглів». Цей алюзійний усталений вираз виконує роль своєрідної наскрізної словесної магічної формули, яку знали та використовували всі жителі Джунглів, на позначення своєї належності до спільноти. У згаданому рекламному тексті оригінальний фразеологізм деформується та набуває прагматичного значення, щоб зріднити реципієнтів із рекламованим товаром. Реклама кави FORT побудована на концепті-протиставленні *свій-чужий*, адже у каві FORT, яка може бути «і по-домашньому», і «по-ранковому», і «по-сусідськи», кожен реципієнт знайде ту характеристику, яка йому близька за суб'єктивним чинником, оскільки все ж таки «Кава по-різному».

Особливої уваги в рамках концепту-опозиції *свій-чужий* заслуговує спеціальна рекламна форма цієї опозиції «для всіх – саме для мене». Ідеться про звертання до всіх реципієнтів, яке, однак, сприймається як персоналізоване особисте спілкування з кожним потенційним покупцем. Наприклад, у рекламній кампанії Альфа-Банку маркетологи вибудували свою стратегію навколо ідеї максимальної персоналізованості

щодо клієнтів, утверджуючи думку, що мати їхній продукт «**є сенс для...**» **усіх** і створили сотні персоналізованих рекламних текстів «Є сенс для тих, хто помив руки, потім протерся антисептиком і ще раз помив руки», «Є сенс для тих, хто йде проти вітру». Також варто звернути увагу на поєднання кольорів як один із атрибутів невербальної передачі прагматичного значення в рекламі. Два поданих рекламних зразки підсилюють текстове протиставлення реклами «є сенс для тих, хто встав з тієї...» і «...не з тієї ноги» контрастом зеленого та червоного кольорів на різних білбордах.

Поява концепту-опозиції **легко-важко** в рекламному дискурсі XXI століття спричинена високими вимогами споживачів до сервісу, коли покупець хоче отримати товар без зусиль, лише «клікнувши» на відповідне покликання у смартфоні. Яскравий приклад імплементації цього концепту спостерігаємо в рекламі продукту компанії Izi. Наскрізна характеристика *легко* імпліцитно присутня в кожному зразкові рекламної кампанії та нерозривно пов'язана з назвою платформи «Izi», яка фонетично дублює англійське слово easy ['i:zi] – просто, легко. Наприклад, «**Izi купив, izi продав**. Izi – гіперпростір оголошень. Як **продати безпечно? Як купити безпечно?** Iziю. Безкоштовна доставка justin. Izi – надійна оплата картою». Рекламний текст «Izi купив, izi продав» набуває значення «просто купив, просто продав», тобто швидко і якісно, що надзвичайно важливо у сфері послуг (значення «якісно» актуалізують лексеми безпечно, безплатно, надійно, а «швидко» – сполуки «просто купив, просто продав»). Компанія декларує такі свої переваги на ринку «безпечно», «безкоштовно», «надійно», «без напругу», вони є очевидними для реципієнта та експліцитно названі в рекламному тексті. Також рекламна кампанія торгівельної онлайн платформи Izi вибудована на основі протиставлення, що виражене антонімічною парою **купив – продав**. Купля-продаж – це дві сторони одного економічно-правового процесу, який регулює спеціальний договір (договір куплі-продажу). Попри лінгвальне протиставлення (антонімічна пара купити – продати), у контексті рекламного тексту ці лексеми сприймаються як такі, що гармонійно поєднуються спільним полем гіперпростору оголошень Izi: «Izi – гіперпростір оголошень. **ПРОДАВАЙ БЕЗ НАПРЯГУ. КУПУЙ БЕЗПЕЧНО. НЕ ЗАСТОЮЙСЯ. ХВИЛЯ РЕЧЕЙ. У ТВОМУ СМАРТФОНІ. IZI**».

Окрім лексичної гейміфікації, рекламодавці активно використовують і нескладні способи декларування концепту-опозиції **легко-важко**: риторичне запитання, відповідна лексика – прислівники просто, легко. Наприклад, «А навіщо кудись виходити, якщо є Glovo?», «Просто бери і бери. ШвидкоГроші».

Базові характеристики для будь-якого товару, що найчастіше привертає увагу покупців, – це якість, вартість, новизна. Відповідно до виявлених рекламних атрибутів виникли концепти-опозиції, які є мірилами ідентифікування параметрів *якісно-неякісно*, *дорого-дешево*, *нове-старе*. Концепт-опозиція **дорого-дешево** виразно представлений у таких рекламних дискурсах: «Одягни усю сім'ю за MINI-малку. Територія мінімальних цін», «Коштувати

як золото має тільки золото. Hotline знає, де дешево». Вербалізація концепту *дорого-дешево* реалізується завдяки лексемам, у значеннєвому обсязі яких зафіксовано семи 'невисока вартість', 'знижки' тощо.

Для концепту-опозиції *нове-старе* також притаманне використання лексики, яка асоціюється з чимось новим, оновленим, іншим та позиціонується як нове, отже, краще: «**Нові смаки** соєвих соусів від Торчин. Бальзамік надасть вашим стравам солодко-вишуканого смаку. Лаймовий зробить їх екзотично-свіжими. А Теріякі карамельно-хрусткими. Додайте стравам **небачених смаків**. Соєвий соус Торчин. Для тисячі **особливих смаків**», «Зустрічайте **оновлені** гірчиці Торчин з **покращеною** рецептурою. Відкрийте світ гірчиць з Торчин. Nestle. Якість продуктів, якість життя», «**Спробуй новинку** Dirol X-Fresh свіжість яблука. Dirol. Смак всередині, драйв ззовні», «**Нові чіпси «Люкс Вдень» та «Люкс Вночі»**. Живи як ти лю! Ти живеш **вдень чи вночі?**, «Нам не знайома ностальгія. Чи любов до облупленої **класики**. У нас **алергія на старе**. Наш світ пофарбовано пікселями. Тут роботи роблять роботу. Люди створюють, а техніка допомагає. Для нас найкращий подарунок ще запакований. Бо **нове завжди краще**. Фокстрот. Живи наживо». У поданому рекламному тексті протиставляються не лексеми, а концепти *старий (застарілий) і новий (інноваційний)*. Концепт *застарілий* представлено лексемами ностальгія, класика, старе з виразно задекларованим негативним змістом, яку посилюють пейоративні слова облуплена, алергія (щось неприємне). Концепт *інноваційний* утілюють лексеми пікселі, роботи, техніка, запакований (новий). Експліцитну позитивну конотацію впотужнюють слова пофарбовано (різнокольорове, яскраве), найкращий, сполука «завжди краще».

Особливість рекламного дискурсу полягає в тому, що прагматика втілюється не лише у лінгвальних засобах, а й у медійному просторі за допомогою аудіо та відеорядів. Це можна послідовно простежити на прикладі концепту-опозиції *якісно-неякісно*: «Повільне обсмажування зерен. Досвід професійних бариста. Нова мелена та зернова кава (у відеоряді мелена та зернова кава розмежовані вертикальною лінією та протиставляються). Jacobs Barista Editions. Кава вдома, як з кав'ярні (протиставляється та порівнюється кава з дому та кава з кав'ярні)». Мелена та зернова кава протиставляються на основі стану продукту (цілісна в питомому вигляді та подрібнена, оброблена). Опозиційну пару утворюють сполуки «кава вдома» та «кава з кав'ярні». Аналізоване зіставлення репрезентує позитивне значення, якісне позиціонування рекламованого товару, що здатне зрівнятися за своїми характеристиками з кавою у професійному закладі.

Для рекламного дискурсу регулярним є концепт-опозиція зі значенням позитивних/ негативних оцінних суджень та установок: «Якби ви не щасливились, ми з вами. Шукайте більше щастя на happyilro». У

багатьох рекламних текстах зафіксовано трансформовані усталені вислови, які реалізують концепт-опозицію *позитив-негатив*: «Чорна кредитка на білий день. Пумб». Ідеться про перифразування вислову «чорний день» («день, у який не щастить») на антонімічний авторський фразеологізм «білий день». Унаслідок цієї трансформації сполука «чорна кредитка» набуває позитивного звучання. Пор. у зв'язку із цим такий текст: «У новому шоколаді АВК **мало слів та багато какао**. Відчуйте справжній шоколад АВК. 80% какао та лише 3 інгредієнти».

Рекламний дискурс оперативіно реагує на будь-які зміни на ринку й загалом у світі: економічні, політичні, екологічні та, як переконує 2020 рік, епідеміологічні. У нових рекламних текстах, згенерованих упродовж пандемії, з'явилася нова пара антонімічних концептів: *безпечно-небезпечно, здоровий-нездоровий*: «Усі наші MacDrive відкрито. **Безпека** — № 1 у нашому меню. Тож чекаємо на вас. Макдональдз», «Дезінфікуй руки так, ніби від цього **залежить твоє життя**. Бо так і є. Твоя сімейна лікарка», «Туберкульоз виліковний – головне вчасно **приходь лікуватися**. Твоя лікарка», «Інтернет – не лікар. (Підпис) Твій сімейний лікар». Такий рекламний феномен заслуговує на окреме вивчення.

Висновки. Категорія протиставлення як когнітивна універсалія є однією з основ творення прагматичного значення в українському рекламному дискурсі ХХІ століття. Протиставлення в рекламі виконує такі важливі функції: психологічного гачка, об'єкта, який викликає внутрішні суперечності, емоційного збудника.

Категорія протиставлення реалізується в рекламному дискурсі за допомогою концептів-опозицій *успішність-неуспішність, рідне-чуже, легко-важко, дорого-дешево, позитивно-негативно, якісно-неякісно*. Між полярними значеннями таких опозицій утворюються контекстуальні поля конотативно забарвлених одиниць, вербалізованих такими прийомами:

1. Авторська антонімія (контекстуальна): антонімічна пара не зафіксована словником, а здатна існувати лише в контексті конкретного рекламного тексту.
2. Трансформація літературних фразеологізмів в усталені звороти рекламного дискурсу.
3. Синтаксичне протиставлення в межах рекламного тексту.
4. Метатекст зі значенням протиставлення (рекламна кампанія на основі категорії протиставлення).

Категорія протиставлення як універсалія вкорінена у глибинну сутність творення рекламного тексту та має високий прагматичний потенціал, позаяк здатна викликати різні бажання в покупця, спонукати думати про товар частіше, зрештою, купувати його. Ця категорія заслуговує на укладене вивчення з погляду процесу вербалізації в рекламному дискурсі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аристотель. Категории / Аристотель. М.: Соцэкгиз, 1939. 84 с.
2. Арутюнова Н. Д. Истоки, проблемы, категории прагматики / Н. Д. Арутюнова, Е. В. Падучева // Новое в зарубежной лингвистике. М.: Прогресс, 1985. Вып. XVI. Лингвистическая прагматика. С. 3–43.
3. Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної прагматики: підручник / Ф. С. Бацевич. К.: ВЦ Академія, 2011. 304 с.
4. Булаховський Л. А. Нариси с загального мовознавства / Л. А. Булаховський. К.: Рад. школа, 1955. 442 с.

5. Гегель Г.В.Ф. Энциклопедия философских наук. Наука логики / Г.В.Ф. Гегель. М.: Мысль, 1975. Т. 1. 452 с.
6. Гераклит Ефесский. Фрагменты / Ефесский Гераклит. Пер. В. Нилендер. М.: Мусагет, 1910. 147 с.
7. Кант И. Собрание сочинений в 8 томах / Иммануил Кант. М.: Чоро, 1994. Т. 4. 386 с.
8. Комиссаров В. Н. Проблема определения антонима / В. Н. Комиссаров // Вопросы языкознания. – 1957. № 2. С. 49-58.
9. Мовчан Д. В. Прагматичний потенціал антонімів [Електронний ресурс] / Д. В. Мовчан. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDU_2011_60_49
10. Мовчан Д. В. Інтерпретація логічного змісту антонімів [Електронний ресурс] / Д. В. Мовчан. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkpnu_fil_2015_40_36
11. Пешковский А. М. Избранные труды / А. М. Пешковский. М.: Просвещение, 1959. 524 с.
12. Платон. Сочинения в 3 томах / Платон. М.: Мысль, 1970. Т. 2. 611 с.
13. Пономарева Е. Ю. Концептуальная оппозиция «жизнь–смерть» в поэтическом дискурсе (на материале поэзии Д. Томаса и В. Брюсова): автореф. дис. на соиск. науч. степени канд. филол. наук: спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Е. Ю. Пономарева. Тюмень, 2008. 22 с.
14. Потебня А. А. Из записок по русской грамматике / А. А. Потебня. М.: Просвещение, 1968. Т. 3. 348 с.
15. Семегин Т.С. Концепт та суміжні з ним поняття / Т.С. Семегин // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія № 9. Сучасні тенденції розвитку мов. Вип. 5: збірник наукових праць / за ред. В. І. Гончарова. К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. С. 246-249.
16. Соссюр Ф. де. Труды по языкознанию / Фердинанд де Соссюр. М.: Прогресс, 1977. С. 696.
17. Тараненко К. В. Прагматичний вплив на адресата засобами антонімічної системи української мови / К. В. Тараненко // Український смисл: наук. зб. за ред. проф. І. С. Попової. Д.: Ліра, 2014. С. 93-110.
18. Тараненко К. В. Прагматичний потенціал антонімії української мови: монографія. Дніпро: УМСФ, 2017. 152 с.

REFERENCES

1. Aristotle. Categories / Aristotle. M.: Sotsekgiz, 1939. 84 p.
2. Arutyunova N. D. Origins, problems, categories of pragmatics / N. D. Arutyunova, E. V. Paducheva // The new in foreign linguistics. M.: Progress, 1985. Is. XVI. Linguistic pragmatics. P. 3-43.
3. Batsevich F.S. Introduction to linguistic pragmatics / F. S. Batsevich. K.: publ. Academia, 2011. 304 p.
4. Bulakhovsky L.A. Essays on general linguistics / L.A. Bulakhovsky. K.: Rad. school, 1955. 442 p.
5. Hegel G. W. F. Encyclopedia of philosophical sciences. Science of logic / G.W.F. Hegel. M.: Myisl, 1975. V. 1. 452 p.
6. Heraclitus of Ephesus. Fragments / Heraclitus of Ephesus. Tran. W. Nilender. M.: Musaget, 1910. 147 p.
7. Kant I. Collection of works in 8 volumes / Immanuel Kant. M.: Choro, 1994. V. 4. 386 p.
8. Komissarov V. N. The problem of determining the antonym / V. N Komissarov // Issues of linguistics. 1957. № 2. P. 49-58.
9. Movchan D.V. Pragmatic potential of antonyms [Electronic resource] / D. V. Movchan. Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VZhDU_2011_60_49
10. Movchan D.V. Interpretation of the logical content of antonyms [Electronic resource] / D.V. Movchan. Access mode: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkpnu_fil_2015_40_36
11. Peshkovsky A. M. Selected works / A. M. Peshkovsky. M.: Enlightenment, 1959. 524 p.
12. Platon. Essays in 3 volumes / Platon. M.: Myisl, 1970. V. 2. 611 p.
13. Ponomareva E. Yu. Conceptual opposition «life-death» in poetic discourse (based on the poetry of D. Thomas and V. Bryusov): Thesis for the degree of the Candidate of Sciences in Philology 10.02.20 «Comparative-historical, typological and comparative linguistics» / E. Yu. Ponomareva. Tyumen, 2008. 22 p.
14. Potebnya A. A. Notes of Russian Grammar / A. A. Potebnya. M.: Prosveschenie, 1968. V. 3. 348 p.
15. Semegin T. S. The concept and related definitions / T. S. Semegin // Scientific Journal of the NPU named after Dr. homanova. Series № 9. Modern trends in language development. Is. 5. K., 2011. P. 246-249.
16. Saussure F. Works on linguistics / Ferdinand de Saussure. M.: Progress, 1977. P. 696.
17. Taranenko K. V. Pragmatic influence on the addressee by means of the antonymous system of the Ukrainian language / K. V. Taranenko. Red. Prof I. S. Popova. – D.: Lira, 2014. P. 93-110.
18. Taranenko K. V. Pragmatic potential of the antonymy of the Ukrainian language: monograph. Dnipro: UMSF, 2017. 152 p.

Pragmatics of the category of opposition in the Ukrainian advertising discourse of the XXI century

O. Yarmak

Abstract. The article is devoted to pragmatic advertising Ukrainian discourse of the 21st century. The author finds that one of the most effective approach for creating pragmatic meanings in advertising discourse is the category of opposition, which realized in the form of concept-opposition. The paper illustrates the using of methods which verbalize of such concepts-oppositions as: authorial conceptual antonymy, transformation of literary phraseology into constant expressions of advertising discourse, syntactic opposition, metatext with the meaning of opposition (advertising campaign).

Keywords: pragmatics, advertising discourse, category of opposition, concept-opposition, antonymy.

Editor-in-chief: Dr. Xénia Vámos

The journal is published by the support of
Society for Cultural and Scientific Progress in Central and Eastern Europe

Készült a Rózsadomb Contact Kft nyomdájában.
1022 Budapest, Balogvár u. 1.
www.rcontact.hu